

Rapport 15 van commissie 7 over de revisieverzoeken m.b.t. het synodebesluit uit 2013 over homoseksualiteit en homoseksuele relaties

Voorwoord

5 Na een voorlopige tussenrapportage, biedt uw commissie nu een eindrapport aan. De bespreking van het tussenrapport ter synode heeft ertoe geleid dat het eindrapport op enkele punten is gewijzigd. Verder hebben op uitnodiging van uw commissie verschillende afgevaardigden actief meegedacht en hebben suggesties en voorstellen aangedragen over onderdelen van het rapport. Uw commissie is daarover met hen in gesprek gegaan en de
10 resultaten daarvan zijn verwerkt in het eindrapport.

De afzonderlijke onderdelen van het rapport dat voor u ligt, zijn in eerste aanleg geschreven door verschillende personen. Sporen daarvan zijn nog terug te vinden. Niettemin is het een gezamenlijk rapport geworden dat gedragen wordt door alle
15 commissieleden.

Het is uw commissie opgevallen dat er inhoudelijk veel overeenkomsten te vinden zijn in de ingediende revisieverzoeken. Daarom heeft uw commissie eerst intern vijf en later zes rubrieken geformuleerd van de meest voorkomende kritiekpunten op het synodebesluit uit
20 2013. De behandeling van deze kernen vormt de ruggengraat van dit rapport.

Misschien is het overbodig, maar uw commissie wil nog wijzen op het bijzondere karakter van een revisieverzoek. Een revisieverzoek is in veel opzichten te vergelijken met een appel (zie art. 31 KO en de daarbij behorende Integrale Regeling Appelprocedure, bijlage
25 27A). Het gaat erom dat een kerkelijke vergadering een besluit heeft genomen - in dit geval gaat het om het besluit dat de generale synode van 2013 heeft genomen over homoseksualiteit en homoseksuele relaties. Tegen dit besluit worden bezwaren naar voren gebracht. Het is aan uw vergadering om die bezwaren te wegen, om te bezien of het genomen besluit kan standhouden of dat er wellicht wijziging nodig is. Daardoor heeft de
30 behandeling van een revisieverzoek niet het karakter van een geheel open discussie over hoe de kerken kunnen omgaan met homoseksuele broeders en zusters. Die discussie heeft immers al plaatsgevonden bij het vaststellen van het studierapport en de daaraan gekoppelde besluitvorming op de generale synode van 2013. De huidige synode kan niet
35 daarmee teruggaan achter het besluit van 2013. Waar het in de synode van 2016 om gaat, is de vraag of de indieners van de revisieverzoeken zodanige argumenten aandragen waardoor het besluit van 2013 herzien moet worden.

Het feit dat revisieverzoeken worden behandeld, geeft aan dit rapport onvermijdelijk een zakelijker karakter dan het door de generale synode van 2013 aangenomen studierapport. Daarin stonden heel nadrukkelijk onze homoseksuele zusters en broeders in het centrum van de aandacht. Nu zijn dat kerkenraden en hun bezwaren. Niet minder dan deze kerkenraden heeft uw commissie intussen voor ogen willen houden om wie het rond dit bij
40 uitstek tere en pastorale onderwerp uiteindelijk gaat.

45 Kerkenraden laten in hun verzoek om revisie merken hoe zij geworsteld hebben met zeer wezenlijke pastorale vragen. Uw commissie wil de ernst en bewogenheid daarachter ten volle tot gelding laten komen. Uw commissie is zich tegelijk bewust van de spanning die het verschillend omgaan met de vragen rond homoseksualiteit oplevert voor ons kerkelijk

samenleven. Dat heeft uw commissie ertoe gebracht om een gedeelte aan het eindrapport toe te voegen over de vraag hoe we rond dit thema als kerken met elkaar verder kunnen gaan (hoofdstuk 10). Dit hoofdstuk is vanwege de overzichtelijkheid geplaatst voorafgaand aan hoofdstuk 11, waarin de besluiten worden opgenomen. De vraag 'hoe nu verder' is
5 bepaald door de lijn die zich gaandeweg steeds meer aftekende om alle revisieverzoeken integraal af te wijzen.

In bijlage 12.01 is het studierapport uit 2013 opgenomen met het daaraan gekoppelde synodebesluit over homoseksualiteit en homoseksuele relaties, zoals het sinds het besluit
10 genomen werd, terug te vinden is op de website van onze kerken. De citaten in het rapport van uw commissie zijn – evenals die van de revisieverzoeken - uit deze versie van het synoderapport genomen. Deze versie draagt nog steeds het nummer van de synodale agenda uit 2013 (9.35). Om verwarring te voorkomen is dat rapportnummer overgenomen.
15 Er bestaat ook een gedrukte versie met een iets andere lay-out. Wanneer daarnaar verwezen wordt, is het expliciet aangegeven.

J.W. van Pelt, rapporteur

Hoofdstuk 1. Inleiding

Voorgeschiedenis

5 In de gemeente van Zwolle ontstond verschil van inzicht tussen de kerkenraad en een
aantal gemeenteleden over de plaats van gemeenteleden met een homoseksuele relatie – en
in het bijzonder over hun deelname aan het avondmaal. Daaruit is een appelzaak
voortgekomen. Toen de appelzaak terecht kwam bij de particuliere synode van het
Noorden, besloot deze kerkelijke vergadering om hierover geen uitspraak te doen, maar om
10 via een instructie deze zaak aan de generale synode voor te leggen. De onderliggende
vragen werden te zeer van belang geacht voor het geheel van onze kerken, om deze via een
appelprocedure te behandelen.

In 1983 diende er al een instructie op de generale synode van Rotterdam-Centrum over de
vragen die gerezen waren rondom homoseksualiteit. De instructie werd niet aangenomen,
15 waarop de particuliere synode van het Oosten besloot een eigen studierapport over deze
materie op te stellen. De generale synode van Den Haag 1986 noemde dit particulier-
synodaal rapport ‘een goed gefundeerd studierapport, waarin op schriftuurlijke en tevens
pastorale wijze over homofilie / homoseksualiteit gesproken wordt en waarin belangrijke
aanwijzingen gegeven worden voor de pastorale bearbeiding van deze leden’ (Acta
20 GS1986 p. 53). Maar de kerkelijke status van dat rapport was onduidelijk.

Gelet op de instructie van de particuliere synode van het Noorden en op de
voorgeschiedenis van de vragen rondom homoseksualiteit, besloot de generale synode van
2007 een studievergadering in te stellen om een kerkelijke uitspraak over homoseksualiteit
25 en homoseksuele relaties voor te bereiden. Daarnaast kreeg de commissie de opdracht om
een pastorale handreiking op te stellen voor het omgaan met homoseksuele gemeenteleden.

In 2013 werd aan de generale synode een studierapport aangeboden. De synode heeft het
rapport na enkele wijzigingen vastgesteld en heeft op basis van dit document een
30 kerkelijke uitspraak gedaan over homoseksualiteit en homoseksuele relaties.

Tegen het besluit van de synode van 2013 - en het daaraan ten grondslag liggende
studierapport - hebben de volgende gemeenten een revisieverzoek ingediend bij de
35 generale synode van 2016.

Overzicht van de ingediende revisieverzoeken

- 11.27 revisieverzoek van de gemeente van Gorinchem
- 11.30 revisieverzoek van de CGK/NGK gemeente van Almere
- 11.34 revisieverzoek van de CGK/NGK gemeente van Zoetermeer
- 40 11.36 revisieverzoek van de gemeente van Gouda
- 11.38 revisieverzoek van de gemeente van Boskoop
- 11.39 revisieverzoek van de gemeente van Purmerend
- 11.40 revisieverzoek van de CGKV gemeente van Hilversum
- 11.41 revisieverzoek van de gemeente van Veenendaal-Bethel
- 45 11.42 revisieverzoek van de drie gemeenten van Apeldoorn
- 11.43 revisieverzoek van de gemeente van Zwolle
- 11.44 revisieverzoek van de gemeente van Amersfoort
- 11.45 revisieverzoek van de gemeente van Groningen
- 11.47 revisieverzoek van de gemeente van Den Haag

11.49 revisieverzoek van de gemeente van Utrecht-C

11.53 revisieverzoek van de gemeente van Leeuwarden

(het nummer van elk revisieverzoek verwijst naar het agendanummer van de generale synode 2016)

- 5 Van de kerkenraad van Woerden werd een schrijven ontvangen, dat niet als revisieverzoek is gepresenteerd maar als een kennisgeving van het in de CGKV van Woerden geldende pastorale beleid. Op dit schrijven is uw commissie in een apart rapport ingegaan.

Ontvankelijkheid

- 10 De hierboven genoemde inhoudelijke revisieverzoeken werden voorafgegaan door formele brieven waarin revisie werd aangekondigd (zie daarvoor de brieven onder de agendapunten 11.01 t/m 11.11; 11.14, 11.16 t/m 11.25). Niet alle aankondigingen van revisie werden voorzien van een inhoudelijke onderbouwing. Alleen de in bovenstaand overzicht genoemde verzoeken zijn inhoudelijk onderbouwd.

- 15 Uw commissie heeft advies gevraagd bij de hoogleraar kerkrecht en bij deputaten kerkorde en kerkrecht over het punt van de ontvankelijkheid van de revisieverzoeken. Daarnaast heeft uw commissie gekeken hoe er op de synode van 2001 werd omgegaan met de ontvankelijkheid van de revisieverzoeken over 'vrouw en ambt'. Het bleek uw commissie
20 namelijk dat de in 2013 aangenomen Integrale Regeling voor de Appelprocedure (IRA) in artikel 11.4 bepaalde dat een revisieverzoek een element dient te bevatten dat bij het doen van de uitspraak waarvan revisie wordt verzocht buiten beschouwing was gebleven of onvoldoende was overwogen. Naar de letter genomen zouden dan vele van de ingediende revisieverzoeken niet ontvankelijk kunnen worden verklaard.

- 25 De tekst van IRA artikel 11.4 bleek echter niet in overeenstemming te zijn met de hoofdtekst van artikel 31 van de kerkorde. Daarin wordt immers gesteld dat een revisieverzoek op dezelfde wijze met redenen omkleed dient te zijn als een appel *of* dat het anderszins een element dient te bevatten dat buiten beschouwing was gebleven of
30 onvoldoende overwogen. De hoofdtekst van artikel 31 van de kerkorde geeft dus de mogelijkheid bezwaar te maken tegen een primair besluit van een synode. Daarbij hoeft er geen sprake te zijn van een element dat niet of niet voldoende was overwogen.

- 35 Het overleg met de hoogleraar kerkrecht en met deputaten kerkorde en kerkrecht leidde ertoe dat uw commissie met instemming van deputaten aan uw vergadering een wijziging van IRA artikel 11.4 heeft voorgesteld om zo bijlage 27A in overeenstemming te brengen met de hoofdtekst van artikel 31 van de kerkorde. Als de synode dat voorstel overneemt, is de weg vrij om alle revisieverzoeken in bovenstaand overzicht ontvankelijk te verklaren. Gezien het grote belang van de zaak, lijkt dat uw commissie een goede zaak.

40

1.1 Werkwijze

- Nadat uw commissie zich had gebogen over de ontvankelijkheid van de stukken, kon er daarna meer inhoudelijk naar gekeken worden. Het werd uw commissie meteen duidelijk dat er inhoudelijk veel overeenkomsten te vinden zijn in de ingediende revisieverzoeken.
45 Nadat uw commissie eerst voor zichzelf aanvankelijk vijf en later zes rubrieken had geformuleerd van de meest voorkomende bezwaren tegen het synodebesluit uit 2013, is contact gezocht met alle indieners van een revisieverzoek met de vraag of zij de kern van hun bezwaren herkennen in één of meer van deze rubrieken en of zij instemmen met een schriftelijke vorm van gehoord worden door de synodecommissie (IRA 7.2). Uw

5 commissie achtte het binnen het bestek van de haar beschikbare tijd ondoenlijk en, vanwege de helderheid van de verzoeken, ook onnodig om vijftien kerkenraden te ontvangen voor een gesprek. In de bijlage bij dit rapport vindt u de brief van uw commissie en de antwoorden van de gemeenten daarop. Uit de reacties blijkt dat veel gemeenten zich kunnen scharen onder een of meer van de door uw commissie geformuleerde hoofdrubrieken, maar dat men uiteraard ook antwoord wil op *alle* punten die in de revisieverzoeken naar voren zijn gebracht.

10 Door twee gemeenten is door middel van afgevaardigden gebruik gemaakt van de mogelijkheid om mondeling door uw commissie gehoord te worden. De gespreksverslagen daarvan is aan de bijlagen toegevoegd. De overige gemeenten gingen akkoord met de schriftelijke vorm van gehoord worden. Zoals uit de reacties blijkt, hadden de indieners van de revisieverzoeken geen behoefte hun stukken nog nader toe te lichten.

15 De rubricering van de gestelde vragen en kritiekpunten maakt het voorliggende rapport naar de mening van uw commissie beter leesbaar. Bij het formuleren van voorstellen tot besluit per revisieverzoek kan terugverwezen worden naar wat reeds bij de hoofdrubrieken is behandeld om dan daarna nog in te gaan op punten die zijn overgebleven.

20 **1.2 Overzicht van de inhoud**

Het rapport begint met een algemene inleiding (hoofdstuk 1). Daarna volgt de bespreking van de ingebrachte bezwaren, gerubriceerd in acht afdelingen (hoofdstuk 2 tot 9). Vervolgens wordt de vraag onder ogen gezien hoe we als kerken met elkaar verder kunnen komen in de vragen die homoseksualiteit en homoseksuele relaties kunnen oproepen in de kerken (hoofdstuk 10). Daarna volgen per revisieverzoek de besluiten (hoofdstuk 11). Tenslotte is er een afdeling met bijlagen (hoofdstuk 12).

In overzicht:

	Voorwoord	1
30	1. Inleiding	3
	2. Schriftgegevens	6
	3. Hermeneutiek en culturele afstand	73
	4. Een relatie in liefde en trouw	83
	5. De gave van de onthouding	97
35	6. Neurobiologische aspecten	102
	7. Over de tucht	113
	8. Over de relatie kerkverband en plaatselijke gemeente	126
	9. Heeft de synode van 2013 een leeruitspraak gedaan?	141
	10. Over het vervolg: hoe gaan we als kerken verder?	148
40	11. Besluiten	153
	12. Bijlagen	167

Hoofdstuk 2. Schriftgegevens

Vooraf

In het studierapport van de generale synode 2013 worden in hoofdstuk VI Schriftplaatsen besproken onder de titel: 'Schriftgegevens in discussie'. De opzet is als volgt:

- 5 2.1 Schepping en zondeval
- 2.2 De brief aan de Romeinen
- 2.3 Twee vermaningen
- 2.4 Bepalingen uit Leviticus
- 2.5 De misdaad van Sodom
- 10 2.6 De schanddaad van Gibeon
- 2.7 Conclusie

In dit hoofdstuk wordt de volgorde van het synoderapport aangehouden. Per besproken Bijbelgedeelte wordt geanalyseerd welke vragen er gesteld worden. Hierbij worden citaten uit revisieverzoeken vaak integraal overgenomen. Daarna worden de opmerkingen besproken. In die bespreking wordt verwerkt wat het synoderapport gezegd heeft over de betreffende Bijbelgedeeltes.

Deze aanpak heeft als voordeel dat we de revisieverzoeken zelf aan het woord kunnen laten en dat we de vragen van de revisieverzoeken niet hoeven samen te vatten. Er kleven ook nadelen aan. De door uw commissie geboden exegetische argumenten worden niet systematisch geordend, maar komen aan de orde in reactie op de door de revisieverzoeken gestelde vragen en opmerkingen. Deze exegetische argumenten worden niet steeds herhaald. Een eerder geplaatst citaat krijgt als vanzelf een wat uitgebreidere reactie dan een wat later geplaatst citaat. Daarom is het van belang niet alleen te kijken naar het antwoord op een bepaald citaat, maar de citaten uit de revisieverzoeken en de reacties van de commissie daarop in het geheel te bezien.

Het is belangrijk om te zien dat de revisieverzoeken meer Bijbelgedeeltes bespreken dan de hierboven genoemde. In het synoderapport wordt namelijk in hoofdstuk 5, Seksualiteit en huwelijk (9.35, p.14-20) vaak verwezen naar Gen. 1-3. Deze Bijbelse of exegetische argumenten worden hieronder besproken onder het kopje '2.1. Schepping en zondeval'.

Eén van de bezwaren is dat de synode 'één bepaalde exegetische lijn volgt en daarmee andere lijnen van serieuze exegese uitsluit. Dit raakt rechtstreeks de vrijheid van exegese' (Hilversum, 11.40, p.2). De synode trekt conclusies uit een bepaalde exegese, maar die exegese is niet onbetwistbaar. 'Van een kerkelijke uitspraak die zo uitdrukkelijk het gedrag van een bepaalde groep gelovigen als zonde afwijst en er dermate zware en voor een hele groep algemeen geldende consequenties aan verbindt, mag verwacht worden dat er *geen twijfel bestaat over de Schriftuurlijke onderbouwing*. Onzes inziens dient er voor gewaakt te worden al te stellige conclusies te trekken op grond van een bepaalde exegese, als er óók goede argumenten zijn voor een andere uitleg of andere nadrukken in de uitleg van de besproken gedeelten die tot minder harde conclusies moeten/kunnen leiden.' (Apeldoorn, 11.42, p.1)

45 Hierbij is het volgende te overwegen:

1. Het is mogelijk om de vrijheid van exegese te handhaven en toch duidelijke exegetische keuzes te maken. Pas na onderbouwde afwijzing van alternatieve exegeses kan vastgesteld worden wat de betekenis van een tekst is. Met een beroep op vrijheid

van exegese kan niet gesteld worden dat er altijd vraagtekens geplaatst kunnen worden bij de betekenis van een Bijbeltekst, laat staan bij een doorgaande lijn in de Schrift die zich duidelijk aftekent. De revisieverzoeken hebben een andere uitleg van Bijbelteksten aangedragen en dat is hun goed recht. Maar het is onjuist om bij voorbaat te stellen dat wanneer één exegese gevolgd wordt, de vrijheid van exegese in het geding is.

5

2. Als we zeggen ‘we weten het niet’ (Apeldoorn, 11.42, p.1 pleit daarvoor), geldt dat alleen voor het ‘zonde noemen’ van homoseksuele relaties of ook voor het ‘niet zonde noemen’?

10

3. Het is goed om te bedenken welke plaats de exegetische argumenten hebben als onderbouwing van de kerkelijke uitspraak van de generale synode van 2013. De kerkelijke uitspraak is niet alleen gebaseerd op de exegese van de hieronder besproken Bijbelplaatsen, maar ook op het Bijbelse getuigenis over huwelijk en seksualiteit in het algemeen. Met andere woorden: je kunt in zekere zin van mening verschillen over de afzonderlijke betekenis van een Bijbeltekst terwijl in het getuigenis van de teksten samen zich een duidelijke lijn aftekent. Als van meerdere Bijbelteksten blijkt dat ze niet goed uitgelegd zijn, mag je natuurlijk gaan twijfelen aan het geheel.

15

4. In ons rapport besteden we de meeste bladzijden aan exegetische argumenten met betrekking tot de bekende Bijbelteksten die homoseksuele praxis onder kritiek stellen. Dat kan niet anders, omdat de meeste revisieverzoeken juist aan deze teksten aandacht besteden. Uw commissie ‘volgt’ dus de revisieverzoeken in haar aanpak. Dat brengt met zich mee dat sommige argumenten erg uitgebreid aan de orde komen, terwijl andere argumenten, die in de ogen van uw commissie zeker zo belangrijk zijn, vrijwel geen aandacht ontvangen. Het aantal bladzijden dat hierna aan een onderwerp wordt besteed is dus voor uw commissie geen indicatie van het gewicht ervan voor de eventuele herziening van de kerkelijke uitspraak. Als voorbeeld mag genoemd worden dat het positieve spreken van de Schrift over het huwelijk en de doorgaande lijn in de Schrift met betrekking tot huwelijk en seksualiteit in ons rapport relatief weinig aandacht krijgt omdat de revisieverzoeken daar nauwelijks de vinger bij leggen.

20

25

30

5. Het is begrijpelijk en goed dat de revisieverzoeken uitgebreid ingaan op de exegese van Bijbelteksten die iets te zeggen hebben over homoseksualiteit en homoseksuele relaties. Het is ons als commissie echter opgevallen dat de revisieverzoeken wel argumenten bieden die de Bijbelteksten in een ander licht stellen, maar niet of nauwelijks in gesprek zijn gegaan met literatuur waarin die (nieuwere) argumenten besproken en soms (beargumenteerd) weerlegd worden.

35

6. Van het synoderapport mag wel een goed luisteren naar de Schrift worden verwacht, maar geen uitputtende exegese. Het hoofdstuk over de Schriftgegevens telt 15 bladzijden. Daarin worden minstens zeven Bijbelgedeeltes besproken. Het gaat er ondertussen niet om of het studierapport alle exegetische argumenten bespreekt, maar of er in de revisieverzoeken steekhoudende exegetische argumenten worden aangedragen die zouden moeten leiden tot een ander kerkelijk besluit. Omdat de ruimte in het synoderapport voor een exegetische verantwoording beperkt is, wordt verwezen naar literatuur, zie 9.35, p.20, noot 32.

40

45

2.1 Schepping en zondeval

De vragen die revisieverzoeken stellen bij Gen. 1-3:

5 1. Almere:

‘Het is evident dat God man en vrouw voor elkaar heeft geschapen. Maar kan
homoseksualiteit niet een anomalie zijn die niet direct gevolg is van de zondeval?
Zou het kunnen zijn dat homoseksualiteit als anomalie inbegrepen was in de
10 schepping? Adam en Eva zullen wel heteroseksueel geweest zijn (nemen we aan),
maar je kunt op basis van Genesis 1-3 niet hard maken dat homoseksualiteit niet
Gods bedoeling was en dat het een gevolg van de zondeval is. Genesis 1-3 spreekt
niet over homoseksualiteit en daarom is niets vanuit Genesis 1-3 af te leiden over
homoseksualiteit en Gods bedoeling. Gen. 1-3 presenteert wel een heteroseksuele
wereldvisie, maar daaruit valt niets af te leiden over homoseksualiteit. Daarom is ook
15 niet te stellen dat homoseksueel gerichte mensen een *tegennatuurlijk* verlangen
hebben. Omdat Gen. 1-3 niet over homoseksualiteit spreken moeten we de vraag
openlaten of God homoseksualiteit gewild of bedoeld heeft.’ (11.30, p.4v).

20 2. Almere:

‘In Gen. 1:26 (NB: bedoeld zal zijn Gen. 2:18) staat dat God een helper zoekt,
iemand die bij hem past. Het is niet goed dat de mens alleen is. Zou dat voor de
homoseksuele broeder of zuster niet kunnen betekenen dat hij/zij juist niet alleen
blijft maar een relatie aangaat die tegemoetkomt aan het missen van een
25 levenspartner (van het gelijke geslacht)?’ (11.30, p.5).

30 3. Utrecht-Centrum:

‘In het studierapport neemt de scheppingsorde een belangrijke plaats in. Het rapport
lijkt een directe link te leggen tussen Genesis 1 en Romeinen 1, waar de term
‘tegennatuurlijk’ centraal staat. De interpretatie van die term lijkt te worden ingevuld
aan de hand van de orde in de schepping. Het studierapport lijkt te willen zeggen dat
30 alles wat afwijkt van die orde ongeordend is en door God wordt afgewezen. Dit roept
bij ons echter de vraag op of de orde in de schepping wel in absolute zin normatief
is.’ (11.49, p.5v.).

35 *Bespreking van de vragen:*

Ad 1. Deze vraag gaat ervan uit dat ook bij alle positieve spreken van Gen. 1-2 over de
man en de vrouw, het alleen-zijn en de gave van huwelijk en seksualiteit, er niets
gezegd kan worden over homoseksualiteit als zonde of als gebrokenheid. Het
40 synoderapport stelt in 9.35, p.21 dat homoseksualiteit een gebrokenheid is die in de
goede schepping gekomen is. Het hoort niet bij Gods oorspronkelijke bedoeling.
De visie van het studierapport vloeit voort uit de gedachte dat God in Zijn Woord,
ook in Gen. 1-2, ons Zijn bedoeling met huwelijk en seksualiteit duidelijk maakt. Die
bedoeling krijgt belangrijke aanwijzingen in Gen. 1-2, maar krijgt verder profiel in
45 samenhang met andere teksten in de Bijbel over huwelijk en seksualiteit, met name
in het Nieuwe Testament. We verstaan Gods bedoeling immers uit het geheel van de
Schriften en niet alleen uit afzonderlijke teksten. Het is waar dat we niet alles wat we
menen te moeten denken over huwelijk en seksualiteit aan Gen. 1-2 kunnen ontleenen.

Tegelijk kunnen we in het licht van heel de Schrift toch moeilijk volhouden dat Gen. 1-2 homoseksualiteit mogelijk positief benadert.

De aanwijzingen over de schepping van de mens naar Gods beeld, mannelijk en vrouwelijk, en de schepping van de vrouw uit de man, worden in het synoderapport gezien als argumenten dat God het huwelijk gegeven heeft als een levenslang verbond tussen man en vrouw en seksualiteit als gave binnen de trouw van het huwelijk. De vraag zoals die bij citaat 1 gesteld wordt, laat open wat dan wél geleerd kan worden uit Gen. 1-2. Het lijkt ons als commissie terecht dat het synoderapport vanuit Gen. 1-2 lessen trekt over Gods bedoeling met het huwelijk en met seksualiteit.

Citaat 1 roept de vraag op of homoseksualiteit een anomalie kan zijn die mogelijk past bij Gods scheppingsbedoeling. Als dit zo is, is verlangen naar iemand van hetzelfde geslacht geen *tegennatuurlijk* verlangen, maar een *natuurlijk* verlangen. Natuurlijk is het zo dat volgens het gewone spraakgebruik homoseksueel gedrag vanuit de beleving van een homoseksueel in zekere zin ‘natuurlijk’ te noemen is. Bij de bespreking van Rom. 1 zullen we moeten zien of het ‘tegennatuurlijk’ alleen aansluit bij het gevoel van de individuele homoseksueel of dat het gaat om wat bij Gods bedoeling past. Vanuit wat de Schrift ons aanreikt over de bedoeling van huwelijk en seksualiteit en over homoseksualiteit kunnen we moeilijk volhouden dat homoseksualiteit bij Gods scheppingsbedoeling zou passen.

Het synoderapport stelt in 9.35, p.21, r.9-10 dat homoseksuele gerichtheid bij de gebrokenheid van de schepping hoort. Als argument klinkt dat deze gebrokenheid ook door velen zo wordt ervaren. Dit laatste is naar onze mening niet zo’n sterk argument, omdat velen homoseksualiteit niet als gebrokenheid ervaren maar als een volwaardige vervulling van het leven.

We moeten voorzichtig zijn met een *argumentum e silentio*. Gen. 1-2 vormt een fundamenteel uitgangspunt van wat de Schrift verstaat onder een huwelijk. Ook de Heere Jezus verwijst terug naar deze hoofdstukken als Hij wijst op Gods bedoeling met het huwelijk (zie Mat. 19). Het studierapport zegt op basis van Gen. 1-2 duidelijke dingen over het huwelijk die niet als zodanig van toepassing zijn op een homoseksuele relatie in liefde en trouw. Wel zijn er andere relaties, waaronder diepe vriendschapsrelaties, die ten dele kunnen tegemoetkomen aan het diep menselijke verlangen naar aanvulling en vervulling van het mens-zijn. (9.35, p.19, r.10-12). Het is echter niet vanuit Gen. 2:18 af te leiden dat het huwelijk ook bestemd zou zijn voor homoseksuele koppels.

Er wordt verder nog gesteld dat Gen. 1-2 wel een heteroseksuele wereldvisie presenteert, maar dat daaruit niets valt af te leiden. Die stelling gaat ons te ver. Hebben gepresenteerde wereldvisies in de Schrift geheel geen normatieve kracht en moeten we onze ethische overwegingen dan beperken tot alleen de concrete geboden? Dat doet naar onze mening zowel de Schrift tekort als de concrete geboden.

Ad 2. Als je vanuit de rest van de Schrift duidelijk zou kunnen aantonen dat een homoseksueel verlangen een plaats mag hebben binnen Gods wil en wet, dan zou je bij Gen. 2:18 kunnen denken dat het alleen-zijn tegemoetgekomen kan worden met een homoseksuele relatie. Maar Gods antwoord op het alleen-zijn van de man in Gen 2:18 wordt gevormd door het scheppen van een vrouw uit de rib van Adam. Juist dit gedeelte onderbouwt waarom een heteroseksuele relatie in liefde en trouw Gods

bedoeling was. Gen. 1-2 geeft geen enkele aanwijzing dat Gods antwoord op het alleen-zijn van de man een homoseksuele relatie kan insluiten.

- 5 Ad 3. Citaat 3 stelt een zeer belangrijke vraag, al komt het woord ‘scheppingsorde’ niet voor in het synoderapport. In de literatuur die een lans breekt voor een ruimere opvatting over homoseksuele relaties, wordt vaak gesteld dat de klassieke positie te veel uitgaat van het schema schepping-zondeval-verlossing waarbij de ethiek sterk met Gods scheppingsbedoeling verbonden is, en te weinig oog heeft voor de eschatologische lijnen in met name het Nieuwe Testament, die ethische onderwerpen als huwelijk en seksualiteit in een ander licht zouden stellen.
- 10 Als we spreken over een ‘scheppingsorde’ moeten we ervoor oppassen een soort ‘natuurlijke’ orde voor ons te zien, die we zonder Gods Woord zouden kunnen kennen en die aanwijst wat ethisch verantwoord is.
- 15 Aan de andere kant moeten we niet doen alsof God in het geheel geen orde in de schepping gelegd zou hebben: deze kunnen we echter alleen door Gods openbaring in Christus verstaan. De Heere Jezus wees op Gods oorspronkelijke bedoeling toen Hij met de woorden ‘van het begin af’ verwees naar Gen. 2:24 om echtscheiding af te wijzen (Mat. 19:1-12). Over Gods bedoeling met huwelijk en seksualiteit krijgen we in Gen. 1-2 een duidelijke aanwijzing. Uit Gen. 1-2 lezen we af dat God de menselijke seksualiteit bedoeld heeft om beleefd te worden binnen het huwelijk, dat is: van één man en één vrouw. Dit wordt mede ingegeven en ondersteund door wat er wat er verder in de Schrift gezegd wordt over huwelijk en seksualiteit. We kunnen dus bij zaken waar de Schrift over zwijgt, niet zeggen dat wat afwijkt van de orde in de schepping, door God wordt afgewezen. In die zin is de orde in de schepping niet
- 20 normatief.
- 25 Uw commissie is van mening dat ook de eschatologische lijn van belang is bij onze ethische overwegingen. In de ontmoeting met sadduceeën (Mk. 12:18-27) blijkt het huwelijk bij de voorlaatste dingen te behoren. ‘Want wanneer ze uit de doden opgestaan zullen zijn, trouwen ze niet en worden ze niet ten huwelijk gegeven maar zijn ze als engelen in de hemel.’ (Mk 12:25) Deze teksten spreken in zekere zin relativerend over het huwelijk tussen man en vrouw met het oog op het eschaton. Tegelijk blijft het moeilijk om vanuit Markus 12:18-27 een eschatologische bijdrage te vinden voor een huwelijksethiek. Dat het huwelijk bij de voorlaatste dingen hoort, is al moeilijk te begrijpen aangezien het huwelijk niet een soort ‘noodmaatregel’ is in reactie op de zondigheid van mensen, maar hoort bij de goede schepping. De
- 30 schepping wordt herschapen, maar geldt dat niet voor het huwelijk? Deze eschatologische gegevens kunnen wat de Schrift zegt over Gods bedoeling met het huwelijk niet opheffen of relativeren.
- 35 In 1 Kor. 7 nuanceert Paulus de grote waarde van het getrouwd zijn. In dat hoofdstuk wordt het alleen blijven zelfs aangemoedigd. Ook de opmerkingen van Paulus in 1 Kor. 7 doen niets af aan de richtlijnen die de Heere in de Schrift over het huwelijk geeft. Het getrouwd zijn wordt gerelativeerd, niet het huwelijk. Paulus beveelt het ongetrouwd blijven aan, niet omdat het huwelijk in de toekomst van Christus er niet meer zal zijn, maar omdat de tijd hier kort is en hevig. Paulus schrijft ‘met het oog op de aanstaande nood’, en omdat ‘de tijd beperkt is’. In 1 Kor. 7:19-16 blijkt dat Paulus zeker niet relativerend spreekt over huwelijk en echtscheiding, en dat ook een eschatologische benadering de doorgaande lijn in de Schrift aangaande de uniciteit en de heiligheid van het huwelijk niet opheft.
- 40
- 45

Dat het Nieuwe Testament in Ef. 5:22-33 het huwelijk tussen één man en één vrouw ziet als een afspiegeling van Christus en Zijn bruidsgemeente, leert ons het huwelijk tussen man en vrouw zeer hoog te houden. Geen enkele andere relatie kan vergeleken worden met het huwelijk.

- 5 We kunnen dus niet zeggen dat de orde in de schepping in absolute zin normatief is. Wel zien we in de Schrift een duidelijke lijn aangaande huwelijk en seksualiteit, een lijn die in het Nieuwe Testament niet gerelativeerd maar bevestigd wordt. Deze lijn gaat blijkbaar terug op Gods bedoeling met Zijn scheppingsgave (zie Ef. 5:31, Mat. 19:5, Mk. 10:7 en 1 Kor. 6:16, allemaal verwijzingen Gen. 2:24).
- 10 (Voor de exegese van ‘tegennatuurlijk’, zie verderop in dit hoofdstuk, paragraaf 2.2.4)

2.2 De brief aan de Romeinen

Er is in de revisieverzoeken veel geschreven over de exegese van Rom. 1:26-27. Om wat structuur aan te brengen zijn de citaten geplaatst onder zeven thematische kopjes:

5

2.2.1 De mensheid of heidense afgodendienaars?

2.2.2 Alle vormen van homoseksualiteit?

2.2.3 Vervangen en opgegeven

2.2.4 Tegennatuurlijk

10 2.2.5 Wat wist Paulus en wat kunnen wij daarmee?

2.2.6 Gerichtheid en daad

2.2.7 Welke conclusie kunnen we trekken?

15 2.2.1 De mensheid of heidense afgodendienaars?

Vragen/opmerkingen uit de revisieverzoeken:

1.1 Gouda:

20 'Het GS-rapport schrijft: 'Het oordeel van God over zijn gevallen mensheid bestaat hierin dat Hij haar laat doorgaan op haar zelfgekozen weg'. (9.35 p.23, r.22-23) Het legt Rom. 1:18-32 uit als betrekking hebbende op de hele mensheid die in zonde is gevallen. Vanuit deze gedachte worden de verzen 26 en 27 toegepast op alle

25 homoseksuele gevoelens en uitingen.
Echter, Romeinen 1:18-32 spreekt niet over de zondeval, maar over afgoderij, zoals die door Paulus alom werd aangetroffen in de heidenwereld. Vs. 23: 'Ze hebben de majesteit van de onvergankelijke God vervangen door hetgeen gelijk op het beeld van een vergankelijk mens, van vogels, van viervoetige en van kruipende dieren.'
30 Hoewel de zondeval en afgoderij nieuwe verbanden hebben, kan toch niet worden gezegd dat ze samenvallen. Van Adam staat niet geschreven wat in vs. 23 wordt vermeld.

Kan van en tot christenhomo's worden gezegd dat zij afgoderij hebben bedreven en dat God hen daarom laat doorgaan op hun zelfgekozen weg? Die conclusie kan op basis van dit Schriftgedeelte niet worden getrokken.' (11.36, p.2)

35

1.2 Purmerend:

'Dat Paulus in Romeinen 1 de hele mensheid veroordeelt, is in het licht van de bredere context van de brief niet vol te houden. Paulus veroordeelt volgens het rapport de gehele mensheid en het gehele zondige patroon van de gehele menselijke samenleving na de zondeval. Structureel spreekt het rapport in hoofdstuk VI paragraaf 2 in termen van *mensheid*. Dat wordt nauwelijks beargumenteerd, maar komt automatisch binnen met de gedachte dat Paulus in Romeinen 1 spreekt over scheppingsorde en zondeval. Het enige extra argument is dat in dit gedeelte het woord 'heidenen' niet voorkomt, en dat ook Israël zich schuldig heeft gemaakt aan afgoderij (p.24). Volgens het rapport veroordeelt Paulus in Rom. 1 de hele wereld en dan in Rom. 2 specifiek de Joden. "Afgoderij komt in de levenswijze van heel de wereld tot uitdrukking."

45

Dit berust echter op een onnauwkeurige lezing van Rom. 2. Daar wordt in elk geval duidelijk dat het Jodendom in de tijd van Paulus niets van afgoderij moest hebben

(2:22). Hoewel volgens Paulus inderdaad Jood en heiden even schuldig zijn - dat is het punt van zijn hele betoog - is de Jood dat door de overtreding van de wet, en de heiden zonder wet (2:12). Het gaat dus in Rom. 1 niet over de hele wereld, want de joden worden er niet bedoeld. Het gaat in Rom. 1 inderdaad ook niet om het heidendom zonder meer, want er zijn volgens 2:14 ook 'goede' heidenen. Er staat in Rom. 1 gewoon over wie het gaat, namelijk afgodendienaars.' (11.39, p.10-16)

1.3 Purmerend:

'Dat hoofdstuk 1 en 2 niet monolithisch over de hele mensheid van na de zondeval gaat is ook op te maken uit het feit dat Paulus in hoofdstuk 1 steeds over 'zij' spreekt, en pas in hoofdstuk 2 over 'gij' en 'wij'. In 1:18 wordt ook niet gesproken over de mensheid, of over alle mensen, maar onbepaald over "*mensen, die de waarheid in ongerechtigheid ten onder houden*". Dat kan een grotere of kleinere groep mensen zijn, maar duidt niet op de hele mensheid. Vervolgens is op te merken dat de 'zij' en de 'hen' die we in vers 18-23 tegenkomen en die afgoderij plegen zonder meer worden doorgetrokken in vers 24 en verder in de hele perikoop. Het gaat dus om dezelfde mensen die afgoden dienen én homoseksuele handelingen plegen. Het rapport weerspreekt dat en stelt 9.35 p.23, r. 28-29 dat de tegennatuurlijke omgang een symptoom is van de kwaal van de hele mensheid, en derhalve niet iedere afgodendienaar treft. Dit in kennelijke strijd met de woorden van Paulus.' (11.39, p.10-16)

1.4 Almere:

'In dit gedeelte lezen we, dat Paulus van oordeel is, dat de keuze van de mens om het schepsel te vereren boven de Schepper voor de Schepper de reden is geworden om hen dan ook maar aan die waanzin over te laten. Wil je zonder de Schepper, dan ga je maar zonder de Schepper! De mensen drukken hun afkeer van de Schepper uit in hun gedrag en van dat gedrag geeft Paulus een opsomming. In die opsomming hebben ook de tempelprostitutie en pederastie, waar u over spreekt, hun plaats. En dat is geheel te begrijpen, omdat de mens zijn godsontkenning onder andere uit in de afgodendienst. Wij zien echter niet hoe deze gedachtegang van Paulus eenduidig tot een verbod zou kunnen leiden op homoseksuele relaties als onder ons bedoeld. U schrijft terecht, dat de hier bedoelde homoseksuele daden te zien zijn als onderdeel van het 'loon' op de ontkenning van de enige ware God. U noemt de tegennatuurlijke omgang een 'symptoom' van die ontkenning. De apostel schrijft, dat de hele wereld de Schepper kan kennen en vereren, want zijn grootheid en macht zijn uit zijn werken met het verstand te zien. Maar men heeft de verering van God vervangen door de verering van het schepsel. En God heeft hen aan die Godsontkenning overgegeven. Het lijkt ons toe, dat christen-homo's zich absoluut niet zullen herkennen in de gedachte dat hun homo-zijn rebellie is tegen de Schepper.' (11.30, p.8-9)

1.5 Gouda:

'Het GS-rapport zegt in VI 2.3 (9.35 p.27, r.7-8): 'Paulus beschrijft dat de mensheid zich van God heeft afgekeerd. Maar die afkeer van God is niet alleen een kwestie van uiterlijk gedrag. Ze raakt heel het mens-zijn, ook zijn innerlijke neigingen.' Door deze interpretatie worden alle homo's inbegrepen op grond van hun homo-oriëntatie. Echter, in Romeinen 1 gaat het niet over 'de mensheid die zich van God heeft

afgekeerd', maar over heidenen die door hun afgoderij de ene ware God neerhalen (zie boven), en het gaat hier over heftige, onbeheerste lusten.

Als het rapport gelijk heeft, zou God christen homo's in zijn toorn uitleveren aan hun ontorende verlangens (vs. 26). In dat geval laat de behoedzame, liefdevolle benadering van homoseksuele personen in de pastorale handreiking, die (terecht) teruggaat op Gods liefde en genade, zich niet rijmen met die scherp veroordelende toon in vs. 26.' (11.36, p.2)

1.6 Veenendaal-Bethel:

'De vraag is wat de functie is van Romeinen 1: 16-32 binnen Romeinen 1-3 en de gehele Romeinenbrief. Het centrale thema van de Romeinenbrief is de aangevochten eenheid van de gemeente, die bestaat uit christenen uit de Joden en uit de heidenen. Ieder heeft gezondigd en kan slechts door genade gerechtvaardigd worden.

Indringend worden christenen uit de Joden ermee geconfronteerd dat zij de wet wel hebben en onderwijzen maar niet nakomen (2: 21vv). Er is gelukkig gerechtigheid buiten de wet om voor ons mensen, die allemaal blijven worstelen met de eigen zondige aard (denk ook aan Romeinen 7). De vraag dringt zich op of de focus op de homoseksuele praxis onze aandacht niet vestigt op de wet in plaats van op het Evangelie.

Het lijkt er sterk op dat Paulus in Romeinen 1 tracht aan te sluiten bij de manier van denken van de bevolking van Rome. Orde, natuur en deugd zijn in Rome belangrijke thema's. De morele verwording aan het hof van de keizer en bij de 'hogere kringen' roept bij velen weerzin op. Mensen leven 'zonder de wet' toch 'van nature' (delen van) de wet na (2: 14vv). Dit gegeven brengt christenen uit de heidenen en uit de Joden bij elkaar. Het zal ook een belangrijk item zijn geweest in het gesprek met niet-christenen. Logisch dat Paulus dit gegeven gebruikt om toe te leiden naar het dienen van de ene ware God. In Romeinen 12 en 13 krijgt dit een nadere uitwerking. Wie de ander liefheeft, heeft de wet vervuld (13: 8-10).' (11.41, p.3-4)

1.7 Purmerend:

'Met het lezen van Romeinen 1 vanuit de zondeval wordt er een element de tekst binnengebracht dat er niet staat, en ook niet nodig is om de tekst te verstaan.

Romeinen 1 stelt dat homoseksualiteit het gevolg is van afgoderij. Vers 24 begint met een duidelijk daarom (*dio*) dat een gevolg weergeeft. Vanwege de afgoderij geeft God de mensen over aan homoseksuele handelingen, zo is vers 24 te lezen. Dit wordt nog eens onderstreept doordat in vers 25 en 26 dat verband nog eens expliciet gelegd wordt. Datzelfde verband geldt trouwens ook voor de overige in vers 28vv.

genoemde zonden. De hoofdlijn van Paulus' argument is daarom: afgoderij (God niet erkennen) → homoseksualiteit (en andere zonden). Het rapport lijkt dit verband te herkennen als het zegt dat God hen heeft overgegeven aan de gevolgen van hun afgodische keuze (23:8). Maar later op diezelfde bladzijde maakt het rapport ineens de stap naar de zondeval als het stelt dat Paulus de gehele mensheid van na de zondeval veroordeelt. In het slot van die alinea wordt gezegd dat die omkering begonnen is met afgoderij en zich voorzet in zedeloosheid en ontoring van het menselijk lichaam. Om in de volgende zin weer te spreken over de gevallen mensheid die mag doorgaan op haar zelfgekozen weg (23:11- 20).' (11.39, p.10-16)

1.8 Purmerend:

'Op deze wijze husselt het rapport twee benaderingen van homoseksualiteit door elkaar: homoseksualiteit als gevolg van afgoderij en homoseksualiteit als gevolg van

de zondeval. En die twee zijn echt niet hetzelfde (denk alleen maar aan het feit dat de zonde van Adam niet afgoderij was). Vanuit de zondeval gedacht (zoals het rapport in hoofdlijn juist ook in het pastorale deel doet), is homoseksualiteit een vorm van gebrokenheid (23:34) die als gevolg van de zonde in de wereld kwam. In dat geval heb je er geen directe verantwoordelijkheid voor en vergroot het je schuld niet (36:36). Vanuit afgoderij als actieve daad geredeneerd, zoals Paulus doet, komt homoseksualiteit rechtstreeks voort uit concrete opstand tegen God en brengt Paulus homoseksualiteit in verband met woorden als afgoderij en toorn van God. Het verband tussen opstand en homoseksuele handelingen is hier veel rechtstreekser dan bij de benadering vanuit de zondeval.' (11.39, p.10-16)

1.9 Purmerend:

'Ad de Bruijne noemt de gedachte dat homoseksualiteit ten opzichte van de scheppingsorde een verstoring vormt als gevolg van de zondeval een tamelijk recente gedachte, die juist opkwam toen duidelijk werd dat homoseksuele handelingen, die op grond van de Schrift altijd werden afgewezen, te maken hebben met een diepe oriëntatie. Die duiding van de geaardheid vanuit de zondeval is nodig om de handelingen te kunnen blijven afwijzen. Het lijkt erop dat die duiding de auteurs van het rapport parten heeft gespeeld en ervoor heeft gezorgd dat Paulus' duiding vanuit afgoderij niet in alle scherpthe naar voren is gekomen. Een duidelijke paralleltekst voor Romeinen 1 is het apocriefe boek Wijsheid, hoofdstuk 12-14. Ook in dat boek wordt het verband gelegd tussen afgoderij en homoseksualiteit, en niet tussen zondeval en homoseksualiteit.' (11.39, p.10-16)

1.10 Zwolle:

'In de aanhef boven deze Romeinen-teksten staat: 'De schuld der heidenen en hun straf', of 'De toorn van God over de heidenen'. Zegt dit al niet genoeg over de context, over de goddeloze mensen en hun doen en laten zoals God dit absoluut niet wil en als zonde ziet? Dat de homoseksuele broeders en zusters waar wij in de gemeente mee te maken hebben de natuurlijke omgang hebben *vervangen* door een tegennatuurlijke relatie, is toch niet vol te houden? Laat staan dat zij in verband worden gebracht met alle goddeloosheid die verder in Romeinen 1 wordt beschreven!' (11.43, p.9-11)

35 *Bespreking:*

Ad 1.1 Het is terecht dat opgemerkt wordt dat vs. 26-27 in het synoderapport uitgelegd worden tegen de achtergrond van de gedachte dat het in Rom. 1:18-32 gaat over de mensheid die in zonde gevallen is. Dat het in Rom. 1:18vv. over de mensheid als geheel gaat, is wegens evidentie uitgangspunt voor veel commentaren. Dit standpunt is exegetisch gezien vrijwel onomstreden. De mening dat Rom. 1:18vv. alleen betrekking zou hebben op letterlijke afgodendienaars, kent uw commissie alleen vanuit de literatuur over homoseksualiteit en homoseksuele relaties. Het gevaar bestaat dat wij de teksten in Rom. 1:26-27 gaan lezen als teksten die ons een morele code voorhouden. Dat zou tekortdoen aan de bedoeling van de Romeinenbrief. Het primaire hermeneutische kader waarin Paulus schrijft, is Rom. 1:16-17. Dit is het Evangelie waar Paulus het over wil hebben in zijn brief. Dit Evangelie is kracht van God tot behoud. Dit is het thema van de hele brief. In dat kader heeft Paulus het in Rom. 1 over de heidenen en in Rom. 2 over de Joden. In

Rom. 3 wordt vervolgens duidelijk hoezeer wat Paulus schrijft over heidenen en Joden bedoeld is om de radicaliteit van de zonde aan te wijzen die de oorzaak is voor de Heere God om met Zijn Evangelie te komen (zie ook het 'want' in Rom. 1:18). In Rom. 3 komen we bij de conclusie dat Jood en heiden vallen onder het oordeel van God, zij zijn allen 'onder de zonde' (Rom. 3:9) en de hele wereld is doemwaardig voor God (Rom. 3:19). Ook de heidenen worden gebracht onder het oordeel van de wet van God.

Paulus maakt in Rom. 5 duidelijk dat Christus gekomen is, toen wij nog krachteloos waren, goddelozen, toen wij nog zondaars waren, toen wij vijanden waren (Rom. 5: 6, 8 10). Dat zijn vier kwalificaties die Paulus op de gemeente plakt en hij sluit zichzelf daarbij in. Hij is met de gemeente ingesloten in het oordeel dat in Rom. 1 over de heidenen wordt uitgesproken.

In Rom. 1 worden specifiek de zonden van de heidenen beschreven zonder dat daarmee de Joden of zij die niet letterlijk in afgodendienst participeerden daarvan uitgesloten zijn. De homoseksuele zonden die in Rom. 1:26-27 genoemd worden vallen wel in het oog, maar zijn niet los te zien van de andere zonden die in Rom. 1:18vv. genoemd worden.

Als we zo Rom. 1:26-27 zien in het licht van de hele brief, is het duidelijk dat het hier niet alleen maar gaat om de uitspattingen die in een afgodische eredienst plaatshebben. Dat kun je immers ook niet zeggen over de andere dingen die Paulus in het vervolg van zijn brief noemt. De bedoeling van Paulus is dat de zonde op de meest radicale manier getekend wordt. Wij moeten zonde werkelijk zonde noemt, en onszelf daarbij insluiten. Ook de teksten over homoseksualiteit moeten wij ons allemaal aantrekken. Wat Paulus over de zonde zegt gaat ons allemaal aan.

Er is dus terecht gesignaleerd dat de zonden die genoemd worden in vs. 24vv. niet toegewezen kunnen worden aan alle mensen. Maar zelfs degenen die vs. 26-27 alleen van toepassing achten op afgodendienaars (tempelprostitutie), stellen meestal niet dat dit ook voor Rom. 1:18vv. geldt. Kern van Paulus' betoog is dat niemand te verontschuldigen is (vs. 20). We zouden de kracht en betekenis van Paulus' betoog zeer tekortdoen als we het 'zij' van vs. 21 alleen van toepassing achten voor een specifieke groep mensen, namelijk degenen die willens en wetens participeren in de toenmalige afgodendienst. Rom. 1:18vv. beschrijft de geschiedenis van de zonde (zie bijv. M. van Loon, *In liefde en trouw*, 62vv.).

Paulus typeert in Rom. 1:21-23 de zonde van ons mensen als afgoderij. Afgoderij is de kern van de zonde. Elke zonde is in wezen afgoderij. Zonde is in de kern opstand tegen God en het vereren van het geschapene in plaats van de Schepper. De stelling dat Rom. 1:18-32 niet over de zonde van de mensheid spreekt, maar over afgoderij van sommigen, zoals die door Paulus alom werd aangetroffen in de heidenwereld, is volgens uw commissie niet te verdedigen. Uit de zin 'Van Adam staat niet geschreven wat in vs. 23 wordt vermeld' is letterlijk waar, maar gaat voorbij aan de leidende gedachte van Paulus: de kern van de zonde is miskennis van God, in welke vorm die zonde ook gestalte krijgt. De zonde is in wezen afgoderij. Ook de zonde van Adam. En alle zonde sindsdien.

De vraag 'Kan van en tot christenhomo's worden gezegd dat zij afgoderij hebben bedreven en dat God hen daarom laat doorgaan op hun zelfgekozen weg?' rust daarom op twee misverstanden: 1. Paulus maakt juist duidelijk dat niet een bepaalde groep mensen onder het oordeel valt van Rom. 1:18-32, maar de mensheid als geheel. Tegen ons allen kan gezegd worden dat wij afgoderij bedreven hebben in de zonden die we deden. 2. Dat God hen laat doorgaan op hun zelfgekozen weg is niet

aan de orde, want de zonden die in vs. 26vv. genoemd worden zijn eerder *gevolg* van het ‘overgegeven’ van vs. 16 dan de *oorzaak*. Zo kan het dus inderdaad niet gezegd worden. Later zal bekeken worden of de concrete zonden die Paulus noemt in vs. 24vv wijzen naar zonden die plaats hadden binnen de afgodische cultus van zijn dagen (zie paragraaf 2.2.2 Alle vormen van homoseksualiteit?).

Ad 1.2 Volgens citaat 1.2 gaat het in Rom. 1:18-32 niet over de mensheid als geheel, maar over de heidenen, waarna het in Rom. 2 over de Joden gaat. Het zijn daarom enkel de heidense afgodendienaars op wie de zonden van vs. 26-32 van toepassing zijn.

Als argument daarvoor wordt gewezen op Rom. 2. Joden moesten niets van afgoderij hebben (zie. Rom. 2:22). Daarom kan Rom. 1 niet over de Joden gaan. Maar er zijn ook heidenen die blijkbaar niet participeren in de afgodencultus, blijkens Rom. 2:14, want er ‘zijn ook ‘goede’ heidenen’. Dat moet wel leiden tot de conclusie dat Rom. 1:26-32, maar ook Rom. 1:18-32 als geheel, slechts spreken over heidenen die zich binnen de afgodencultus overgeven aan een losbandig leven.

Zie ook Ad 1.1. Het is verder bij de uitleg die citaat 1.2 biedt onduidelijk waarom Paulus in vs. 18-23 de wortel van de zonde blootlegt. Paulus wil juist duidelijk maken dat de zonden van vs. 26-32 niet de oorzaak zijn van Gods toorn maar het gevolg ervan. Vs. 18 spreekt over ‘de mensen’ en het lijkt ons exegetisch niet houdbaar te stellen dat het alleen over mensen gaat die doen wat in vs. 26vv genoemd wordt.

Ad 1.3 Dat ‘de mensen’ een specifieke groep mensen betreft en niet ‘de mensheid’ komt in veel commentaren niet expliciet aan de orde, wellicht omdat het als optie niet overwogen wordt. De bijzin ‘die de waarheid in ongerechtigheid ten onder houden’ heeft niet de bedoeling een groep mensen nader te specificeren, maar de mensheid als geheel te kwalificeren.

Dat Paulus in Rom. 1 spreekt over ‘zij’ en pas in Rom. 2 over ‘u’ en ‘wij’ heeft juist met de bedoeling van zijn betoog te maken. Wellicht schrijft hij vooral aan joods-christelijke gelovigen, die in eerste instantie helemaal mee kunnen komen in de veroordelende woorden van Paulus, en die van toepassing achten op de heidenen. Maar in Rom. 2 blijkt dat Paulus ook over de joods-christelijke gelovigen spreekt. Hij vangt ze als het ware in zijn betoog. De afwisseling van ‘zij’ en ‘u/wij’ is te verklaren zonder te kiezen voor een uitleg van Rom. 1:18vv waarbij de typering van de zonde vervalft.

Het is wel zo dat vanaf vs 24 over dezelfde mensheid gesproken wordt als in Rom. 1:18-23. Maar daaruit is niet af te leiden dat ‘de mensen’ in vs. 18 beperkt zouden zijn tot degenen die binnen de afgodencultus zich overgeven aan homoseksuele prostitutie. Paulus noemt voorbeelden en bewijzen in vs. 26vv. Als hij het zou hebben over mensen die alles doen wat er in vs. 26-32 geschreven staat, zou hij gaandeweg de groep waarover hij schrijft steeds kleiner zien worden.

Het studierapport stelt niet voor niets in 9.35, p.23 r.28-29 dat de tegennatuurlijke omgang een symptoom is van de kwaal van de hele mensheid. Daarom treft het niet als vanzelf iedere afgodendienaar. Dit lijkt ons niet in strijd met de woorden van Paulus, integendeel.

Ad 1.4 Deze passage bevat een goede typering van Paulus’ bedoeling met Rom. 1:18vv. Alleen wijzen we erop dat de zin ‘In die opsomming hebben ook de tempelprostitutie en pederastie, waar u over spreekt, hun plaats’ niet geheel juist is. Het synoderapport

(9.35, p.24-25) stelt immers dat het in vs. 26-27 juist niet alleen om tempelprostitutie en pederastie gaat.

De kern van het citaat is dat deze beschrijving van de ontkenning van God niet van toepassing is op christen-homo's. Enerzijds is dat waar. Het is niet juist om de ernst van de zonde als ontkenning van en opstand tegen God direct te verbinden met christen-homo's (overigens ook niet met homo's in het algemeen). De diepe ernst van de zonde raakt ons allemaal, niemand uitgezonderd. Het synoderapport kiest er bovendien nadrukkelijk voor om te stellen dat homoseksualiteit in Rom. 1 niet aangewezen wordt als de ultieme zonde (zoals sommigen nadrukkelijk wel doen). Anderzijds, als het zo is dat alle homoseksuele daden als zonde worden aangewezen, wordt meteen duidelijk dat ook die zonde in de kern afgoderij is, en ontkenning van God. Dat geldt dus voor al onze zonden en niet alleen voor homoseksuele zonden. De opmerking dat christen-homo's zich absoluut niet zullen herkennen in de gedachte dat hun homo-zijn rebellie is tegen de Schepper, kunnen wij helemaal overnemen. Het studierapport heeft heel duidelijk gesteld dat het homo-zijn op zichzelf niet als zonde getypeerd kan worden. Dat christen-homo's die hun homoseksualiteit beleven in een homoseksuele relatie, dit niet herkennen als rebellie tegen de Schepper is verder begrijpelijk om twee redenen. 1. Ze beschouwen homoseksuele omgang dan als iets waar de Heere in Zijn Woord ruimte voor geeft; 2. Paulus spreekt er in heel heftige bewoordingen over, waarin niets blijkt van begrip voor voorzichtige, affectieve, duurzame en opofferende liefde die gevoeld kan worden in een homoseksuele relatie. Ter illustratie willen we hierbij ook wijzen op een uitspraak van Antoine Bodar. Bodar is van mening dat homoseksualiteit op grond van Lev. 18/20 en Rom. 1 'ongeordend' en daarom ook ongeoorloofd is, maar kan slechts met pijn lezen met welke ingrijpende woorden homoseksualiteit aan de orde wordt gesteld (Wim Houtman, *Ongeordende liefde. In gesprek met Antoine Bodar*, Kampen 2006). Deze woorden passen inderdaad niet bij de beleving en gevoelens van homoseksuelen. Volgens Bodar hebben de betreffende Bijbelpassages desalniettemin wel wat te zeggen over homoseksualiteit als zodanig.

Ad 1.5 Zoals al gezegd (zie Ad 1.1) gaat Rom. 1 over de mensheid die zich van God heeft afgekeerd. Maar dat wil niet zeggen dat door die interpretatie homoseksuele broeders en zusters daarbij inbegrepen worden op grond van hun homoseksuele gerichtheid.

Wij mensen zijn er allemaal bij inbegrepen, niet vanwege een homoseksuele gerichtheid, maar vanwege onze gerichtheid op het geschapene in plaats van op onze Schepper. Dus vanwege onze val in Adam.

Paulus stelt in vs. 24vv. dat het gevolg van de zondeval, en vervolgens de weigering om God te kennen (zie vs. 19vv) is, dat God mensen overlevert aan hun eigen begeerte. Vervolgens tekent hij in bijzonder scherpe bewoordingen uit waar dat toe leiden kan. De rem op de zonde gaat eraf en Gods wil en wet wordt eindeloos genegeerd. Dit is van toepassing op de mensheid als zodanig, en de homoseksuele zonden die genoemd worden zijn daar volgens Paulus een treffend voorbeeld of zelfs bewijs van. Op deze plek zeggen we nog niets over de aard van de homoseksuele zonden. Zie daarvoor paragraaf 2.2.2 Alle vormen van homoseksualiteit?

Het is dus niet juist om van het synoderapport te zeggen dat God christenhomo's in zijn toorn uitlevert aan hun onterende verlangens. Een dergelijke zin gaat voorbij aan de vertaalslag die gemaakt moet worden vanuit de exegese van Rom. 1:26-27.

Terecht wordt erop gewezen dat de behoedzame, liefdevolle benadering van de pastorale handreiking niet van dezelfde toon is waarop Paulus spreekt. Dat moet en

mag ook niet. Paulus heeft in Rom. 1 geen (homo)seksuele ethiek geschreven, laat staan een pastorale handreiking. Wat hij geschreven heeft is wel van groot belang voor ons ethische spreken over homoseksualiteit en homoseksuele relaties.

- 5 Ad 1.6 Dat is raak gezegd: Wij worstelen allemaal met onze eigen zondige aard. Alleen in dat perspectief en met die belijdenis op de lippen kunnen we Rom. 1 verstaan. Het kan inderdaad zo zijn dat we bij de exegese van Rom. 1 zo focussen op de homoseksuele praxis, dat we uit het oog verliezen dat de afkeuring van deze homoseksuele praxis niet het uiteindelijke doel is waarmee Paulus Rom. 1:18-32
- 10 schrijft. Homoseksualiteit komt aan de orde als voorbeeld of als bewijs, maar de kern (en het verrassende) van Paulus' betoog is dat de zonden die hij noemt gevolg zijn van Gods overgeven wegens Zijn toorn op de zonde. Ook al is het geven van aanwijzingen over homoseksualiteit niet het (hoofd)doel van deze perikoop, er is geen verschil van mening over het belang ervan voor de ethische bezinning op
- 15 homoseksualiteit en homoseksuele relaties. Het zou inderdaad goed kunnen dat Paulus aansluiting zoekt bij de manier van denken van de bevolking van Rome. Maar dat kan moeilijk betekenen dat Paulus de zonden die hij noemt alleen uit retorische overwegingen ter sprake brengt. Het is meer dan aannemelijk dat zijn lezers hem goed kunnen volgen in zijn afkeer van de
- 20 zonden die hij noemt. Wellicht gaat Paulus daar helemaal van uit om vervolgens in hoofdstuk 2 als bij verrassing te stellen dat niet alleen bandeloze heidenen vallen onder het oordeel van God over deze zonden, maar iedereen, Jood en heiden. Het zou kunnen dat veel van Paulus' lezers zijn afkeer van deze zonden goed mee konden maken. Wat daaruit over de betekenis van vs. 26-27 geconcludeerd zou kunnen
- 25 worden, is in citaat 1.4 niet helder gemaakt.
- Ad 1.7 Als we het goed zien heeft citaat 1.5 het synoderapport niet helemaal goed begrepen. Want het rapport onderbouwt dat homoseksualiteit het gevolg is van afgoderij. Inderdaad beginnen vs. 24 en 26 met 'daarom' (*dio*), maar dat ondersteunt
- 30 slechts de exegese van het synoderapport. De hoofdlijn van Paulus' betoog is terecht kort aan te duiden met: 'afgoderij (God niet erkennen) → homoseksualiteit (en andere zonden)'. Daarom erkent het synoderapport dat ook op 9.35, p.23, r.7. De verbazing dat het rapport later op die bladzijde ineens de stap maakt naar de zondeval als het stelt dat Paulus de gehele mensheid van na de val veroordeelt, berust
- 35 daarom op een misverstaan van het synoderapport. Het punt waar het dan nog om gaat, is of vanuit de zondeval een element de tekst wordt binnengebracht dat er niet staat. Dat lijkt ons niet het geval. Het is juist de kern van Paulus' bedoeling met dit betoog (zie verder ad 1.1).
- 40 Ad 1.8 Ook hier wordt gesteld dat de zonde van Adam niet afgoderij was. Dit lijkt uw commissie niet vol te houden na grondige lezing van Rom. 1. Hoe is het mogelijk eraan voorbij te gaan dat Paulus de zonde van alle mensen typeert als afgoderij en miskenning van God?
- 45 Het dilemma 'homoseksualiteit als gevolg van afgoderij en homoseksualiteit als gevolg van de zondeval' kunnen we ook niet meemaken. De exegese van het synoderapport typeren als 'homoseksualiteit als gevolg van de zondeval' is echt te kort door de bocht. Hieronder zullen we bezien in hoeverre homoseksualiteit zoals Paulus die noemt, een gevolg is of kan zijn van de afgodische cultus (zie paragraaf 2.2.2 Alle vormen van homoseksualiteit?).

Ad 1.9 Uw commissie had graag gezien dat Ad de Bruijne zijn opmerking in *Open en kwetsbaar* (blz. 143) wat breder onderbouwd had. Als het waar is wat hij zegt, hebben we nog geen antwoord op de vraag wat dit precies duidelijk maakt. De uitleg dat ‘tegnatuurlijk’ ingaat tegen de orde die God gaf in Zijn schepping, is niet van recente datum, integendeel. Dat de duiding zoals De Bruijne die weergeeft de auteurs van het rapport parten heeft gespeeld, lijkt niet voor de hand liggend. Gezien de exegese van Rom. 1 door de eeuwen heen, putten de auteurs uit andere bronnen dan dit recente inzicht.

De verwijzing naar het boek Wijsheid is interessant. In Wijsheid 14:13-27 worden allerlei zonden aangewezen die inderdaad binnen de heidense cultus een plek hadden. Doel van deze passage is echter niet om duidelijk te maken dat het kwaad zich beperkt tot het cultische karakter ervan. Er wordt juist gezegd dat zij door deze zonden te doen hun verachting voor het leven en de zuiverheid van het huwelijk tonen! Het verdient voor een weloverwogen uitleg van Rom. 1:26-27 aanbeveling om goed kennis te nemen van hoe er in het Jodendom van Paulus’ dagen gedacht werd over homoseksualiteit. Het Joodse standpunt ten aanzien van de homoseksuele praktijk was er een van algemene afkeuring en afkeer (zie M. van Loon, *In liefde en trouw*, 48-58).

Ad 1.10 We kunnen instemmen met de typering van Rom. 1:18vv als geheel. We hebben er ook begrip voor dat hedendaagse homoseksuele relaties niet direct herkend worden in de wijze waarop de zonde en de zonden omschreven worden in Rom. 1. Of homoseksuele broeders en zusters die in een homoseksuele relatie leven de natuurlijke omgang *vervangen* hebben door een tegennatuurlijke liefde, is daar echter niet van afhankelijk. Die vraag moet beantwoord worden vanuit de exegese van vs. 26-27 (zie paragraaf 2.2.3 Vervangen en opgeven).

Tenslotte:

Na deze bespreking van de vraag of het in Rom. 1:18-32 gaat over de afgodendienaars die in vs. 26-32 een nader profiel krijgen of over de mensheid en de zonde in het algemeen die in vs. 26-32 een voorbeeld, typering en bewijs krijgt, blijft een belangrijk punt open staan. Sommige revisieverzoeken stellen dat Rom. 1:18vv alleen over afgodendienaars (in de letterlijke zin van het woord) gaat, en werpen de suggestie op dat dit voor de duiding van vs. 26-27 binnen de discussie over homoseksualiteit en homoseksuele relaties van belang zou zijn. Dit wordt echter niet nader onderbouwd. Stel dat het werkelijk zo zou zijn dat het in Rom. 1:18-32 alleen over de heidenen gaat die zich binnen de cultus aan losbandigheid te buiten gaan, op welke manier zou dat dan de betekenis van vs. 26-27 inperken? Je zou kunnen zeggen: in dat geval ligt het voor de hand om vs. 26-27 uit te leggen als iets dat binnen de cultus voorkwam en daarom als verderfelijk aangewezen wordt door de apostel. Maar net zoals we dat zullen zien bij de teksten in Leviticus is daarmee niet gezegd dat deze daden zondig zijn louter omdat ze binnen de cultus voorkomen. De betekenis en de reikwijdte ervan moeten worden bepaald door de exegese van de vs. 26-27 zelf. Daarom was het ook te kort door de bocht om te zeggen dat ‘vanuit de uitleg van Rom. 1:18vv de verzen 26 en 27 toegepast worden op alle homoseksuele gevoelens en uitingen’ (zie citaat 1 (Gouda)).

2.2.2 Alle vormen van homoseksualiteit?

Vragen/opmerkingen uit de revisieverzoeken:

5 2.1 Apeldoorn:

‘Als het de bedoeling is om in 9.35 p.25, r.11-p.26, r.5 te beargumenteren dat Paulus in Romeinen 1,26-27 de homoseksuele activiteit in zijn algemeenheid als een voorbeeld van ongeordend, afwijkend en tegennatuurlijk gedrag te berde brengt, is dat voor ons weinig overtuigend. In de manier van beschrijven komt eerder uit dat Paulus een duidelijk voorbeeld noemt van waar het loslaten van God en de keuze om het schepsel te dienen toe leidt. Met andere woorden: juist in de homoseksuele praktijk zoals Paulus die hier beschrijft (het *opgeven* van de natuurlijke omgang voor de tegennatuurlijke en in wellust voor elkaar *ontbranden*) komt het wetteloze, losbandige en god-loze in extreme vorm naar voren. Het betreft sommige heidenen die als heteroseksuelen hun heteroseksuele omgang inwisselen voor een homoseksuele omgang. In zijn commentaar op de brief aan de Romeinen schrijft prof. dr. J. van Bruggen: “De bewoordingen van de apostel in 1,26-27 maken duidelijk dat hij hier niet in het algemeen spreekt over homofilie als aard of aanleg, maar dat hij zich richt op een specifieke situatie waarin men de heteroseksuele omgang “inruilt” of “loslaat” voor homoseksuele omgang. In het Romeinse rijk kende men dit verschijnsel evengoed als in de tegenwoordige tijd. Voor de apostel is het perversie van de seksualiteit wanneer een mens haar of zijn eigen aard (die wel degelijk gericht was op het ándere geslacht) op enig moment *inruilt* voor homoseksuele of lesbische praktijken. ... De zinsneden in 1,26-27 zouden echter overvraagd worden en hun specifieke functie verliezen, wanneer ze werden gelezen als een algemene behandeling van het onderwerp homofilie. Het vervolg van het hoofdstuk leent zich ook niet voor een algemene bespreking van de relatie ouders-kinderen (1,30b) enz. Hoewel deze passage ethische implicaties heeft, is ze allereerst geschreven om te laten zien in welke extremiteiten de mens belandt wanneer God hem overlaat aan zichzelf.” Wanneer het rapport stelt dat het hier niet om losbandigheid en pervers decadent gedrag gaat, doet het tekort aan Paulus’ argumentatie. De woorden die hij gebruikt mogen een algemene betekenis hebben, het gaat om de context waarin hij ze gebruikt. Hierbij merken wij op dat zelfs als de synode deze uitleg blijft verdedigen, dit hoogstens een mogelijke uitleg is én een aanvechtbare. De exegese die het rapport kiest is zéker niet de enig mogelijke verklaring van deze woorden van Paulus. En het is de vraag of ze de meest waarschijnlijke is.’ (11.42, p.2-4)

2.2 Gouda:

‘Het synoderapport zegt in VI 2.2c (9.35 p.25, r.20-23): ‘Daarom zijn volgens het spraakgebruik uit die dagen de woorden ‘hartstocht’, ‘lust’ en ‘begeerte’ ook toepasbaar op een homoseksueel handelen tussen twee volwassenen vrije burgers van gelijk geslacht.’ Deze woorden bedoelen alles wat op seksueel gebied ‘tegen de natuur’ is. Bij deze uitleg worden alle vormen van homoseksuele omgang inbegrepen, ook die van twee homo’s die in liefde en trouw een relatie vormen. Echter, het visiedocument gaat eraan voorbij dat degenen over wie Paulus spreekt in hartstocht en wellust ‘ontbranden’. Blijkens het spraakgebruik elders wordt met deze term het beeld van een oplaaierend vuur gebruikt voor negatieve hartstochten die even

fel als onbeheerst zijn. Het is niet juist christenhomo's die gewetensvol hun weg zoeken met een relatie hiervan te betichten.' (11.36, p.2)

2.3 Apeldoorn:

5 'In het GS-rapport staat (9.35 p.26, r.30-31): "Paulus maakt geen onderscheid tussen
soorten homoseksueel handelen. Het geheel daarvan valt onder een en hetzelfde
oordeel." Deze opmerking wordt niet onderbouwd. Paulus is inderdaad scherp
afwijzend ten aanzien van de homoseksuele praktijken die hij in Romeinen 1 noemt
10 in de context van losbandigheid en totaal los-van-God zijn. Dat Paulus echter alle
vormen van homoseksueel handelen onder dit oordeel schaart, is op basis van de
tekst niet hard te maken. Het kan, maar het kan ook niet. Laten we ervoor oppassen
Paulus meer te laten zeggen of te bedoelen dan met zekerheid is op te maken uit wat
hij zegt. Wij vinden het dan ook onterecht dat het rapport dit zonder verdere
15 argumentatie als feit neerschrijft. Dit zou bovendien de lezer kunnen doen denken dat
hij een opvatting van Paulus leest zónder dat dit op grond van Paulus' eigen woorden
overtuigend is aangetoond.' (11.42, p.2-4)

2.4 Veenendaal Bethel:

20 'Romeinen 1: 26-28 spreekt zo massief over het opgaan in ontterende verlangens dat
het naar onze gedachte niet zomaar betrokken kan worden op alle mensen die in een
homoseksuele relatie leven. Het rapport van de GS stelt dat de woorden die gebruikt
worden vanuit Joods perspectief ook van toepassing zijn op monogaam levende
homoseksuele mensen. Echter de woorden 'ontbrand zijn' en het 'verwisselen' van
25 de natuurlijke omgang maken duidelijk dat het gaat om heteroseksuele mensen die in
losgeslagen lust homoseksuele contacten aangingen. Dat is ook de concrete
werkelijkheid in het Rome van die dagen. Het ging bij deze zedeloosheid bovendien
niet alleen om homoseksuele relaties maar ook om wisselende partners. Het ging
blijkens de verzen 29-32 daarbij verder dan alleen seksuele verwording. Er was
30 sprake van een op alle terreinen extreem uitleven van het eigen 'ik'. In heel het
levensgedrag kreeg de opstand tegen God vorm.' (11.41, p.3-4)

2.5 Hilversum:

35 'M.n. de uitleg die gegeven wordt aan Romeinen 1 lijkt ons veel minder eenduidig en
vaststaand dan het synoderapport doet vermoeden. De constatering dat Paulus in
genoemd hoofdstuk over homoseksualiteit spreekt als voorbeeld van algemeen
ongeordend afwijkend en tegennatuurlijk gedrag, gaat voorbij aan de context die o.i.
wel degelijk aannemelijk maakt dat Paulus hier het wetteloze, losbandige en godloze
in de extreme vorm van afgoderij bespreekt waarvoor men bewust gekozen heeft (zie
40 bijv. het woord 'vervangen' en 'opgeven' in vs. 23 en 25, 26, 27). M.a.w.
homoseksuele praxis als uiting van totaal ontspoord pervers en decadent gedrag.'
(11.40, p.2-3)

2.6 Hilversum:

45 'Zó gelezen, schept het verwijdering als de teneur van de uitleg is dat Paulus geen
onderscheid maakt tussen homoseksueel handelen. Het zou o.i. op goede gronden
ook te verdedigen zijn dat Paulus juist wél onderscheid maakt, vanwege zijn kennis
van het bestaan van de homoseksuele gerichtheid. Iets wat in het synoderapport niet
wordt ontkend maar juist verdedigd. Zie daarvoor p.26, r.40 en p.40, r.26-30. Met die

kennis keert Paulus zich tegen de losbandige uiting daarvan ten gevolge van het loslaten van God.’ (11.40, p.2-3)

2.7 Purmerend:

5 ‘In tegenstelling tot wat het rapport stelt heeft Paulus bij het schrijven van Romeinen
1 een specifieke praxis voor ogen. Het rapport stelt: “Paulus maakt geen onderscheid
tussen soorten homoseksueel handelen. Het geheel daarvan valt onder een en
hetzelfde oordeel” (26:30-31). Paulus maakt inderdaad geen expliciet onderscheid.
Tegelijk achten wij het wel mogelijk om op grond van de tekst door te vragen naar
10 welke praktijken Paulus in het oog had toen hij Romeinen 1 schreef. We kiezen onze
insteek bij het gebruik van de woorden *pathos*, *epithumis* en *orexis* door Paulus. De
woorden *epithumia* (hartstocht), *pathos* (lust) en *orexis* (wellust) duiden volgens het
rapport (pag. 25-26) niet perse op extreem seksueel gedrag, maar op gedrag dat
afwijkt van wat volgens de norm van die tijd natuurlijk is. Hier zou nog aan toe te
15 voegen zijn dat alle drie de woorden in zichzelf een neutrale betekenis hebben en
zowel positief als negatief gebruikt kunnen worden voor seksueel verlangen. Dat
pathos in deze context negatief geduid moet worden komt door de verbinding met
atimia (schande), terwijl *orexis* negatief bepaald wordt door de samenhang met
‘ontbranden’. Overigens geeft juist die samenhang met ontbranden wel aan dat het
20 gaat om onbeheersbare lusten. Het rapport overtuigt niet als het stelt dat de
uitdrukking ontbranden wordt gebruikt voor alle seksuele verhoudingen die tegen de
natuur in gaan. Waar het rapport gelijk in heeft is dat het hier niet zomaar gaat over
wat *wij* verstaan onder excessieve vormen van homoseksualiteit. Het trekt daar
echter vervolgens een te karige conclusie uit, namelijk dat het gaat om gedrag dat
25 afwijkt van de natuurlijke norm. Die gedachte speelt wel mee, maar wordt in de
klassieke wereld vermengd met een andere gedachte, namelijk dat homoseksueel
gedrag altijd te maken heeft met excessieve en dus grensoverschrijdende lust. Paulus
gebruikt deze woorden dus niet om aan te geven dat hij alleen over extreme vormen
van homoseksueel handelen spreekt, maar hij gebruikt deze woorden om aan te
30 duiden dat homoseksualiteit extreem is.’ (11.39, p.10-16)

2.8 Purmerend:

‘Inzichtgevend in de manier waarop mensen in de klassieke oudheid tegen
homoseksualiteit aankeken is de manier waarop Dio Chrysostomus (rond 100 na
35 Christus) spreekt over homoseksualiteit. Dio heeft het over mannen die op een
gegeven moment genoeg krijgen van seks met vrouwen, omdat ze oververzadigd zijn
door het ongelimiteerde plezier dat ze met vrouwen kunnen maken, omdat de
vrouwen zo gemakkelijk te versieren zijn. Hun begeerte is zo groot geworden dat ze
daar geen voldoening meer uit halen en daarom proberen ze het nu te halen bij
40 mannen. Dio gebruikt daarbij trouwens ook de aanduiding dat de mannen daarmee de
grenzen van de natuur overschrijden. Met andere woorden: ongecontroleerd en
ongelimiteerd verlangen naar seks leidt tot homoseksualiteit en daarmee tot
overschrijding van de grenzen der natuur. Dio vergelijkt het in dezelfde context met
gulzigheid in eten en drinken dat eveneens tot extremiteiten leidt. De gedachte die
45 hier op de achtergrond meespeelt is dat homoseksualiteit niet zomaar een geaardheid
of gerichtheid van een groep mensen is zoals wij er tegenwoordig over spreken.
Seksualiteit wordt door Dio daarentegen gezien als een spectrum, met heteroseksuele
relaties als gevolg van een gematigde vorm van begeren, en homoseksuele relatie als
het gevolg van extreme begeerte. Hiermee is niet gezegd dat andere benaderingen

van homoseksualiteit (bv. meer vanuit gerichtheid) niet voorkwamen in de klassieke oudheid, maar wel dat *deze* benadering ook voorkomt. En deze benadering past bij wat Paulus in Rom. 1:26 schrijft, namelijk dat de mensen als gevolg van schandelijke lusten overgaan tot homoseksuele handelingen. En ook bij wat hij schrijft in vers 27, namelijk dat mannen in wellust voor elkaar ontbrand zijn, de natuurlijke omgang met de vrouwen verlaten hebben, en schandelijkheid met elkaar bedrijven. Extreme lust die leidt tot homoseksueel contact. Wat Paulus hiermee wil laten zien is dat de afgodendienaars door God overgegeven zijn aan extreme lusten, met homoseksuele handelingen als gevolg. Ondertussen is duidelijk geworden dat deze verklaring van Paulus' woorden alleen standhoudt als Paulus bij het schrijven van Rom. 1:26-27 mensen in het achterhoofd heeft die ooit heteroseksuele contacten hadden, daarmee gestopt zijn, en nu homoseksuele contacten hebben. Paulus maakt dus inderdaad geen expliciet onderscheid tussen verschillende vormen van homoseksualiteit (het waarheidsmoment van het rapport in 26:30-31). Maar in dit Schriftgedeelte heeft hij wel een specifieke praxis voor ogen.' (11.39, p.10-16)

2.9 Zwolle:

'Het gaat hier uitdrukkelijk om heidense afgodendienaars. In het heidendom van Paulus' tijd kwam homoseksueel gedrag vooral voor in de vorm van pederastie (seks tussen mannen en jongens) en mannelijke prostitutie. We kunnen Paulus' tekst dan ook moeilijk gebruiken om een oordeel te geven over de duurzame (dus trouwe) liefdesrelatie tussen twee homoseksuelen, want die heeft met het door Paulus geschilderde heidendom niets te maken. Omdat het om homoseksualiteit in een heidense context gaat, ligt het eerder voor de hand dat Paulus bij 'onnatuurlijk' gedrag denkt aan homoseksualiteit tussen heteroseksuelen; zeg maar aan cultureel bepaalde modehomofilie.' (11.43, p.9-11)

2.10 Zwolle:

'Bij al deze teksten die over homoseksualiteit spreken is de context die van moedwillige overtreding van de door God gestelde grenzen en daarmee van minachting voor de Heilige. Daarmee staan deze teksten in het kader van verwording en verwildering. Paulus geeft er nergens blijk van homoseksualiteit te kennen als persoonlijkheidsprobleem en zeker niet als probleem van dien aard dat zich binnen de gemeente van Christus voordoet. Voor Paulus is alles wat met homoseksualiteit te maken heeft een typisch heidens fenomeen. Homoseksualiteit als fundamentele neiging valt daarmee buiten het gezichtsveld van de teksten.' (11.43, p.9-11)

2.11 Den Haag:

'In paragraaf 2.2 worden allerlei vormen van homoseksueel handelen, zoals in Paulus' tijd bestonden, vermeld: tempelprostitutie, pederastie, decadent gedrag, prostitutie. En dan staat op blz.27, r.1vv: "Een homoseksueel handelen tussen gelijkwaardige, vrije burgers werd in het burgerlijke leven niet geaccepteerd, laat staan een relatie." Volgens ons betekent dat: een relatie van twee homoseksuele mannen of vrouwen, in liefde en trouw, zoals in onze tijd voorkomt, was in die tijd not done.' (11.43, p.2-3)

Bespreking:

Ad 2.1 De wijze waarop in het synoderapport (9.35, p.25v) beargumenteerd wordt dat Paulus niet zozeer over exceptioneel decadent homoseksueel gedrag spreekt, kan volgens uw commissie beter. De belangrijkste reden om te stellen dat het in Rom. 1:26-27 om homoseksualiteit als zodanig gaat en niet over bepaalde vormen van perverse homoseksuele omgang, ligt in de formulering, namelijk dat ‘hun vrouwen de natuurlijke omgang vervangen hebben door de tegennatuurlijke’ (vs. 26) en dat ‘de mannen de natuurlijke omgang met de vrouw hebben opgegeven’, (vs. 27). Dit argument wordt in paragraaf 2.2.4 verder toegelicht.

Paulus gebruikt, om aan te geven tot welke zonden het kan komen als God je loslaat, heftige bewoordingen. De woorden *epithumia*, *pathos* en *orexis* maken de gedachte dat het niet alleen over tempelprostitutie, pederastie en andere perverse vormen van homoseksualiteit gaat, niet onmogelijk. Zeker het woord *epithumia* kan een bredere betekenis hebben, maar ook de woorden *pathos* en *orexis* maken het niet nodig om alleen aan uitspattingen te denken. Zie bijvoorbeeld Titus 2:12: Elke verkeerd gerichte passie werd beschouwd als buitensporig en als een gebrek aan zelfbeheersing, niet alleen seksuele uitspattingen.

Deze bredere betekenis wordt in citaat 2.1 ook erkend, maar direct wordt erop gewezen dat de betekenis van deze woorden gevonden moet worden in de context: ‘De woorden die hij gebruikt mogen een algemene betekenis hebben, het gaat om de context waarin hij ze gebruikt.’ Beide zijn waar. De bredere betekenis van een woord moet meegewogen worden in de exegese van een tekst, terwijl de betekenis afhankelijk is van het gebruik van het woord binnen die tekst. Paulus kan deze drie woorden ook gebruikt hebben om over decadente losbandigheid te spreken. Tegelijk is het niet noodzakelijk zo, dat het gebruik van deze woorden erop duidt dat de veroordeling van homoseksuele omgang alleen een veroordeling van sommige perverse vormen van homoseksuele omgang betreft.

Wat prof. J. van Bruggen schrijft in zijn commentaar, namelijk dat Paulus niet in het algemeen spreekt over homofilie als aard of aanleg, is juist. Het gaat Paulus om homoseksuele praktijken. Ook Van Bruggen is overigens van mening dat Paulus in het algemeen negatief oordeelt over homoseksuele en lesbische praktijken, en dat het heel onaannemelijk is dat een ontwikkeld en bereisd man als Paulus onbekend was met de hellenistische visie op homo-erotische vriendschappen. Daarover later meer (zie punt 5). Bij punt 3 zullen we het aspect van het ‘inruilen’ of ‘verwisselen’ bespreken.

We zijn het ermee eens dat de zinsneden in 1:26-27 overvraagd zouden worden en hun specifieke functie zouden verliezen als ze werden gelezen als een algemene behandeling van het onderwerp homofilie. Tegelijk stemmen we er ermee in dat deze passage ethische implicaties heeft. Naar die implicaties heeft het synoderapport gezocht en dat wil uw commissie ook doen. Het is naar onze mening een juiste constatering van het synoderapport dat Paulus’ woorden een verdergaande strekking hebben dan alleen losbandig, decadent gedrag, maar die mening rust zeker niet alleen op de duiding van de woorden *epithumia*, *pathos* en *orexis*.

Ad 2.2 In 2.2 wordt gesteld dat de woorden *epithumia*, *pathos* en *orexis* wellicht bredere betekenis kunnen hebben, maar toch zeker het woord ‘ontbranden’ niet (vs. 27). Het studierapport is er op 9.35, p.25, r.36-42 erg kort over. Het synoderapport stelt dat we het woord ‘ontbranden’ niet moeten invullen vanuit onze westerse achtergrond.

‘Die woorden hadden in Paulus' dagen niet alleen de klank van wat wij met losbandigheid bedoelen.’ Dat is voor uw commissie echter moeilijk na te gaan, vooral omdat het woord ‘ontbranden’ maar één keer voorkomt in het Nieuwe Testament. Het komt wel voor in de Griekse vertaling van het Oude Testament, meestal in de letterlijke betekenis (ontbranden, aansteken) en soms figuurlijk (in toorn ontbranden, bijv. Deut. 29:20). Dat blijktens het spraakgebruik elders met deze term het beeld van een oplaaierend vuur wordt gebruikt voor negatieve hartstochten die even fel als onbeheerst zijn, is ons niet gebleken. Citaat 2.2 staft deze bewering niet met bewijzen.

Het is van belang om te bedenken dat Paulus niet een algemene beschrijving van homoseksualiteit geeft, maar homoseksuele zonden in scherpe bewoordingen beschrijft als gevolg van opstand tegen de Schepper. Wat het synoderapport naar de mening van uw commissie terecht gesteld heeft, is dat met meewegen van de context en bedoeling van Paulus' woorden, er vanuit deze teksten ook iets te zeggen is over homoseksuele relaties in het algemeen. Het gebruik van de genoemde drie woorden doet daaraan niets af.

Dat niet een-op-een deze tekst van toepassing is op christenhomo's die gewetensvol hun weg zoeken met een relatie, is al hierboven gesteld. Zij hoeven zich niet te herkennen in de woorden ‘ontbranden’ en ‘wellust’ om toch de wijze waarop Paulus over homoseksuele omgang schrijft, serieus te nemen.

Ad 2.3 De stelling dat het synoderapport de genoemde zin niet onderbouwt, deelt uw commissie niet. Het was zeker mogelijk geweest de zin nog beter te onderbouwen, maar er worden toch verschillende argumenten genoemd, onder andere: dat de woorden *epithumia*, *pathos* en *orexis* niet beperkt hoeven te worden tot decadente losbandigheid, maar ook dat het niet alleen over pederastie kan gaan omdat ook de lesbische omgang genoemd wordt, en dat de bewoording van Paulus niet beperkt kan worden tot de homoseksuele tempelprostitutie. Dat laatste argument wordt in het synoderapport echter pas verder uitgebouwd bij de bespreking van het woord ‘tegennatuurlijk’. Daarmee willen we zeggen: ook als Paulus alleen gesproken zou hebben over homoseksuele tempelprostitutie (wat naar onze mening moeilijk het geval kan zijn, maar dat hangt weer samen met de bekendheid met homo-erotische vriendschappen etc, (zie paragraaf 2.2.5 Wat wist Paulus en wat kunnen wij daarmee?), dan nog zullen zijn bewoordingen moeten uitwijzen of de ethische implicaties van vs. 26-27 beperkt blijven tot de perverse homoseksuele handelingen die in de afgodencultus plaatsvonden (zie hiervoor onder andere Ad 4.1).

Ad 2.4 Inderdaad, ‘niet zomaar’. Ook niet zonder meer. Als bij paragraaf 2.2.3 (Vervangen en opgegeven) duidelijk wordt dat Paulus heteroseksuelen op het oog heeft die tegen hun natuur in homoseksuele handelingen bedrijven, én duidelijk wordt (dat is dan ook echt nodig) dat hij ook bedoelt dat het kwaad daarvan niet gelegen is in homoseksualiteit als zodanig maar in het ingaan tegen hun eigen natuur, en in het losbandige karakter ervan, dan is het een sterk punt om te zeggen dat Paulus niet over homoseksuele mensen spreekt die in een homoseksuele relatie leven. Het vervolg zal uitwijzen dat beide niet het geval zijn.

Het ‘uitleven van het eigen ‘ik’ waar het in de verzen 29-32 over gaat, zal zeker ook door Paulus van toepassing geacht zijn op de verzen 26-27. Daarmee is nog niet gezegd dat het kwaad van de homoseksuele omgang zoals genoemd in vs. 26-27 daarin opgaat.

- Ad 2.5 Dat Paulus spreekt over het ‘wetteloze, losbandige en godloze in de extreme vorm van afgoderij waarvoor men bewust gekozen heeft’ lijkt ons evident. Dat zijn woorden daartoe te beperken zijn, lijkt ons niet juist. Als je zegt dat homoseksuele praxis volgens Paulus in Rom. 1 ‘uiting van totaal ontspoord, pervers en decadent gedrag’ is, ga je nog voorbij aan de vraag of het kwade ervan opgaat in dit specifieke, perverse gedrag, of mogelijk niet ook gelegen is in de afwijzing van homoseksualiteit als zodanig. Dit laatste staat nog te bezien (zie onder andere paragraaf 2.2.3 en 2.2.4).
- Ad 2.6 In 2.6 wordt van de kennis die Paulus had van homoseksuele gerichtheid een argument gemaakt. Ook wij denken dat de vraag wat Paulus geweten heeft van een dergelijke gerichtheid, een rol kan spelen bij het verstaan van Rom. 1. Bij paragraaf 2.2.5 (Wat wist Paulus en wat kunnen wij daarmee?) zal duidelijk worden dat die rol echter niet van doorslaggevend belang kan zijn. Maar als Paulus zich met die kennis richt tegen de losbandige uiting daarvan, is moeilijk te begrijpen waarom Paulus juist algemene termen gebruikt om de homoseksuele handelingen te beschrijven. Met andere woorden: Paulus had veel specifiekere kunnen zijn in de beschrijving van tempelprostitutie of pederastie. Het citaat van Smith (*Ancient Bisexuality*, 246) dat Van Loon aanhaalt is hierbij interessant: ‘Smith slaat wat dat betreft de spijker op de kop met zijn opmerking dat ‘als Paulus wist van verschillende uitzonderingen, zijn niet-specifieke taal zeer misleidend is, omdat zijn slordigheid onbedoeld alle homoseksuele praktijken zou veroordelen, inclusief die praktijken die hij misschien acceptabel vond, wanneer hij alleen pederastie wilde veroordelen.’ (*Liefde en trouw*, p.75).
- Ad 2.7 Uw commissie meent dat Purmerend hier een sterk punt heeft. De woorden *pathos*, *epithumis* en *orexis* worden in Rom. 1 zeker in een negatieve betekenis gebruikt. Dat Paulus daarmee homoseksualiteit plaatst in het kader van ‘onbeheersbare lusten’ zou kunnen passen binnen de lijn van Paulus’ betoog en bij het ‘overgeven’ van God aan de zonde. Maar dan in de zin van zoals in citaat 2.7 daarover gesproken wordt, ‘namelijk dat homoseksueel gedrag altijd te maken heeft met excessieve en dus grensoverschrijdende lust’. Het synoderapport wijst dan vooral op het grensoverschrijdende. Uw commissie denkt dat mede vanuit de algemeen gangbare visie op homoseksualiteit in het Jodendom inderdaad gezegd kan worden dat Paulus homoseksualiteit in het algemeen grensoverschrijdend vond. Het woordje ‘extreem’ vinden we minder passend, vanwege de connotatie dat homoseksualiteit in de visie van Paulus de zonde bij uitstek zou zijn, en dat is naar onze mening niet het geval (wel bij Robert A. J. Gagnon, *The Bible and Homosexual Practice*, 268v.).
- Ad 2.8 Met een beroep op Dio Chrysostomus wordt gepleit voor de opvatting dat de zondigheid van de homoseksualiteit van Rom. 1:26-27 gelegen is in de overschrijding van grenzen van de natuur. Dat stelt het synoderapport niet anders. Maar de overschrijding van deze grenzen is volgens de verwijzing naar Dio Chrysostomus ongecontroleerd en ongelimiteerd verlangen naar seks die zich uit verveling over seks met vrouwen richt op seks met mannen. Inderdaad speelt in dat soort uitpattingen de seksuele gerichtheid geen rol. Nu stelt citaat 2.8 dat deze uitpattingen perfect passen bij wat Paulus schrijft in Rom. 1: als gevolg van schandelijke lusten gaan zij over tot homoseksuele handelingen, en dat mannen voor elkaar in wellust ontbrand zijn. Dus: extreme lust leidt tot homoseksueel contact.

Het zou kunnen dat Paulus ook die perverse praktijken voor ogen had toen hij Rom. 1 schreef. Het is opmerkelijk dat 2.8 ook stelt dat deze uitleg alleen standhoudt ‘als Paulus bij het schrijven van Rom. 1:26-27 mensen in het achterhoofd heeft die ooit heteroseksuele contacten hadden, daarmee gestopt zijn, en nu homoseksuele contacten hebben.’ Dat zou je dan moeten aantonen. Maar dat is niet zo eenvoudig (zie paragraaf 2.2.3 Vervangen en opgegeven). Daarom vervolgt 2.8 met: ‘Paulus maakt dus inderdaad geen expliciet onderscheid tussen verschillende vormen van homoseksualiteit (het waarheidsmoment van het rapport in p.26, r.30-31).’ Daar zijn we het mee eens.

Ad 2.9 Het betreft hier een citaat dat in het revisieverzoek een plaats heeft gekregen. Het synoderapport maakt voldoende duidelijk dat het in Rom. 1:26-27 niet alleen over pederastie kan gaan. Of het om homoseksualiteit onder heteroseksuelen gaat, komt bij de volgende paragraaf aan de orde (2.2.3 Vervangen en opgegeven).

Ad 2.10 Ook hier gaat het om een citaat. Wij zouden homoseksualiteit niet graag een ‘persoonlijkheidsprobleem’ noemen. Homoseksualiteit als fundamentele neiging valt buiten het primaire gezichtsveld van de teksten omdat de teksten een homoseksuele gerichtheid niet thematiseren. Het valt in tweede instantie wel binnen het gezichtsveld van deze teksten, omdat deze teksten vanwege de inhoud ervan breder zien dan de homoseksuele praxis in heidense uitspattingen. Dat laatste is reeds hierboven beargumenteerd.

Ad 2.11 Bedoeld zal zijn: 9.35, p.26, r.14vv. Verder lijkt ons juist wat er gezegd wordt. Wij vermoeden dat het revisieverzoek hiermee duidelijk wil maken dat het homohuwelijk zoals we dat vandaag de dag kennen, toen niet voorkwam, en dat mogelijk een homoseksuele relatie in liefde en trouw ook niet voorkwam. Mogelijk bedoelt het revisieverzoek dan ook dat daarom de teksten in Rom. 1 niet op dergelijke relaties van toepassing kunnen zijn. Dat laatste is naar onze mening niet het geval.

2.2.3 Vervangen en opgegeven

Vragen/opmerkingen uit de revisieverzoeken:

3.1 Purmerend:

‘Het rapport negeert het specifieke woordgebruik rondom het verwisselen van de seksuele omgang. Dat brengt ons bij een volgend belangrijk punt dat in het rapport vreemd genoeg nauwelijks aandacht krijgt. Namelijk het woordgebruik rond verwisselen. Het gebruik van dat woord (*ellaxen* en *metellaxen*) in vers 23 en 25 krijgt in p.22, r.49 nog wel alle aandacht als het rapport spreekt over de mensheid die welbewust (!) de majesteit van de onvergankelijke God ingewisseld heeft voor beelden van vergankelijke mensen. Maar het verwisselen (*metellaxen*) van het natuurlijke gebruik voor het gebruik tegen de natuur in Rom. 1:26 krijgt geen afzonderlijke aandacht. Zou het een verschrijving zijn dat het rapport in p.25, r.49 spreekt over dat vrouwen de natuurlijke omgang hebben ‘verlaten’ en niet

‘ingewisseld’? Hoe dan ook, het is jammer dat dit woord niet besproken wordt. Want het woord legt een fundamentele zwakte van de benadering van het rapport bloot. In die benadering is namelijk de homoseksuele gerichtheid het gevolg van de zondeval. En aan die gerichtheid kan de homoseksueel niet direct iets doen, en hij er ook niet schuldiger door, zolang hij het niet in praktijk brengt. Maar Rom. 1:26 zegt dat mensen hun omgang actief verwisseld hebben. Net zo actief als ze God hebben ingewisseld voor beelden van schepselen. En Paulus stelt deze mensen dus wél schuldig aan hun homoseksualiteit, anders dan het rapport op pag. 23 beweert. Dat het om een actief verwisselen gaat wordt nog eens onderstreept in vers 27 waar gezegd wordt dat de mannen de natuurlijke omgang met de vrouw verlaten/opgegeven (*afentes*) hebben. Dat veronderstelt dat die omgang er ooit wel was. Je kunt alleen ergens mee stoppen als je het ooit gedaan hebt. Zo wordt steeds duidelijker dat Paulus bij het schrijven van deze brief een tamelijk specifieke praxis voor ogen had. Namelijk mensen die heteroseksueel actief waren en die - al dan niet blijvend - homoseksueel actief worden. Maarten van Loon tekent hierbij aan dat deze praxis zich in de tijd van Paulus nadrukkelijk manifesteerde. Hij noemt ook nog dat de enige twee concrete voorbeelden die we in het oude testament (de geloofsachtergrond van Paulus) hebben van homoseksualiteit, Richteren 19 en Genesis 19, beide gaan over mensen die heteroseksueel actief zijn, maar tegelijk homoseksueel contact zoeken. Van Loon trekt vervolgens de conclusie dat Paulus in Rom. 1:26-27 precies die praxis veroordeelt die buiten de huidige vraagstelling valt. Het zal duidelijk zijn dat de opmerking in het rapport dat Paulus geen onderscheid maakt tussen soorten homoseksueel handelen in het licht van deze exegese een wat lege opmerking wordt (41:4-5). Paulus expliciteert het onderscheid inderdaad niet, maar heeft bij het schrijven van dit gedeelte toch wel een specifieke praxis voor ogen gehad.’ (11.39, p.10-16)

3.2 Zwolle:

‘Dr. M. van Loon over de verzen 26 en 27: ’De conclusie is onontkoombaar dat Paulus hier een daadwerkelijke verwisseling op het oog heeft. In termen van vandaag moet hij het dus wel hebben over mensen die heteroseksueel actief zijn of waren, en die al dan niet blijvend homoseksueel actief worden. Dat is ook precies de praxis zoals die in Paulus’ tijd zich nadrukkelijk manifesteerde. Relaties in liefde en trouw zijn buiten beeld. De veroordeling betreft losse contacten, vaak buiten het eigen huwelijk van betrokkenen om’. Loonstra: ‘Het is opmerkelijk dat het Visiedocument over deze interpretatie zwijgt. En dat terwijl het zich uitvoerig op Van Loon beroept in zijn uitleg van ‘tegennatuurlijk’ in zijn boek ‘In liefde en trouw’. Het rapport wekt zo de indruk alleen argumenten te noemen die bij zijn stellingname passen. Op die manier worden we op z’n minst eenzijdig voorgelicht.’ (11.43, p.9-11)

3.3 Zwolle:

‘Alweer gaat het om een totale vorm van verzet tegen God, en de aanduidingen die hier worden gebruikt kun je onmogelijk toepassen op vrienden- en vriendinnenstellen die God willen dienen en daarom bij zijn gemeente willen horen. Paulus schrijft hier over heterofiele mensen die vrijwillig kiezen voor seks, tegen hun geaardheid in, over losse seksuele contacten.’ (11.43, p.9-11)

Bespreking:

Ad 3.1 Het is goed dat de revisieverzoeken de vinger leggen bij de woorden ‘vervangen’ (vs. 26) en ‘opgegeven’ (vs. 27). Het synoderapport gaat hier aan een belangrijk punt vrijwel voorbij.

Er wordt gesteld dat in het synoderapport te lezen valt dat homoseksuele gerichtheid gevolg is van de zondeval. Dat is zeker juist, maar typeert niet correct wat het synoderapport zegt over Rom. 1. Zoals citaat 3.1 het stelt, lijkt het alsof het synoderapport alle bewuste keuzes, zelfs opstand, omkeert in iets passiefs. Dat is niet correct en die suggestie wekt het synoderapport ook niet.

Paulus zet inderdaad het verwisselen van natuurlijk seksueel gedrag voor onnatuurlijk gedrag op één lijn met het verwisselen van God voor afgoden en van de waarheid voor leugens. Het kan zijn dat dit de reden is waarom Paulus ook in vs. 26-27 dit woord gebruikt.

Er wordt drie keer over verwisselen gesproken. De eerste verwisseling (vs. 21-23) betreft de heerlijkheid van God die ingewisseld wordt voor de dwaasheid van de afgoderij. De tweede verwisseling (vs. 24-25) betreft de waarheid van God die verwisseld wordt voor een leugen. De derde verwisseling komen we tegen in vs. 26-27. De nadruk op verwisseling (overgeven, opgeven) in vs. 26-27 sluit nauw aan bij de eerdere verwisselingen. Het gaat om het verwisselen van de natuurlijke relatie tussen een man en een vrouw voor onnatuurlijke seksuele relaties.

Naar de mening van uw commissie is het niet juist om te veronderstellen dat het vervangen/verwisselen gaat over een opzettelijke verwisseling binnen het leven van individuele personen. Als dat zo is, en er zijn er die dat denken, dan heeft Paulus de praktijk voor ogen van heteroseksuelen die homoseksuele handelingen verrichten. Soms (niet altijd) gaat deze verklaring samen met de opvatting dat ‘tegennatuurlijk’ wil zeggen dat ze tegen hun eigen natuur, dat wil zeggen hun eigen seksuele gerichtheid, ingaan. (Zie echter wat het synoderapport zegt over deze opvatting van ‘tegennatuurlijk’: 9.35, p.28, r.32-43, en noot 49: ‘De uitleg dat iemand die eigenlijk heteroseksueel is toch homoseksueel contact aangaat, maakt het begrip ‘natuur’ veel te individualistisch (*Adam en Evert*, blz. 114).’ Zie ook paragraaf 2.2.4, Ad 4.3).

De woorden ‘vervangen’ en ‘opgegeven’ zijn volgens uw commissie niet gekozen omdat Paulus duidelijk wilde maken dat het kwaad van de homoseksuele praxis ligt in het ingaan tegen je eigen heteroseksuele gerichtheid door homoseksuele handelingen te verrichten. In lijn met de voorgaande verwisselingen gaat het hier om de mensheid als geheel, waarbij het vóórkomen van homoseksualiteit een symptoom is van wat het betekent als mensheid door God losgelaten te worden.

Homoseksualiteit is dan een ‘teken van Gods toorn jegens de rebellerende mensheid’ (O’Donovan). Paulus spreekt dan niet over verwisselen omdat heteroseksuelen homoseksuele bevrediging zoeken (of participeren in homoseksuele tempelprostitutie), maar omdat mensen het gebruik, de omgang, die God in Zijn schepping gegeven heeft, vervangen hebben voor tegennatuurlijk gebruik.

Het is waar dat het in Rome een bekend verschijnsel was dat heteroseksuelen homoseksuele contacten onderhielden. Ook is waar dat de geschiedenissen van Sodom en Gibea de gedachte dat heteroseksuelen zich over kunnen geven aan homoseksuele contacten, lijken te onderstrepen. Deze specifieke praxis kan Paulus in gedachten hebben gehad en die kan ook van invloed zijn geweest op het gebruik van de woorden ‘vervangen’ en ‘opgeven’. Maar gezien de doorgaande lijn van Paulus’ betoog is het niet juist om te stellen dat Paulus met de woorden ‘verwisselen’ en

‘opgeven’ alleen zouden willen wijzen op die vorm van tempelprostitutie waarbij heteroseksuelen homoseksuele handelingen verrichten.

- 5 Ad 3.2 Het betreft hier een citaat uit een blog van dr. B. Loonstra. M. van Loon is inderdaad van mening dat Paulus bij ‘verwisselen’ aan de praktijk gedacht heeft dat heteroseksuelen homoseksuele contacten eropna hielden. We kunnen dr. Loonstra wel bijvallen dat het opmerkelijk is dat het synoderapport over deze interpretatie zwijgt. Dat zal niet bewust gedaan zijn, omdat het niet een punt betreft dat
- 10 aangegeven, is een andere uitleg dan Van Loon biedt, zeker mogelijk, en voor ons als commissie ook aannemelijk. Tegelijk blijkt ook uit de studie van Van Loon dat dit niet betekent dat de implicaties van wat Paulus schrijft beperkt moeten blijven tot dergelijke verwisselingen vandaag de dag.
- 15 Ad 3.3 Bij de volgende paragraaf zullen we moeten bezien in hoeverre dit juist is. De hoofdvraag daarbij is of het tegennatuurlijke gelegen is in het ingaan tegen de eigen gerichtheid of aard, of dat deze uitleg niet volstaat. Een tweede punt is of er ook implicaties in liggen die van belang zijn voor onze ethische oordeelsvorming betreffende homoseksuele relaties in liefde en trouw.
- 20

2.2.4 Tegennatuurlijk

25 *Vragen/opmerkingen uit de revisieverzoeken:*

4.1 Gouda:

- 30 ‘Het GS-rapport stelt in VI 2,4 (9.35 p.28. r.25-26): ‘Met een tegennatuurlijke omgang is dan ook bedoeld een omgang die ingaat tegen de bedoeling van de Schepper.’ Daarmee wordt in de uitleg van het document alles wat afwijkt van de orde die God in de schepping gegeven heeft, veroordeeld. Echter, vanuit het punt over afgoderij wordt duidelijk dat de tegennatuurlijke omgang niet alleen betrekking heeft op wat tegen de bedoeling van de Schepper ingaat, maar dat die tegennatuurlijk
- 35 omgang een manifestatie is van opstand tegen de Schepper zelf. Daarop zijn de woorden van Paulus gericht. De vervanging van de Schepper door schepsels die als goden worden vereerd, leidt tot de vervanging van de vrouw door een man in de seksuele omgang.
- 40 Kan van christenhomo’s die deze gevoelens en verlangens hebben en daarvoor een verantwoorde vorm zoeken in een relatie van liefde en trouw, gezegd worden dat dit voortkomt uit opstandigheid tegen de Schepper? Nee.’ (11.36, p.2)

4.2 Almere:

- 45 ‘U schrijft op pag. 25 over de termen, die worden gebruikt voor decadent gedrag. U brengt die in verband met het ‘tegnatuurlijke’ waarover Paulus schrijft. U trekt vervolgens de conclusie, dat de woorden moeten worden toegepast op alles, wat op seksueel gebied ‘tegnatuurlijk’ is. Het ontgaat ons echter hoe die woorden dan van toepassing zijn op twee mensen, die in een homoseksuele relatie in liefde en trouw leven. Zoals net gezegd lezen we in Rom. 1 het tegennatuurlijke dieper dan het

fysieke, namelijk als rebellie tegen de Schepper. Wanneer nu een relatie rebellie is tegen de Schepper-hebt u volkomen gelijk, maar wat zegt dat nu over twee christen-homo's, die naar de Bijbelse regels van liefde en trouw een levenslange relatie aangaan en daarin elkaars 'tegenover' zijn, zoals bedoeld in Genesis 2? Zij kennen met hun verstand uit Zijn werken de Schepper. Sterker: Door het geloof (en dat niet uit hunzelf het is een gave van God) vereren zij de HERE. Zij zullen zichzelf ook als schepsel en gave van God erkennen. Is het dan zo vreemd te zeggen dat de heteroseksuele omgang voor hen tegennatuurlijk is?' (11.30 p.8-9)

10 4.3 Almere:

'Het is ons dus te kort door de bocht om een term als tegennatuurlijk in dezen te betrekken op één seksuele geaardheid. Het gaat volgens ons dieper namelijk om het tegennatuurlijke van de niet-eigen seksuele omgang als rebellie tegen de Schepper. Dat wordt ook aangetoond door de andere elementen uit de zondenlijst, die als loon op die rebellie gelden;' (11.30, p.8-9).

4.4 Almere:

'Op p.28 schrijft u in het kader van de behandeling van het woord 'tegnatuurlijk', dat de woorden van Paulus 'sterk doen denken aan Genesis'. Die woorden zijn voor uw rekening, maar wij zien ze niet gesubstantieerd als letterlijk en/of inhoudelijk citaat van Genesis 1. Daarom willen wij ons liever houden aan wat in Rom. 1 wél over het tegennatuurlijke wordt gezegd, namelijk, dat het tegennatuurlijk is om tegen de Schepper te rebelleren. Het zegt onzes inziens dus niets over de relatie man-vrouw in scheppingszin.' (11.30, p.8-9)

4.5 Veenendaal-Bethel:

'De wijze waarop het rapport van de GS de 'scheppingsorde' invoert en een koppeling legt met 'natuurlijk en tegennatuurlijk' gaat verder dan de tekst van Romeinen 1. Er wordt op basis van de tekst een stuk dogmatiek van Paulus geconstrueerd. Waar het naar onze gedachte om gaat, is dat de mensen zich hebben afgekeerd van de Schepper. Ze hebben hun eigen goden ontworpen. De eigen wensen en hartstochten worden in deze godsdiensten uitgeleefd. Zedeloosheid wordt opgewekt en aangewakkerd. Seksuele losbandigheid is een vorm van opstand tegen de Schepper. In de daaruit voortvloeiende verwording is een oordeel van God te zien.' (11.41, p.3-4)

4.6 Purmerend:

'Het rapport abstraheert het begrippenpaar natuurlijk-tegnatuurlijk uit de context en overlaadt het theologisch. "Met een tegennatuurlijke omgang is dan ook bedoeld een omgang die ingaat tegen de bedoeling van de Schepper", aldus het rapport in 9.35 p.28, r.25. Daarmee is het woord maximaal theologisch geladen vanuit de context en daarmee vanuit Gen. 1. Het rapport geeft zelf aan dat het woord 'natuur' een containerbegrip is. Maar door de verbinding met de schepping in Rom. 1:19-20 en andere woorden in vers 23, 26 en 27 die aan de eerste hoofdstukken van de Bijbel ontleend zijn, veronderstelt men dat Paulus zijn argument sterk vanuit de scheppingsorde laadt. Met name het gebruik van *arsen* en *thelus* (mannelijk en vrouwelijk) duidt op de eigen aard en bestemming van man en vrouw (nav Gen. 1:27). Als we naar het exacte woordgebruik van Paulus gaan kijken, dan doemt de vraag op of deze lezing vanuit de scheppingsorde wel de meest 'natuurlijke'

verklaring van Paulus' woorden vormt. Paulus heeft het namelijk niet in abstracte zin over natuurlijk of tegennatuurlijk, maar over het natuurlijke gebruik/omgang (*chresin*). Daarmee hangt zijn gebruik van *arsen* en *thelus* voor man en vrouw, in plaats van het gebruikelijke *aner* en *gune*, samen. Het klopt dat *arsen* en *thelus* in Genesis 1:27 voorkomen. En het kan inderdaad zijn dat Paulus dat mede in gedachten had, maar dat weten we niet. Wat we wel weten is dat *arsen* en *thelus* sterker dan *aner* en *gune* de geslachtelijke differentiatie benadrukken. Nu, als we in één zin zowel *arsen/thelus* en *natuurlijk gebruik* aantreffen dan is duidelijk dat het hier gaat om een natuurlijke omgang die bij personen van een bepaald geslacht past gaat. Het gaat dus om gender-rollen. Het rapport zelf noemt dat in de klassieke oudheid het voor een man onwaardig was om de vrouwelijke rol op zich te nemen, vice versa (9.35 p.27, r.37-39). De reden daarvoor in de klassieke oudheid was dat men een vrouw inferieur achtte aan de man. De 'natuurlijke' vrouwelijke rol was daarom passief, en de 'natuurlijke' mannelijke rol was actief. Daarvan afwijken was een schande. Homoseksualiteit is daar altijd een afwijking van, en dus altijd een schande. De lijn waarlangs Paulus redeneert heeft dus niet zozeer iets te doen met een diepe seksuele oriëntatie of gerichtheid, en ook niet met de Scheppingsorde, maar veel meer met klassieke rolpatronen die je al dan niet overtreedt. Onze moderne vraagstelling naar gerichtheid/oriëntatie valt derhalve buiten zijn blikveld. Deze lezing, met een minder theologisch geladen begrip van het woord 'natuurlijk', past goed in het betoog van Paulus. En het past ook goed bij hoe Paulus het woord 'natuurlijk' in 1 Korinte 11:14 gebruikt. Ook volgens het rapport heeft het woord daar een betekenis die niet direct met de scheppingsorde samenhangt. Maar wat het rapport over het hoofd lijkt te zien is dat in dat vers de verbinding wordt gelegd tussen natuurlijk en schande (*atimia*). "De natuur leert ons dat lang haar voor een man een schande is." Het gaat dan niet om het overschrijden van de scheppingsorde, maar veel meer over het overschrijden van wat in de Grieks-Romeinse wereld de norm was. De samenhang met *atimia* vinden we ook in Rom. 1:26: *Schandelijke lusten* zorgen voor het verwisselen van het natuurlijk gebruik in het tegennatuurlijk gebruik. Meer dan in de sfeer van een strak scheppingstheologisch denken bevinden we ons hier in de sfeer van een eer-en-schande-cultuur. Ook het woord schandelijkheid (*aschemosune*) in 1:27 komt uit die sfeer. Het rapport koppelt dat woord op pag.22, r.37 aan zonde, maar dat blijkt niet uit de daarbij genoemde tekstverwijzingen. In al die tekstverwijzingen heeft het woord schande(lijkheid) te maken met het zien van geslachtsdelen.' (11.39. p.10-16)

4.7 Purmerend:

'Nog een reden om (tegen)natuurlijk niet al te theologisch te laden vinden we in het eigenlijke argument dat Paulus maakt. Zijn argument is namelijk niet: *homoseksualiteit = tegennatuurlijk*. Maar zijn argument is: *zij hebben het natuurlijk gebruik verwisseld door een gebruik tegen de natuur*. Dat zinnetje is niet het argument zelf, maar een onderdeel in een groter argument dat Paulus maakt, namelijk het verband tussen afgoderij, homoseksualiteit en andere zonden, waarbij de nieuwe theologische bijdrage van Paulus bestaat in het verbinden van oorzaak en gevolg van de zonde op een manier die nog nooit eerder is vertoond.' (11.39, p.5-10)

4.8 Purmerend:

'Dat homoseksualiteit in de vorm die Paulus voor ogen heeft tegennatuurlijk is toont Paulus niet aan, hij veronderstelt het. Op dat punt bevindt Paulus zich namelijk met

al zijn lezers op gemeenschappelijke grond. Of zijn lezers nu geworteld zijn in de joodse traditie, de Stoïsche filosofie, of in de gewone vulgaire cultuur, iedereen was het erover eens dat de door Paulus bedoelde praxis tegennatuurlijk was (op welke manier ze dat woord ook laadden). Volgens Maarten van Loon is het niet de bedoeling van Paulus om tussen de regels door een ethische uitspraak te doen (verbod op homoseksualiteit) en tegelijk ook de dieperliggende reden daarvoor te communiceren (tegen de scheppingsorde). “*Paulus gebruikt gewoon de beschikbare terminologie van zijn tijd om een door hem sterk afgekeurde praxis mee aan te duiden.*”

Wat het rapport doet is daarom methodisch gezien aanvechtbaar. Op basis van het gebruik van het woord (tegen)natuurlijk wordt het achterliggende gedachtegoed van Paulus geconstrueerd. Vervolgens wordt dat geconstrueerde gedachtegoed van Paulus normatief verklaard en worden op grond daarvan ethische conclusies getrokken voor vandaag. Drie dingen zijn nodig om dat te kunnen doen. 1) Veronderstellen dat Paulus vanuit de scheppingsorde en zondeval redeneert. 2) Veronderstellen dat Paulus bekend was met homoseksuele gerichtheid. 3) Veronderstellen dat Paulus geen onderscheid maakt tussen vormen van homoseksueel handelen. 1 en 2 hebben we hierboven al besproken. Op het derde punt gaan we nu in.’ (11.39, p.10-16)

4.9 Den Haag:

‘Onze vraag is: hoe klaar en onweersproken is de geboden exegese van de teksten? Zo is de uitleg van *kata phusin* (‘tegen de natuur’) in Romeinen 1:26v van een zeker belang in het betoog. Volgens het rapport heeft het betrekking op de schepping (paragraaf 2.4); maar iemand die het anders uitlegt, nl betrekking hebbend op de natuur van een enkele mens, mag deze zijn mening houden?’ (11.43, p.2-3)

Bespreking:

Ad 4.1 Het synoderapport zet in 9.35, p.27, r.23-28 en r.43 beknopt maar naar de mening van uw commissie overtuigend uiteen wat de juiste betekenis is van natuurlijk en tegennatuurlijk. Vanuit heidense (filosofische) literatuur uit die dagen wordt al duidelijk dat homoseksualiteit gezien werd als strijdig met de natuur. In Joodse literatuur komt er de notie bij dat het strijdig is met Gods bedoeling zoals Hij die in Zijn schepping gegeven heeft en in Zijn Woord bevestigt. Daarnaast wordt het begrip tegennatuurlijk verder ingevuld vanuit de duidelijke, woordelijke verwijzingen naar Genesis 1. Ten slotte is de uitleg die stelt dat tegennatuurlijk betrekking zou hebben op homoseksuele handelingen door een heteroseksueel omdat die tegen zijn eigen natuur of gerichtheid in zou gaan af te wijzen, wegens twee argumenten: 1. het begrip ‘natuur’ wordt dan te individualistisch ingevuld, op een wijze die niet gestaafd wordt door toenmalige bronnen; 2. het gaat niet over ‘hun’ natuur, maar over ‘de’ natuur.

In citaat 4.1 wordt dat niet bestreden. Wel wordt gezegd dat vanuit het punt van de afgoderij duidelijk wordt ‘dat de tegennatuurlijke omgang niet alleen betrekking heeft op wat tegen de bedoeling van de Schepper ingaat, maar dat die tegennatuurlijk omgang een manifestatie is van opstand tegen de Schepper zelf.’ Deze zinnen kunnen we overnemen, mits we goed bedenken wat er in paragraaf 2.2.1 (De mensheid of afgodendienaars?) gezegd is over afgoderij als typering van de zonde.

Paulus ziet de homoseksuele omgang zoals hij die in vs. 26-27 beschrijft, als gevolg van de toorn van God over de mensheid. God gaf mensen aan hun eigen weg over, en dat heeft geleid tot de tegennatuurlijke omgang van mannen met mannen en vrouwen met vrouwen. Volgens de juiste uitleg van ‘tegennatuurlijk’ is daarmee een

5

belangrijke grens geschonden. Daaruit kan niet geconcludeerd worden dat de gevoelens en verlangens van christenhomo’s voortkomen uit hun persoonlijke opstandigheid tegen de Schepper. Het synoderapport stelt dat homoseksualiteit hoort bij de gebrokenheid die door de zonde in de wereld gekomen is. Ook stelt het synoderapport dat we pas van zonde

10

kunnen spreken als de gerichtheid ruimte krijgt op een wijze die de grens van Gods bedoeling en orde overschrijdt. De keuze om een homoseksuele relatie aan te gaan, vindt geen ruimte in Rom. 1, omdat daar de seksuele omgang tussen mensen van hetzelfde geslacht als

15

tegennatuurlijk aangewezen wordt. Tegennatuurlijk betekent dan: ingaand tegen de bedoeling van de Schepper, tegen de orde die Hij in Zijn schepping heeft gelegd.

Hoe ernstig dat voor Paulus is, blijkt uit het feit dat hij deze tegennatuurlijke omgang beschrijft als een voorbeeld van waar het toe komen kan als God de mensheid die Hem niet (er)kent, overgeeft aan hun eigen keuzes. Let op: dit betreft de gehele mensheid, niet alleen bepaalde mensen.

20

De reden waarom Paulus zo scherp de homoseksuele omgang zoals hij daarover schrijft in vs. 26-27 veroordeelt, is niet dat heteroseksuelen zichzelf en de Schepper miskennen omdat ze zondigen tegen hun eigen natuur. Ook niet, omdat de homoseksuele omgang plaatsheeft in losbandige, losse contacten, maar omdat homoseksualiteit als zodanig strijdig is met Gods orde en bedoeling.

25

De opstand tegen de Schepper die er volgens Paulus in ligt, moeten we niet verbinden met de intenties waarmee christenhomo’s hun gevoelens een veilige plek willen geven, maar met wat homoseksuele praxis in wezen is: het overschrijden van een grens die God mede blijktens de woorden van Paulus gesteld heeft.

30

Ad 4.2 De vraag die gesteld wordt is begrijpelijk vanuit het grote verschil tussen homoseksuele losbandigheid en uitspattingen en een homoseksuele relatie in liefde en trouw. De wijze waarop vanuit de in heftige maar algemene bewoordingen omschreven homoseksuele zonden gekomen wordt tot de stelling dat alle

35

homoseksuele handelingen hieronder vallen, is de volgende: Het woord ‘tegennatuurlijk’, en ook de uitdrukking ‘de natuurlijke omgang vervangen’, maken duidelijk dat het kwaad volgens Paulus niet lag in de vorm waarin homoseksualiteit voorkwam. Die vorm kan hij bij het schrijven van Rom. 1 wel in gedachten hebben gehad, maar hij heeft die vorm niet beschreven noch andere vormen van

40

homoseksualiteit gevrijwaard van het oordeel dat hij beschrijft. Paulus beschrijft het zondige van de homoseksuele zonden in termen van ‘natuurlijk’ en ‘tegennatuurlijk’. Dat homoseksualiteit tegennatuurlijk is, is volgens Paulus ernstig. Volgens Paulus gaat het hier om een even ernstige omkering van Gods bedoeling als bij de verandering van waarheid in leugen (vs. 25).

45

Hieruit moeten we niet concluderen dat christenhomo’s die in een homoseksuele relatie leven met hun relatie bewust in opstand tegen God leven. Paulus schrijft niet dat de intentie of motivatie de homoseksuele praxis zondig maakt, maar de aard van de homoseksuele omgang: het strijdt met wat God wil.

Citaat 4.2 leest het ‘tegennatuurlijke’ dieper dan het fysieke, namelijk als rebellie tegen de Schepper. Dat doet het synoderapport echter ook, zij het niet op dezelfde

wijze als citaat 4.2. Het synoderapport beperkt het woord ‘tegnatuurlijk’ overigens ook niet tot het fysieke. De complementariteit van man en vrouw is breder dan fysieke aanvulling.

5 De opmerking dat twee christen-homo’s naar Bijbelse regels van liefde en trouw een levenslange relatie aangaan en daarin elkaars tegenover zijn, zoals bedoeld in Genesis 2, kunnen we daarom niet overnemen. Naar onze mening heeft het synoderapport mede naar aanleiding van de exegese van ‘tegnatuurlijk’ duidelijk gemaakt dat een dergelijke relatie juist niet past binnen Gods gebod, en dat wat Gen. 2 zegt over het huwelijk niet van toepassing kan zijn op twee christenhomo’s. Dat er lijnen te trekken zijn vanuit Gen. 2 niet alleen naar het huwelijk maar ook naar vriendschap, laat het synoderapport zien, maar dat valt buiten de bedoeling van citaat 4.2.

15 Het is op zich te begrijpen dat gesteld wordt dat de heteroseksuele omgang voor homoseksuelen tegennatuurlijk is. Maar het is belangrijk om te zien dat het woord ‘tegnatuurlijk’ dan een individuele, persoonlijke en gevoelsmatige betekenis heeft, iets wat zeker niet het geval is bij het woord ‘tegnatuurlijk’ in Rom. 1:26-27.

Ad 4.3 Het gaat Paulus niet om het tegennatuurlijke van het ingaan tegen de eigen seksuele gerichtheid. Als dat wel zo zou zijn, zou dat exegetisch aangetoond moeten worden. Daarbij zou je dan ook moeten bedenken dat in dat geval het kwaad volgens Paulus dus verbonden is het met verloochenen van je eigen seksuele gerichtheid. Dat de homoseksuele handelingen dan eventueel plaatshebben in een cultisch kader of de vorm van uitpattingen en losse contacten aannemen, is bij de exegese van ‘tegnatuurlijk’ niet direct van belang. De vraag is daarom: is het exegetisch te verdedigen dat Paulus met ‘tegnatuurlijk’ doelde op het ingaan tegen de eigen seksuele gerichtheid? Bij Ad 4.1 is al gezegd dat dit een te individualistische lezing is van Rom. 1:26-27. (Zie hiervoor het synoderapport, 9.35, p.28, r.32-43, en noot 49: ‘Ook sommige auteurs die pleiten voor een homoseksuele relatie, zijn die mening toegedaan. Ganzevoort, Olsman en Van der Laan zeggen: de uitleg dat iemand die eigenlijk heteroseksueel is toch homoseksueel contact aangaat, maakt het begrip 'natuur' veel te individualistisch (*Adam en Evert*, blz. 114).’) De verwijzing naar rebellie in andere elementen uit de zondenlijst helpt dit standpunt niet verder, omdat ook de ‘tegnatuurlijke’ vorm van seksuele omgang (zij het niet in intentie, maar in wezen) staat in het kader van rebellie.

35 Ad 4.4 De verwijzing naar Genesis betreft woordelijke overeenkomst. Het synoderapport wijst daarop (9.35, p.28, r.16-30). Citaat 4.4 gaat hier niet inhoudelijk op in, en toont ook niet aan op grond waarvan het verband met Genesis 1 onterecht gelegd zou zijn. We wijzen erop dat in de commentaren vaak gewezen wordt op dit verband, vaak uitgebreider dan in het synoderapport. De exegese van het synoderapport stoelt overigens niet alleen op de verwijzing naar Gen. 1, maar die verwijzing ondersteunt de exegese wel.

45 De gedachte dat juist of alleen de opstand tegen God het woord ‘tegnatuurlijk’ uitlegt, lijkt uw commissie onjuist. Het gaat niet over een ‘tegnatuurlijke’ geloofsovertuiging, maar over ‘tegnatuurlijke omgang met de vrouw’. (Rom. 1:27)

Ad 4.5 Als commissie zien we niet in op welk punt het synoderapport verder gaat dan Rom. 1. Natuurlijk had het synoderapport uitgebreider en vollediger kunnen zijn, maar de exegese lijkt ons niet ondeugdelijk, laat staan dat ‘op basis van de tekst een

stuk dogmatiek van Paulus' wordt 'geconstrueerd' (nog los van de vraag of het dan ook echt dogmatiek van Paulus is).

Inderdaad is seksuele losbandigheid een vorm van opstand tegen de Schepper. Maar als daarmee ook gezegd wordt dat homoseksuele relaties geen opstand tegen de Schepper zijn, dan zouden we mogen verwachten dat het woord 'tegnatuurlijk' anders geëxegeseerd zou worden. Als commissie hebben we in de revisieverzoeken geen argumenten gevonden die ons ertoe brengen om de exegese van het synoderapport af te wijzen. Zelfs niet om te stellen dat het synoderapport een van de mogelijke exegeses biedt.

Zou het zo kunnen zijn dat vanuit een misverstaan van zonde-afgoderij-miskennis-rebellie in Rom. 1 gedacht wordt dat homoseksuele relaties in het algemeen onmogelijk veroordeeld kunnen worden omdat die toch geen opstand tegen de Schepper zijn? De uitleg dat 'tegnatuurlijk' zou verwijzen naar het negeren van eigen seksuele gerichtheid, lijkt het enige exegetische alternatief te zijn dat geboden wordt. Dat alternatief heeft echter geen exegetische grond.

Ad 4.6 Citaat 4.6 veronderstelt dat het synoderapport het woord 'tegnatuurlijk' abstraheert uit de context en theologisch overlaadt, dat wil zeggen: een maximale theologische lading geeft vanuit de context en vanuit Gen. 1. Er wordt een andere lezing van 'natuurlijk-tegnatuurlijk' voorgesteld. 'Meer dan in de sfeer van een strak scheppingstheologisch denken bevinden we ons hier in de sfeer van een eer-en-schande-cultuur.' Er wordt ook geopperd dat het woord 'schandelijkheid' beter niet aan het woord 'zonde' gekoppeld kan worden. Paulus sluit in zijn spreken blijkbaar aan bij de Romeinse conventies, waarbij genderrollen in seksuele omgang van groot belang zijn. Het is tegen de natuur om als man de rol van een vrouw (passief) op te nemen. Dat is een schande, niet een zonde. Het zou Paulus dus gaan om klassieke rolpatronen die je al dan niet overtreedt. 'Het gaat dan niet om het overschrijden van de scheppingsorde, maar veel meer over het overschrijden van wat in de Grieks-Romeinse wereld de norm was.'

We zijn het ermee eens dat op deze wijze het woord 'tegnatuurlijk' minder theologisch geladen wordt. Deze uitleg roept echter grote vragen op. Als het meer om schande dan om zonde gaat, waarom gebruikt Paulus het voorbeeld van homoseksualiteit in een gedeelte waarin hij over zonde spreekt en het oordeel van God ter sprake brengt? Volgens citaat 4.6 is dit de visie van Paulus:

Homoseksualiteit is een afwijking van de norm die de Grieks-Romeinse wereld stelt, dus altijd een schande. Wil citaat 4.6 nu zeggen dat Paulus het dus wel een schande vindt, maar geen zonde? Dat lijkt ons hoogst onwaarschijnlijk. Maar mogelijk bedoelt het revisieverzoek het anders. Mogelijk is de gedachte dat Paulus het een schande vond, omdat het algemeen een schande gevonden werd, en daarom (en niet wegens een 'scheppingsorde') voert Paulus homoseksualiteit (in het algemeen dus) op als zonde. Maar daar zijn dan twee dingen over te zeggen: 1. Een homoseksuele gerichtheid komt dan niet binnen het blikveld; 2. Het kan Paulus' mening zijn, en dus tijdgebonden. Paulus was daarin gebrekkig.

Dat dit mogelijk de gedachte achter 4.6 is, kan blijken uit een ander citaat uit het revisieverzoek van Purmerend: 'Het kán dus zijn dat we vandaag meer weten over de achtergronden van homoseksualiteit en mogelijk ook dat dat tot een andere opvatting leidt dan die van Paulus. Dat doet geen afbreuk aan het gezag van de Bijbel, maar laat wel zien op welke wijze de Bijbel gezag heeft. God heeft immers Paulus, met zijn beperkingen, in dienst genomen.' (11.39, p.6) We kunnen als kerken blijkbaar

verder met een andere opvatting dan Paulus? Het lijkt ons als commissie dat we ons hier niet meer binnen de kaders van de gereformeerde Schriftopvatting bevinden. De verwijzing naar 1 Kor. 11:14 is terecht. Dat is geen eenvoudige tekst, vooral omdat het woord 'natuur' daar lastiger te duiden is dan in Rom. 1:26, onder andere omdat het woord tegennatuurlijk in Rom. 1 in verbinding wordt gebracht met
5 homoseksualiteit en die verbinding in de Joodse en heidense literatuur precedenten heeft.

Uw commissie is het er dus niet mee eens dat het synoderapport het begrippenpaar 'natuurlijk-tegennatuurlijk' abstraheert uit de context en theologisch overlaadt. Juist de context reikt de vergelijking met Genesis 1 aan. Het is bij de rijke, diepe en ernstige theologische woorden van Paulus ook erg moeilijk om iets theologisch te overladen.
10

Ad 4.7 Het is hierboven al aan de orde gekomen dat Paulus in Rom. 1 geen ethische verhandeling houdt over homoseksualiteit. De wijze waarop homoseksuele omgang aan de orde wordt gesteld, is echter van dien aard dat we er in onze ethische bezinning niet aan voorbij kunnen gaan. Daarom lijkt het ons onterecht om de lijn van het betoog te gebruiken om het woord 'tegennatuurlijk' 'niet al te theologisch te laden'.
15

Ad 4.8 Ook als Paulus gewoon de beschikbare terminologie van zijn tijd gebruikt om een door hem sterk afgekeurde praxis mee aan te duiden, blijft het toch duidelijk dat het om een door hem sterk afgekeurde praxis gaat? De verwijzing in het revisieverzoek naar het boek van Van Loon is niet correct. De verwijzing slaat op p. 39v. van het artikel dat Van Loon schreef in de bundel *Open en kwetsbaar*. Daar werpt hij de vraag op of het klassieke standpunt niet te veel in de tekst zoekt. Vanuit het voorbeeld dat Paulus geeft zou het onderliggende gedachtegoed van Paulus geconstrueerd worden wat vervolgens normatief verklaard wordt. Daarbij zegt hij:
25 'Het lijkt mij dat in deze benadering stilzwijgend een aantal hermeneutische principes wordt gehanteerd waarover expliciete bezinning en verantwoording nodig is.' In zijn boekje biedt Van Loon zowel een exegetische als een hermeneutische bezinning. Daar schrijft hij naar ons besef heldere dingen over de exegetische van het woord 'tegennatuurlijk'. De exegetische heft de noodzaak om hermeneutische vragen te expliciteren niet op, maar blijkt er ook niet van afhankelijk te zijn.
30 Veronderstellen dat Paulus denkt vanuit de schepping en Gods bedoeling ermee, lijkt ons exegetisch goed onderbouwd in het synoderapport. Of Paulus bekend was met homoseksuele gerichtheid komt bij paragraaf 2.2.5 (Wat wist Paulus en wat kunnen wij daarmee?) aan de orde.
35

Ad 4.9 Onweersproken is er geen enkele exegetische, maar helder is de exegetische van het synoderapport naar de mening van uw commissie wel. Inderdaad is de uitleg van *kata phusin* in Rom. 1:26 van zeker belang in het betoog. Volgens het synoderapport heeft het woord tegennatuurlijk betrekking op de schepping. Maar, zo is de vraag, mag iemand die het anders uitlegt, namelijk betrekking hebbend op de natuur van
40 een enkele mens, zijn mening houden?
45 De vrijheid van exegetische blijft altijd bestaan. Maar als een tekst duidelijkheid biedt ten aanzien van een belangrijk ethisch onderwerp, dan moet een alternatieve exegetische goed onderbouwd zijn. De exegetische dat het in Rom. 1:26-27 gaat over de natuur van een enkele mens (waarschijnlijk is dan bedoeld: de seksuele gerichtheid van een

enkele mens) is echter niet onderbouwd (zie ook hierboven: Ad 4.3). Daarom lijkt het ons niet wijs om te pleiten voor ruimte voor meningsverschillen over een tekst, als die tekst grondig geëxegeseerd is en vervolgens hermeneutisch gewogen in de voorbereiding van een kerkelijke uitspraak.

5

2.2.5 Wat wist Paulus en wat kunnen wij daarmee?

10

Vragen/opmerkingen uit de revisieverzoeken:

15 5.1 Almere:

‘Wat u (p.26 en 27) schrijft over de mogelijke bekendheid van Paulus met homoseksuele geaardheid achten wij zeer suggestief. ‘Paulus schrijft er niet over’, schrijft u en u gaat verder met ‘Het kan aangeven ..’. en wat er verder volgt. Je zou ditzelfde punt ook in zijn tegendeel kunnen verklaren, namelijk dat Paulus het wel aanvaardt als normaal als hij het kent of er niet over schrijft omdat het voor hem geen issue is in dit verband van de Romeinse afgoderij. Wij vinden dit echter zeer suggestief en nauwelijks een zinnige opmerking op grond van Gods Woord. We zouden graag af willen zien van deze speculaties.’ (11.30, p.8-9)

20

25 5.2 Almere:

‘Op p.27 schrijft u ‘We mogen er van uitgaan ...’ en wat er verder volgt. Die perikoop roept bij ons grote vragen op.
1. Allereerst kan men de door u gevolgde argumentatie (God heeft het niet gezegd, maar kan dus blijkbaar wel bedoeld hebben) heel gemakkelijk in zijn tegendeel gebruiken. Het is een vorm om de Bijbel buik te laten spreken. Dat is met name hier zo problematisch, omdat een uiteindelijke beslissing vele mensenlevens ingrijpend gaat beïnvloeden. Dan mag een dergelijke gedachtegang niet als argument in een kerkelijk document voorkomen. Wij denken zelfs, dat de HERE het genoegzaam zou hebben geopenbaard als het voor Hem een zo duidelijke zaak was geweest of is.’ (11.30, p.8-9)

30

35

5.3 Almere:

‘2. U maakt vervolgens onderscheid tussen iemands geaardheid en zijn of haar handelen. U zegt dat de Bijbel dat niet doet, waarom u dan wel? U zegt namelijk dat een homofiele broeder of zuster alle plekken in de kerk mag bekleden, maar niet mag handelen naar zijn of haar geaardheid. Dit verbaast ons zeer! Waarom spreekt u hier niet uit, dat ieder mag leven naar wie hij of zij is, mits binnen de grenzen van het liefdegebod?’ (11.30, p.8-9)

40

45 5.4 Apeldoorn:

‘p.26, r.40-p.27, r.5 “Het is mogelijk of zelfs waarschijnlijk”, “Het kan aangeven...”. Van Paulus wordt dan wel niet expliciet gezegd dat hij “geen wezenlijk onderscheid zag tussen een homoseksueel handelen buiten een wederkerige verhouding en een dergelijk handelen binnen een dergelijke verhouding vanuit een diepe innerlijke

gerichtheid”, maar het rapport leidt de gedachten van de lezer wel deze kant op. Wij zien echter geen dwingende reden om dit te doen. Is met eenzelfde soort argumentatie niet te verdedigen dat het opvallend is dat Paulus, terwijl hij geweten zal hebben van een wezenlijke homoseksuele oriëntatie, het alleen heeft over losbandige praktijken en zich dus blijkbaar *niet* uitlaat over homoseksuele omgang binnen een wederkerige verhouding?’ (11.42, p.2-4)

5.5 Apeldoorn:

‘p.27, r.16-21: “Toch heeft God de apostel daarover geen concrete aanwijzingen gegeven hoe daarmee om te gaan. Hij heeft hem niet gewezen op de mogelijkheid van een diepe seksuele oriëntatie in het mens-zijn en dat daarmee binnen de christelijke gemeente anders zou moeten worden omgegaan. Maar al maakt Paulus dan geen nadrukkelijk onderscheid tussen homoseksuele gerichtheid en homoseksuele handelingen, daaruit mogen we nog niet de conclusie trekken dat hij ons op dit punt niets te zeggen heeft.” Broeders, wij hebben moeite met deze manier van omgaan met de Schrift. Aan Paulus en zelfs aan God worden overwegingen toegeschreven die niet rechtsreeks uit de Schrift op te maken zijn. Het is inderdaad waar dat Paulus niets schrijft over een onderscheiden benadering van mensen met een homoseksuele gerichtheid. Maar de suggestie wordt gewekt dat dit impliceert dat God homoseksuele gerichtheid niet anders wil benaderen dan homoseksuele handelingen en dat God Paulus om die reden ook niet op die mogelijkheid gewezen heeft, echter zonder duidelijke argumentatie. Wat uit Romeinen 1 op te maken is, is dat homoseksuele handelingen zoals Paulus ze hier beschrijft pertinent afgewezen worden. Is alles wat meer gezegd wordt vanuit die teksten geen menselijke speculatie? Als we dit op deze manier toeschrijven aan Paulus, suggereren we dan niet dat we meer weten dan Paulus zelf schrijft? Is het daarbij niet een hachelijke zaak om via de gebruikte argumentatie deze overweging toe te schrijven als komend van God? Kortom, wij missen een goede onderbouwing in het rapport van de stap die daarin gemaakt wordt van bandeloze homoseksuele praktijken naar een homoseksuele relatie in liefde en trouw van gelovige christenen. Bovendien – als een homoseksuele relatie altijd valt onder losbandigheid en afgoderij, waarom wordt die afgoderij dan elders in het rapport ‘gebrokenheid’ genoemd, een toch veel meedogender woord?’ (11.42, p.2-4)

5.6 Apeldoorn:

‘Wij hebben moeite met de conclusies op p.41, r.3-9 en de manier van omgang met de Schrift die daarin tot uiting komt: Zelfs als men uitgaat van wat uit de Schrift zelf niet op te maken is, namelijk dat Paulus wist van het bestaan van een homoseksuele gerichtheid, dan is daar in het kader van wat hij in Romeinen 1 zegt nog altijd niet de conclusie aan te verbinden: “toch heeft hij in zijn brief aan de Romeinen geen onderscheid gemaakt tussen de verschillende situaties waarin iemand kan komen tot een homoseksuele omgang of een dienovereenkomstige relatie”. Dit miskent de boodschap van Romeinen 1! Paulus geeft geen algemeen oordeel over homoseksualiteit, zoals we hierboven ook noemden, maar noemt een aantal heel concrete homoseksuele handelingen als een van de voorbeelden van de pervertering die ontstaat als mensen God loslaten.’ (11.42, p.2-4)

5.7 Apeldoorn:

5 'De opmerking "Gelet op het goddelijk karakter van de Bijbelse geschriften moeten we daaraan toevoegen: de Heilige Geest heeft hem daar niet toe gebracht" vinden wij bezwaarlijk: hier wordt een menselijke betwistbare exegetische bekrachtiging met een verwijzing naar de Heilige Geest. In deze opmerking komt, opvallend genoeg, eenzelfde gedachtegang naar voren als op pag.27, r.16-21. Is het wel gepast om het goddelijke gezag van de Schrift te gebruiken om een exegetische bekrachtiging die niet algemeen aanvaard wordt? Onze moeite met deze argumentatie is tweeledig. Enerzijds vragen wij ons af of men, bij klaarblijkelijk verschil van inzicht over de uitleg van een Schriftgedeelte, niet zeer terughoudend moet zijn om het gezag van de eigen exegetische op het niveau te zetten van het gezag van Gods Woord. Anderzijds wordt hiermee ten onrechte elke andere exegetische al bij voorbaat het oordeel meegegeven dat die ingaat tegen God en de Heilige Geest, terwijl dit exegetisch lang niet zo zeker is: er is sprake van een exegetische keuze.' (11.42, p.2-4)

15

5.8 Veenendaal-Bethel:

20 'Het rapport van de GS gaat in op de vraag in hoeverre Paulus bekend geweest kan zijn met het voorkomen van een homoseksuele gerichtheid. Hoewel er in de oudheid zeker over dit thema is nagedacht is het nog de vraag hoe algemeen de inzichten gedeeld werden en op welke wijze men de seksuele identiteit beleefde. Het merendeel van de mensen zal de handen vol hebben gehad aan de strijd om te overleven. Men trouwde jong en in de lijn van het familiebelang. Veel was gericht op het krijgen van nakomelingen en het verwerven van bezit voor de volgende generatie. De levensverwachting was beperkt. Het was een totaal andere maatschappij, waarin het individu in de regel weinig ruimte had voor een eigen invulling van het leven.' (11.41, p.3-4)

25

5.9 Purmerend:

30 'Het rapport trekt aanvechtbare conclusies op grond van wat Paulus **niet** schrijft. Het rapport veronderstelt op pag.26v. en pag.38vv. dat Paulus bekend was met homoseksuele gerichtheid, en mogelijk zelfs met de gedachte dat de oorzaak biologisch is. Op dat punt komen we met het probleem in aanraking dat wij niet precies weten wat Paulus allemaal in gedachten had toen hij Romeinen 1 schreef. Dat brengt meteen een van de fundamenteel lastige zaken van het rapport op het punt van de exegetische van Rom. 1 aan het licht. Een groot deel van de conclusies bestaat bij gratie van gissingen en historische reconstructies over wat Paulus al dan niet wist of bedoelde. Doorslaggevend argumenteren wordt zo heel lastig. Beter dan de vraag te stellen wat Paulus allemaal al dan niet kon weten, is het om zijn geschreven argument na te gaan, en zo precies mogelijk proberen vast te stellen wat Paulus *zegt*. Bert Loonstra schrijft op dit punt: "Over wie gaat het? Het antwoord op die vraag vinden we niet door af te gaan op wat Paulus mogelijk of waarschijnlijk geweten heeft of waar hij wel eens van kan hebben gehoord. Het is meer een kwestie van de cognitieve schema's die in zijn brein zijn geactiveerd als hij dit schrijft of dicteert. Welke dat zijn blijkt uit de woorden die hij gebruikt. We komen dan uit bij moedwillige miskennis van God, afgoderij, de toorn van God, tegennatuurlijk bandeloos gedrag, verwisseling van seksuele contacten.'" (11.39, p.10-16)

45

5.10 Purmerend:

‘Helemaal aanvechtbaar wordt de argumentatie als men stelt dat Paulus van gerichtheid wist en er desondanks niet over schrijft. Daaruit mogen we volgens het rapport niet de conclusie trekken dat Paulus ons op dat punt niets te zeggen heeft (p.27, r.19-21) en zelfs: “*Paulus heeft in het algemeen gesproken over homoseksuele omgang*” (p.41, r.8-9). Dit argument is verre van dwingend. Uit het feit dat Paulus de homoseksuele gerichtheid *niet* noemt kun je met evenveel recht opmaken dat hij er niet van wist. Het is ook nog mogelijk dat Paulus er wel van wist maar het bewust verzwijgt omdat dat niet hetgene is wat hij wil veroordelen. De schrijvers van het rapport lijken ook te beseffen dat het argument niet dwingend is. Woorden als ‘het kan worden aangenomen’, ‘waarschijnlijk’, en ‘mogelijk’ begeleiden dit argument. Desondanks trekt men de ferme conclusie dat Paulus in het algemeen over homoseksuele omgang spreekt.’ (11.39, p.10-16)

15 5.11 Zwolle:

‘Ons beeld wordt evenzeer bepaald door de homoseksuele gerichtheid die ook bij gelovigen binnen de gemeente zich laten gelden en die vaak niet te veranderen is. Blijkens de woorden die Paulus gebruikt valt die buiten zijn gezichtsveld, en dus ook buiten de scopus van de teksten. Dat impliceert dat deze teksten niet rechtstreeks toe te passen zijn op homofielen binnen de gemeente die een weg zoeken om op verantwoorde wijze hun gerichtheid in banen te leiden. De reikwijdte van zijn woorden is, dat de op lustbevrediging gerichte homoseks als uitwas van goddeloos leven moet worden gebrandmerkt.’ (11.43, p.9-11)

25 5.12 Den Haag:

‘Op dezelfde pagina, r.27 staat: het is “mogelijk of zelfs waarschijnlijk dat de apostel wist van een homoseksuele oriëntatie die nauw verweven kan zijn met het persoon zijn. Toch schrijft hij daarover niet uitdrukkelijk. Het kan aangeven dat hij dat punt niet belangrijk vond en geen wezenlijk onderscheid zag tussen een homoseksueel handelen buiten een wederkerige verhouding en een dergelijk handelen binnen een dergelijke verhouding vanuit een diepe innerlijke gerichtheid.” Maar het kan o.i. ook zo zijn dat hij daarop niet inging omdat er geen homoseksuele relatie voorkwam, zoals in onze tijd, doch slechts verworpen homoseksuele handelingen in tempelprostitutie, pederastie, etc. Daarom gaat hij niet dieper in op de mogelijkheid waarin twee mensen vanuit hun gerichtheid een duurzame, ‘monogame’ relatie aangaan. Paulus was dus wellicht bekend met de gerichtheid, maar niet met een vorm waarin deze gerichtheid een acceptabele invulling kreeg. God heeft “de apostel geen concrete aanwijzingen gegeven hoe daarmee om te gaan. Hij heeft hem niet gewezen op de mogelijkheid van een diepe seksuele oriëntatie in het mens-zijn en dat daarmee binnen de christelijke gemeente anders zou moeten worden omgegaan.” (p.28, r.5vv) Dat onderschrijven we, maar dat dat niet gebeurd is, valt juist ook te verklaren vanuit de cultuur van toen.

Anders gezegd, als in de tijd en culturen van de bijbel (de acceptatie van homoseksuele gerichtheid en) duurzame homoseksuele relaties zoals die tegenwoordig aangegaan zijn, aanwezig waren, zou er dan wellicht anders over gesproken worden in de Schrift? De vraag is redelijk speculatief, maar tegelijk mag hij gesteld worden, omdat het een hermeneutische vraag is die ook m.b.t. andere onderwerpen gesteld kan worden.

Wij stellen anno nu een vraag aan een tekst in een andere culturele context. Ons lijkt de conclusie te snel getrokken, dat het niet genoemd worden van een duurzame homoseksuele relatie betekent dat die dus ook niet mogelijk is.' (11.43, p.2-3)

5

Bespreking:

- Ad 5.1 Paragraaf 2.3 van het synoderapport ('Bekendheid met gerichtheid') is zeer beknopt geformuleerd en daarom kwetsbaar wat argumentatie betreft. De paragraaf was
10 sterker geweest als duidelijk aangegeven was wat we weten over wat Paulus had kunnen weten en wat in die tijd algemeen bekend was aangaande homoseksualiteit, en wat we daar wel en niet uit kunnen concluderen. Vanuit wat Paulus wel of niet
15 geweten heeft, kunnen gemakkelijk argumenten *e silentio* ontstaan. Daarbij is het ook nog de vraag of een homoseksuele gerichtheid in de klassieke oudheid een-op-een past bij een homoseksuele gerichtheid vandaag de dag.
Het punt 'in zijn tegendeel' verklaren, zoals citaat 5.1 stelt, is echter niet mogelijk. Dan zou Paulus een homoseksuele gerichtheid kennen, en aanvaarden als normaal (lees: geoorloofd), omdat hij helemaal niet schrijft over een homoseksuele
20 gerichtheid en een relatie in liefde en trouw die daaruit voortvloeit. Dat zou dan voor Paulus 'geen issue' zijn, omdat het in Rom. 1 gaat over afgoderij. Echter, vanuit de exegese is duidelijk geworden dat het Paulus om homoseksuele omgang als zodanig gaat, en dat de beperking ervan tot afgoderij niet standhoudt.
Het woord speculatie valt. Speculatief is iets als het op aannames gebaseerd is die
25 niet onderbouwd kunnen worden. Het is speculatief om te zeggen dat Paulus wist van een homoseksuele gerichtheid en dat hij die bewust niet noemt in Rom. 1. Dat is niet hard te maken. We kunnen nadenken over de gedachten van Paulus, maar moeten het doen met wat hij geschreven heeft. Anderzijds is het redelijk aannemelijk naar de
mening van uw commissie dat Paulus iets geweten heeft over een homoseksuele gerichtheid, en misschien zelfs over homoseksualiteit die in een min of meer
30 geordende relatie voorkwam waarbij ook affectie voorkwam. Er is documentatie voorhanden die die stelling onderbouwt (zie daarvoor bijvoorbeeld de discussie tussen Mudde en Rose op 'onderwegonline.nl': 'Homoseksualiteit in de Grieks-Romeinse wereld'). Als commissie zijn we geneigd hier stilliger over te zijn dan het synoderapport. Maar nooit kun je met volledige zekerheid zeggen wat Paulus wist.
35 Vanuit deze veronderstelde bekendheid die Paulus had met allerlei vormen van homoseksualiteit (dus ook die van buiten de tempelprostitutie, pederastie en decadente uitspattingen) kun je stellen dat het erg onlogisch is dat wanneer Paulus alleen specifieke vormen van homoseksualiteit wilde veroordelen, hij die vormen dan ook niet duidelijk specificceert. Hij spreekt echter in algemene termen. Die termen
40 staan in Gods Woord en zeggen genoeg. Het vermoeden dat Paulus geweten heeft van homoseksualiteit in homoseksuele relaties met een zekere wederkerigheid, bewijst niet, maar ondersteunt de gedachte dat het hem om homoseksualiteit als zodanig ging.
- 45 Ad 5.2 Het oordeel dat hier geveld wordt over deze alinea (9.35, p.27, r.15-21) is harder dan nodig is, maar is wel begrijpelijk. Het revisieverzoek is bang dat een onterechte redenering, een redeneren over wat God niet gezegd of ingegeven heeft, uiteindelijk bijdraagt aan een beslissing die mensenlevens ingrijpend gaat beïnvloeden. Die

huiver is terecht. We moeten ervoor waken als argument te gaan gebruiken wat niet gegrond is.

5 Wij denken dat dit een juiste lijn zou zijn: ‘Er waren mensen met een homoseksuele gerichtheid. Waarschijnlijk wist Paulus van homoseksuele relaties die ook affectief van aard waren. Hij was mogelijk op de hoogte van een homoseksuele gerichtheid. Hoe dan ook, Paulus heeft in zijn spreken over homoseksualiteit geen onderscheid gemaakt in homoseksuele uitspattingen en homoseksuele omgang die voortkomt uit een homoseksuele gerichtheid. Paulus spreekt in algemene termen over

10 homoseksualiteit en ziet het zondige ervan liggen in de seksuele omgang tussen twee mannen en twee vrouwen. In deze woorden doelt Paulus ongeclausuleerd op homoseksualiteit; expliciete uitzonderingen maakt hij niet. Wij vinden bij Paulus geen aanwijzingen dat hij niet over alle vormen van homoseksuele omgang spreekt en die ook heden ten dage homoseksuele relaties in liefde en trouw zouden verontschuldigen.’

15 De zin ‘God heeft het niet gezegd, maar kan het dus blijkbaar wel bedoeld hebben’ geeft inderdaad geen deugdelijk argument, maar is ook geen correcte weergave van de alinea in het synoderapport. De zin ‘Wij denken zelfs, dat de HERE het genoegzaam zou hebben geopenbaard als het voor Hem een zo duidelijk zaak was geweest’, kunnen we bijna geheel overnemen. Wij zouden liever stellen: De Heere

20 hééft het genoegzaam geopenbaard. De vraag wat Paulus wel of niet wist, kan dat onderstrepen, maar niet ontkennen of bevestigen.

Ad 5.3 Ook hier is het niet eenvoudig om te volstaan met een korte bespreking. Er worden in citaat 5.3 verschillende zaken aan de orde gesteld. Er wordt een vraag gesteld bij

25 de opvatting in het synoderapport dat er onderscheid gemaakt moet worden tussen iemands geaardheid en zijn of haar handelen. Dat de Bijbel dat niet doet, kan niet zo gesteld worden. Omdat de Bijbel alleen spreekt over homoseksuele handelingen of omgang (praxis), wil het synoderapport de homoseksuele omgang wel als zondig aanwijzen, maar niet de homoseksuele gerichtheid. Homoseksuele gedachten

30 kunnen, net als heteroseksuele gedachten, zondig zijn. Maar over de gerichtheid kunnen we dat niet zeggen. Waar echter gekozen wordt voor het aangaan van een homoseksuele relatie (die anders is dan een vriendschapsrelatie tussen christenhomo’s), wordt volgens het synoderapport een grens overschreden. Dit standpunt komt op nogal wat plaatsen in het synoderapport aan de orde en hoeft bij

35 alle uitleg die het synoderapport biedt, niet zo te verbazen.

Dat het synoderapport niet uitspreekt dat ieder mag leven naar wie hij of zij is, mits binnen de grenzen van het liefdegebod, komt in het synoderapport ook uitgebreid aan de orde, zowel op plaatsen waar het over homoseksualiteit gaat, als op plaatsen waar het over de ethiek en het liefdegebod gaat. Dit onderwerp komt verder bij hoofdstuk

40 4, ‘Een relatie in liefde en trouw’, in dit rapport aan de orde.

Ad 5.4 Nogmaals zij hier gezegd dat wat Paulus wist of kon weten wel een exegetische kan onderstrepen, maar niet bevestigen of ontkennen. Het was winst geweest als het synoderapport dit expliciet gemaakt had.

45 De gedachte dat het opvallend is dat Paulus, terwijl hij waarschijnlijk geweten heeft van een wezenlijke homoseksuele gerichtheid, het alleen over losbandige praktijken heeft, en zich dus blijkbaar niet uitlaat over homoseksuele omgang binnen een wederkerige verhouding, zou alleen stand kunnen houden als het waar was dat Paulus alleen over losbandige praktijken schrijft. Dat is volgens uw commissie

duidelijk niet het geval. Als Paulus weet had van homoseksuele verhoudingen met een zekere wederkerigheid (en dat is waarschijnlijk naar onze mening) is het opvallend dat hij zich in Rom. 1 in zulke algemene termen uitlaat over homoseksualiteit. Als hij specifieke homoseksuele uitspattingen had willen veroordelen had hij duidelijker, korter en meer expliciet kunnen zijn.

Ad 5.5 Kritiek op de genoemde alinea kunnen we begrijpen. Het is terecht dat in het revisieverzoek erop gewezen wordt dat we ons moeten houden aan wat de Schrift zegt, en dat we daarbij niet moeten werken met wat Paulus mogelijk geweten en overwogen heeft.

Of het ook een hachelijke zaak is om deze overweging toe te schrijven aan God? Hoe begrijpelijk de uitspraak ook is vanuit het geloof dat God weet wat Hij in Zijn Woord laat opschrijven, het gevaar van te snelle of onjuiste conclusies ligt op de loer.

Mogelijk bedoelt het synoderapport hier: God heeft Paulus er niet toe gebracht om expliciet te maken dat er onderscheid is in homoseksuele handelingen: hetzij los van een wederkerige relatie van liefde en trouw, hetzij binnen zo'n relatie. Dat is geen speculatie. De vraag wat Paulus wist of kon weten, is daarbij naar de mening van uw commissie niet zo relevant. Duidelijk is dat in de tekst van Rom. 1 homoseksualiteit in algemene bewoordingen voorkomt, en dat we niet vanuit het verzwijgen van homoseksuele relaties in liefde en trouw mogen concluderen dat die buiten Gods oordeel vallen. Met andere woorden: zouden dergelijke relaties buiten de scopus van Rom. 1:26-27 vallen, dan was nodig dat dit expliciet gemaakt zou zijn. Het synoderapport had hier zorgvuldiger kunnen argumenteren.

De onderbouwing van de stap van bandeloze homoseksuele praktijken naar een homoseksuele relatie in liefde en trouw van gelovige christenen ligt niet in wat Paulus wist of kon weten, maar in de algemene bewoordingen waarmee hij homoseksuele omgang afwijst. Die bewoordingen zijn exegetisch niet te beperken tot bandeloze praktijken.

Het synoderapport gebruikt het woord gebrokenheid niet voor homoseksuele relaties, maar voor homoseksuele gerichtheid. Het is dus onjuist om te stellen dat 'die afgoderij elders in het rapport 'gebrokenheid' genoemd wordt.'

Ad 5.6 De moeite met de genoemde alinea gaat volgens dit citaat terug op de overtuiging dat Paulus geen algemeen oordeel geeft over homoseksualiteit, maar een aantal heel concrete homoseksuele handelingen noemt. Hierboven (met name in de paragrafen 2.2-2.4) is betoogd dat Paulus in het benoemen van homoseksuele omgang over homoseksualiteit als zodanig spreekt. Als we met die uitleg nog eens het genoemde citaat uit het synoderapport bekijken, is de moeite ermee niet nodig. Paulus heeft inderdaad 'in het algemeen gesproken over de homoseksuele omgang.' Dat laatste is voor uw commissie van doorslaggevend belang. De vraag wat Paulus eventueel wist en hoe dat samen zou kunnen hangen met de wijze waarop Paulus geleid werd in het schrijven, is daarbij volgens uw commissie van minder belang.

Ad 5.7 Het gaat er in het synoderapport niet om dat met een verwijzing naar goddelijke ingeving een dubieuze exegese boven alle twijfel wordt verheven. Het synoderapport heeft een goed gefundeerde exegese geleverd. Die exegese wordt niet op het niveau getild van het gezag van Gods Woord; het is het gezagvolle Woord van God dat geëxegetiseerd is. Een goede exegese draagt het gezag van Gods Woord in zich. Omdat in die exegese duidelijk gemaakt wordt dat Paulus in algemene bewoordingen

over homoseksualiteit spreekt, kan de vraag van belang worden wat Paulus geweten heeft over gerichtheid en relaties. Wist Paulus slechts van homoseksualiteit in de context van losbandigheid en uitspattingen, dan zou geopperd kunnen worden dat Paulus zo negatief over homoseksualiteit spreekt, omdat hij zich niet bewust was van andere vormen van homoseksualiteit. Het synoderapport probeert naar ons besef duidelijk te maken dat we het doen moeten met het geschreven Woord van God, ook in Rom. 1:26-27, en dat een argument *e silentio*, namelijk dat het verzwijgen van affectieve relaties, geen argument kan zijn om die vorm van homoseksuele omgang te verontschuldigen van het oordeel in Rom. 1. Dat de exegese lang niet zeker is, delen we niet, zoals hiervoor reeds betoogd (zie o.a. Ad 4.9) .

Ad 5.8 Dit citaat lijkt in twijfel te trekken dat inzichten over het voorkomen van homoseksuele relaties in de oudheid algemeen gedeeld werden. De argumenten die aangedragen worden brengen ons niet tot de overtuiging dat het niet aannemelijk is dat Paulus geweten heeft van homoseksuele gerichtheid en/of relaties. Maar we kunnen niet met zekerheid spreken. We herhalen nog wel dat wat Paulus gekend heeft, niet een-op-een over te zetten is naar homoseksuele relaties vandaag de dag.

Ad 5.9 Het is inderdaad lastig om doorslaggevend te argumenteren als er gewerkt wordt met gissingen. Het synoderapport is er overigens wel eerlijk in als het om gissingen gaat. Wij kunnen instemmen met de conclusie: ‘Beter dan de vraag te stellen wat Paulus allemaal al dan niet kon weten, is het om zijn geschreven argument na te gaan, en zo precies mogelijk vast te stellen wat Paulus zegt.’ Over de zin van het nagaan van wat Paulus weten kon, is hierboven reeds geschreven. We kunnen het citaat van dr. B. Loonstra dan ook goed volgen, tot het punt dat hij invult wát dan in de cognitieve schema’s van Paulus voorkwam. Juist op basis van goed luisteren naar de geschreven woorden van Paulus, komen we tot de conclusie dat Paulus niet op zo’n specifieke manier over homoseksualiteit spreekt dat andere vormen van homoseksualiteit te verontschuldigen zijn.

Ad 5.10 De conclusie dat Paulus in het algemeen gesproken heeft over homoseksuele omgang is niet gebaseerd op wat Paulus wel of niet geweten heeft, maar op de exegese van Rom. 1:26-27. Het feit dat Paulus homoseksuele gerichtheid niet noemt, kan niet gebruikt worden als argument, noch voor het een, noch voor het ander. Terecht spreekt het synoderapport hier met voorzichtige bewoordingen.

Ad 5.11 Of homoseksuele gerichtheid en relaties buiten Paulus’ gezichtsveld vallen, is te betwijfelen gezien de documentatie over homoseksualiteit in de klassieke oudheid (zie ook Ad 5.1). Dat homoseksuele relaties buiten de scopus van de tekst vallen, wil uw commissie ontkennen. We geloven dat er een algemeen negatief oordeel geveld wordt over homoseksualiteit. De reikwijdte van Paulus’ woorden is volgens de exegese van Rom. 1 breder dan de in het citaat genoemde zonden.

Ad 5.12 We kunnen het citaat in dit revisieverzoek voor een groot deel volgen. De vraag: ‘als in de tijd en culturen van de bijbel (de acceptatie van homoseksuele gerichtheid en) duurzame homoseksuele relaties zoals die tegenwoordig aangegaan zijn, aanwezig waren, zou er dan wellicht anders over gesproken worden in de Schrift?’, is een goed geformuleerde hermeneutische vraag. Paulus spreekt slechts negatief over homoseksualiteit in Rom. 1, en doet dat in algemene bewoordingen. Maar als Paulus

niet geweten zou hebben van homoseksuele relaties in liefde en trouw, verwachten wij dan geen antwoord van Paulus op een vraag waarvan hij het bestaan niet kon vermoeden? Blijven de algemene bewoordingen van Paulus dan niet alsnog beperkt tot de specifieke homoseksuele uitspattingen die veel in Paulus' tijd voorkwamen?

5 Het synoderapport en ook uw commissie komen op basis van de exegese van Rom. 1 en andere Bijbelgedeeltes tot de conclusie dat Gods Woord ook voor homoseksuele relaties in liefde en trouw geen ruimte laat. Wij kunnen niet overnemen dat in een dergelijke relatie een homoseksuele gerichtheid een 'acceptabele invulling' krijgt.

10 Voor meer hermeneutische vragen verwijzen we naar hoofdstuk 3 'Hermeneutiek en culturele afstand' in dit rapport.

2.2.6 Gerichtheid en gedrag

15

Vragen/opmerkingen uit de revisieverzoeken:

6.1 Purmerend:

20 'Het rapport maakt met het onderscheid tussen gerichtheid en daad een onderscheid dat de Bijbel niet maakt. Het rapport kán bovengenoemde lijn vanuit de zondeval alleen maar volgen doordat het een onderscheid tussen gerichtheid en de daad maakt. Een onderscheid dat de Bijbel (Paulus) niet maakt. Homoseksualiteit als gerichtheid is volgens het rapport een gevolg van de zondeval en als zodanig geen zonde (p.22, r.14-22). Pas het hebben van homoseksuele gemeenschap is zondig. Paulus maakt

25 een dergelijk onderscheid niet. Bij hem is homoseksualiteit als daad het rechtstreekse gevolg van de daad afgoderij. Dit vormt een serieus probleem voor de exegese van het rapport. Want bij alle overige zonden die genoemd worden vanaf vers 28 liggen 'gerichtheid' en daad onmiddellijk in elkaars verlengde. Sterker nog, vaak gaat

30 zonder meer om hartsgesteldheden, zoals kwaadaardigheid of het gebrek aan barmhartigheid. Ook bij homoseksualiteit zijn 'zijn' en 'doen' niet te scheiden, stelt het rapport op pag.64, r.20. En volgens de lading die het rapport aan het woord *epithumia* geeft is volgens Paulus elk homoseksueel verlangen ongeordend en dus zondig. Als er volgens Paulus al een homoseksuele gerichtheid is (*epithumia, pathos*) dan is die inherent zondig.

35

En toch is dit onderscheid tussen gerichtheid en daad, zijn en doen, de grote vooronderstelling waarmee de Bijbel in het rapport gelezen wordt. Want alleen vanuit dat onderscheid is het zinvol om terug te redeneren naar de zondeval en te spreken over gebrokenheid als oorzaak van homoseksualiteit.' (11.39, p.10-16)

40 6.2 Hilversum:

'Paulus brengt het onderscheid tussen gerichtheid en gedrag niet expliciet ter sprake. Maar dat rechtvaardigt niet de stelling dat Paulus dit onderscheid niet kent dan wel het niet relevant acht. Het zou ons in elk geval voorzichtig moeten maken om vergaande conclusies te trekken. Voorzichtiger dan wij in het rapport teruglezen. Zo

45 hangt een opmerking uit het rapport naar ons gevoelen in de lucht: (p.27, r.19v) 'Maar al maakt Paulus dan geen nadrukkelijk onderscheid tussen homoseksuele gerichtheid en homoseksuele handelingen, daaruit mogen we nog niet de conclusie trekken dat hij ons op dit punt niets te zeggen heeft'.' (11.40, p.2-3)

Bespreking:

- Ad 6.1 Het geciteerde revisieverzoek wil niet stellen dat een homoseksuele gerichtheid zonde is, maar betogen dat het onderscheid tussen een homoseksuele gerichtheid en een homoseksuele omgang problematisch is. De Bijbel spreekt niet over dit onderscheid. Dat komt echter (dat wordt in het synoderapport ook op verschillende plaatsen besproken) doordat de Bijbel slechts spreekt over homoseksuele handelingen, en niet over een homoseksuele gerichtheid. Die gerichtheid wordt gezien als een gevolg van de zondeval en als gebrokenheid in Gods schepping. Homoseksuele verlangens passen immers niet bij wat in Gen. 1-2 gezegd wordt over schepping en huwelijk. Het is daarom volgens ons terecht en pastoraal om homoseksuele gemeenteleden hun homoseksuele gerichtheid niet te verwijten. Een algemeen gevolg van de zondeval hangt wel samen met schuld, maar dan de schuld van ons allen. Daarom spreken we over gebrokenheid. Die voorzichtigheid van het rapport willen we als commissie graag onderstrepen, al realiseren we ons ook dat innerlijk en uiterlijk in de Bijbel sterk samenhangen. Er is volgens ons een homoseksuele gerichtheid die zelf geen zonde is, terwijl homoseksuele verlangens wel zondig kunnen zijn, zoals overigens heteroseksuele verlangens dat ook kunnen zijn.
- Dat het alleen vanuit het onderscheid tussen gerichtheid en daad zinvol is terug te redeneren naar de zondeval en te spreken over gebrokenheid als oorzaak van homoseksualiteit, lijkt ons voorbij te gaan aan de wijze waarop het synoderapport gekomen is tot het onderscheiden van gerichtheid en daad.
- Ad 6.2 Dit citaat redeneert tegenovergesteld aan het vorige citaat (6.1). Dat we uit het feit dat Paulus geen nadrukkelijk onderscheid maakt tussen homoseksuele gerichtheid en homoseksuele handelingen de conclusie zouden mogen trekken dat Paulus ons iets op dit punt te zeggen heeft, gaat uw commissie te ver. Het aangehaalde citaat suggereert dat Paulus wel wat te zeggen heeft over dit onderscheid, maar wat dat dan is, blijft onbenoemd. Hier vallen we het revisieverzoek bij, dat voorzichtiger wil zijn dan het synoderapport. Liever hadden we in het synoderapport gelezen: Dat wil niet zeggen dat er vanuit Paulus' woorden niets te zeggen valt over homoseksuele relaties die vanuit een homoseksuele gerichtheid gestalte krijgen.

35

2.2.7 Welke conclusie kunnen we trekken?40 *Vragen/opmerkingen uit de revisieverzoeken:*

7.1 Den Haag:

- ‘De centrale plek en geboden uitleg van Romeinen 1 in het rapport is bepalend voor de bespreking van het onderwerp. Dat betekent dat alle homoseksuele handelingen en relaties in het kader of de categorie van afgoderij en gruwel worden gezet. Wanneer het uitgangspunt meer in Genesis 1 genomen zou zijn, zouden accenten allicht anders gelegd zijn en conclusies anders getrokken zijn. Dat God in zijn schepping man en vrouw bedoeld heeft als de menselijke twee-eenheid, is zonneklaar; “afwijking” daarvan heeft met de gebrokenheid door de zonde te maken,

45

maar hoeft niet meteen in de sfeer van afgoderij en dus gruwelijke zonde getrokken te worden. Voor homoparen kan dit ook onnodig grievend zijn en een miskennis zijn van de oprechte en gelovige intentie van hun relatie.’ (11.43, p.2-3)

5 7.2 Almere:

‘Al studerend kwamen wij echter op het punt uit, dat ook in dit Schriftgedeelte er geen evident verbod is op het aangaan van een gelijkgeslachtelijke relatie. (11.30 p.8)

10 Bij conclusie moet het ons van het hart, dat uw verwerking van Rom. 1 op ons erg suggestief overkomt en niet de stelling onderbouwt, dat het leven in een homoseksuele relatie op grond van Gods Woord als zonde moet worden gezien.’ (11.30, p.9)

15 7.3 Hilversum:

‘Ook hier is het een serieuze exegetische vraag of uit specifieke situaties in een sterk tijdbetrokken context een stap naar meer algemene uitspraken te rechtvaardigen is. Het kan niet anders of homoseksuele leden van de gemeente die niet los-van-God zijn en die zich niet aan losbandigheid en perversiteit overgeven maar juist in ‘liefde’ en ‘trouw’ elkaar willen dienen, zullen zich miskend en gekwetst voelen wanneer zij vanuit deze teksten worden aangesproken.’ (11.40, p.2-3)

20 7.4 Zwolle:

‘Conclusie: De in deze paragraaf besproken Bijbelteksten worden zó verschillend uitgelegd, dat er onzes inziens te weinig inhoudelijke basis is voor het maken van zo’n eenduidige, expliciete keuze als in het GS-rapport gebeurt. Hierop past daarom maar één antwoord: kerk wees voorzichtig om op basis van deze teksten zo’n verdragend besluit te nemen. En zeker voor het lokale pastoraat kan en mag een bepaalde interpretatie ten laste van homoseksueel samenwonende broeders en zusters van hetzelfde geslacht er niet toe leiden dat zij onder censuur moeten worden gesteld.’ (11.43, p.9-11)

35 7.5 Zwolle:

‘Wanneer het in de Bijbel gaat over seksuele relaties tussen twee mensen van hetzelfde geslacht, dan gaat het blijkens de context (Romeinen 1) over situaties waarin men van God los is. Het gaat dan over mensen die afgoderij bedrijven, in hartstocht zijn ontbrand, de heteroseksuele omgang hebben ingewisseld voor de homoseksuele omgang, en zich door hun wellusten laten beheersen. Deze situaties zijn anders dan die van twee mensen van hetzelfde geslacht die in liefde en trouw samenleven en in alle dingen van het leven de Here willen volgen.’ (11.43, p.11)

40

Bespreking:

45 Ad 7.1 Naar de mening van uw commissie wordt in het synoderapport zowel gedacht vanuit Gen. 1 en het nodige gezegd over homoseksualiteit in het kader van gebrokenheid, als vanuit Rom. 1 waar homoseksualiteit in verband gebracht wordt met afgoderij en opstand tegen God.

We beseffen dat als we Rom. 1:26-27 ook van toepassing achten op homoseksuele relaties in liefde en trouw, dit grievend over kan komen bij homostellen die van

mening zijn dat hun relatie zuiver is en passend bij Gods geboden. Wij willen niet twijfelen aan de ‘oprechte en gelovige intentie’ van hun relatie. Bij de bespreking van Rom. 1 hierboven is ook aan de orde gekomen hoe pijnlijk de bewoording van Rom. 1 voor hen kan zijn (zie o.a. Ad 1.4).

5 Ook als onze intentie zuiver is, kan iets dat we doen zonde zijn. Iets kan ook zonde zijn terwijl het voor ons als zuiver aanvoelt. Eerlijk luisteren naar Gods Woord zal duidelijk moeten maken of iets zonde is of niet. Nadat wij geluisterd hebben naar Rom. 1:26-27 zijn wij, met het synoderapport, tot het oordeel gekomen dat de woorden van Paulus over homoseksualiteit, homoseksualiteit binnen een relatie niet
10 verontschuldigt.

De manier waarop citaat 7.1 een verbinding legt tussen homoseksualiteit en afgoderij lijkt uw commissie een andere te zijn dan die beschreven wordt in dit rapport, zie paragraaf 2.2.1 De mensheid of afgodendienaars?.

15 Ad 7.2 Vanuit onze bespreking van de citaten uit de revisieverzoeken met betrekking tot Rom. 1 is gebleken dat wij de exegese van het synoderapport zeker niet suggestief vinden, hoewel die wel breder uitgewerkt had kunnen worden en hier en daar ook
20 duidelijker geformuleerd (met name op het punt van wat Paulus al dat niet wist en wat dat betekent, zie paragraaf 2.2.5 Wat wist Paulus en wat kunnen wij daarmee?). De argumenten die de revisieverzoeken hebben aangedragen leiden volgens ons niet tot de gedachte dat de exegese van het synoderapport maar één exegese is onder
andere mogelijkheden.

25 Ad 7.3 In onze bespreking is betoogd dat we niet een-op-een vanuit Paulus veroordelende woorden kunnen spreken over hedendaagse homoseksuele relaties. In die zin zullen we in de pastorale praktijk niet zonder uitleg en zonder een brug te slaan Rom. 1 aanhalen. Tegelijk is voldoende betoogd dat de scopus van Rom. 1 niet beperkt kan worden tot losbandigheid en perversiteit.
30 Inderdaad wordt vanuit een sterk tijdbetrokken context een stap gezet naar meer algemene uitspraken, maar dat geldt voor alle Bijbelgebruik in ethische kwesties. Die stap moet juist doordacht en onderbouwd worden en dat is in het synoderapport ook gebeurd. Zie daarover verder de opmerkingen bij het hoofdstuk over de hermeneutiek (hoofdstuk 3 ‘Hermeneutiek en culturele afstand’ van dit rapport).

35 Ad 7.4 De conclusie die dit revisieverzoek trekt is begrijpelijk als we de mening dat de exegese van het synoderapport maar één van de mogelijke verklaringen zou zijn, zouden kunnen overnemen. Na toetsing van de exegese van het synoderapport komen we tot de overtuiging dat de exegese deugdelijk is, en dat alternatieve
40 exegeses onderbouwing missen.

Overigens is de kerkelijke uitspraak niet alleen gebaseerd op de exegese van Rom. 1:26-27. Wel vinden we in Rom. 1 een belangrijke tekst voor de discussie over
45 homoseksualiteit en homoseksuele relaties. Dat komt onder andere doordat Rom. 1 verwijst naar Gen 1-2 en de levitische traditie (Lev 18 en 20) bevestigt. Rom. 1 draagt er in niet onbelangrijke mate aan bij dat we mogen zeggen dat deze bepalingen in Lev. ook in het NT nog gelden. Maar de conclusie die het synoderapport trekt is niet alleen gebaseerd op de exegese van Rom. 1:26-27, maar mede op grond van andere Bijbelpassages. Daarbij is het goed om te bedenken dat het standpunt van het synoderapport niet alleen rust op de teksten die negatief over

homoseksualiteit spreken, maar ook op de positieve teksten over het unieke en heilige van het huwelijk.

- 5 Ad 7.5 De genoemde situaties zijn zeker anders dan die van twee mensen van hetzelfde geslacht die in liefde en trouw willen samenleven. Toch is het volgens de hierboven getoetste exegese van Rom. 1:26-27 niet mogelijk homoseksuele relaties van het algemene negatieve oordeel van Paulus uit te sluiten.

2.3 Twee vermaningen (1 Kor. 6:9-10 en 1 Tim. 1:9-10)

De vragen die revisieverzoeken stellen bij 1 Kor. 6:9-10 en 1 Tim. 1:9-10:

- 5 1. Purmerend:
 ‘De betekenis van het woord *arsenokoitai* is niet te achterhalen. *Arsenokoitai* is een hapax legomenon waarvan de betekenis niet met zekerheid vast te stellen is. De afleiding uit Leviticus is goed mogelijk en zelfs waarschijnlijk, maar wat voor soort praxis Paulus in gedachten had toen hij dit woord gebruikte is niet te achterhalen. De
 10 samenstelling van het woord uit *arsen* en *koite* is niet afdoende om de betekenis te achterhalen. Alleen al omdat het kijken naar delen van woorden lang niet altijd de betekenis van een woord duidelijk maakt (denk aan paardenbloem, of het Engelse butterfly). Hoewel het hoogstwaarschijnlijk is dat het woord een vorm van
 15 homoseksueel handelen beschrijft, weten we niet welke vorm. Daarvoor hebben we meer contexten nodig waarin het woord voorkomt om de vergelijking te maken, maar die contexten zijn niet voorhanden.’ (11.39, p.16v.)
2. Purmerend:
 ‘De keuze van het rapport om *arsenokoitai* in het licht van Romeinen 1, via het
 20 woord *arsen* te interpreteren als in het algemeen mannen die met mannen ontucht plegen is mogelijk. Maar dan nog krijgt het vanuit de hierboven geleverde exegetische van Romeinen 1 een andere strekking. Het gaat dan namelijk nog steeds om mannen die de omgang met vrouwen opgeven en bewust voor deze daden kiezen. Het is dan
 25 nog steeds niet te extrapoleren naar relaties in liefde en trouw door mensen die daar vanuit hun genderidentiteit voor een leven lang vorm aan geven.’ (11.39, p.16v.)
3. Purmerend:
 ‘Als het bij *arsenokoitai* in het algemeen over homoseksuele omgang van mannen
 30 zou gaan, zoals het rapport stelt in 9.35 p.29, r.39-40, dan is het onduidelijk waarom het woord *malakoi* nog een aparte categorie homoseksuelen (namelijk degenen die de vrouwelijke rol spelen) eruit zou lichten.’ (11.39, p.16v.)
4. Purmerend:
 ‘De samenhang met zowel afgoderij, ontucht en hoerij in de beide contexten kan
 35 erop wijzen (is ook niet zeker) dat het hier wel degelijk om cultische of overspelige vormen van homoseksualiteit gaat.’ (11.39, p.16v.)
5. Veenendaal-Bethel:
 ‘Ook in 1 Korintiërs 6: 9-10 en 1 Timoteüs 1: 9-10 komt homoseksualiteit ter sprake.
 40 Het rapport van de GS besteedt veel aandacht aan het taalgebruik. In beide teksten wordt o.a. het woord ‘arsenokoitès’ gebruikt. Dit woord is niet bekend vanuit andere bronnen voor de tijd van Paulus. Dit wil evenwel nog niet zeggen dat het automatisch van Paulus zelf afkomstig is. Dat het een Joodse lading heeft en ontleend is aan
 45 Leviticus is geen vreemde veronderstelling. Maar als Paulus gebruik maakt van een woord uit het taaleigen van de Joodse wereld is de vraag te stellen in hoeverre het ontstaan van dit woord bepalend is dan wel de context waarin het functioneert. In 1 Korintiërs 6 voert Paulus strijd tegen ‘libertijnen’ die menen zo vrij te zijn dat hen alles is toegestaan. Betaalde seks is voor hen als het genieten van eten en drinken. Het geheel ademt de sfeer van de toenmalige Griekse wereld waarin het normaal was

om er als man homo- en heteroseksuele contacten op na te houden. In 1 Timoteüs 1: 9-10 gaat het uitdrukkelijk om mensen die zich niet storen aan het gezag van God maar die hun eigen goddeloze gang gaan. Het staat in het kader van de opstand tegen de HERE.’ (11.41, p.4v.)

5

6. Apeldoorn:

‘In het GS-rapport staat: ‘Het vasthouden aan een zondige levensstijl is een blokkade om in te gaan in het Koninkrijk, dat is duidelijk’ (1Kor 6,9-10). (9.35, p.29 r. 16-18) Paulus noemt daarbij twee specifieke homoseksuele handelingen die hij als zonde afwijst. Over de geaardheid van de betrokkenen zegt Paulus niets, hoewel het rapport dat vragenderwijs wel suggereert (9.35 p.41, r.11-12). Ook is er niet specifiek iets op te maken over de vraag of het ging om mannen die een vaste relatie met één ander hadden.’ (11.42, p.4)

10

15 7. Purmerend:

‘Een vorm van speculatieve argumentatie rondom de *arsenokoitai* en *malakoi* vinden we in 9.35 p.41, r.11-18. Het enige dat uit 1 Kor. 6:10-11 met zekerheid is op te maken is dat deze mensen zondaren waren en hun vroegere praktijken hebben afgelegd. Echter, volgens het rapport wisten gemeenteleden in Korinte *mogelijk* van een verwevenheid van de seksuele gerichtheid met het persoon-zijn en hebben zij nadat ze hun zonden hebben afgelegd nog een spanning gevoeld m.b.t. tot gelijkgeslachtelijke gevoelens. Desondanks werd hun daar geen ruimte voor gelaten. Dit is zuiver speculatief en vormt op geen enkele wijze een argument.’ (11.39 p.16v.)

20

25

‘Dat de *malakoi* en *arsenokoitai* hun vroegere praktijken hebben afgelegd (9.35 p.41, r.14-15) is inderdaad uit wat volgt in 1 Korintiërs 6 te concluderen. Het vervolg van de conclusie die het rapport trekt – ‘Mogelijk hebben ze daarna nog een spanning gevoeld met betrekking tot gelijkgeslachtelijke gevoelens. Toch wordt hun geen ruimte gelaten voor de beleving daarvan. Ze hebben zich gevoegd in de bestaande ordeningen en de rol opgenomen die zij in de toenmalige samenleving moesten bekleden.’ (9.35 p.41, r.15-18) – is wel mogelijk, maar is niet uit de Schrift op te maken. De enige dwingende conclusie is dat deze leden niet verder zijn gegaan als *malakoi* en *arsenokoitai*. Is alles wat meer gezegd wordt niet speculatie?’ (11.39, p.16v.)

30

35

8. Purmerend:

‘*Conclusie*: ook hier gaat men zonder deugdelijke onderbouwing van de specifieke zonde die Paulus noemt naar de conclusie dat Paulus hier spreekt over homoseksualiteit in het algemeen.’ (11.39, p.16v.)

40

Bespreking:

Het synoderapport schrijft over 1 Kor. 6:9-10 en 1 Tim. 1:9-10 op 9.35, p.29, r.1-p.30, r.7 en op 9.35, p.41, r.9-18.

45

Ad 1 Zowel in 1 Kor. 6:9 als in 1 Tim. 1:10 komt het woord *arsenokoitai* voor. Het woord is waarschijnlijk een neologisme, een door Paulus zelf verzonnen woord. De betekenis ervan is echter niet onduidelijk. Daarvoor verwijzen we naar eenstemmigheid in de commentaren en in de Bijbelvertalingen. De betekenis van dit

woord kan afgeleid worden uit de context, en dan blijkt het om seksuele zonden te gaan.

Het synoderapport stelt dat het woord *arsenokoitai* teruggaat op Leviticus. Citaat 1 valt het synoderapport daarin bij: dat is goed mogelijk en zelfs waarschijnlijk. In de Griekse vertaling van Lev. 20:13 staat: *hos an koimèthèi meta arsenos koitèn gunaikos* ... ('wie ligt met een man als met [lett. 'de ligging van'] een vrouw...'). Er is ook woordelijke overeenkomst met Lev. 18:22.

De betekenis van woorden kan nooit met 100% zekerheid vastgesteld worden. Citaat 1 stelt enerzijds dat de betekenis niet te achterhalen is, maar anderzijds dat het hoogstwaarschijnlijk homoseksueel handelen beschrijft. Inderdaad is daarmee nog niet geheel duidelijk welk homoseksueel handelen. Maar dat het om homoseksuele handelingen gaat, is volgens uw commissie voldoende af te leiden uit het woord *arsenokoitai*. Het synoderapport zegt wat dat betreft niets te veel als het stelt: De term *arsenokoitès* duidt op een man die met een andere man seksuele omgang heeft (9.35, p.29, r.30-31)

Ad 2 Dat het woord *arsenokoitai* mede naar aanleiding van Rom. 1:27 uitgelegd wordt, wordt hier niet bestreden (zie voor deze uitleg 9.35, p.29, r.35-40). In het citaat wordt gesteld dat als Rom. 1:26-27 gaat over heteroseksuele mannen die tegen hun gerichtheid in homoseksualiteit bedrijven in een cultische context, dit dan ook voor *arsenokoitai* kan gelden.

Inderdaad is het zo dat de exegese van Rom. 1:26-27 van belang is voor de duiding van het woord *arsenokoitai*. Maar zelfs als Rom. 1 niet over homoseksueel gedrag als zodanig zou gaan maar om homoseksueel gedrag van heteroseksuele mannen in het kader van afgoderij, dan nog is de verwijzing naar Leviticus veelzeggend. In onze bespreking van de teksten van Leviticus blijkt immers duidelijk dat het daar om homoseksuele handelingen als zodanig gaat.

Ad 3 De zondenlijsten die Paulus op verschillende plaatsen noemt kennen geen sterke systematiek. Bij *arsenokoitai* gaat het om homoseksuele handelingen tussen mannen. Dat is bij *malakoi* ook het geval, maar hier gaat het om een meer specifieke soort mannen. Dit woord betekent 'zachten', zij die 'soft' zijn (zie ook 9.35, p.29, r.8-18). Gezien de etymologische achtergrond van dit woord en de context waarin het voorkomt, is te stellen dat het woord over mannen gaat, meestal relatief jonge, verwijfde mannen, die de rol van vrouwen speelden in homoseksuele relaties. Dat kan verklaren waarom Paulus ook *malakoi* noemt, omdat daarmee een specifieke bekende groep aangeduid wordt. Dit hoeft overigens niet te betekenen dat *arsenokoitai* dan alleen betrekking heeft op de mannen die in een homoseksuele relatie de mannelijke rol vervulden.

Ad 4 Het is aannemelijk dat we de *arsenokoitai* vooral zouden tegenkomen in de cultus, omdat het vóórkwam dat binnen de cultus homoseksuele handelingen een plek hadden. Maar dat geeft geen doorslaggevend argument om het woord *arsenokoitai* tot de homoseksuele prostitutie binnen de cultus te beperken.

Dat Paulus in 1 Kor. 6:9-10 en 1 Tim. 1:9-10 niets zou zegen over homoseksualiteit in het algemeen, dus ongeacht in welke context of relatie die plaatsheeft, is echter in de revisieverzoeken niet onderbouwd, en kan volgens ons ook niet onderbouwd worden. Alleen de gedachte dat het woord *arsenokoitai* onduidelijk is, kan ruimte geven aan de gedachte dat Paulus hier niets schrijft over homoseksualiteit als

zodanig. Het synoderapport wijst volgens uw commissie terecht een andere kant op met verwijzing naar de inhoudelijke en ook woordelijke verbinding tussen Lev. 20, Rom. 1 en de teksten in 1 Kor. en 1 Tim.

5 Ad 5 Het is terecht om op te merken dat een woord of tekst gelezen en begrepen wordt in de context van de ontvangers van de brief. De lezers ademen blijkbaar ‘de sfeer van de toenmalige Griekse wereld waarin het normaal was om er als man homo- en heteroseksuele contacten op na te houden’. De tekst staat ‘in het kader van de opstand tegen de HERE.’ Daar zijn we het van harte mee eens. Maar daarmee is de
10 gedachte dat de betekenis van *arsenokoitai* losgemaakt zou moeten worden van homoseksuele handelingen als zodanig nog niet onderbouwd. Het is naar de mening van uw commissie niet te onderbouwen dat homoseksuele handelingen buiten de perverse vorm zoals die vaak voorkwam, ook binnen de heidencultus, buiten de veroordeling van deze teksten vallen. Ook kan de veroordeling niet teruggebracht
15 worden tot ‘opstand tegen de Heere’ los van het specifieke van de zonde dat door het woord *arsenokoitai* beschreven wordt.

Ad 6 Uw commissie valt de schrijvers van dit revisieverzoek op dit punt graag bij. Het gaat over homoseksuele handelingen. Paulus maakt in zijn schrijven, zo stelt het
20 synoderapport, geen onderscheid tussen homoseksuele handelingen en diepere homoseksuele gevoelens of gerichtheid. (Hij kon dit overigens ook niet op de wijze waarop wij dat doen, omdat de verbinding van (homo)seksualiteit met individuele identiteit niet denkbaar is zonder Verlichting en Romantiek.) Of je daaruit moet concluderen dat dus alle homoseksuele handelingen, ongedacht de context of relatie
25 waarin die plaatsvinden, te veroordelen zijn, moet elders in dit rapport aan de orde komen. Hier spreekt Paulus niet over gerichtheid. De homoseksuele omgang als zodanig wordt afgewezen. Meer is er op grond van 1 Kor. 9:9-10 en 1 Tim. 1:9-10 niet te zeggen.

30 Ad 7 De aangewezen passage in het synoderapport is ook voor uw commissie een discutabele passage. Of het zo is dat de gelovigen na het afleggen van hun zondige daden nog een spanning gevoeld hebben met betrekking tot gelijkgeslachtelijke gevoelens, is inderdaad niet hard te maken. We weten dat niet. Het zou kunnen, het zou kunnen van niet. Deze passage had wellicht beter niet in het synoderapport
35 opgenomen kunnen worden.

Ad 8 Deze conclusie blijkt op grond van de bespreking hierboven te fors. Paulus benoemt in 1 Kor. 6:9-10 en 1 Tim. 1:9-10 niet een specifieke zonde die je los zou kunnen zien van homoseksuele handelingen in het algemeen, of liever: als zodanig. Wie de veroordeling van de homoseksuele praxis door Paulus wil beperken tot een
40 specifieke zonde, heeft goede argumenten nodig. Die leest uw commissie niet in de revisieverzoeken. Het enige argument om te spreken over een ‘specifieke zonde’ is dat we niet kunnen weten wat *arsenokoitai* betekent, en dat lijkt ons onjuist.

2.4 Bepalingen uit Leviticus

De vragen die revisieverzoeken stellen bij Lev. 18 en 20:

1. Almere:

5 'Het rapport stelt dat het opmerkelijk is dat het woord 'gruwel' gebruikt wordt juist bij het verbod in Lev. 18:22. Maar kan de reden daarvoor niet zijn dat juist deze daad in cultisch opzicht een ontkenning van God is door beide deelnemers aan die daad? Het gaat hier immers om twee zondaars, zie Lev. 20:13, waar ook staat dat beiden met de dood dienen te worden bestraft.' (11.30, p.6v.)

10

2. Gouda:

15 'Het verbod staat in de context van verboden op incest, overspel, kinderoffer en bestialiteit. Dat zijn alle overduidelijk vergripen die God miskennen, ten koste gaan van de ander en/of gericht zijn op de eigen lustbevrediging. Het woord 'gruwel' wijst inderdaad op een praktijk waarin mensen vastgestelde grenzen overschrijden en zaken bijeenbrengen die niet bij elkaar passen. Gezien de context wijst het echter met name op grensoverschrijding in een houding van *bewuste* miskenning van die natuurlijke grenzen. Van homo's tegen wil en dank, die verlangen naar en kiezen voor de geborgenheid van een veilige relatie in liefde, kan dit niet worden gezegd. Dit is een argument om deze verboden niet toe te passen op homoseksuele handelingen in alle contexten.' (11.36, p.4)

20

3. Purmerend:

25 'Is het wel zo dat het woord 'gruwel' duidt op het overschrijden van de grenzen die God gegeven heeft (GS-rapport 9.35 p.31, r.26)? Onzes inziens duidt dit woord echt op de weerzin die bepaalde praktijken oproepen.' (11.39, p.17-18)

25

4. Zwolle:

30 'De andere zonden die ook een gruwel genoemd worden gaan allemaal tegen de eigen aard in, zo stelt het GS-rapport. Maar niemand gelooft toch dat het in iemands aard ligt besloten dat hij of zij seks met een dier wil of zijn eigen kind wil offeren. Hier hebben we te maken met perversiteiten, de Egyptische en Kanaänitische 'gruwelen' waarvan de Bijbel wars is. Het gaat in de Leviticusteksten ongetwijfeld om het aan banden leggen van ongebeheerde seksualiteit zoals die bij de volkeren rondom Israël voor kwam, maar de kijk op het leven –en dus ook de seksuele moraal- van dit hoofdstuk staat wel heel ver van ons vandaan. Is het eerlijk om een relatie van liefde en trouw tussen twee mensen van hetzelfde geslacht, waarin binnen de veilige kaders van liefde en trouw ook seksualiteit een plek kan hebben, gelijk te stellen met wat hier allemaal wordt beschreven aan incest en bestialiteit?' (11.43, p.8-9)

35

40

5. Almere:

45 'Het rapport stelt dat de verbodsteksten in Lev. 18 en 20 stellig een cultisch element hebben, maar daar niet toe beperkt mogen worden. Als argument daarvoor wordt verwezen naar de Assyrische wetgeving, omdat daaruit af te leiden zou zijn dat homoseksualiteit ook een verschijnsel was dat buiten de cultus voorkwam. Is het niet vreemd om Leviticus gelijk te stellen met Assyrische wetgeving?' (11.30 ,p.6v.)

6. Almere:

‘Een zonde die bij de volkeren ook zonde wordt genoemd onderscheidt Israël niet van de volkeren. (Vgl. GS-rapport 9.35 p.31, r.5-8, waar staat dat in de Umwelt homoseksuele omgang tussen twee vrije mensen (dus buiten de cultus) ook verboden was.)’ (11.30, p.6v.)

7. Almere/Purmerend:

‘Bij de verbodsteksten van Lev. 18 en 20 gaat het om gebruiken uit de Kanaänitische cultus (tempelprostitutie). Dit verklaart waarom beide mannen gedood dienen te worden (Lev. 20:13). Want: andere homoseksuele handelingen waren toen en later immers niet met onderling goedvinden, maar als vernederend bedoeld voor de man die ‘genomen’ werd. In dat geval zijn niet beiden verantwoordelijk, maar dat waren ze in Leviticus wel. Daarom gaan de verbodsteksten in Lev. 18 en 20 alleen over handelingen in de cultus.’ (11.30, p.6v.; 11.39, p.17-18)

8. Veenendaal-Bethel:

‘De meest bekende vorm van homoseksualiteit betrof in die dagen de Kanaänitische tempelprostitutie. Het woord ‘gruwel’ duidt aan wat niet past (bij God). Vaak gaat het daarbij om afgoden(dienst). In Leviticus 18: 21 wordt gesproken over de dienst aan Moloch. Bij Leviticus 18: 23 is de vraag te stellen of hier niet eveneens heidense rituelen bedoeld zijn. Het als man ‘genomen worden als een vrouw’ werd beschouwd als zeer vernederend. In de regel zal er dus sprake geweest zijn van ongelijkheid en dwang (oudere t.o.v. een jongere; heer t.o.v. een slaaf etc.) of van (tempel)prostitutie.’ (11.41, p.5)

9. Hilversum:

‘In Leviticus 18 worden afgoderij en kinderooffers in één adem genoemd met het verbod op homoseksuele omgang. Dan is er dus juist wél sprake van een sterk cultische context?’ (11.40, p.2-3)

10. Zwolle:

‘Het gaat hier om huwelijks-, kuisheids-, en strafwetten. God spreekt via Mozes tot het volk Israël dat zij geen dingen doen zoals door de volkeren rondom hen werden gedaan door de heidenen. Israël wordt gewaarschuwd voor wandaden en onreine handelingen die bij de volken in de gebieden die zij veroverden werden aangetroffen. Deze volken kenden vruchtbaarheidsriten waar ook onbeschaamde tempelprostitutie bij hoorde, in allerlei vormen. Het is bekend dat onder de Kanaänieten veel geslachtsziekten voorkwamen en dat in een bepaalde fase van de geschiedenis de gemiddelde leeftijd als gevolg daarvan extreem laag was. Genoemde teksten in Leviticus willen naar onze overtuiging Israël voor dergelijke ellende behoeden.’ (11.43, p.8-9)

11. Almere/Zwolle:

‘Waarom zouden de geboden van Leviticus 18 en 20 nog gelden? De verboden er omheen gaan toch over vermenging, en een aantal daarvan behoren toch in Christus tot het verleden? In Christus is immers het liefdegebod één en al en alles overstijgend geworden? Welke redenen heeft u dan om het verbod van Leviticus op een homoseksuele (overigens alleen man-man) relatie niet in Christus nietig te verklaren? De cultische achtergrond speelt in Christus helemaal niet meer. (11.30 p.6v.) Het is

niet te verdedigen onderscheid te maken tussen de verboden. Het verbod op twee verschillende soorten stof geldt niet meer, maar het verbod op homoseksualiteit wel?’ (11.43, p.8-9)

5 12. Purmerend:

‘Als het verbod staat in het kader van verboden op vermenging, waarom dan dit gebod handhaven en de andere niet? Zijn daar objectieve criteria voor? Waarom heeft dit verbod wel een morele dimensie (GS-rapport 9.35 p.47, r.44-49) en de andere vermengingsverboden niet?’ (11.39, p.17-18)

10

13. Gouda:

‘We moeten de wet, aldus Jezus en Paulus, dus ook deze wet, openen met de sleutel van de liefde. Het gebod ontleent zijn zin en zeggingskracht aan zijn dienstbaarheid aan de macht van Gods liefde in Christus. Wat in Lev. 18 en 20 verboden wordt, druist in tegen de liefde die de Ander-ander zoekt.’ (11.36, p.4)

15

14. Purmerend:

‘Dat het om scheppingsorde gaat, stelt het rapport wel, maar onderbouwt het niet. (GS-rapport 9.35 p.31, r.39-43 en p.32, r.6-8). Maar deze zinnen gaan in 9.35 p.47, r.44-49 functioneren als argument om het verbod uit Leviticus ook vandaag te handhaven. Schrijft het rapport zo niet toe naar de conclusie die bij voorbaat al vaststond? (11.39, p.17-18)

20

15. Purmerend:

‘Waarom zou op grond van Lev. 18 en 20 gesteld kunnen worden dat een homoseksuele relatie in liefde en trouw valt onder wat de Schrift aan homoseksuele daden afwijst?’ (11.39, p.17-18)

25

16. Apeldoorn:

‘In 9.35 p.32, r.6-8 noteert het rapport: ‘Ten slotte laat dit verbod een diepere laag zien dan die van de cultus en de eigen historische situatie. Deze gaat terug op Gods scheppingsbedoeling. De seksuele omgang tussen mannen overschrijdt een grens die met de schepping gegeven is.’ Dit kan zo zijn, maar is wel interpretatie. Sommigen zullen hiermee instemmen, anderen niet. Feit is dat dit in Leviticus zelf niet expliciet wordt genoemd.’ (11.42, p.4-6)

30

35

17. Zwolle:

‘Er wordt in Leviticus geen aandacht geschonken aan geaardheid. De verboden kunnen ook slaan op heteroseksuele mannen met zondige seksuele praktijken.’ (11.43, p.8-9)

40

18. Hilversum:

‘Waarom zegt het GS-rapport niet ‘dit weten wij niet’? Nu lijkt het zo alsof er naar de conclusie toegeschreven wordt. De uitleg krijgt zo iets geforceerds.’ (11.40, p.2-3)

45

19. Apeldoorn:

‘De opmerking ‘Het is duidelijk waarom dit verbod niet vaker wordt uitgewerkt in het Oude Testament. De reden daarvoor is dat over de kracht van dit verbod geen enkele twijfel of discussie bestaat. Zo gezien heeft het verbod veel gewicht.’ (9.35,

p.47, r.42-44) vinden wij niet sterk. Zou het tegendeel met dezelfde argumentatie niet evengoed verdedigd kunnen worden?’ (11.42, p.4-6)

20. Zwolle:

5 ‘Uit het vorenstaande blijkt dat theologen sterk verdeeld zijn over de uitleg en
toepassing van de geciteerde Leviticusteksten. Wij willen begrip opbrengen voor de
uitleg zoals deze in het Visiedocument wordt geboden en die immers oude papieren
heeft. Maar wij betreuren dat er geen enkele ruimte is voor een andere benadering,
10 die toch voorkomt onder christenen. Wij vertrouwen erop dat de GS 2016 alsnog
bereid is te erkennen dat de in het Visiedocument aangehouden lezing van de
Leviticusteksten op zijn minst discutabel is.’ (11.43, p.8-9)

Bespreking

15 Ad 1 In 9.35, p.30, r.23-35 komt het woord ‘gruwel’ aan de orde. Er wordt gezegd dat alle
overtredingen een ‘gruwel’ worden genoemd en dat als het woord *gruwel* in Lev.
18:22 gebruikt wordt, het op zijn minst duidelijk maakt dat het om een ernstig verbod
gaat.

20 In 9.35, p.31, r.25-37 komt het rapport op het woord ‘gruwel’ terug, nadat duidelijk
gemaakt is dat het verbod op meer betrekking moet hebben dan op de Kanaänitische
cultus alleen.

Het begrip ‘gruwel’ beschrijft iets dat sterk Gods afkeuring oproept. Citaat 1 oppert
de mogelijkheid dat datgene wat Gods afkeuring oproept mogelijk de ontkenning van
God is die in de teksten in Leviticus de vorm van homoseksuele tempelprostitutie
aanneemt.

25 Het synoderapport stelt dat er ‘stellig een cultisch element zit’ in de verbodsteksten
in Lev. 18 en 20. Het synoderapport stelt ook dat de bewoording van de
verbodsteksten geen ruimte laat voor een beperking van het verbod tot de cultische
vorm die de homoseksuele omgang zou hebben aangenomen. Daarbij hebben wij als
30 commissie vernomen dat in het recentere onderzoek de gedachte dat Lev. 18:22 en
20:13 uit te leggen zijn tegen de achtergrond van tempelprostitutie omstrede is (zie
hiervoor bijvoorbeeld A. Versluis, *Geen verbond, geen genade*, p.215-216).

35 Ad 2 Deze argumenten zijn zeker valide als vanuit de tekst duidelijk wordt dat het verbod
zich niet op homoseksuele handelingen als zodanig richt maar louter beperkt blijft tot
de cultus. Het gruwelijke van de overtreding ligt dan niet in het homoseksuele ervan,
maar in het heidense, niet in de miskennis van Gods gaven van huwelijk en
seksualiteit, maar in de miskennis van God Zelf. Maar volgens het synoderapport
en ook volgens uw commissie wordt vanuit de bewoording van de tekst duidelijk dat
40 de gedachte dat het kwaad ligt in het cultische van het vergrijp, en dat daarom in de
teksten alleen deze perverse vorm, namelijk homoseksuele tempelprostitutie, wordt
afgewezen, niet gegrond is (zie voor de argumenten Ad 8 en Ad 15).

45 Daarmee stelt het synoderapport en ook uw commissie niet dat de bepalingen in Lev.
18 en 20 rechtstreeks over een homoseksuele relatie in liefde en trouw gaan. Maar
vanuit de context en de bewoording van de verboden is duidelijk dat het kwaad
gezien wordt in de homoseksuele omgang als zodanig.

Ad 3 Dat het synoderapport het woord ‘gruwel’ verbindt aan het overschrijden van door
God gegeven grenzen, lijkt uw commissie aannemelijk. De argumenten voor de
stelling dat het ook in Lev. 18:22 en 20:13 gaat over het overschrijden van grenzen,

komen echter vooral vanuit de context van de beide hoofdstukken. Het woord ‘gruwel’ onderstreept dat wat verboden wordt, sterk Gods afkeur oproept. De vraag die van belang is, is of deze afschuw betrekking heeft op de heidense cultus of op homoseksualiteit als zodanig.

5

Ad 4 Het is ook naar de overtuiging van uw commissie niet juist om een homoseksuele relatie in liefde en trouw zonder meer te vergelijken met incest, kinderoffer en bestialiteit. Bij deze drie zonden is het roofzuchtige en schadelijke karakter ervan voor ons direct duidelijk. Ook als (alle vormen van) homoseksuele handelingen in Lev. 18 en 20 veroordeeld worden, moeten we anders spreken over een homoseksuele relatie waarbij sprake is van wederzijdse affectie en de ander niet geschaad wordt. Maar vervolgens is het een belangrijke vraag of het verbod op homoseksuele handelingen alleen gemotiveerd is door de perverse vorm die zij mogelijk in cultische prostitutie kreeg, of dat achter dit verbod nadrukkelijk afkeuring schuilgaat over alle vormen van gelijkgeslachtelijke omgang. Als het namelijk zo is, dat vanuit de bepalingen in Leviticus blijkt dat het verbod op homoseksuele omgang niet te beperken is tot het cultische of perverse karakter ervan, dan heeft het bij gevolg ook iets te zeggen over homoseksuele relaties in een totaal andere context dan die van Leviticus.

20

Ad 5 De geboden uit Leviticus worden zeker niet gelijkgesteld aan de Assyrische wetgeving. Het gaat in het synoderapport (9.35, p.31, r.5-12) om het feit dat in deze Midden-Assyrische wetten homoseksualiteit buiten de cultus verboden wordt, en dat men dus bekend was met homoseksuele omgang buiten de heidense cultus. Almere stelt verder dat dit voor hen moeilijk na te gaan is, maar er staat een literatuurverwijzing bij die een dergelijke opmerking toch voldoende uit de schimmigheid weghaalt. De verwijzing naar de Assyrische wetten maakt slechts duidelijk dat men wist van homoseksuele omgang buiten het kader van de tempelprostitutie. Dat is een aanwijzing die je zeker mee moet wegen als je van mening bent dat het kwaad van de homoseksuele handelingen in Lev. 18 en 20 gelegen is in het cultische en afgodische kader waarin deze plaatsvonden.

25

30

Ad 6 Dat is op zich waar, maar de geboden van de Heere zijn niet pas gemeend en ernstig als ze bij andere volken niet voorkomen, ook als veel geboden erop gericht zijn dat Israël niet mag worden als de omringende heidenvolken. In Lev. 18 en 20 is het duidelijk dat Israël niet mag worden zoals de andere volken. Die zijn verdreven of uitgeroeid juist vanwege deze zonden. Het land zou zijn bewoners ‘uitspuwen’ als ze de zonden van de heidense volken zouden overnemen (Lev. 18:25). Maar als die zonden beschreven worden om ze te verbieden, lezen we wat de Heere verbiedt. De bewoording van Lev. 18:22 en 20:13 geeft geen aanknopingspunten om te denken dat alleen of juist perverse homoseksuele tempelprostitutie verboden wordt.

35

40

Ad 7 Het synoderapport stelt dat in de verbodsteksten in Lev 18 en 20 ‘stellig een cultisch element zit’. (9.35, p.30, r.42). Bij Ad 1 hebben we aangegeven dat we als commissie het woord ‘stellig’ niet snel over zouden nemen. Maar ook als we ervan zouden uitgaan dat homoseksuele omgang alleen bekend was vanuit homoseksuele tempelprostitutie, dan nog ligt daarin geen voldoende grond om het verbod te beperken tot deze vorm van homoseksuele omgang.

45

Het feit dat Lev. 20:13 zegt dat beide mannen gedood moeten worden is volgens citaat 7 een krachtige aanwijzing voor de gedachte dat het hier gaat om cultische homoseksuele prostitutie. Dat homoseksuele handelingen buiten de context van de cultus altijd onder dwang zouden geschieden, en de vernederde partij onschuldig zou zijn, wordt verder niet onderbouwd in citaat 7 en is door uw commissie niet na te gaan.

Alvorens uit deze veronderstelling conclusies uit te trekken, is het goed het volgende te bedenken: De cultische context is juist in Lev. 18 aannemelijker dan in Lev. 20, waar het verbod geplaatst is tussen verboden voor seksuele omgang met een schoondochter (vs. 12) en met een schoonmoeder (vs. 14). Ook bij die zonden moeten beiden ter dood gebracht worden. Beiden zijn betrokken bij een afschuwelijke zonde. Het is aannemelijk dat dit ook geldt voor Lev. 20:13, en dat het feit dat beiden ter dood gebracht moeten worden niet bewijst dat het louter om een cultische praktijk ging. Voor uw commissie is de doodstraf voor beide mannen en het feit dat zij allebei iets gruwelijks gedaan hebben, geen doorslaggevend bewijs dat deze homoseksuele handeling binnen de heidense cultus plaats hadden. Zou dat wel zo zijn, dan nog zou naar de mening van uw commissie het verbod op homoseksuele handelingen niet tot de cultische context beperkt kunnen worden. Daartoe is de formulering te algemeen, zie Ad 8 en Ad 15.

Ad 8 Mogelijk heeft homoseksualiteit vaak plaats gehad binnen de heidense cultus. Of dat (mede) de reden is dat dit verbod hier gegeven is, is niet vast te stellen. Er zijn diverse goede argumenten voor de stelling van het synoderapport, dat de reikwijdte van deze verboden niet beperkt is tot de sfeer van de cultus (9.35, p.31, r.1). Het rapport noemt drie argumenten: 1. In Lev. 20 volgt het verbod op homoseksuele handelingen niet op verboden die betrekking hebben op de afgodische cultus. 2. Homoseksualiteit kwam ook voor buiten de cultus. Men kende het niet alleen binnen de context van de cultus. 3. Als de verboden alleen op de heidense cultus betrekking zouden hebben, dan is de formulering toch wel heel opvallend. Er staat geheel geen verwijzing naar 'heilige' mannen bij. Dit laatste is, zo geeft het rapport zelf ook aan, geen bindend argument, want het is een *argumentum e silentio*. Toch mag het opvallend heten dat elders wel de *qadesj* wordt genoemd maar hier niet. Hier had het synoderapport echter wel meer argumenten kunnen noemen. Zonder volledig te zijn, moeten ook de volgende argumenten meegewogen worden. 4. Zelfs als het verbod op homoseksuele handelingen zoals het door de Israëlieten gelezen werd in Lev 18:22 en 20:13 alleen geassocieerd zou worden met tempelprostitutie, dan nog is het de vraag wat het eigenlijke zondige aan de handelingen is. De formulering in 18:22 verdraagt zich niet met de gedachte dat het enige probleem in de homoseksuele handelingen het cultische element is. Waarom worden dan alleen homoseksuele handelingen genoemd en niet heteroseksuele als het kwaad niet specifiek in het homoseksuele van de handelingen schuilt? 5. Daarbij moet in rekening gebracht worden dat er nadrukkelijk bij staat: 'zoals u met een vrouw slaapt'. Expliciet wordt het kwaad van de zonde daarmee verwoord. De handeling wordt blijkbaar afgewezen omdat seksualiteit anders hoort te zijn, namelijk tussen een man en een vrouw. In die zin is het ook niet onlogisch als er gewezen wordt op een verband tussen Lev. 18:22 en Rom. 1:26 wegens het woord 'tegennatuurlijk'. Het is opvallend dat de revisieverzoeken die pleiten voor een louter cultische interpretatie van de verboden van Lev. 18 en 20 niet ingaan op de genoemde argumenten die het rapport biedt en die overigens in de literatuur veelvuldig te

vinden zijn. De gedachte dat ‘vermenging van categorieën’ verboden wordt in Lev. 18 en 20 en dat het gaat over ‘grensoverschrijdende’ zonden, ondersteunt de overtuiging dat het in de bepalingen van Leviticus over homoseksualiteit als zodanig gaat.

5

Ad 9 Er kan zeker sprake zijn geweest van een cultische context. Het is mogelijk dat het volk Israël bij het lezen van Lev. 18:22 gedacht heeft aan homoseksuele prostitutie in de heidense cultus. Maar als daarvoor gewezen moet worden op de kinderoffers voor de Moloch, moeten we wel het volgende bedenken. Als de kinderoffers louter plaatshebben binnen de cultus, is dan het zondige, het kwade ervan dat God als enige God miskend wordt, of ook dat het tegen Gods wil en bedoeling ingaat dat kinderen geofferd worden? Ook als een zonde in de context van de cultus gekend en verboden wordt, kan het verbod gegeven zijn om meer dan alleen een cultische reden. Het is niet nodig om te kiezen tussen cultisch of ethisch.

10

Ad 10 Het is voor uw commissie zeer de vraag of de stellingen in citaat 10 waar zijn. Bovendien is daarmee niet aangetoond dat het verbod op homoseksuele handelingen beperkt zou blijven tot cultische perversiteiten. Vanuit de bewoordingen van Lev. 18:22 en 20:13 kunnen we niet afleiden dat de motivatie van deze verboden ligt in het voorkomen van de ellendige gevolgen die perverse vormen van homoseksualiteit met zich mee kunnen brengen.

15

Ad 11 Inderdaad gaan veel geboden in de context over vermenging, maar welke daarvan behoren in Christus tot het verleden? Als het om vermenging gaat van twee soorten stof, zoals in Deut. 22:11, lijkt dat gebod een beperkte reikwijdte te hebben. Maar hoe is te verdedigen dat dit ook van toepassing is op de geboden in Lev. 18 en 20? Als je vast zou kunnen stellen dat Lev. 18:22 en 20:13 alleen gaan over een cultische zonde, dan zou je de vraag kunnen opwerpen waarom wij ons er nog aan zouden moeten houden, omdat cultische wetten in Christus vervuld zijn. Maar dat kun je over Lev. 18 en 20 niet zeggen. Inderdaad, het verbod op twee verschillende soorten stof geldt niet meer, maar het verbod op homoseksualiteit en op andere vormen van seksualiteit die een door God gestelde grens overschrijden wel, zoals incest met schoonmoeder, schoondochter, etc. Gelukkig zijn die verboden in Christus niet opgeheven. De verbodsteksten in Lev. 18 en 20 dienen ook in samenhang met elkaar gelezen te worden. Als homoseksualiteit (in relaties van liefde en trouw) toch een legitieme plek zou kunnen hebben wegens een cultische lezing van Lev. 18:22 en 20:13, wat voor consequenties heeft een dergelijke uitleg dan voor de uitleg van de andere verboden in Lev. 18 en 20?

20

25

30

35

De vraag of het liefdegebod van Christus een en al en alles overstijgend is geworden, zal in ieder geval geconfronteerd moeten worden met de uitspraken in 1 Johannes over de verhouding van de liefde tot de geboden. Maar dit onderwerp zal in ons rapport aan de orde komen in de hoofdstukken 3 en 4.

40

Ad 12 De vraag naar de blijvende geldigheid van de geboden kan volgens uw commissie beter niet benaderd worden vanuit de vraag waarom iets nog geldt, juist als de Heere Zijn afschuw ergens over uitspreekt, maar vanuit de vraag waarom iets niet meer zou gelden of vervuld zou zijn. Bij sommige geboden zijn daar goede argumenten voor te geven. Sommige geboden lijken een bijna louter pedagogische reden te hebben: het leert het volk anders te zijn dan de omringende volken. Dan is het moeilijker om een

45

- moreel aspect te ontdekken aan een gebod. Echter, het synoderapport stelt dat ook in de geboden die in Christus vervuld zijn een morele dimensie aanwezig is. Verder verdient overweging dat het synoderapport op 9.35, p.47, r.23vv stelt dat vermenging zoals die in Lev. 18 en 20 genoemd wordt, ingrijpt in het menszijn, en dat het
- 5 Nieuwe Testament de Levitische traditie op dit punt bevestigt (9.35, p.46, r.15-20). Het synoderapport bespreekt de kwestie van de blijvende geldigheid van de oudtestamentische geboden in Hoofdstuk VII 'Bijbeltekst en actualiteit', onder kopje 'Herinterpretatie van het gezag van het Oude Testament' (9.35, p.46, r.22-p.48, r.18).
- 10 Ad 13 Op de vraag of de wet geopend moet worden met de sleutel van de liefde en wat dat dan betekent voor de verhouding van de liefde tot de concrete geboden, zal op een andere plaats in dit rapport worden ingegaan (zie hoofdstuk 3 en 4 van dit rapport). Hier is de vraag van belang of het inderdaad zo is dat de verboden in Lev. 18 en 20
- 15 zich richten tegen zonden waarbij de liefde die de ander/Ander zoekt aangetast wordt. Deze gedachte beperkt het kwaad van deze zonden tot de schade die het de naaste doet en de afgodische miskennis van God. Lev. 18:22, en met name de zinsnede 'zoals u met een vrouw slaapt', maakt duidelijk dat het niet alleen om het
- 20 schaden van de naaste gaat, maar om iets dat God in de kern van de zaak niet wil. Het strijdt met Zijn wil, met de bedoeling van Zijn gaven.
- Ad 14 Het rapport spreekt over de 'fundamenten van menselijk samenleven' die intact moeten blijven, met name het 'fundament van huwelijk en huisgezin'. 'Seksualiteit heeft haar geëigende plaats binnen de gegeven kaders.' Met die kaders wordt dan bedoeld de kaders die de Heere aan Zijn scheppingsgave verbonden heeft (9.35, p.31,
- 25 r.39-41). 'Ten slotte laat dit verbod een diepere laag zien dan die van de cultus en de eigen historische situatie. Deze gaat terug op Gods scheppingsbedoeling. De seksuele omgang tussen mannen overschrijdt een grens die met de schepping gegeven is.' (9.35, p.32, r.6-8) De passage in 9.35/47, r.44-49 raakt hier ook aan, maar is minder expliciet over Gods scheppingsbedoeling. In deze laatste passage gaat het om de
- 30 vraag waarom het verbod op homoseksuele handelingen maar zo weinig in de Bijbel aan de orde komt (zie hieronder 'ad 19'). Het synoderapport onderbouwt op de genoemde plaatsen niet dat het hier om Gods scheppingsbedoeling gaat, maar dat was ook niet te verwachten omdat dit reeds in hoofdstuk V aan de orde gesteld is (zie 9.35, p.14-20). Zie ook hoofdstuk IV,2 (9.35,
- 35 p.13v: 'Enkele hoofdlijnen'). Het is volgens uw commissie goed om te vragen naar de morele motivatie van de geboden en verboden. Uit de formulering van Lev. 18:22 en 20:13 kun je enkel afleiden dat dat homoseksuele handelingen werden afgewezen omdat een man hoort te slapen met een vrouw en een vrouw met een man. Vanuit deze waarneming is het
- 40 niet vergezocht om te spreken over Gods scheppingsbedoeling als motivatie voor de verboden van Lev. 18:22 en 20:13.
- Ad 15 Allereerst omdat de teksten homoseksuele handelingen (zonder meer) verbieden. Ten tweede omdat exegetisch niet duidelijk of zelfs aannemelijk wordt dat het
- 45 eigenlijke van het verbod zich richt op het cultische kader waarin de homoseksuele handelingen plaats hadden. Ten derde omdat het verbod expliciet aan de orde stelt dat seksualiteit tussen twee mannen 'zoals u met een vrouw slaapt' verboden wordt, wat duidelijk maakt dat Gods gave van seksualiteit niet gebruikt wordt op de manier

waarop de Heere God die bedoeld en gegeven heeft, en dat de orde die God gaf voor seksualiteit gebroken wordt.

Hiermee zeggen we niet dat Lev. 18 en 20 een homoseksuele relatie van liefde en trouw op het oog hadden. We willen ook niet stellen dat men in die dagen bekend was met een homoseksuele gerichtheid of met homoseksuele relaties. Maar als seksuele omgang tussen twee mannen wordt afgewezen, kun je dat niet negeren als het in een totaal andere context dan in Lev. 18 en 20 gaat over een homoseksuele relatie in liefde en trouw.

5
10 Ad 16 Wie de Schriften leest, moet interpreteren. Iedere getrouwe uitlegger zal proberen gehoorzaam te luisteren naar de Schrift. Daarbij is niet op voorhand uit te sluiten dat verschillende interpretaties zich op verschillende tekstuele en contextuele gegevens beroepen. Het punt is echter dat er naar de mening van uw commissie wel overtuigende argumenten zijn om het verbod niet te beperken tot een verbod op
15 afgoderij en tempelprostitutie (waardoor het feit dat het om homoseksuele handelingen gaat, gerelativeerd wordt). Andersom lijken ons de argumenten die het kwade van de genoemde zonde wel willen beperken tot het cultische aspect niet overtuigend (zie onder meer de argumenten bij onder andere ad 8).

20 Ad 17 Het is juist dat er in Leviticus geen aandacht geschonken wordt aan geaardheid of gerichtheid. Inderdaad kunnen de verboden ook slaan op heteroseksuele mannen die in het kader van de cultus, tegen hun eigen geaardheid in, homoseksuele contacten aangingen. Maar zoals hierboven reeds betoogd, is dat nog geen argument om te
25 zeggen dat het verbod op homoseksuele handelingen dusdanig door de cultische praktijk van die dagen gemotiveerd is, dat het in het geheel niet te maken heeft met homoseksuele omgang wanneer die gemotiveerd zou zijn door homoseksuele gerichtheid en plaats zou hebben in een relatie van liefde en trouw. De formuleringen van de verbodsteksten in Lev. 18 en 20 wijzen erop dat het kwaad van de zonde niet opgaat in het cultische kader, maar voorbijgaat aan een grens die God gesteld heeft,
30 ofwel het kader waarbinnen God de gave van de seksualiteit gegeven heeft.

Ad 18 Het is zeker goed om eerlijk te zijn over exegetische onzekerheid. Het is goed om te bedenken dat maar een deel van de exegetische overwegingen een plaats heeft gekregen in het synoderapport, gezien de beknoptheid ervan en de verwijzingen naar
35 literatuur. Uit de voetnoten en literatuurlijst blijkt dat de toenmalige studiecmissie veel meer gezien heeft van de exegetische discussiepunten. Ook volgens uw commissie had het synoderapport hier nog duidelijker en zeker vollediger kunnen zijn. We gaan echter niet mee met de gedachte dat er onvoldoende exegetische basis is om conclusies te trekken uit Lev. 18:22 en 20:13.

40 Ad 19 Dit lijkt ons een terechte opmerking. Als we het citaat iets eerder beginnen, lezen we: ‘In de tweede plaats moeten we nagaan welke plaats en functie het specifieke verbod op homoseksueel handelen heeft in het Oude Testament. Het verbod komt daar slechts één keer voor. Dat zou de indruk kunnen geven dat het minder belangrijk
45 is. Toch is dat niet het geval. Het is duidelijk waarom dit verbod niet vaker wordt uitgewerkt in het Oude Testament. De reden daarvoor is dat over de kracht van dit verbod geen enkele twijfel of discussie bestaat. Zo gezien heeft het verbod veel gewicht.’ (9.35, p.39-44) Wat ons betreft is ook de zin ‘Dat zou de indruk kunnen geven dat het minder belangrijk is’ discutabel. Want ook die indruk is niet nodig. De

5 zin: ‘Het is duidelijk waarom dit verbod niet vaker wordt uitgewerkt in het Oude Testament.’ is wel erg stevig neergeschreven en is als zodanig niet hard te maken. Waar gaat het om? Het synoderapport roept de vraag op of het feit dat het verbod op homoseksuele handelingen alleen in Lev. 18 en 20 voorkomt, mogelijk zou kunnen betekenen dat het gebod niet zo belangrijk is. Die vraag is echter al discutabel, omdat
 10 die ervan uitgaat dat het feit dat een verbod maar één of twee keer voorkomt iets zegt over het belang van het gebod. Waarschijnlijk had deze passage beter weggelaten kunnen worden in het synoderapport, of had de argumentatie beter gekund. Het is volgens ons aannemelijk dat er vrijwel of geheel geen discussie was in de tijd van het Oude Testament over homoseksuele relaties, gezien de conventies in toenmalige samenlevingen, verboden op homoseksuele relaties of contacten in heidense wetgeving, en algehele visie op familie, gezin, seksualiteit en voortplanting. Daarom is het te verdedigen dat het niet nodig was dat dit gebod herhaaldelijk aan de orde te stellen. Dat lijkt ons beter te verdedigen dan de stelling dat het gebod niet vaker aan
 15 de orde gesteld wordt, omdat het van minder belang zou zijn.

Ad 20 Het lijkt uw commissie terecht om de nodige voorzichtigheid te betrachten als er onder christenen, theologen (ook gereformeerde theologen, om de kring nog iets nauwer te maken) verschil van mening is over de uitleg van de verbodsteksten in
 20 Lev. 18 en 20. Dat geldt overigens van vrijwel elke tekst. Het feit dat er onenigheid over bestaat, betekent niet dat er geen waarheid is, of dat de betekenis van de tekst nimmer vast te stellen is. Verschil van inzicht mag geen reden zijn om niet goed naar de teksten te kijken en alle genoemde argumenten te wegen. Dat heeft uw commissie willen doen. De
 25 ‘cultische uitleg’ van Lev. 18 en 20 is betrekkelijk jong, maar dat is geen argument tegen deze uitleg. Deze ‘cultische uitleg’ wordt ook gemakkelijk misverstaan. Zelfs als men homoseksuele handelingen alleen maar kende binnen het kader van de heidense cultus en tempelprostitutie staan we voor de vraag waarom de verbodsteksten dan zo geformuleerd zijn als ze geformuleerd zijn. De uitleg ervan
 30 overziend kunnen wij niet anders dan tot de conclusie komen dat de reikwijdte van het verbod verder gaat dan afgoderij, omdat het de homoseksuele handelingen als zodanig raakt. Het rapport zegt niet geheel onterecht dat de bewijslast ligt bij de nieuwere exegese (zie 9.35, p.52, r.6). Als een exegese breed gedragen is geweest en oude papieren
 35 heeft, en die exegese niet langer houdbaar lijkt te zijn, moet je daar goede argumenten voor hebben. De argumenten die de we in de revisieverzoeken vonden om de bepalingen van Leviticus over homoseksuele omgang te beperken tot de heidense cultus, missen goede grond. Het is wel mogelijk dat homoseksuele prostitutie binnen de heidense context bekend was, maar dat is geen argument om het
 40 verbod daartoe te beperken. In dit geval kunnen we zeggen dat de exegese zoals het synoderapport die biedt, niet voor niets oude papieren heeft.

2.5 De misdaad van Sodom

De vragen die revisieverzoeken stellen bij Genesis 19:

5 1. Almere:

‘Met uw conclusie, dat dit hoofdstuk gaat over de totale verdorvenheid van de stad en dat deze niet toepasbaar is op het hebben van een homoseksuele relatie als levensvervulling zijn wij het van harte eens. Het hoofdstuk geeft voor die conclusie ook alle reden. Wat wij alleen niet overtuigend vinden is, dat er ook sprake zou zijn van de specifieke afkeur van wat u het tegennatuurlijke van de sodomitische wandaad noemt. Dat suggereert een open deur naar afwijzing van een homoseksuele relatie, omdat die tegennatuurlijk zou zijn. Daarover later meer. Hoewel u het heel voorzichtig zegt, komt ook in uw woorden uit, dat met ‘ander vlees’ waarschijnlijk bedoeld wordt de omgang met engelen in de gedaante van mannen. Dat klinkt ons heel suggestief in de oren en wij zouden het op prijs stellen als de daarin naar voren komende suggestie, dat seksuele omgang met mannen op zich als een wandaad kan worden aangemerkt, door u zou worden ontkend.’ (11.30 ,p.5)

20 2. Almere:

‘Onzes inziens gaat het in deze tekst, zoals u zelf ook al aangeeft, om de daad van vernedering van de medemens als geweldsdaad. Dat komt ook uit in het feit, dat de mannen van Sodom de dochters van Lot weigeren. Het gaat hen niet om een homoseksuele groepsverkrachting, maar om de groepsverkrachting van deze vreemdelingen. Het gaat hier dus ook niet om uitleven van wellust, maar rebellie tegen God, die ons het gastrecht gebod. Deze Sodomitische wandaad kan heel gemakkelijk worden verklaard als een daad van agressie tegen onbekende mensen, zoals we die door de geschiedenis heen (vooral in oorlogssituaties) miljoenen keren aantreffen tussen sterken en zwakken, overwinnaars en verliezers. Dat hier sprake is van genitale seks tussen mannen komt alleen omdat de vreemdelingen mannen waren. Oorlogsverkrachting richt zich tegen de overwonnenen of zij nu man of vrouw zijn.’ (11.30, p.5)

35 3. Almere:

‘Het is onmogelijk, dat alle mannen van Sodom een homoseksuele aard zouden hebben, want statistisch is slechts een kleine minderheid van de mensheid homoseksueel geaard. Wij vinden deze opmerking van belang, omdat de Schrift zegt, dat de mannen van Sodom, van jong tot oud, heel het volk, niemand uitgezonderd, meededen aan deze wandaad. Deze wandaad is dus op geen enkele wijze te vergelijken met de homoseksuele relatie in liefde en trouw, waar wij het als kerken op dit moment over hebben.’ (11.30, p.5)

45 4. Zwolle:

‘Wat gebeurt in Sodom is absoluut geen homoseksualiteit, in die zin dat iemand worstelt met zijn geaardheid en ontdekt dat hij anders is. Dit is gewoon complete seksuele verloedering.’ (11.43, p.8)

5. Almere:

‘Evenmin als heteroseksuele wandaden aanleiding zijn om heteroseksuele relaties te verbieden, is het geoorloofd om homoseksuele wandaden als aanleiding te gebruiken voor een algemeen verbod op homoseksuele relaties.’ (11.30, p.5)

5 6. Almere:

‘Wij zouden bij conclusie graag zien, dat u afstand neemt van deze tekst als onderdeel van de onderhavige discussie over homoseksuele relaties in liefde en trouw. Het op enigerlei wijze handhaven van de woorden van Genesis 19 in deze discussie is voor onze homofiele broeders en zusters onnodig grievend. In ieder geval levert deze tekst geen bijdrage aan de onder ons in bespreking zijnde kwestie, namelijk of het hebben van een homoseksuele relatie en trouw als zonde moet worden bestempeld op grond van de Schrift.’ (11.30, p.5)

Bespreking

15 Ad 1 Op 9.35, p.32, r.30-31 schrijft het synoderapport: ‘In de misdaad van Sodom speelt echter niet alleen de schending van het gastrecht een rol, maar ook de tegennatuurlijke wijze waarop deze schending plaatsvindt.’ Beter was geweest hier het woord ‘tegnatuurlijk’ te vervangen door ‘homoseksuele’, want dat wil het rapport volgens uw commissie duidelijk maken. In het verleden werd over Gen. 19

20 vrijwel altijd gezegd dat het wezen van de zonde van Sodom het zoeken van *homoseksuele* omgang was. Het gebruik van het woord ‘tegnatuurlijk’ is hier alleen te begrijpen wanneer men de exegese van het synoderapport betreffende Rom. 1:26 volgt. Dan staan homoseksualiteit en tegennatuurlijke omgang aan elkaar gelijk. Het woord is hier in het synoderapport ongelukkig gekozen. Tegenwoordig wordt

25 sterk benadrukt dat het om een schending van het gastrecht gaat, en dat het motief van de seksuele toenadering niet gelegen is in seksuele begeerte. maar in het verlangen naar vernedering van de gasten. Dat punt is helemaal terecht: schending van het gastrecht is primair. Maar het is wel opvallend dat juist deze zonde van Sodom beschreven wordt. Blijkbaar werd dit door de auteur als dieptepunt van de zonde

30 gezien. Het gaat in deze geschiedenis niet om een homoseksueel verlangen, (dat is ook niet te concluderen uit de afwijzing van heteroseksuele omgang met de dochters van Lot), maar wel om homoseksuele handelingen, zelfs homoseksuele verkrachting. Het synoderapport wijst vooral op het schenden van het gastrecht, maar houdt via de verwijzingen in 2 Petrus en Judas vast aan het feit dat in ieder geval Petrus en Judas de seksuele losbandigheid als (mede)oorzaak van de ondergang van Sodom hebben

35 gezien. Wat de zin ‘en ander vlees achterna zijn gegaan’ betreft: het synoderapport sluit aan bij de exegese dat met ‘ander’ vlees de ‘engelen’ bedoeld zijn. Omdat zij engelen zijn (in de gedaante van mannen) zijn de mannen van Sodom ‘ander vlees’ achternagegaan. In Judas:7 wordt terugverwezen naar de ‘engelen’ in Judas:6, die ‘hun oorspronkelijke staat niet hebben bewaard, maar hun eigen woonplaats verlaten hebben’. Meestal wordt daarbij gedacht aan Gen. 6: waar staat dat Gods zonen bij de dochters van de mensen waren gekomen. Zij gingen ‘ander vlees’ achterna. Dat

40 deden de mannen van Sodom ook. Als met ‘ander vlees’ bedoeld wordt dat mensen seksuele gemeenschap zochten met engelen, wordt wel voorbijgegaan aan het perspectief van de mannen van Sodom, die zich van engelen niet bewust waren, maar slechts zich wilden vergrijpen aan de mannen die als vreemdeling binnen hun poorten waren.

45

Vanuit alleen Genesis 19 is niet te zeggen dat homoseksuele relaties afgewezen zouden moeten worden. De oproep om terug te nemen dat seksuele omgang tussen mannen op zich als een wandaad kan worden aangemerkt, nemen we evenwel niet over. Maar dat hangt samen met de exegese van andere Bijbelgedeeltes.

5

Ad 2 Uit het feit dat de mannen van Sodom de dochters van Lot weigeren kun je inderdaad niet concluderen dat al deze mannen ('niemand uitgezonderd', zie Gen. 19:4) een homoseksuele gerichtheid hadden. Evenmin kun je daaruit concluderen dat het hier niet om een homoseksuele groepsverkrachting gaat, maar om groepsverkrachting van vreemdelingen. Wat de mannen willen is een groepsverkrachting en die zal dan homoseksueel van aard zijn. Het motief kan het misbruiken van vreemdelingen *an sich* zijn, maar dat het om een verkrachting ging die op homoseksuele wijze plaatsvond, hield de mannen van Sodom niet tegen, en kan ook als zodanig als een kwaad worden gezien (afhankelijk van de vraag of je homoseksuele handelingen als zonde beschouwt).

10

15

De suggestie om de wandaad van Sodom terug te brengen tot een daad van agressie tegen onbekende mensen, gaat uw commissie te ver. Dat geldt ook voor de opmerking dat hier alleen sprake is van seks tussen mannen omdat de vreemdelingen nu eenmaal mannen waren.

20

Het is de vraag of het motief van de mannen van Sodom de doorslag moet geven voor de kwalificatie van de wandaad. Het synoderapport wijst erop dat in 2 Petrus 2:7-8 woorden worden gebruikt die wijzen op het seksuele karakter van de losbandigheid die in Sodom plaats had. Voor Petrus was het ongetwijfeld van belang dat de mannen van Sodom de mannen die bij Lot verbleven op homoseksuele wijze wilden verkrachten.

25

Ad 3 Inderdaad laat de geschiedenis in Gen. 19 ons niet denken dat alle mannen daar een homoseksuele gerichtheid hebben gehad. Zoals het synoderapport al stelt, kun je de totale verdorvenheid die in Sodom aan het licht komt niet toepassen op homoseksuele broeders en zusters die rekening houden met de wil van God. De losbandigheid van de mannen van Sodom is ook beslist niet gelijk aan homoseksuelen die een relatie met elkaar zijn aangegaan 'in liefde en trouw'. Als het zo is dat in Genesis 19 en verwijzingen ernaar in 2 Petrus en Judas ook de homoseksuele vorm waarin het gastrecht geschonden werd, veroordeeld wordt, dan is nog die vorm van homoseksuele handelingen niet te vergelijken met die van homostellen in een relatie van liefde en trouw. Indirect of impliciet lijkt echter ook de homoseksuele praxis als zodanig in Genesis 19 (gelezen in het licht van 2 Petrus en Judas) afgewezen te worden. Als dat zo is, is dat ook van toepassing op homoseksuele relaties in liefde en trouw.

30

35

40

Ad 4 Genesis 19 gaat inderdaad niet over mensen die worstelen met hun geaardheid of gerichtheid en ontdekken dat ze anders zijn. Het gaat inderdaad om complete seksuele verloedering. Dat betekent naar onze mening echter niet dat het niet van belang is dat deze verloedering zich in Genesis 19 op homoseksuele wijze uit. Maar er loopt geen rechtstreekse lijn tussen het gewilde homoseksuele vergrijp in Genesis 19 en homoseksuele geaardheid.

45

Ad 5 Dat is waar, maar is hier alleen van toepassing als duidelijk zou zijn dat het kwaad zich alleen in het vergrijp aan vreemdelingen bevindt, en niet in het homoseksuele waarop dit vergrijp plaatsvindt.

- 5 Ad 6 Dit zou uw commissie niet graag overnemen. Het bespreken van Genesis 19 is om twee redenen van belang. Beide komen ook aan de orde in het synoderapport: 1. Genesis 19 heeft de eeuwen door een rol gespeeld in de discussie. Alleen daarom is het goed je expliciet tot die traditie te verhouden. 2. In Genesis 19 gaat het naar onze mening niet alleen over de schending van het vreemdelingenrecht maar heeft ook de
10 homoseksuele vorm van dit vergrijp betekenis. Deze betekenis wordt overladen als je alleen op grond van Genesis 19 homoseksuele relaties zonde zou willen noemen. Deze betekenis dient echter wel meegewogen te worden in het geheel van het Bijbelse getuigenis over (homo)seksualiteit.

2.6 De schanddaad van Gibe

De vragen die revisieverzoeken stellen bij Richteren 19:

5 1. Almere:

‘Het ontgaat ons, waarom deze tekst in uw overwegingen heeft meegespeeld, maar dat geeft u zelf ook al aan, waar u zegt dat hier affectie tussen mensen van gelijk geslacht geen enkele rol speelt. Wat ons verbaast is dat volgens u ‘het verhaal van de Leviet verwijst naar homoseksuele plannen’. De onderbouwing van die aanname missen we geheel en we vinden het dan ook bedenkelijk, dat u dit gedeelte in het rapport heeft opgenomen. Het wekt verdachtmakingen, maar u zegt zelf, dat het niet met de onderhavige zaak van doen heeft. Onze vraag aan u is: Bent u het met ons eens, dat deze tekst niets te maken heeft met de vraag of mensen in een homoseksuele relatie in liefde en trouw samenleven?’ (11.30, p.7)

15

2. Almere:

‘Uw conclusie – ‘De teksten die in dit hoofdstuk zijn besproken laten op zichzelf geen ruimte voor een homoseksuele omgang en leefwijze’ (9.35 p.33, r.44-45) – verbaast ons. De conclusie lijkt niet voort te komen uit uw bespreking van de tekst. Liever zouden wij zien, dat u hier concludeert, dat het in deze tekst niet handelt om een homoseksuele omgang en levenswijze. Te zeggen, dat de tekst ‘geen ruimte laat’ suggereert, dat er in dit hoofdstuk wel iets gezegd wordt over die omgang en dat is in onze ogen niet zo.’ (11.30, p.7)

20

25 3. Zwolle:

‘In Gibe wordt een schanddaad verricht omdat ook daar mannen seks wilden hebben met een gast en in plaats daarvan de vrouw van de gastheer werd misbruikt tot de dood erop volgde. Seks is in beide gevallen ontaard en beide Schriftplaatsen kunnen dus niet worden aangevoerd als Bijbelse voorbeelden van homoseksualiteit.’ (11.43, p.8)

30

Bespreking:

Het synoderapport bespreekt de ‘schanddaad van Gibe’ op 9.23, p.33, r.7-41.

35

Ad 1 Bij de schanddaad te Gibe is er sprake van een plan om de man die te gast is in Gibe te verkrachten. Het gaat hier dus om een homoseksuele en tegelijk zeer perverse daad, waarbij affectieve liefde geen rol speelt en er al helemaal geen sprake is van een relatie. Het verhaal verwijst dus zeker naar homoseksuele plannen, maar die plannen raken niet aan een homoseksuele relatie in liefde en trouw. Wat het synoderapport echter duidelijk wil maken, is dat in de formulering van deze verschrikkelijke daad (Richt. 19:24 en 20:6) een woord (*nebala*) gebruikt wordt dat boven de verkrachting en mishandeling van de vrouw verwijst naar seksualiteit die tegen Gods bedoeling ingaat.

40

Het is voor uw commissie echter nog wel de vraag of je moet concluderen dat men alleen of juist de homoseksuele verkrachting aanduidt met *nebala*. Dit woord wordt elders gebruikt zonder verwijzing naar (homo)seksuele zonden, bijvoorbeeld in Joz. 7:15 waar het gaat over de zonde van Achan. Bij Richt. 19:23 en 24 zou je nog kunnen verdedigen dat het woord *nebala* slaat op homoseksuele verkrachting omdat

45

de gastheer zijn mannelijke gast ervoor wil behoeden, maar in Richt. 20:6 wordt met de schandelijke daad (*nebala*) verwezen naar de verkrachting van de vrouw.

Dat het alleen om de schending van het gastrecht gaat, lijkt niet aannemelijk, omdat de gastheer ook de bijvrouw van zijn gast aanbiedt, wat toch ook een schending van het gastrecht impliceert. Je kunt uit Richt. 19:23-24 concluderen dat de ‘heer des huizes’ de verkrachting van zijn mannelijke gast erger vindt dan de verkrachting van zijn dochter en de bijvrouw van zijn gast. Maar of die keuze gemotiveerd is door het homoseksuele van de verkrachting of door het feit dat een man meer zijn bescherming verdient dan een bijvrouw, of juist een combinatie van beide, is niet te zeggen.

Dat de roofzuchtige inwoners van Gibeon uiteindelijk de vrouw verkrachten totdat ze sterft, zegt niets over hun seksuele gerichtheid of geaardheid. Het gaat hier om zulke seksuele verloedering dat het blijkbaar niet meer uitmaakt hoe hun chaotische driften bevredigd worden. Bij die seksuele verloedering hoort blijkens dit gedeelte ook de optie van een verkrachting van een mannelijke gast.

Als dit gedeelte bij al het verschrikkelijke ook wil wijzen op het homoseksuele van de verlangde verkrachting, dan heeft heel indirect dit gedeelte ook iets te zeggen over homoseksuele omgang in een heel ander verband. Uw commissie aarzelt echter of dit hard te maken is. Als echo van de geschiedenis van Sodom kan dit Bijbelgedeelte zeker genoemd worden in de discussie over homoseksualiteit en homoseksuele relaties. Maar dat het in Genesis 19 ook over homoseksualiteit als zodanig gaat is voor ons duidelijker dan in Richteren 19.

Ad 2 De formulering is te vinden op 9.35, p.33, r.44-45: ‘De teksten die in dit hoofdstuk zijn besproken laten op zichzelf geen ruimte voor een homoseksuele omgang en leefwijze.’ Deze conclusie slaat terug op alle besproken Bijbelgedeelten, waarbij wat ons betreft Richteren 19 het zwakst staat. Zoals het er nu staat, betreft de conclusie ook Richteren 19 en dan is de conclusie ook wat ons betreft te zwaar aangezet. Hier had zorgvuldiger geformuleerd kunnen worden.

De formulering is op zichzelf ook behoedzaam: De teksten bieden op zichzelf geen ruimte. Dat komt omdat over de gehele linie bij de bespreking van de Bijbelteksten een negatief beeld van homoseksualiteit ontstaat.

Of Richteren 19 echt iets zegt over een homoseksuele omgang of levenswijze, is van minder belang. Het gaat ons erom of de beschrijving van de homoseksuele daad die in de geschiedenis van de schanddaad te Gibeon begeerd wordt, ook iets duidelijk maakt over het specifiek kwalijke van de geplande homoseksuele handeling.

Ad 3 Bij de bespreking van de misdaad van Sodom is reeds duidelijk gemaakt dat het, ook als de misdaad niet te verwarren is met een homoseksuele relatie, nog wel van belang is of homoseksualiteit als zodanig in een negatief licht wordt gesteld. Dat lijkt ons in Genesis 19 wel het geval en misschien is dat ook zo in Richteren 19.

2.7 Conclusie

Na bovenstaande bespreking kunnen we concluderen dat de Bijbelse onderbouwing van de kerkelijke uitspraak gebaseerd is op deugdelijke exegese. Deze exegese had zeker
5 uitvoeriger onderbouwd kunnen worden. Ook heeft in bovenstaande bespreking kritiek vanuit revisieverzoeken op sommige punten bijval gekregen van uw commissie. Er is in de revisieverzoeken op het punt van de exegese door uw commissie geen grond gevonden om de kerkelijke uitspraak terug te nemen of te wijzigen.

Hoofdstuk 3. Hermeneutiek en culturele afstand

3.1. Culturele afstand en de manier waarop wij de Bijbel lezen

5

3.1.1 Citaten uit de revisieverzoeken

Purmerend:

- 10 1. ‘Het rapport heeft onvoldoende oog voor het heilshistorisch karakter van het gezag van de Schrift. [...] Het lijkt erop dat het rapport op dat punt inspiratie van de Schrift als propositioneel beschouwt: de Schrift openbaart waarheden over God en wereld voor alle tijden, weliswaar in het gewaad van de cultuur, maar in essentie tijdloos.’ (11.39, p.5)
- 15 2. ‘Het rapport stapt te snel heen over de grote culturele afstand tussen de tijd van de bijbel en onze tijd. Die culturele afstand zorgt ervoor dat mensen met een homoseksuele genderidentiteit nu voor het eerst in de geschiedenis hun homoseksuele identiteit als doorslaggevend ervaren. [...] Het rapport deelt in 41:20–28 de conclusies van De Bruijne [...] maar vervolgens komt het rapport met het bovengenoemde axioma dat ondanks die culturele kloof tussen vandaag en de tijd van de Bijbel *‘we niet zonder meer kunnen stellen dat wij meer weten dan de Bijbel’* (41:34–36). En dat de woorden van Paulus dus onverkort gezag hebben voor vandaag.’ (11.39, p.6)
- 20
- 25 3. ‘Het rapport maakt met het onderscheid tussen gerichtheid en daad een onderscheid dat de Bijbel niet maakt.’ (11.39, p.9, zie ook de rest van p. 9 en p.10)

Zwolle:

‘De Bijbel is voor ons het gezaghebbende Woord van God, maar niet op de manier dat concrete voorschriften uit de Bijbel zomaar letterlijk doorgetrokken kunnen worden naar onze tijd. Het gaat om het totaalplaatje, waarin concrete geboden ingebed zijn in oude geschiedenissen. Daarbij stuiten we op het grote morele verschil tussen die oude tijden en de onze. En daarmee op het uiterst belangrijke feit dat God ook in zijn geboden eerst de mensen heeft opgezocht in hun eigen tijd en cultuur, op hun eigen niveau [...] en hen verder heeft geleid in de richting van zijn bedoeling.’ (11.43, p.7)

35

Den Haag:

‘Als in de tijd en culturen van de bijbel (de acceptatie van homoseksuele gerichtheid en) duurzame homoseksuele relaties zoals die tegenwoordig aangegaan zijn, aanwezig waren, zou er dan wellicht anders over gesproken worden in de Schrift?’ (11.47, p.2)

40

Almere:

‘De Bijbel geeft een heteroseksuele wereldvisie, waarin homoseksueel handelen niet in het scheppingsverhaal wordt opgenomen. Maar ook dan is er uit deze hoofdstukken geen antwoord af te leiden op de vraag of homofilie een gevolg is van de zondeval.’ (11.30, p.4)

45

Apeldoorn

‘Dat er door sommigen gewezen wordt op het feit dat wij ‘meer weten’ over homoseksualiteit dan in de Bijbel staat, is niet per definitie een kwestie van een

hoogmoedige houding tegenover de Schrift, maar is de constatering dat de context waarin de Schrift homoseksualiteit ter sprake brengt, lang niet altijd de context is waarin homoseksualiteit in onze tijd zich openbaart.' (11.42, p.5)

5

3.1.2 Synoderapport

10 1. 1. De kritiek van de revisieverzoeken richt zich met name op 9.35, p.41, r.30–38 van het rapport:

15 *De besproken Bijbelteksten daarentegen spreken niet uitdrukkelijk over een seksuele gerichtheid, wel over een gedrag. Daarin komt de tijdbetrokkenheid van de Schrift tot uiting. De wetenschap van de psychologie, de aandacht voor de zelfstandigheid van het individu en de discussie over gelijkgeslachtelijke relaties ontstonden later. Dit houdt echter niet in dat we de betekenis van de Schrift mogen opsluiten in de toenmalige tijd. De woorden van de Bijbelschrijvers hebben een betekenis die uitgaat boven hun eigen tijd en context. Daarom kunnen we niet zondermeer zeggen dat wij meer weten dan de Bijbel. Zijn tijdbetrokkenheid op dit punt brengt ons niet tot een andere conclusie dan die wij tot dusver hebben*
20 *geformuleerd.*

Op het eerste gezicht worden hier inderdaad de Bijbelse teksten en de huidige cultuur wel heel snel en onbekommerd met elkaar in contact gebracht. Het rapport erkent het culturele verschil, maar acht dit niet doorslaggevend, omdat de betekenis van Bijbelwoorden uitgaat boven de eigen tijd. Het is goed, hierbij te betrekken wat eerder in het rapport over de relatie tussen Schrift en cultuur is geschreven, 9.35, p.12, r.22–p.13, r.2:

25 *De gereformeerde Schriftbeschouwing wil voluit recht doen aan de Bijbel. Dat betekent onder meer dat ze rekening houdt met de tijd waarin de Bijbelschrijvers leefden in vergelijking met de tijd waarin wij leven. Het direct toepassen van bepaalde Bijbelteksten op bepaalde situaties nu is lang niet altijd passend. Als bijvoorbeeld de apostel Paulus zijn lezers aanspoort elkaar te groeten met een heilige kus, staat dat in een culturele context die de onze niet is. Rechtstreekse naleving van zo 'n aansporing zorgt voor misverstanden. Daarom moeten we rekening houden met de context van een Bijbeltekst. Alleen dan kunnen we daaraan recht doen. Het mag niet zo zijn dat we zo veel aandacht aan de cultuur geven dat we het Woord dat ons is gegeven in feite uitschakelen. In het vervolg van dit rapport wordt bijvoorbeeld de vraag gesteld welke vormen van homoseksualiteit de apostel Paulus kende en in hoeverre dat spoort met wat wij aan homoseksuele gedragingen en gevoelens tegenkomen. De gereformeerde Schriftbeschouwing benoemt deze aspecten en benadrukt tegelijkertijd dat de Schrift het beslissende gezag heeft. Ze wil eenzijdigheid voorkomen. Een eenzijdige inzet bij de context waarin een Bijbeltekst is ontstaan, zal altijd op verschillen tussen toen en nu stuiten. Een al te snelle conclusie dat iets anders is bedoeld dan wij vandaag zien, ligt dan voor de hand. Al te snel worden we dan kritisch op de cultuur van toen en op de Bijbeltekst, en te weinig kritisch op de huidige cultuur. Wie echter de Bijbel serieus neemt als Woord van God, houdt er rekening mee dat deze wel in een heel bepaalde context is ontstaan, maar tegelijkertijd heel de mensheid aanspreekt. Met andere woorden: de Schrift laat zich niet reduceren tot een waarheid enkel voor de context daar en toen. Wij worden in onze eigen culturele context onder kritiek*
30
35
40
45

gesteld. Ook als we rekening houden met culturele contexten, ontkomen we niet aan de vraag naar de eigen zeggingskracht van het geheel van de Schrift. De aloude methode van Schrift-met-Schrift-vergelijken heeft blijvende waarde.

Het synoderapport benadrukt dus terecht dat cultuur geen overwicht moet krijgen op het
 5 Woord, maar dat het Woord gezag heeft. Tegelijkertijd is er wel oog voor context en culturele afstand. Maar is dit voldoende? Zoals verderop in hoofdstuk 4 van dit rapport wordt betoogd, is er sprake van een historisch gegroeide, cultureel bepaalde gedachte van seksuele identiteit. Zie hiervoor ook H.W. de Knijff, *Venus aan de leiband. Europa's erotische cultuur en christelijke seksuele ethiek*, Kampen: Kok, 1980. De gewraakte passage
 10 op p.41 van het synoderapport houdt impliciet met deze afstand wel rekening. De formulering dat de betekenis van de Schrift niet mag worden opgesloten in de toenmalige tijd, is echter kwetsbaar en voor kritiek en misverstand vatbaar. De enige alternatieven lijken immers te zijn: het erkennen van de betekenis van de Schrift voor vandaag óf het opsluiten ervan in het verleden. Maar het gaat nu juist om het erkennen van de betekenis
 15 van de Schrift met verdiscontering van de historische en culturele afstand. De suggestie van een simpel alternatief tussen gehoorzaamheid en het laten liggen van de Schrift in het verleden geeft onvoldoende blijk van gevoeligheid voor onze eigen culturele bepaaldheid, het gewicht van culturele bepaaldheid en de culturele afstand. Naast de genoemde passages zijn er nog wel meer passages in het synoderapport waar de gevoeligheid voor culturele
 20 verschillen gering lijkt te zijn. Deze passages staan echter naast andere passages in het rapport, die sterker van hermeneutische sensitiviteit getuigen.

2. 2. Specifiek wijst Purmerend op het belang van rekening houden met de voortgang van de heilsgeschiedenis. Ditzelfde accent is in het rapport te vinden, 9.35, p.13, r.3–11:
 25 *Verder is belangrijk dat de gereformeerde Schriftbeschouwing niet alleen rekening houdt met de tijd waarin de Bijbel is ontstaan, maar vooral ook met de geschiedenis van het heil dat God geeft. Hij is een weg gegaan waarin Hij zijn heil en verlossing tot stand brengt en uitdeelt. Deze geschiedenis is in de Bijbel opgetekend. Soms kunnen we dan binnen de Schrift een ontwikkeling waarnemen. Een oudtestamentisch gebod bijvoorbeeld kan in het licht van het Nieuwe*
 30 *Testament een toegespitste uitleg krijgen. Het oude woord komt dan normatief tot klinken in een nieuwe context. Alleen al daaruit blijkt dat de Geest met het Woord in een bepaalde context ingaat zonder dat dit Woord tot die context beperkt blijkt. Het tijdbetrokken Woord heeft blijvende zeggingskracht.*

Het synoderapport heeft wel degelijk gepoogd om rekening te houden met de
 35 heilshistorische voortgang. De vraag is of dit voldoende is, of dat er impliciet toch met 'tijdloze waarheden' gewerkt wordt, zoals Purmerend beweert. Purmerend citeert het synoderapport (p.41, r.34–46, op. 11.39, p.5): 'De woorden van de Bijbelschrijvers hebben een betekenis die uitgaat boven hun eigen tijd en context. Daarom kunnen we niet zondermeer zeggen dat wij meer weten dan de Bijbel.' Purmerend laat op dit citaat volgen:
 40 'Dit suggereert dat de Bijbelschrijvers van God toegang kregen tot bovenhistorische kennis, en dat zij (op z'n minst ten dele) deelden in Gods alwetendheid.' (11.39, p.5). Dit is echter duidelijk niet wat er in het geciteerde gedeelte uit het synoderapport staat. Dat woorden een betekenis krijgen boven de eigen context uit, is heel wat anders dan dat de schrijvers van die woorden kennis droegen van toekomstige standen van zaken, laat staan

van ‘bovenhistorische’ aard. Dat Purmerend het synoderapport op deze manier typeert, is pertinent onjuist. De door Purmerend voorgestane heilshistorische benadering ligt daarentegen dicht tegen de benadering aan die het synoderapport hanteert. Purmerend bestrijdt dus een opvatting die wel wordt gepresenteerd als die van het synoderapport, maar die dat helemaal niet is (in de argumentatieleer spreekt men hier van een ‘stroman’).

Weten wij meer dan Paulus? Het synoderapport zegt daarvan, 9.35, p. 39, r.5–12:

De indruk bestaat dat Paulus niet bekend was met een mogelijke diepe verwevenheid van homoseksuele gerichtheid en het persoon-zijn. Eveneens bestaat de indruk dat hij enkel en alleen geweten heeft van gedragingen van mensen die losse contacten onderhouden. Zijn oordeel over homoseksuele omgang zou volgens sommigen milder zijn geweest wanneer hij een beter inzicht had gehad in de problematiek van homoseksualiteit en mensen gekend die in liefde en trouw in een gelijkgeslachtelijke relatie samenleven. Wij zouden meer weten dan Paulus en andere conclusies moeten trekken. Belangrijk is daarom de vraag wat mensen in de toenmalige cultuur wel of niet wisten.

Vervolgens wordt nagegaan wat Paulus al dan niet wist. Conclusie, 9.35, p.40, r.26–28:

Gezien het bovenstaande staat vast dat er ruim voor de eerste eeuw besef van seksuele gerichtheid bestond. Dat blijkt ook zo te zijn kort na Paulus’ tijd. Het is aannemelijk dat dit besef dan ook in de tussenliggende periode aanwezig is geweest.

Het punt dat het synoderapport maakt, namelijk dat Paulus mogelijk weet gehad heeft van seksuele gerichtheid, is niet onredelijk, al draagt het sporen van een *argumentum e silentio*. Problematischer is dat het synoderapport suggereert dat hiermee is aangetoond dat wij niet ‘meer weten’ dan Paulus. Dat is echter op bepaalde punten kennelijk wel het geval, omdat de geschiedenis is voortgegaan en wij psychologische, culturele en contextuele gegevens niet kunnen uitschakelen. Ook al wist Paulus van seksuele gerichtheid, hij kende niet (en kon ook niet kennen) de latere ontwikkelingen die mede bij zouden dragen aan het (zelf)verstaan van homoseksualiteit zoals dat zich in onze tijd voordoet. Daarmee zijn Paulus’ woorden niet krachteloos of waardeloos geworden. Het synoderapport had echter sterker de geesteshistorische afstand tussen Paulus en onze tijd mee kunnen wegen. Dat laat onverlet dat dit in het geheel van het betoog slechts een zijlijn is: het gaat in de gewraakte passage om de vraag wat in de toenmalige cultuur bekend was aangaande homoseksualiteit (synoderapport, 9.35 p. 39, r. 5–12). Dit is zelf ook een zijlijn bij de eigenlijke exegese van Paulus’ teksten. Kortom: deze uitdrukking staat aan de rand van het betoog. Ze is wel wat minder gelukkig geformuleerd, omdat ze de indruk kan wekken dat Paulus’ kennis een boventijdelijk karakter droeg, of dat er na Paulus niets nieuws meer te ontdekken zou zijn. Dat is kennelijk niet de intentie van het synoderapport, maar de gebruikte uitdrukkingen geven wel voeding aan de gedachte dat de hermeneutische sensitiviteit sterker uit de verf had kunnen komen. De intentie van het rapport is echter: het bepalen van de context waarin de apostel schreef wat hij schreef.

3.1.3 Overwegingen

1. Er valt niet na te gaan wat Paulus zou hebben gevonden als hij onze situatie had gekend (Den Haag). Deze vraag houdt zelf onvoldoende rekening met de culturele afstand.
- 5
2. De culturele afstand is dermate ingrijpend dat wij deze niet eens goed kunnen inschatten. We kunnen ons immers niet aan onze culturele context ontheffen. Dat Apeldoorn schrijft dat de context waarin de Schrift over homoseksualiteit spreekt, 'lang niet altijd' de context is waarin homoseksualiteit zich tegenwoordig openbaart, is dan ook nog
- 10 veel te zwak uitgedrukt. De culturele contexten zijn verschillend. Daarover bestaat geen verschil tussen het rapport en de revisieverzoeken.
3. Het synoderapport stelt terecht op p.12 en 13 dat een simpel beroep op culturele verschillen nog niet betekent dat wat in de huidige cultuur verschilt van de vroegere
- 15 cultuur, daarmee gelegitimeerd zou zijn of niet geraakt zou worden door eerdere teksten. Zoals de revisieverzoeken zelf impliceren: cultuur is daarvoor te omvattend. Omdat er bij elk punt wel culturele verschillen, klein of groot, te vinden zijn, zou een eenvoudig beroep op culturele verschillen kunnen betekenen dat men op geen enkel
- 20 punt meer een lijn zou kunnen trekken van de Schrift naar de huidige situatie.
4. Een gereformeerde standpuntbepaling zal zich niet enkel willen baseren op een aantal losse teksten, maar op het geheel van de Schrift, gelezen in het licht van de heilsgeschiedenis, en vooral in het licht van Gods openbaring in Jezus Christus. Door
- 25 geen van de revisieverzoeken wordt bestreden dat de grote lijn in de Schrift is dat seksualiteit bedoeld is voor de levenslange relatie van één man en één vrouw, het huwelijk.
5. In de commissie is overwogen of het onderscheid tussen homoseksuele gerichtheid en homoseksueel gedrag (synoderapport, 9.35, p.6, r.27–30, zie Purmerend, punt 3) wel
- 30 houdbaar is. De Bijbel maakt dit onderscheid niet expliciet; het synoderapport doet dat wél, omdat de Bijbel enkel gedragingen veroordeelt. Purmerend benadrukt dat dit onderscheid exegetisch niet houdbaar is (zie 11.30, p.9, r.11). Exegetisch wordt dit punt behandeld bij hoofdstuk 2 van dit rapport over de Schriftgegevens, ad 6.1. Uw
- 35 commissie meent, dat op p.64 van het synoderapport genuanceerd op 'zijn' en 'doen' is ingegaan in het licht van de christelijke identiteit.

3.1.4 Conclusie

- 40 Het meewegen van de culturele afstand had in het synoderapport sterker kunnen gebeuren. Bepaalde formuleringen zijn voor misverstand vatbaar of minder gelukkig. Het synoderapport geeft zich echter wel degelijk rekenschap van culturele afstand, ook enigszins van de cultuurhistorische ontwikkelingen en ontwikkelingen in de psychologie,
- 45 hoewel de laatste uitgebreider en diepgaander hadden mogen zijn. Dit zijn indicaties dat de hermeneutische gevoeligheid voor historische en culturele afstanden in het synoderapport sterker had kunnen zijn.

Toch is in de revisieverzoeken onvoldoende aannemelijk gemaakt dat het synoderapport op

genoemde punten dermate tekortschiet, dat het moet worden teruggenomen. Ook als het accent minder valt op wat Paulus wist en wat wij ‘meer weten’, blijft staan dat de betekenis van de Bijbelwoorden boven de toenmalige context uitgaat, alleen al omdat ze nog altijd worden gelezen als gezaghebbend Woord van God.

- 5 De conclusie luidt: hoewel enkele formuleringen in het synoderapport de indruk kunnen wekken dat de culturele afstand onvoldoende wordt meegewogen, houdt deze kritiek in het licht van het geheel van het rapport geen stand.

3.2 Hermeneutiek en ethiek, accommodatie

- 10 In dit deelonderwerp gaat het om de hermeneutische vragen in de ethiek. Gesteld dat de Bijbel eenduidig homoseksualiteit afkeurt, hoe gaan we daar dan praktisch-ethisch mee om?

3.2.1 Citaten uit revisieverzoeken

Almere:

- 15 ‘Waarom zouden de geboden van Leviticus 18 en 20 nog gelden? De verboden eromheen gaan toch over vermenging, en een aantal daarvan behoren toch in Christus tot het verleden? ‘In Christus is immers het liefdegebod één en al en alles overstijgend geworden? [...] Wat wij echter niet begrijpen is om welke redenen u het verbod van Leviticus op een homoseksuele (overigens alleen man-man) relatie niet in Christus nietig verklaart? De cultische achtergrond speelt in Christus helemaal niet meer.’
- 20 (11.30, p.6–7)

Zoetermeer:

- 25 ‘Er wordt gewezen op het spanningsveld tussen ‘reeds’ en ‘nog niet’. Het ideaal is niet altijd haalbaar, vergelijk echtscheiding en polygamie. P. 7: ‘In verband met echtscheiding en polygamie denken we dat ‘regelen’ ook een mate van gedogen en zelfs faciliteren insluit.’ Zie ook de ‘tegemoetkomendheid’ (accommodatie) waar in dit revisieverzoek sprake van is. (11.34, p.3–7)

Zwolle:

- 30 1. ‘De Bijbel is voor ons het gezaghebbende Woord van God, maar niet op de manier dat concrete voorschriften uit de Bijbel zomaar letterlijk doorgetrokken kunnen worden naar onze tijd. Het gaat om het totaalplaatje, waarin concrete geboden ingebed zijn in oude geschiedenissen. Daarbij stuiten we op het grote morele verschil tussen die oude tijden en de onze. En daarmee op het uiterst belangrijke feit dat God ook in zijn geboden eerst
- 35 de mensen heeft opgezocht in hun eigen tijd en cultuur, op hun eigen niveau [...] en hen verder heeft geleid in de richting van zijn bedoeling.’ (11.43, p.7)
2. ‘Het is niet te verdedigen onderscheid te maken tussen de verboden. Het verbod op twee verschillende soorten stof geldt niet meer, maar het verbod op homoseksualiteit wel?’ (11.43, p.9)
- 40

Purmerend

‘Het geheel nieuwe van het koninkrijk dat ontsloten is door de komst van Christus heeft zonder meer grote consequenties voor de (huwelijks)ethiek (denk aan de Bergrede!). Door ook het ethisch gezag te bestempelen als heilshistorisch achten we

het wel noodzakelijk dat de verbinding tussen concrete ethische regels en het evangelie van Jezus Christus/het koninkrijk inzichtelijk gemaakt kan worden.’ (11.39, p.7)

3.2.2 Relevante passages uit het synoderapport

5

1. Ten aanzien van ‘reeds’ en ‘nog niet’ (Zoetermeer) vermeldt het synoderapport op verschillende punten (9.35, p.14, 38, 63, 88) de spanning tussen het nieuwe zijn in Christus en de toekomst van het Koninkrijk. Dat het hoge ideaal in de praktijk niet altijd wordt gehaald, krijgt bijvoorbeeld aandacht op 9.35, p.88, r.6–18:

10

Wat wij nu niet kunnen overzien maar ook niet mogen uitsluiten is dat zich een uitzonderlijke situatie voor kan doen waarin een kerkenraad zich genoodzaakt weet om van dit uitgangspunt af te wijken. Het ‘nog niet’ van het Koninkrijk brengt dan met zich mee dat wat een onmogelijke mogelijkheid is tijdelijk een mogelijke onmogelijkheid (J. Hoek) wordt. Ook in een dergelijk geval zal de richting waarin men zich beweegt duidelijk moeten zijn: het beëindigen van de homoseksuele relatie en een leven in onthouding. Er zal pijn worden gevoeld bij het feit dat men op dit moment zover nog niet kan komen en de inzet zal steeds zijn stappen te zetten in de goede richting. In de gemeente zal in dat geval er tegelijk een eenparig gevoelen zijn dat de kerkenraad in deze uitzonderlijke en incidentele situatie het werk van de Geest en het ‘reeds’ van het Koninkrijk in het leven van een broeder of zuster erkent en tot openbare geloofsbelijdenis, doop en avondmaal toelaat. De zorgvuldigheid van de besluitvorming en de eenheid van het kerkverband kunnen dan gediend worden door in vertrouwen deze situatie tevoren met een adviesaanvraag voor te leggen aan de classis.

15

20

25

Het rapport heeft hier dus wel degelijk oog voor. Zoetermeer legt echter de vraag op tafel, of een situatie waarin iemand een homoseksuele relatie van liefde en trouw aangaat, niet een situatie kan zijn waarin vanwege het ‘nog niet’ geduld moet worden geoefend.

30

2. Ten aanzien van Gods ‘tegemoetkomendheid’ (Zoetermeer, Zwolle), in de theologische traditie doorgaans ‘accommodatie’ genoemd, zet Zwolle een belangrijk accent. God zoekt mensen op in hun eigen context (diepergaand dan vaak wordt gedacht) om hen vervolgens verder te leiden. Dit spoort met het zojuist aangehaalde van p.88, vooral: ‘Er zal pijn worden gevoeld bij het feit dat men op dit moment zover nog niet kan komen en de inzet zal steeds zijn stappen te zetten in de goede richting.’ Dan is echter wel nodig dat duidelijk is wat de goede richting is. Als dat de inbedding van seksualiteit in het christelijke huwelijk óf onthouding is, is duidelijk dat de revisieverzoeken en het synoderapport hetzelfde beogen.

35

40

Maar is ‘regelen’ niet soms hetzelfde als faciliteren of gedogen? Dat God een tijdlang gedooft wat Hij niet goedvindt, vinden we volgens Calvijn veelvuldig in het Oude Testament. Nota bene: daarmee wordt de gedooft situatie nog niet goed, maar kennelijk betoont de Heere aan een bepaalde persoon of over een bepaalde situatie zijn geduld. Er moet beweging, bekering in komen, anders houdt het gedogen ook weer op. Het synoderapport biedt deze ruimte ook, zij het dat er gekeken moet worden of er een beweging in de goede richting, hoe gering ook, aan de orde is.

3. Ten aanzien van de vraag of dit gebod te begrijpen is door en uit te leggen in de gemeente van vandaag (Purmerend), is iets te vinden op p.14 van het synoderapport, over navolging. Navolging betekent kruisdragen, een zwaar werk, maar toch evangelie, omdat het navolging van Jezus Christus is. Zoals Purmerend op 11.39, p.8 schrijft: ‘het gaat niet om een wettische argumentatie vanuit formele geboden, maar om een evangelische gehoorzaamheid.’ Terecht legt Purmerend er overigens de vinger bij dat het synoderapport met het verbod op het eten van bloed te snel klaar is in het licht van de eigen hermeneutiek (11.39, p.8, vgl. synoderapport, 9.35, p.48, r.7–19). Dat punt raakt echter niet het hart van de zaak, en het is ook niet het punt waarop Purmerend revisie verzoekt.

10 Terecht benadrukt Purmerend dat het gebod telkens in verband met Christus gezien moet worden. Hoewel dat niet overal in het rapport op gelijke wijze gebeurt, gebeurt dat wel, met name op p.14. Christenen staan hierin naast elkaar, onderweg naar het Koninkrijk, met vallen en opstaan.

15 4. De vraag is verder (Zwolle, Almere) of de context van de geboden voldoende wordt meegewogen: aan andere geboden, zoals het verbod op twee soorten stof, houden wij ons niet, terwijl dit gebod juist universele geldingkracht wordt verleend. Of het verbod op homoseksualiteit inderdaad een cultische achtergrond heeft, zoals Almere beweert, is hiervoor in de exegese aan de orde gekomen (zie hoofdstuk 2 ‘Schriftgegevens’). Dat is echter het hoofdpunt niet: zijn dit soort geboden niet in Christus vervuld en is het
20 liefdegebod niet allesoverheersend geworden?

Ten eerste merken wij op dat we de oudtestamentische geboden ontvangen in het kader van de canon, van wie Jezus Christus het midden is. De waarde van geen enkel gebod is nog los te zien van Jezus Christus, die de wet heeft vervuld. Dit betekent echter niet dat alle oudtestamentische geboden daarmee hun betekenis hebben verloren. Zeker houdt Jezus
25 Christus ons het liefdegebod voor, maar Hij doet dat in navolging van het Oude Testament. Bovendien is liefde geen principe: het gevaar bestaat dat de ‘liefde’ een begrip wordt dat gevuld wordt met wat we vandaag onder liefde verstaan, zonder dat dit inhoudelijk bepaald wordt door wat de Schriften onder liefde verstaan.

Vervolgens heeft het synoderapport wel degelijk oog voor de mogelijk cultische context
30 (zie 9.35, p.30–31 van dat rapport) van het gebod. Het rapport acht deze context echter niet doorslaggevend. Helaas gebruikt het synoderapport een *argumentum e silentio* om te betogen dat de geboden in Leviticus niet enkel betrekking hebben op de cultus: wanneer dat wel het geval zou zijn geweest, zou een vermelding van zogenaamde ‘heilige mannen’ volgens het synoderapport “denkbaar” zijn geweest. Dat argument overtuigt niet. Dat laat
35 onverlet dat de lijn van Leviticus naar Paulus’ inhoudelijke aansluiting bij de geboden van Leviticus kennelijk mogelijk is zonder referentie aan de cultische context.

Ten derde wijzen revisieverzoeken (Almere, Zwolle) er wel terecht op dat het synoderapport, om te komen tot een goede weging van de aard van het gebod in Leviticus, beter had kunnen meewegen dat dit gebod omringd wordt door geboden waarvan het
40 evident lijkt dat deze vandaag de dag niet meer aan de orde zijn. Zou het immers niet mogelijk zijn dat we aan het ontdekken zijn dat ook wat er over homoseksualiteit staat,

voor ons vandaag niet meer relevant is? Hoewel het synoderapport niet expliciet op dit soort overwegingen ingaat, benoemt het wel een verschil tussen het gebod betreffende homoseksualiteit in Leviticus en andersoortige geboden: het heeft een morele dimensie. Dit morele aspect wordt omschreven als ‘een binnenkant die voor ieder altijd en overal geldt, ook voor de kerk van het Nieuwe Testament’ (9.35, p.47, r.30v). Deze omschrijving van de morele kant van de geboden geeft voeding aan het vermoeden (zie de discussie hierboven) dat het synoderapport op dit punt toch met tijdloze waarheden werkt, of met een denken in termen van ‘natuurwet’ dat zich te weinig rekenschap geeft van heilshistorische voortgang. Wij beschouwen deze uitdrukking dan ook als kwetsbaar. Tegelijkertijd is te honoreren dat in het gebod een dimensie aanwezig is die de humaniteit raakt. Te overwegen is overigens, of dit niet ook voor de andere ‘vermengingsgeboden’ geldt, zoals die over de twee soorten stof, en dat de exegese van dit soort teksten juist op de betekenis ervan in de relatie tussen God en mens en tussen mensen onderling gericht zou moeten zijn.

De hermeneutische benadering die het synoderapport kiest voor de teksten uit Leviticus, had op een aantal punten sterker kunnen zijn. Toch is niet overtuigend door revisieverzoeken betoogd dat het gebod *louter* cultische betekenis had, dat het door het liefdegebod *overruled* wordt, of dat dit gebod geheel op één lijn staat met andere geboden uit Leviticus. Het synoderapport benadrukt de verbinding tussen de teksten uit Leviticus en die uit de brief aan de Romeinen. Juist die doorgaande lijn is hermeneutisch relevant. Er staat ook geen alternatieve doorgaande lijn tegenover; integendeel: het Nieuwe Testament kent slechts het huwelijk als legitieme context voor de beleving van seksualiteit.

3.2.3 Verdere overwegingen

1. Het is goed, zich te blijven afvragen wat nu het Evangelie is voor de homoseksuele broeder of zuster. Dat zal doorgaans niet een plotselinge bevrijding van homoseksuele verlangens zijn, maar wel de bevrijding van de hele mens in Christus. Zoals bij elke christen gaat dit met vallen en opstaan. Wil dit niet goedkoop klinken of oneerlijk zijn, dan zal de christelijke gemeente over de hele linie moeten worden opgeroepen tot gehoorzaamheid. De homoseksueel mag hier niet de uitzondering zijn, maar dient net als ieder christen te worden opgeroepen om Jezus Christus na te volgen.
2. Als we ons proberen voor te stellen dat naar analogie van het synoderapport over homoseksualiteit een rapport opgesteld zou worden over de omgang met geld en goed, inclusief de terminologie van ‘zonde’ en ‘tucht’, is het de vraag wie er in westerse kerkelijke gemeenten helemaal zuiver met deze dingen omgaat. Dat christenen onderweg zijn naar Gods Koninkrijk, maar ook nog een hele weg hebben te gaan, moet dan ook steeds worden verdisconteerd.
3. Purmerend spreekt over een ‘onbegrepen gebod’ dat aan de gemeente van vandaag wordt opgelegd. Terecht benadrukt men dat de heilzaamheid van een concreet gebod inzichtelijk gemaakt moet kunnen worden. Daarbij is het wel van belang, dat ‘heilzaamheid’ niet hetzelfde is als ‘passend bij de hedendaagse idee van zelfontplooiing’. Voor een christen is het heilzaam om ten aanzien van seksualiteit het te houden bij het christelijke huwelijk. Voor een homoseksuele broeder of

5 zuster is deze weg echter niet begaanbaar. Te overwegen is of andere vormen van
samenleven dan op de manier van het huwelijk voor de homoseksuele broeder of
zuster mogelijk zijn. De Anglicaanse ethicus Oliver O'Donovan heeft hiervoor
voorstellen gedaan. Hij benadrukt dat homoseksuelen op een bijzondere manier
10 vriendschappen kunnen voorleven, die werkelijk een gestalte zijn van het
Koninkrijk. Het synoderapport noteert dit ook op p.77-78 en vermeldt daar ook dat
verdere doordenking nodig is. Wel is het synoderapport summier in de belichting
hoe in de gegeven richtlijnen het evangelie doorklinkt, p.12, r.14-20; p.14, r.5-9;
p.38, r.15-19). Zoals het synoderapport zelf al aangeeft: dit punt vraagt om verdere
10 bezinning.

3.2.4 Conclusie

15 De ethische ruimte waar in de revisieverzoeken om wordt gevraagd, wordt in het
synoderapport geboden - zij het enkel in het kader van een ideaal dat niet haalbaar blijkt -
in de spanning van het 'reeds' en het 'nog niet'. Het synoderapport benadrukt daarbij wel
dat er een 'reeds' van Gods genade zichtbaar moet zijn, naar de maat van de liefde. Gods
accommodatie ('tegemoetkomendheid') betekent niet dat er geen onderscheid meer is
20 tussen gradaties van goed en kwaad, of dat de concrete geboden van God door de
hermeneutische vertaalslag naar de hedendaagse tijd en cultuur verdampen, maar wel dat
er geduld geoeffend dient te worden. Het synoderapport biedt dus pastorale ruimte, hoewel
niet ongelimiteerd (het is immers *pastorale* ruimte).

Hoofdstuk 4. Een relatie in liefde en trouw

Inleiding

5 In het merendeel van de revisieverzoeken komt de uitdrukking ‘een homoseksuele relatie in liefde en trouw’ voor. In de revisieverzoeken wordt erop gewezen dat de Schriftplaatsen die in het synoderapport worden besproken geen betrekking zouden hebben op een relatie in liefde en trouw.

10 Voor uw commissie is de vraag wat met deze uitdrukking bedoeld wordt. De drie kernwoorden in deze uitdrukking roepen al de nodige vragen op:

1. *Relatie*

15 Gaat het hier om een vaste relatie tussen twee mensen van gelijk geslacht? Bedoelt men dat seksualiteit altijd een rol speelt in deze relatie? Wordt deze relatie ergens (kerkelijk) vastgelegd? Zo ja, moeten we dan denken aan relatie die te vergelijken met is met het huwelijk? Als het geen relatie is die in het verbond gewaarborgd is, spreken we dan niet over ongehuwd samenwonen?

2. *Liefde*

20 Bedoelen de revisieverzoeken hetzelfde als het synoderapport wanneer het over de liefde gaat? Wordt met liefde hetzelfde bedoeld als wat het synoderapport vanuit de Schrift met liefde bedoelt of krijgt liefde hier invulling vanuit de Romantiek, zoals die in onze cultuur vandaag heeft postgevat?

3. *Trouw*

25 Bedoelen de revisieverzoeken een duurzame relatie waar een derde zich niet in mengt? Stel dat de kerken zo’n relatie toestaan, hoe moet dat gewaarborgd worden binnen de gemeente als het geen openbaar huwelijk is? Is er wel een verschil met een huwelijk? Leidt een relatie in liefde en trouw niet onvermijdelijk tot een officieel homohuwelijk? En als het dat
30 niet is, wat betekent dat dan in geval van de ontbinding van zo’n relatie?

Het is opmerkelijk dat geen van de revisieverzoeken definieert wat onder zo’n relatie moet worden verstaan. Het revisieverzoek van Purmerend komt misschien nog het dichtstbij een inhoudelijke duiding van de bedoelde relatie: ‘Mensen die daar niet voor gekozen hebben
35 en die ook hun oriëntatie niet kunnen veranderen. Mensen die nooit gestopt zijn met heteroseksuele relaties omdat ze die nooit gehad hebben. Mensen die hun seksualiteit nooit ingewisseld hebben, maar altijd homoseksuele verlangens gehad hebben. Mensen die geen homoseksuele uitstapjes maken binnen een heteroseksueel huwelijk, maar mensen die
40 kiezen voor een relatie in liefde en trouw.’ (Purmerend 11.39 p.15)

4.1 Citaten uit de revisieverzoeken

45 De gedachten over een homoseksuele relatie ‘in liefde en trouw’ als (Bijbels) alternatief naast het huwelijk tussen man en vrouw wordt in de revisieverzoeken in vier argumenten onder woorden gebracht:

1. Het eerste argument gaat over de ruimte die men in de Schrift waarneemt voor zo’n relatie.
2. Het tweede argument wordt gevormd door het liefdegebod van Jezus dat het concrete gebod/verbod zou overstijgen of opnemen.

3. Het derde argument ziet zo'n relatie als middel om zonde te voorkómen.
4. Het vierde argument noemt een homoseksuele relatie in liefde en trouw als manier om legitiem uiting te geven aan de homoseksuele geaardheid binnen de bandbreedte van de christelijke vrijheid, zoals die door Paulus genoemd wordt, bijvoorbeeld in Gal. 5.

Eerste argument: Schriftgegevens en 'een homoseksuele relatie in trouw'

Het eerste argument gaat uit van de gedachte dat wanneer de Bijbel over homoseksualiteit spreekt, het vooral gaat om homoseksuele praxis als opstand tegen God en niet over de vorm van homoseksualiteit zoals die vandaag in de christelijke gemeente een plek zou kunnen krijgen in 'een relatie van liefde en trouw'. De Schriftplaatsen die in het rapport worden genoemd zouden geen betrekking hebben op twee mensen van het gelijke geslacht die seksueel uiting willen geven aan hun liefde.

Almere:

'Op basis van bestudering van de Heilige Schrift en kennisneming van het visiedocument komen wij tot het inzicht dat het samenleven van twee homofiele mensen in liefde en trouw niet evident door de Heilige Schrift als zonde wordt aangeduid.' (11.30 p.7)

Over Richteren 19: 'Bent u het met ons eens, dat deze tekst niets te maken heeft met de vraag of mensen in een homoseksuele relatie in liefde en trouw samenleven?' (11.30, p.2)

Purmerend:

'Maar dan nog krijgt het vanuit de hierboven geleverde exegese van Romeinen 1 een andere strekking. Het gaat dan namelijk nog steeds om mannen die de omgang met vrouwen opgeven en bewust voor deze daden kiezen. Het is dan nog steeds niet te extrapoleren naar relaties in liefde en trouw door mensen die daar vanuit hun genderidentiteit voor een leven lang vorm aan geven.' (11.39, p.16)

Apeldoorn:

'Kortom, wij missen een goede onderbouwing in het rapport van de stap die daarin gemaakt wordt van bandeloze homoseksuele praktijken naar een homoseksuele relatie in liefde en trouw van gelovige christenen. Bovendien – áls een homoseksuele relatie altijd valt onder losbandigheid en afgoderij, waarom wordt die afgoderij dan elders in het rapport 'gebrokenheid' genoemd, een toch veel meedogender woord?' (zie kern 4 voor de bespreking van deze laatste gedachte) (11.42, p.4)

Apeldoorn:

'als men echter kiest voor het verbod op hoerij als een verwijzing naar de wetten uit Leviticus 18 en 20, dan nog is de vraag niet beantwoord of een homoseksuele verhouding in liefde en trouw onder hoerij geschaard moet worden of niet.' (11.42, p.6)

Apeldoorn:

'Op grond daarvan mogen we niet stellen dat het verbod op een homoseksuele relatie in liefde en trouw in het Nieuwe Testament een overgangsbepaling is' (49:15-16). Had hier gestaan 'homoseksuele daad' dan zou deze stelling verdedigd kunnen

worden. Ons punt is dat het rapport niet overtuigend onderbouwd heeft dat het in de afwijzing van de homoseksuele geslachtsdaad, (die in het NT altijd in het kader van wetteloosheid en god-loosheid staat), impliciet ook gaat om homoseksuele relaties in liefde en trouw van gelovige christenen.’ (11.42, p.7)

5

Zwolle:

‘Romeinen 1 wordt in het synoderapport onjuist uitgelegd. Tegennatuurlijk moet worden gelezen als ‘opstand tegen de Schepper’. Het gaat in Romeinen 1 over mensen die de heteroseksuele omgang hebben verruild voor homoseksuele omgang. Het gaat hier over mensen die God loochenen en hun afkeer van God manifesteren. Het gaat hier niet over christenhomo’s die in liefde en trouw samenleven en hun relatie uit de hand van God aanvaarden.’ (Zie voor een inhoudelijke bespreking van dit argument: hoofdstuk 2 van dit rapport) (11.43, p.9)

10

15 Amersfoort:

‘De conclusie ligt voor de hand dat Paulus hier een daadwerkelijk verwisselen op het oog heeft. In termen van vandaag moet hij het dus wel hebben over mensen die heteroseksueel actief zijn of waren en die al dan niet blijvend homoseksueel actief worden. Dat is ook de praxis zoals die in Paulus’ tijd zich nadrukkelijk manifesteerde. Relaties in liefde en trouw zijn buiten beeld. De veroordeling betreft losse contacten, vaak buiten het eigen huwelijk van betrokkenen om. Het rapport laat deze uitleg achterwege.’ (11.44, p.3)

20

25 *Tweede argument: superieur liefdegebod*

Het tweede argument betreft de ruimte die men ziet in het liefdegebod, namelijk de woorden van Jezus: de Heere liefhebben boven alles en je naaste als jezelf (Mat. 22). De gedachte waar de revisieverzoeken van uit lijken te gaan is dat het liefdegebod allesovertreffend is, dus ook een eventueel verbod op homoseksualiteit zou gezien moeten worden vanuit het liefdegebod. De redenering erachter is dat twee mensen van het gelijke geslacht die elkaar beminnen, niemand schade doen (love is not a crime).

30

Almere:

‘Hoewel wij niet de deskundigen zijn, die kunnen bepalen of seksuele aanleg aangeboren dan wel aangeleerd is, gaan wij ervan uit, dat wij spreken over broeders en zusters, die homo zijn en graag een levensrelatie in liefde en trouw willen aangaan. Deze mensen kunnen onzes inziens niet anders leven dan leven als zichzelf. Wij vergelijken dat met andere mensen, die aangeboren anomalieën hebben. Ook zij kunnen niet anders leven dan ze zijn. Voor alle mensen geldt natuurlijk wel het liefdegebod.’ (11.30, p.5)

35

40

Zwolle:

‘Omdat een homoseksueel lid, nagenoeg altijd door geboorte, zich als zodanig zal moeten gedragen, is er voor hem/haar geen andere keus: in liefde en trouw samenwonen als je gelukkig wilt zijn. Als je daarin wordt tegengewerkt door de kerk waarin je je geloof wilt belijden, is de kans groot dat je niet in deze kerk wilt blijven. Waar vind je dan nog de geborgenheid die een kerk zou moeten bieden?’ (11.43, p.25)

45

Amersfoort:

‘Het verbod op een homoseksuele relatie in liefde en trouw kan verstaan worden als een verbod dat geen relatie met de liefde heeft. Maar wie van genade leeft kent de wet niet meer als veroordelende instantie. De wet keert zich tegen wie buiten
 5 Christus en in het vlees leeft. De vraag is of zo de liefde geïsoleerd komt te staan ten opzichte van het geheel van de Schrift. Wij achten in tegenstelling tot het rapport van de GS dat dat niet het geval is. De liefde die hier benoemd wordt is verbonden met Christus, de Geest, de wet en het evangelie. Wanneer wij door de Geest leven is het houden van de geboden niet zwaar (1 Joh.5:3). Dat wordt pas zwaar, ja onmogelijk,
 10 als wij niet door de Geest leven, maar op basis van het vlees, onze oude natuur. Door de kracht van de liefde die ons door de Geest gegeven wordt, komen wij met vreugde toe aan de inhoud van de geboden: de liefde.
 Het rapport erkent dat een homoseksueel gericht iemand gelovig kan zijn en deel kan ontvangen aan de Heilige Geest. Geldt ook voor hem of voor haar dat in de kracht
 15 van de Geest het gebod geen zware last is? Het rapport erkent ook dat de homoseksuele gerichtheid vaak niet te veranderen is. Om geen homoverlangens toe te laten zou men dan zijn/haar seksualiteit moeten verdringen.’ (11.44, p.4)

Gouda:

‘We proberen nu deze betekenis van de liefde voor de wet toe te passen op
 20 homorelaties in liefde en trouw. De radicale betekenis van de wet houdt in, dat ook voor homorelaties de eis geldt van de dienende liefde die sterker is dan de lust. En de eis van het celibaat mag niet tussen Christus en de christen homo instaan.’ (11.36, p.3, r.32-35)

25

Derde argument: contra zondige uitleving

Het derde argument wordt gevormd door de gedachte dat een relatie in liefde en trouw door homoseksuele broeders en zusters zou voorkómen dat zij zondigen. De redenering
 30 luidt samengevat: homoseksueel gearde broeders en zusters handelen juist tegennatuurlijk als ze heteroseksuele contacten aan zouden gaan, derhalve moet een homoseksuele relatie in liefde en trouw voor hen openstaan als passend bij hun natuur. Bovendien kunnen ze vanwege hun geardeheid niet anders, zo redeneren de revisieverzoeken, daarom moeten ze zich wel begeven in een relatie.

35

Almere:

‘Onze vraag is daarbij, wat met "tegnatuurlijk" wordt bedoeld in Rom. 1. U schrijft op p.25 over de termen, die worden gebruikt voor decadent gedrag. U brengt die in verband met het 'tegnatuurlijke" waarover Paulus schrijft. U trekt vervolgens
 40 de conclusie, dat de woorden moeten worden toegepast op alles, wat op seksueel gebied 'tegnatuurlijk" is. Het ontgaat ons echter hoe die woorden dan van toepassing is op twee mensen, die in een homoseksuele relatie in liefde en trouw leven. Zoals net gezegd lezen we in Rom. 1 het tegennatuurlijke dieper dan het fysieke, namelijk als rebelle tegen de Schepper. Wanneer nu een relatie rebelle is tegen de Schepper- hebt u volkomen gelijk, maar wat zegt dat nu over twee christen-
 45 homo's, die naar de Bijbelse regels van liefde en trouw een levenslange relatie aangaat en daarin elkaars "tegenover" zijn, zoals bedoeld in Genesis 2? Zij kennen met hun verstand uit Zijn werken de Schepper. Sterker: Door het geloof (en dat niet uit hunzelf het is een gave van God) vereren zij de HERE. Zij zullen zichzelf ook als

schepsel en gave van God erkennen. Is het dan zo vreemd te zeggen dat de heteroseksuele omgang voor hen tegennatuurlijk is?’ (11.30, p.8)

Apeldoorn:

5 ‘De argumentatie dat de besproken teksten, die in een bepaalde context de
homoseksuele daad als zondig bestempelen, ook afwijzend spreken over een
homoseksuele relatie in liefde en trouw, vinden wij, zacht gezegd, niet sterk. Is het
meest fundamentele argument dat gebruikt wordt – Paulus moet geweten hebben van
10 het bestaan van een homoseksuele identiteit, maar hij maakt geen onderscheid, dus
geldt wat hij zegt over de homoseksuele daad ook voor die daad binnen een
homoseksuele relatie van christenen in liefde en trouw –, niet met evenveel recht
precies andersom te gebruiken: het feit dat Paulus zich beperkt tot een kritische
houding ten aanzien van de homoseksuele daad in een context van wetteloosheid,
bandeloosheid en godloosheid, maakt duidelijk dat hij niet spreekt over wat gebeurt
15 in een relatie van liefde en trouw?’ (11.42, p.8)

Zwolle:

‘Wij hebben niet de vrijmoedigheid om leden van hetzelfde geslacht die in liefde en
trouw met een partner van hetzelfde geslacht samenleven, pastoraal te bearbeiten als
20 leden die in zonde leven en voor wie derhalve geen plaats is in Gods koninkrijk. Wij
zien deze mensen voor onze ogen tot hun bestemming komen in een dergelijke
relatie en zelfs bloeien in hun leven met God, in de gemeente en in de samenleving.
Hun leefwijze kunnen wij niet gelijkstellen met wat in de Bijbel staat over het
botvieren van lusten in een in-en-in zondige leefomgeving.’ (11.43, p.5)

25

Vierde argument: geestelijke vrijheid

Het vierde argument raakt het vrijheidsbegrip. In de revisieverzoeken wordt gewezen op
homoseksuele broeders en zusters die de geestelijke vrijmoedigheid hebben om een relatie
in liefde en trouw aan te gaan, omdat ze dat niet als zonde beschouwen. Ze bewegen zich
30 binnen de vrijheid die de Heilige Geest hen (naar hun overtuiging) aanreikt. Dus wie zou
hen dan veroordelen als ze zo handelen binnen een relatie van liefde en trouw? Bovendien
is de belijdende christen persoonlijk verantwoordelijk voor zijn handelen tegenover de
Heere.

35 Zoetermeer:

‘Als zelfs depressiviteit en de neiging tot zelfdoding de kop opsteken... Of – dat kan
toch ook? – als het homoseksuele gemeentelid met de bijbel in de hand en een gebed
in het hart voor zichzelf tot de oprechte overtuiging komt dat een homoseksuele
relatie in liefde en trouw wèl kan bestaan...’ (11.34, p.3)

40

Apeldoorn:

‘Een nadere onderbouwing vanuit het huwelijk als de veilige ruimte waarin de
Bijbel de lichamelijke beleving van de seksualiteit inbedt, zou én meer recht doen
aan de christelijke homoseksuelen die vragen of er bijbels gezien ruimte is voor zo’n
45 relatie, én ervoor bewaren om de teksten die spreken over de homoseksuele daad te
forceren ook iets te zeggen over een relatie in liefde en trouw. Wij missen hier dat
het rapport zich inleeft in hoe homoseksuele broeders en zusters zoeken naar een weg
die voor de HERE verantwoord is, ook als zij ervan overtuigd zijn dat onthouding
hen niet geboden is.’ (11.42, p.8)

Utrecht-Centrum:

5 ‘Tegenover de conclusies uit het studierapport kunnen getuigenissen worden gezet van oprechte christenhomo’s die biddend en in afhankelijkheid van God ruimte zien voor een homoseksuele relatie in liefde en trouw. Wij dienen die getuigenissen serieus te nemen. We kunnen niet uitsluiten dat Gods Geest hierin met individuele gelovigen Zijn eigen (ongekende) weg gaat. Een algemene leeruitspraak past hierbij niet.’ (11.49, p.4)

Utrecht-Centrum:

10 ‘Op twee plaatsen in de eerste brief aan de Korintiërs doet Paulus de uitspraak dat hem “alles is geoorloofd” (6:12; 10:23). Paulus nuanceert dat door daaraan toe te voegen dat “niet alles nuttig is” en “niet alles opbouwend is”. Bij alles wat wij doen, is dus de cruciale vraag wat het teweegbrengt. In zoverre is er geen uitwendige wetsregel die onze vrijheid in Christus beperkt. Hoe ziet de Synode dit uitgangspunt in relatie tot de onderhavige problematiek?

15 Wij kunnen ons voorstellen dat een homoseksuele relatie in liefde en trouw, die exclusief en duurzaam is, nuttig en opbouwend is voor de beide partners en voor de gemeente van Christus. Dergelijke relaties zouden daarmee beantwoorden aan de bedoeling van Gods geboden en niet zonder meer als zonde moeten worden

20 aangemerkt.’ (11.49, p.4)

4.2 Synoderapport

4.2.1 Schriftgegevens

25 ‘Een ander punt van kritiek kan zijn dat er geen rekening is gehouden met de beleving van een gelijkgeslachtelijke relatie in liefde en trouw: is homoseksualiteit daarin niet gelijkwaardig aan heteroseksualiteit?’ (9.35, p.20, r.27-30)

30 ‘Een homoseksuele relatie strijdt met de kern van de Bijbelse boodschap waarin de motieven van schepping, zondeval en verlossing centraal staan. Wie wel ruimte zou willen laten voor een dergelijke relatie komt in conflict met het gezag van de Schrift. Het nieuwtestamentische spreken is op dit punt evident. Ook al zou Paulus niet hebben nagedacht over christenen die worstelen met hun seksuele gerichtheid en in afhankelijkheid van Christus in liefde en trouw een gelijkgeslachtelijke relatie willen

35 aangaan, dan nog mogen we zijn woorden niet naast ons neerleggen.’ (9.35, p.50, r.39-p.51, r.2)

40 ‘Zorgvuldige lezing van de Schrift leverde deze conclusie op: homoseksualiteit is een gevolg van de zondeval en een aspect van de gebrokenheid van de schepping. De enige door de Heere gegeven vormgeving van een alomvattende relatie in liefde en trouw tussen twee mensen is die van het huwelijk tussen man en vrouw. Wij kunnen – ook al zouden wij vanuit sympathie wensen onze broeders en zusters in hun diepe verlangen tegemoet te kunnen komen – een homoseksuele relatie niet zien als een verantwoord alternatief.’ (9.35, p.58, r.12-17)

45

4.2.2 Liefdegebod

‘Volgens deze gedachte is liefde allesbeslissend voor menselijke relaties. Daarmee worden hetero- en homoseksuele relaties op een lijn geplaatst. Liefde is dan de sleutel die de Bijbelse boodschap ontsluit. Terwijl de verbodsteksten ten aanzien van

homoseksueel gedrag horen bij een verleden tijd, moet de liefde leiden tot een dieper verstaan van deze boodschap. Waar liefde gestalte krijgt, komen mensen tot hun recht, zo wordt gezegd. De vraag is of met deze gedachte de liefde niet te veel op zichzelf komt te staan. Ze staat dan los van het geheel van het spreken van de Schrift. Ze gaat concurreren met concrete geboden en het spreken over de schepping. De Schrift leert daarentegen dat de liefde niet haaks staat op de orde die God in het begin heeft gegeven. Ze bevestigt die orde, herstelt haar en brengt haar tot ontplooiing.’ (9.35, p.42, r.35-p.43, r.5)

‘De conclusie is dat de verwijzing naar de kerngedachte van de liefde geen recht doet aan het geheel van de Schrift. Deze gedachte is namelijk in onze tijd ingevuld met eigen ideeën van mensen. Een van die ideeën is dat iemand zijn eigen leven mag invullen zolang hij niemand kwaad doet. Dit is echter niet de liefde zoals de Bijbel daarover spreekt. Daar staat elke liefde onder het voorteken van liefde tot God. Ze zoekt gehoorzaamheid aan de wil van God en wat Hem welbehaaglijk is.’ (9.35, p.43, r.36-41)

‘Deze eenheid van Gods geboden komt eveneens tot uiting in de prediking van Jezus. Zijn onderwijs dat Hij de oudtestamentische wet heeft vervuld, zegt niet eenvoudig dat Hij deze heeft afgeschaft en het gebod van de liefde daarvoor in de plaats gezet. Wel leert Hij daarmee dat Hij deze wet tot volheid heeft gebracht. Dat houdt onder meer in dat we vele oudtestamentische geboden niet meer letterlijk volgen, maar ook dat een aantal zijn aangescherpt. Uitspraken in zijn bergrede getuigen daarvan (Mat. 5, 17-48). Bovendien waarschuwt Jezus volgens het evangelie van Matteüs meer dan eens voor wetteloosheid. De apostelen gaan in dat spoor verder. Ook zij houden de gemeenten geboden uit het Oude Testament voor.’ (9.35, p.45, r.40-p.46, r.5)

4.2.3 *Contra zondige uitleving*

‘In onze cultuur is het persoon-zijn van mensen met een homoseksuele gerichtheid naar voren gekomen. Zij vraagt niet meer dat mensen zich zondermeer schikken naar heersende ordeningen. Centraal staat dat het persoon-zijn tot zijn recht komt. Daarom zouden we de lijn moeten doortrekken naar homoseksuelen. Hun persoon-zijn moet tot zijn recht komen en we zouden niemand een gelijkgeslachtelijke relatie in liefde en trouw mogen weigeren. De vraag is of deze redenering kan standhouden.

Weliswaar knoopt ze aan bij een bepaald gegeven uit de Bijbel, maar waarom juist bij het punt van een beginnende individualisering? Bovendien is het de vraag hoe sterk dat punt is. Het feit dat het Nieuwe Testament aanwijzingen geeft waardoor de individuele persoon meer naar voren komt, houdt niet in dat God gegeven ordeningen niet meer zou laten gelden. Wie daarom wil aansluiten bij het motief van individualisering kan niet duidelijk maken waarom hij aanknoopt bij dit motief en niet bij een ander. Dat andere motief zou bijvoorbeeld het motief van antithese of heiliging kunnen zijn.’ (9.35, p.48, r.39-p.49, r.9)

‘Binnen heel het jodendom werd een homoseksuele relatie in liefde en trouw afgewezen, ook binnen het jodendom dat sterk door het hellenisme was beïnvloed. Evenmin werd in de omringende heidense cultuur een dergelijke relatie getolereerd. In onze cultuur ligt dat anders.’ (9.35, p.49, r.27-30)

‘Paulus adviseert hem die niet getrouwd is, zich niet kan beheersen en zijn ongehuwd-zijn niet kan stellen in dienst van Gods Koninkrijk, dan ook te trouwen.

En hoewel hij elders in heel positieve termen over het huwelijk schrijft (Ef. 5, 32), noemt hij in dit verband een negatief motief: trouwen als middel tegen seksuele onreinheid (1 Kor. 7, 2). Het is beter te trouwen dan van begeerte te branden (1 Kor. 7, 9). Om aan hen die deze spanning aan den lijve ervaren tegemoet te komen, wordt in analogie hiervan soms gepleit voor het toestaan van een homoseksuele relatie in liefde en trouw.’ (9.35, p.67, r.35-42)

‘Maar nergens vinden we in de Schrift een dergelijke tegemoetkomendheid van God op het punt van de homoseksuele relatie. Wij hebben dan ook geen vrijmoedigheid – ook niet met een beroep op 'de barmhartigheden Gods' – met onze broeders en zusters deze weg te bewandelen. Wij willen ons blijven bewegen in de lijn van de pastorale handreiking van 1986 die in dit verband zegt: 'Werkelijk pastoraat kan (...) nooit bestaan uit het wijzen van een weg, die wel moet leiden tot het overtreden van Gods geboden'. Ook bij het niet-hebben van de gave van de onthouding in engere zin blijft het – hoe pijnlijk ook – geboden zich van homoseksuele handelingen te onthouden.’ (9.35, p.68, r.38-p.69, r.3)

Op enkele niet onbelangrijke punten wordt een verschillend beleid gehanteerd. Het betreft dan met name de mogelijkheid voor hen die in een homoseksuele relatie samenleven om openbare geloofsbelijdenis te doen, eventueel gedoopt te worden en aan het avondmaal aan te gaan. Soms schuilt hierachter de gedachte van een homoseksuele relatie in liefde en trouw als een noodoplossing in de gebrokenheid, soms pastoraal geduld met betrekking tot de heiliging van het leven in het spoor van Christus.

In het synoderapport wordt ook ingegaan op de pastorale nood die gevoeld wordt bij de overweging dat een homoseksuele broeder of zuster ‘tot zijn of haar bestemming mag komen’, zoals de Heere met elk van Zijn kinderen een doel heeft. (9.35, p.74, r.35-40)

‘Ook in de gesprekken over deze keuze zal de pastor barmhartig en bewogen zijn. Hij zal ervoor waken de ander niet tot wanhoop te brengen. Hij zal proberen met het gemeentelid de Bijbel open te doen. Het Woord van God wil ons nooit tot radeloosheid maar juist tot onze bestemming brengen.’ (9.35, p.81, r.36-39)

4.2.4 Christelijke vrijheid

‘De kerngedachte van de 'vrijheid' gaat ervan uit dat God overal aan het werk is waar mensen worden bevrijd van machten die hun welzijn belemmeren. Ook deze gedachte kan worden ingezet in een pleidooi voor de aanvaarding van homoseksuele relaties in liefde en trouw.’ (9.35, p.44, r.2-4)

‘Het evangelie, zo luidt de gedachte, brengt bevrijding. God is daar aanwezig waar mensen met een homoseksuele voorkeur loskomen van machten van vooroordeel en achterstelling. De gedachte van bevrijding functioneert dan als sleutel voor het verstaan van de Bijbel. Vandaaruit worden de teksten gelezen die in de traditie zijn aangevoerd ter veroordeling van een homoseksuele praktijk. Stellig neemt het begrip 'vrijheid' een belangrijke plaats in binnen het getuigenis van de Schrift. God bevrijdt mensen van de macht van zonde en dood. Maar deze boodschap staat niet op zichzelf. Ze concurreert niet met de centrale boodschap van de Schrift, die spreekt over schepping, zondeval en verlossing. God schenkt wel degelijk bevrijding, maar

niet van structuren die Hij goed heeft geacht voor het mens-zijn. Hij wil die structuren juist tot hun recht laten komen.’ (9.35, p.44, r.17-27)

5 ‘Toch kan het in de praktijk voorkomen dat een gemeentelid een andere interpretatie geeft van het Bijbelse spreken dan dit visiedocument doet. Hij meent dan in het licht van de Bijbel wel ruimte te zien voor een gelijkgeslachtelijke relatie in liefde en trouw, en maakt daarvan ook daadwerkelijk gebruik. Daarbij spreken we niet over een gemeentelid dat zich in heel zijn houding en handelen verwijderd van de kern van het evangelie. Wel denken we aan iemand die trouw meeleeft met de gemeente,
10 zoekt naar de wil van God en toch meent dat de Schrift anders spreekt dan de kerkenraad hem voorhoudt. Op zichzelf genomen staat hij direct onder God. Dat mag in elk geval van een belijdend christen worden gezegd. Hij wil luisteren naar de stem van de goede Herder en is daarmee niet gebonden aan een andere macht boven hem die de Schrift uitlegt. God spreekt de gelovige rechtstreeks aan door zijn Woord en Geest. Een christen heeft een eigen verantwoordelijkheid ten aanzien van de wijze waarop hij zijn levenspatroon inricht. Maar hoe moet een kerkenraad in dat geval handelen? Twee verantwoordelijkheden staan dan tegenover elkaar: de verantwoordelijkheid van het gemeentelid vanuit zijn verstaan van het Woord en die van de kerkenraad vanuit zijn verstaan van datzelfde Woord.’ (9.35, p.52, r.44-p.53, r.8)
15
20

‘Homoseksuele relaties in liefde en trouw worden hier en daar verdragen. Soms worden homoseksuele relaties verdragen in het kader van pastoraal geduld met toetreders.’ (9.35 p.85, r.24)
25

4.3 Overwegingen

4.3.1 Schriftgegevens

Het valt uw commissie op dat het merendeel van de revisieverzoeken spreekt over een
30 homoseksuele relatie in liefde en trouw. Echter, er wordt uiteindelijk niet precies helder gemaakt wat zo’n relatie inhoudt. Wanneer kun je spreken van een relatie in liefde en trouw? Het liefdebegrip dat vanuit de Romantiek tot ons is gekomen lijkt daarbij de invulling van de bedoelde relatie te vormen. In de Bijbel wordt liefde op een bredere manier opgevat en daarom vallen het liefdebegrip van zo’n relatie en die van de Schrift
35 niet automatisch samen.

Het synoderapport spreekt van de verbinding van huwelijk en seksualiteit in de Schrift. Deze verbinding lijkt bij de revisieverzoeken losgelaten te worden. Een relatie in liefde en trouw zonder verbinding met het Bijbelse huwelijk, lijkt uw commissie een
40 samenwoningsrelatie te zijn. Voor heteroseksuelen is deze vorm van samenwonen door de kerken afgewezen. Zou het dan niet vreemd zijn om dit aan homoseksuele gemeenteleden toe te staan?

Als Paulus in Romeinen 1 de homoseksuele praxis ‘tegennatuurlijk’ noemt, dan kun je zijn formulering niet omgekeerd inzetten. Je kunt niet op basis van Romeinen 1 beweren dat homoseksuele omgang Schriftuurlijk een basis heeft omdat heteroseksuele omgang voor homoseksuelen tegennatuurlijk is. Bovendien zegt Romeinen 1 dat God de bedoelde mensen in Romeinen 1 immers heeft ‘overgegeven aan oneervolle hartstochten’. Juist het ‘kader van het oordeel’ waarin Paulus homoseksuele praxis ter sprake brengt maakt het

onwaarschijnlijk om uit Romeinen 1 een grond te vinden voor een relatie in liefde en trouw waarin homoseksuele uitingen een plaats krijgen. (Romeinen 1 wordt in hoofdstuk 2 ‘Schriftgegevens’ verder besproken).

- 5 Nergens plaatst het rapport de homoseksuele geaardheid van broeders en zusters in de christelijke gemeente op één lijn met de hoererijpraktijken uit de genoemde Bijbelteksten. De beslissing om een relatie in liefde en trouw voor homoseksuelen af te wijzen valt uiteindelijk vanuit twee lijnen. De eerste lijn vindt zijn grond in de Gods bedoeling van seksualiteit binnen de huwelijkse gemeenschap van één man en één vrouw. De tweede lijn
- 10 komt uit het zwijgen van de Schrift over zo’n verbintenis (*e silentio*), waar overigens ook in de revisieverzoeken (omgekeerd) een beroep op wordt gedaan. Te bedenken is dat er in de literatuur rondom de Bijbel geen passages worden aangereikt waar we een grond vinden voor een algemene acceptatie van zo’n relatie in liefde en trouw voor homoseksuelen.
- 15 De algemene negatieve teneur in de Bijbel over homoseksualiteit maakt het waarschijnlijker dat deze specifieke vorm van homoseksuele omgang (‘in liefde en trouw’), ook wanneer de Bijbelschrijvers die niet gekend zouden hebben, eerder negatief beoordeeld moet worden dan dat deze positief beoordeeld zou moeten worden. De gedachte dat ieder mens zich seksueel vrij zou moeten kunnen ontplooiën, die in sommige
- 20 revisieverzoeken naar voren komt, vindt geen grond in de Schrift zelf, maar is vooral te verklaren uit culturele ontwikkelingen in de afgelopen zestig jaar (zie inleiding hierboven).

4.3.2 Liefdegebod

- 25 Het liefdegebod van de Heere Jezus in Mattheüs 22: 34-40 schakelt nergens het concrete gebod uit. In het synoderapport wordt aan deze gedachte een uitgebreid hoofdstuk gewijd (p.41vv.). Uw commissie vindt het van belang om te wijzen op de geestelijk aard van de geboden. Ze zijn ons gegeven tot bescherming, tot richting en tot vermeerdering van de levensvreugde. Daarin krijgen de geboden uit het eerste testament niet een ondergeschikte plaats, maar ze worden in dienst genomen van het Koninkrijk dat in Christus komt en
- 30 gekomen is. Vandaar dat Jezus de geboden aanscherpt. Zo wordt bijvoorbeeld niet alleen overspel als zonde aangemerkt, maar zelfs het zien om te begeren.

- In de revisieverzoeken wordt steeds een direct verband tussen geaardheid en uitleving van seksualiteit getrokken. Daarbij lijkt de seksualiteit bepalend te worden voor de identiteit,
- 35 terwijl een christen allereerst zijn identiteit vindt in de nieuwe mens die naar de godzaligheid is. Natuurlijk verhoudt een homoseksuele broeder of zuster zich tot zijn of haar geaardheid en de gevoelens die net zo sterk zijn als die van een heteroseksueel. Echter, het is te absoluut gesteld als men meent dat een geaardheid noodzakelijk om een seksuele uitleving vraagt.

- 40 De liefde is de grond maar tegelijk ook de grens van de vrijheid. Als men een relatie in liefde en trouw wil verdedigen vanuit het liefdegebod dan lijkt daar grond voor, maar ogenblikkelijk komt de grens in zicht van de scheppingsordening die geflankeerd wordt door de concrete verboden op uitwassen van seksualiteit, waaronder homoseksuele praxis.

- 45 In revisieverzoeken lijkt een ‘relatie in liefde en trouw’ vooral gekleurd te worden door de zoektocht naar een omgang met seksualiteit. Als in het synoderapport over liefde wordt gesproken, dan is het palet breder dan seksualiteit alleen en wordt er ook gewezen op het belang van een vriendschap die dieper gaat dan de oppervlakkige vriendschappen van

bijvoorbeeld Facebook. In het synoderapport wordt gewezen op de vriendschap van David en Jonathan. De vraag wordt gesteld: ‘Maar zou een dergelijke diepe vriendschap een broeder of zuster met een homoseksuele gerichtheid niet in enige mate tegemoet kunnen komen in het puur menselijke verlangen naar affectie, intimiteit en geborgenheid?’ Die vraag wordt direct gevolgd door het antwoord: ‘Zo zouden zij op hun beurt bij kunnen dragen aan een herijking van vriendschap in Bijbelse zin. Ook op die manier dat deze vriendschap de gemeente herinnert aan het toekomstige samenleven in Gods nieuwe wereld waarin niet de huwelijksrelatie van man en vrouw maar de band in Christus eenheid sticht.’ (9.35, p.77/78, r.36-1)

Waarschijnlijk wordt met ‘liefde’ een romantische liefde bedoeld, dat wil zeggen: een affectieve band die direct samenhangt met de persoonlijke identiteit, met name het seksuele aspect van deze identiteit. Deze identiteit wordt vervolgens in ‘trouw’ (dat wil zeggen: zonder inmenging van een derde in de relatie) vormgegeven. Als die definitie, die in de revisieverzoeken meest impliciet blijft, klopt, is duidelijk dat de Bijbel inderdaad niet doelt op een dergelijke relatie, omdat deze slechts onder de moderne condities, mede vormgegeven door de Verlichting en de Romantiek, denkbaar is. Het denken in termen van een seksuele identiteit past in een klimaat waarin een besef van individualiteit (Verlichting) en authenticiteit (Romantiek) zich breed hebben gemaakt. Huwelijk en seksualiteit worden in de Bijbel echter niet primair in het licht van een romantische liefdesrelatie en als authentieke expressie van seksuele identiteit gezien, maar als een tot offer bereid zijnde expressie van het verbond. In de Bijbel wordt liefde zo een opdracht die niet van onze gevoelens afhankelijk wordt gemaakt. Dat de Bijbelschrijvers deze romantische liefde en seksuele authenticiteit niet kenden, betekent echter nog niet op voorhand dat wat de Bijbel zegt over homoseksuele praxis, niet ook op deze relatie ‘in liefde en trouw’ van toepassing zou zijn, of dat de aanwezigheid van romantische liefde die in trouw wordt vormgegeven, het eind van alle tegenspraak zou zijn. Op twee manieren moet kortsluiting worden voorkomen: door niet direct Bijbelteksten te plakken op hedendaagse fenomenen, maar ook door niet hedendaagse fenomenen als niet beoogd door Bijbelschrijvers en dus direct als toegestaan te beschouwen.

Uiteraard betwist niemand dat liefde een Bijbels kernwoord is. De manier waarop het begrip liefde wordt gebruikt, roept veel vragen op als het gaat om het Bijbelse liefdebegrip. In de revisieverzoeken lijkt voornamelijk gedacht te worden vanuit een ‘ethiek van de liefde’. Die ethiek van de liefde komt haaks te staan op een ‘ethiek van het gebod’. Typerend voor het Nieuwe Testament is dat de ethiek van de liefde en die van het gebod juist dicht bij elkaar gehouden worden. De brieven van de apostel Johannes gaan ons daarin het duidelijkst voor. Wandelen in de liefde betekent ook een liefde tot het concrete gebod en omgekeerd. Dat de liefde daarbij meer tijdloos en het gebod meer tijdgebonden is, laat onverlet dat ze niet losgekoppeld kunnen worden. De liefde komt nergens in de Bijbel los van het gebod te staan. Integendeel, eerder krijgt de liefde kleur door het concrete gebod. Er bestaat niet zoiets als ‘algemene liefde’, waarin slechts de norm zou zijn dat je niemand pijn doet. Stel dat je op die manier consequent over de liefde nadenkt, ligt dan niet binnen een moeizaam huwelijk echtscheiding voor de hand als ik het gevoel heb de ander pijn te doen? Is een oproep tot eerlijkheid strijdig met het liefdegebod als mijn betaling aan de fiscus een faillissement impliceert? De grens van het concrete gebod wordt vloeibaar als een dergelijke opvatting over (algemene) liefde de norm wordt. Als de Bijbel over liefde spreekt, komt dan niet ook het lijden in beeld? Doet liefde in de Bijbel niet vaak pijn vanwege haar allesovergeevende karakter? Dat wordt wel het meest

zichtbaar aan het kruis van Golgotha. Jezus Christus sterft daar uit liefde en in Zijn sterven vervult Hij het concrete gebod. Vandaar ook de worsteling van de discipelen om na de opstanding om te gaan met het concrete gebod. Bijvoorbeeld het apostelconvent in Handelingen 15 laat ons zien dat de geboden niet uit het zicht verdwenen zijn. De liefde van Christus krijgt vorm door in een weg van sterven aan jezelf het kruis op je te nemen en Hem (en zijn geboden) na te volgen. Zo blijven de ethiek van de liefde en die van het gebod aan elkaar verbonden.

Uit bovenstaande wordt duidelijk dat liefde een begreemd begrip is. Dat lijkt in tegenstelling met teksten in de Bijbel waar liefde juist als onbegreemd wordt aangeduid. In dit rapport volstaan we met twee passages te noemen waar dat op het eerste gezicht het geval lijkt. De eerste is Efeze 3: 14-21. Daar spreekt Paulus over de liefde van Christus waarin je geworteld en gefundeerd moet worden. Deze liefde omvat meer dan de individuele gelovige kan bevatten. Er moet daarom ‘samen met alle heiligen verstaan worden’ wat de liefde van Christus is die de kennis te boven te gaat (vers 19). Daar zit dan tegelijk ook de sleutel tot het verstaan. De liefde van Christus gaat (zelfs met samen alle heiligen) onze kennis te boven en daarom wijst Paulus op de werking van Christus Zelf. In Zijn macht kan Hij doen wat boven ons bidden en denken uittreedt. Daarmee wordt de liefde geen springplank voor een onbegrensde ethiek, maar veeleer vormt het een brug naar Efeze 4:1 waar Paulus oproept om ‘te waardig wandelen overeenkomstig de roeping’ die bij Christus’ liefde past. Zo staat hier de liefde in dienst van de een waardige wandel. Het woord ‘wandelen’ heeft alles te maken met een zuivere ethiek die zich richt op de wil van God (*halacha*).

De tweede passage is 1 Korinthe 10: 23 waar staat dat alle dingen geoorloofd zijn. Nog even los van wat in vorige paragraaf over christelijke vrijheid ter sprake kwam, moet gezegd zijn dat Paulus direct aantekent dat hij een navolger van Christus is (11: 1). Het ‘geoorloofd zijn van alle dingen’ staat in 1 Korinthe 10 in het kader van de navolging. Het woord ‘navolging’ draagt ook het gebod van Christus bij zich, zoals dat helder wordt verwoord in de bergrede (Mattheüs 5-7).

4.3.3 *Contra zondige uitleving*

In het synoderapport wordt homoseksuele praxis als zonde aangemerkt. Dat sluit de deur voor elke redenering die ‘gereguleerde praxis’(in liefde en trouw) wil toestaan om uitwassen (lees: tegennatuurlijk gedrag en hoererij) te voorkómen. Het is moeilijk voor te stellen dat je een relatie die je ‘zonde’ noemt ruimte zou geven in de gemeente, zelfs als dat in een relatie in liefde en trouw een vriendelijker gezicht heeft.

Hoezeer we ook beseffen dat het ontberen van een relatie als een levenslange last ervaren kan worden, toch wijzen we met vrijmoedigheid op vele manieren waarop God iemands leven en verlangens in dienst wil nemen van Zijn Koninkrijk. Dat daarvoor vaak een zoektocht nodig is zal duidelijk zijn. In het synoderapport beseft men terdege dat de antwoorden hier niet zomaar voor het oprapen liggen. Maar onder de leiding van de Heilige Geest wordt er in alle radeloosheid een weg geboden.

Juist bij dit argument is het van belang om op tijd ‘uit te zoomen’ en het grotere geheel van de gemeente in het oog te houden. In de gemeente staat de homoseksuele zuster of broeder beslist niet alleen in haar of zijn vragen over de omgang met eigen seksuele gevoelens. We denken aan broeders en zusters die zich onthouden omwille van een zieke echtgeno(o)t(e),

aan hen die nooit tot een huwelijk komen vanwege een beperking of aan broeders en zusters die een actief seksueel leven kenden maar door overlijden van man of vrouw een weg moeten vinden met seksuele gevoelens.

5 Hoe de pastorale route ook onder woorden gebracht wordt, uw commissie wil zich er zeer van bewust zijn dat in het leven van homoseksuele broeders en zusters een last ligt die nauwelijks overschat kan worden. Terecht wordt in revisieverzoeken gewezen op het voorkomen depressie en intense strijd. Voor de kerken klinkt in het synoderapport de niet vrijblijvende oproep om ook werkelijk een liefdevolle gemeenschap te zijn.

10

4.3.4 Christelijke vrijheid

Als je al kunt spreken van een homoseksuele relatie in liefde en trouw, wie gaat die relatie dan waarborgen? Wanneer je als kerken zo'n relatie probeert, gaat er dan geen deur open voor meer vormen van samenleven, zoals bijvoorbeeld polygamie?

15

Is in de revisieverzoeken overwogen dat de uiterste consequentie van het voorgestelde vrijheidsbegrip inhoudt dat zo'n relatie ook kerkelijk gewaarborgd moet worden? Een verbintenis voor Gods Aangezicht ligt dan om de hoek. Daarmee komt het spreken over het Bijbels huwelijk in een licht dat de Bijbel zelf nergens zo aanreikt.

20

Sommige revisieverzoeken zijn van mening dat er geen tucht zou moeten volgen wanneer er sprake is van een relatie in liefde en trouw in plaats van wisselende homoseksuele contacten. Maar men geeft niet aan welke status zo'n verbintenis dan in de gemeente moet hebben. (zie verder voor dit punt hoofdstuk 7 over de tucht).

25

Het valt uw commissie op dat in de revisieverzoeken (begrijpelijkerwijs) sterk gedacht wordt vanuit de moeite die homoseksuele broeders en zusters ervaren. Dat argument vindt misschien nog wel het sterkst zijn weerslag in een missionaire context. Werkt de stelligheid van het rapport met betrekking tot een relatie in liefde en trouw dan niet contraproductief? Juist in een tijd waarin de manier waarop met homoseksualiteit wordt omgegaan onder een vergrootglas ligt, lijkt onvoorwaardelijke acceptatie van homoseksualiteit een voorwaarde om missionair actief te zijn. De vraag die je daarbij kunt stellen is of de heiligheid van de gemeente niet uit beeld verdwijnt. Was niet juist vanouds de heiligheid van de gemeente aantrekkelijk voor buitenstaanders?

35

4.4 Conclusies

4.4.1 Ten aanzien van de in de revisieverzoeken voorgestelde 'homoseksuele relatie in liefde en trouw' ontbreekt het aan duidelijkheid.

40

4.4.2 In het licht van de Schriftgegevens blijft er in de lijn van het synoderapport geen ruimte over om een homoseksuele relatie in liefde en trouw toe te staan binnen de gemeente. Met wat uit de Schriftgegevens naar ons toekomt vindt een homoseksuele relatie in liefde en trouw geen grond. Er worden in de revisieverzoeken op dit punt geen gegevens aangereikt die nog niet in het synoderapport waren benoemd of overwogen.

45

4.4.3 Ruimte voor een homoseksuele relatie in liefde en trouw als vervulling van Christus' liefdegebod moet worden afgewezen, omdat juist in de navolging van Christus het

concrete gebod als invulling van de liefde in de Bijbel naar voren komt. Daar hoort ook de omgang met seksualiteit binnen de veilige verbondskaders van het huwelijk bij. Het loslaten van deze kaders brengt een veelvoud aan vragen met zich mee rondom waarborging van relaties binnen de gemeente.

5

4.4.4 Een homoseksuele relatie in liefde en trouw toestaan om te voorkomen dat gevoelens op andere wijze tot uitdrukking komen, kan in het licht van de Schrift geen begaanbare weg zijn. Veeleer is de gemeente geroepen om naast de homoseksuele broeder of zuster het kruis op zich te nemen en die te dragen. Alleen zo (in die sfeer van gelijkwaardigheid) kan de gemeente als liefdevol en heilig ervaren worden.

10

4.4.5 Het synoderapport duidt de praxis van homoseksualiteit als zonde aan. De christelijke vrijheid is bedoeld om de mens als schepsel voor Gods Aangezicht ten volle tot bloei te laten komen. De vrijheid vindt zijn grens bij het concrete gebod dat zijn kwetsbaarheid als gebroken mens wil beschermen. De christelijke vrijheid kan daarom geen argument zijn om het concrete gebod weg te zetten.

15

Hoofdstuk 5. De gave van de onthouding

5.1. Inleiding

5 In zeker vijf revisieverzoeken komt het argument van de ‘gave van de onthouding’ naar voren. Verwezen wordt naar 1 Kor. 7:7-9. Daar geeft Paulus aan dat ieder ‘zijn eigen genadegave van God’ heeft ontvangen. Vervolgens pleit hij voor alleen blijven, maar geeft hij ook aan: ‘Maar als zij zich niet kunnen beheersen, laten zij dan trouwen, want het is beter te trouwen dan van begeerte te branden.’

10 In dit hoofdstuk willen we bezien of deze passage in 1 Kor. 7 mogelijk ruimte geeft aan homoseksuele relaties in liefde en trouw vanwege het argument dat sommigen van hen niet de gave van de onthouding gekregen hebben. Als de Heere hen die gave niet gegeven heeft, zo wordt in de revisieverzoeken geopperd, dan mogen wij een leven in seksuele
15 onthouding niet van deze homoseksuele broeders en zusters verlangen. Zouden we dat wel doen, dan leggen wij hen wellicht lasten op die zij niet kunnen dragen, en die wijzelf niet dragen. Als de Heere zou willen dat zij celibatair zouden leven, dan zou Hij toch zeker hen de gave van de onthouding hebben gegeven.

20 Pastoraal gezien kan een kerkenraad die in deze lijn denkt een homoseksuele relatie ontraden omdat die niet past bij Gods oorspronkelijke bedoeling, maar toch gedogen om erger te voorkomen. Hierover is in hoofdstuk 4, bij ‘Derde argument: contra zondige uitleving’ ook over gesproken. In dit hoofdstuk kijken we echter specifiek naar het argument van het ontbreken van de ‘gave van de onthouding’.

25

5.2. Citaten revisieverzoeken:

Zoetermeer:

30 ‘In het visiedocument en de pastorale handreiking wordt herhaaldelijk verwezen naar de getuigenissen van broeders als Wolter Rose en Herman van Wijngaarden. Zij hebben ervoor gekozen om als homo celibatair te leven, in de overtuiging dat deze keuze het nauwst aansluit bij Gods bedoeling. Als wij hun getuigenissen lezen worden we stil en zien we hoe de Geest in hun leven werkt. In hun getuigenissen
35 blijkt voor ons iets van het ‘reeds’ van de verlossing. Maar ongetwijfeld realiseert u zich dat deze twee broeders ook wel heel bijzondere gaven van de Here hebben ontvangen. Gaven waar ook andere homo’s en lesbiennes om gebeden hebben (!), maar die ze niet altijd gekregen hebben.’ (11.34, p.3, r.29-36)

Veenendaal Bethel:

40 ‘Paulus ervaart het niet gebonden zijn aan een gezin als een zegen. De komst van Christus betekent een nieuwe tijd met een nieuwe gerichtheid. Een leven gericht op de toekomstige werkelijkheid. Paulus weet van zelfbeheersing, onthouding en de oefening daarin. Hij ziet dit als een gave van de Geest. Paulus benoemt echter ook de nuchtere werkelijkheid dat men beter kan trouwen dan van begeerte te branden.
45 Wanneer wij homoseksuele broeders en zusters oproepen tot een leven in onthouding dienen wij ons bewust te zijn van de te verwachten consequenties bij hen voor wie dit (te) veel gevraagd is. Het kan in de praktijk gemakkelijk tot brokken leiden en het is te goedkoop om de schuld daarvan eenzijdig bij de ‘zondaar’ te leggen. Het kan

11.00/98

ook te maken hebben met het geestelijke keurslijf waarin iemand is geperst.’ (11.41, p.4)

Apeldoorn:

5 ‘Het werkt onnodig vervreemdend om over de gave van de onthouding te beginnen als men eigenlijk probeert te zeggen dat het niet toegestaan is (9.35, p.67, r.6-12). De vrees verwoord in 9.35, p.67 r.18 is terecht dat dit eigenlijk betekent dat je van de nood een deugd probeert te maken.’ (11.42, p.9, r.24-26)

Zwolle:

10 (citaat Henk de Jong): ‘Seks moet niet, er is echt wel ruimte voor alleengang en onthouding. Maar Paulus spreekt van de *gave* der onthouding (I Cor. 7 : 7), daar moeten wij geen *opgave* der onthouding van maken. Dus single blijven – oké, maar dan ook gelijk op: voor beide seksueel geaarden bestaat deze mogelijkheid (Matt. 19: 12).’ (11.43, p.32)

15

Zwolle:

(Dien de Haan): ‘Paulus noemt in 1 Corinthiërs 7:7 het alleen gaan ‘een bijzondere gave’, een ‘charisma’. Maar ook als je die gave hebt, blijft het verlangen naar sámen leven evengoed bij je mens-zijn horen. Het verlangen naar vertrouwen, kameraadschap, aanvulling en correctie.’ (11.43, p.34)

20

Amersfoort:

25 ‘Men dient zich af te vragen of de strijd die de Mérode beschrijft datgene is wat God van alle homoseksuelen vraagt, voor wie de gave van onthouding niet een gave, maar een diepgaande, permanente eenzaamheid betekent.’ (11.44, p.4, noot 2)

5.3. Het synoderapport over ‘gave der onthouding’

30 In 9.35, p.66vv. wordt expliciet over de ‘(gave van de) onthouding’ gesproken. Het rapport benadrukt dat je op twee manieren positief kunt spreken over onthouding.

1. zoals Paulus doet in 1 Kor. 7.
2. in het kader van de zelfbeheersing als vrucht van de Geest.

35

‘Ten aanzien van de ‘genadegave van God’ zoals Paulus daarover schrijft in 1 Kor. 7, erkent het synoderapport dat de ‘gave der onthouding’ aan sommigen in de gemeente gegeven is. Bij deze gave gaat het echter niet om het afzien van een (huwelijks)relatie op zichzelf maar om de opbouw van de gemeente en de uitbreiding van Gods Koninkrijk met alle beschikbare tijd en toewijding. Ook gemeenteleden met een homoseksuele gerichtheid kunnen op deze wijze van grote betekenis zijn.’ (9.35, p.67, r.6-10)

40

Maar we mogen niet te gemakkelijk van de nood een deugd maken. Het synoderapport erkent nadrukkelijk dat het alleen blijven of celibataire leven een kruisdragen met zich meebrengt dat voor gehuwden vaak moeilijk is aan te voelen.

45

‘Daarom mogen we niet gemakkelijk en niet ongenueanceerd spreken over een ‘leven in onthouding’. Zij die geroepen zijn tot een dergelijk leven dragen een last met zich mee.’ (9.35, p.67, r.30-34)

Het synoderapport gaat er dus niet vanuit dat, als de Heere een leven in seksuele onthouding vraagt, Hij daarbij ook de ‘gave der onthouding’ geeft in die zin dat dit leven in onthouding geen grote strijd met zich mee zou brengen. Deze roeping zal niet altijd als ‘gave’ herkend worden. Het zal zeker een geweldig grote ‘opgave’ zijn.

5 Het synoderapport stelt daarom ook expliciet aan de orde of die strijd en moeite dan niet betekent dat deze homoseksuele broeders en zusters de ‘gave der onthouding’ dan niet hebben ontvangen en dat daarom mogelijk niet gevraagd kan worden om in onthouding te leven:

10 ‘Om aan hen die deze spanning aan den lijve ervaren tegemoet te komen, wordt in analogie hiervan soms gepleit voor het toestaan van een homoseksuele relatie in liefde en trouw. (In een voetnoot wordt o.a. verwezen naar een boek van ds. Henk de
15 Jong die in dit verband spreekt over een ‘prothese’.) De intentie achter dit pleidooi zal elke oprecht bewogen pastor herkennen. En om aan het verwijt dat de Farizeeën trof (Mat. 23:23) te ontkomen is het goed deze weg te verkennen. Genoemd pleidooi wordt ingezet met vragen als die hierna volgen. Ligt voor een gemeentelid deze weg open als een huwelijk met een partner van de andere sekse niet mogelijk is en alleen-
20 blijven voor hem een doemscenario is vanwege vrees voor ernstige psychische moeite met alle mogelijke gevolgen van dien? Of zou anders zijn brandende begeerte hem niet tot vluchtige homoseksuele contacten leiden? Als wij blijven zeggen dat een homoseksuele relatie niet overeenkomt met Gods oorspronkelijke bedoeling, is het dan toch niet beter in liefde en trouw met een partner samen te leven dan van begeerte te branden en in de verleiding te komen die brand met erger kwaad te
25 blussen?’ (9.35, p.67, r.45-p.68, r.7)

Het synoderapport stelt vervolgens echter dat het nooit een ‘oplossing’ is om een weg te bieden die strijdig is met Gods geboden. Een citaat uit de Acta van de generale synode van 1986 wordt hierbij aangehaald:

30 ‘Werkelijk pastoraal kan (...) nooit bestaan uit het wijzen van een weg die wel moet leiden tot het overtreden van Gods geboden.’ (9.35, p.68, r.42-43) En daaruit volgt: ‘Ook bij het niet-hebben van de gave van de onthouding in engere zin blijft het – hoe pijnlijk ook – geboden zich van homoseksuele handelingen te onthouden.’ (9.35, p.68v.)

35 Maar is het ‘branden van begeerte’ (of omgekeerd: het niet aankunnen van een leven in onthouding) dan geen argument om een relatie in liefde en trouw dan maar toe te staan om erger te voorkomen? Het synoderapport geeft hierop een ontkennend antwoord, met als argument:

40 ‘Ook na een echtscheiding kan iemand van begeerte branden, maar dat is voor Paulus na een echtscheiding kennelijk geen motief om op het aangaan van een tweede huwelijk aan te dringen.’ (9.35, p.68, r.20-22)

45 In een voetnoot wordt nog gewezen op de dissertatie van professor Selderhuis met de opmerking dat in de tijd van de Reformatie op dit punt wel genuanceerd gedacht werd. Dat laat echter onverlet dat het ‘branden van begeerte’ als zodanig geen argument kan zijn om een weg in te slaan die strijdig is met Gods geboden.

Als de Heere ons een weg wijst, kan die weg toch moeilijk begaanbaar zijn. Het houden van de geboden van de Heere geeft diepe vreugde, maar kan tegelijk met grote moeite en hevige strijd gepaard gaan. Maar, zo stelt het synoderapport, we mogen dan wel verwachten dat Gods kinderen niet met lege handen staan:

5

‘Wij realiseren ons dat de 'smalle weg' van onthouding die wij menen met onze homoseksuele broeders en zusters te moeten gaan, voor hun gevoel benauwend smal kan worden. Maar als het de Heere zelf is die ons die weg wijst, kan het niet zo zijn dat Hij onze broeders en zusters met lege handen laat staan. Niet elke gelovige

10 volgeling van de Heere Jezus heeft de genadegave van de onthouding zoals daarover in het begin van de vorige paragraaf is gesproken. Maar elke gelovige volgeling heeft wel de geestesvrucht die onder andere bestaat in zelfbeheersing (Gal. 5, 22). Dit aspect van de vrucht van de Geest wordt aan elke gelovige geschonken omdat geen gelovige daarbuiten kan.’ (9.35, p.69, r.5-12)

15

5.4. Verder overwegingen bij de ‘gave der onthouding’

Naar de mening van uw commissie dragen de revisieverzoeken geen nieuwe gedachten aan. De in de revisieverzoeken genoemde argumenten komen in het synoderapport reeds

20 aan de orde. Het synoderapport stelt naar het gevoelen van ons als commissie terecht dat vanuit het niet bezitten van de ‘gave der onthouding’ niet geconcludeerd mag worden dat een seksuele relatie aangegaan kan worden. Het is terecht dat het synoderapport signaleert dat dit niet alleen voor homoseksuele broeders en zusters geldt, maar evenzeer voor heteroseksuele broeders en zusters.

25

Wel willen we er aandacht voor hebben dat een leven in onthouding voor homoseksuele broeders en zusters moeilijker is omdat heteroseksuele broeders en zusters (die sterk naar een relatie verlangen) altijd nog de hoop kunnen koesteren dat aan hun beproeving ooit een einde zal kunnen komen. Dat is bij homoseksuele broeders en zusters (die sterk naar een

30 relatie verlangen) niet zo. Deze ‘uitzichtloosheid’ kan de last des te zwaarder maken. Dit laat onverlet dat de zin ‘het is beter te trouwen dan van begeerte te branden’ slechts geldt als de weg naar het huwelijk ethisch gezien open is. Deze zin zal wel goed onderbouwd moeten worden. Het synoderapport doet dat door erop te wijzen dat Paulus in 1 Kor. 7:11 degenen die toch gaan scheiden, zegt ongehuwd te blijven (of zich met haar man te verzoenen). Het argument niet de ‘gave der onthouding’ ontvangen te hebben, geldt in zo’n

35 situatie blijkbaar niet.

Het is volgens uw commissie belangrijk om dit punt verder te doordenken. Wat voor consequenties heeft het als we het al dan niet hebben van ‘de gave van de onthouding’ van

40 doorslaggevend belang achten voor het aangaan of toegeven aan een seksuele relatie? Wat betekent dit als bijvoorbeeld een getrouwde vrouw door een ongeluk, door ziekte of door psychiatrische problematiek niet meer in staat is tot seksuele gemeenschap? Als de man ervaart niet de ‘gave van de onthouding’ ontvangen te hebben, is er dan buiten zijn huwelijk ruimte voor seksuele omgang? Het niet hebben van de ‘gave der onthouding’

45 betekent dan niet dat er dus geen leven in trouw – en dat is in dit geval ook onthouding – gevraagd kan worden.

Er kunnen naar de mening van uw commissie situaties zijn dat de Heere onthouding en zelfbeheersing vraagt, soms zelfs levenslang, terwijl Hij er niet ervaarbaar of constateerbaar de zogenoemde ‘gave van de onthouding’ bij geeft. Soms wordt juist het

tegendeel ervaren. Juist dan mogen we, als de Heere ons in de navolging tot kruisdragen roept, verwachten dat Hij ook de kracht en genade wil geven te volharden onder dat kruis. Die kracht tot zelfbeheersing en onthouding is ook Zijn gave.

- 5 Soms kan wat de Heere vraagt als zeer zwaar ervaren worden, soms mogelijk zelfs als een ‘overvragen’. Dan mogen en moeten we als broeders en zusters om hen heen staan en hen blijvend aanmoedigen te volharden onder het kruis. Dat blijft gelden als iemand in zonde valt en door genade weer mag opstaan. Het getuigt in zulke omstandigheden van goede pastorale zorg als met ernst en bewogenheid gewezen wordt op de roeping de Heere
10 getrouw te zijn tot de dood.

Deze strijd tegen de zonde en om volharding geldt niet alleen voor homoseksuele broeders en zusters (al is de strijd bij hen soms des te heviger omdat die vaak ook gepaard gaat met vragen rondom acceptatie en zelfaanvaarding), maar ook voor heteroseksuele broeders en
15 zusters die niet tot een intieme en seksuele relatie kunnen komen terwijl ze dat wel intens verlangen. Niet iedereen die single is, ervaart dat hij of zij de ‘gave der onthouding’ ontvangen heeft. Een weduwe of weduwnaar die seksuele intimiteit en gemeenschap gekend heeft, kan het als een geweldig zwaar kruis ervaren dat die omgang geen plaats meer kan hebben. Soms komt men niet meer tot een huwelijk en ervaart men een blijvende
20 en hevige strijd om de Heere trouw te blijven.

5.5. Conclusie

De ervaring niet de ‘gave der onthouding’ ontvangen te hebben, kan geen ruimte geven aan
25 een relatie die God in Zijn Woord als ongeoorloofd aanwijst. De strijd kan zeer hevig zijn, eigen krachten klein, de eenzaamheid groot, het kruis zwaar, maar de enige weg die in het pastoraat gewezen kan worden is die van gehoorzaamheid en getrouwheid aan onze Heere Die Zijn weg tot het einde gegaan is. Deze strijd is voor iedere christen tegelijk een zware strijd en een goede strijd. Als duidelijk is dat deze strijd bij homoseksuele broeders en
30 zusters des te heviger is, vraagt dat geen openingen in een richting die de Heere niet wijst (concreet: een homoseksuele relatie), maar vraagt dat om des te meer pastorale bijstand, broederlijkheid, meeleven en mild geduld.

35

Hoofdstuk 6. Neurobiologische aspecten

6.1 Inleiding

5

In enkele revisieverzoeken wordt de rol van de neurobiologische aspecten ter sprake gebracht. Met name het revisieverzoek van Gorinchem heeft een grote inbreng op dit terrein. Nu beseft uw commissie terdege dat er in haar midden geen wetenschappelijke specialisten zijn op dit gebied en dat de vragen die hier kunnen opkomen veelomvattend zijn. Daarom heeft uw commissie een tweetal deskundigen geraadpleegd op het terrein van de neurobiologie.

Allereerst raakt dit onderwerp de biologische gegevens van het mens-zijn. In hoeverre hebben we zicht op het functioneren van de hersenen en de gedragspatronen die daarvan het gevolg zijn. Vervolgens draagt dat een ethische component bij zich. Als een mens (deels) bepaald wordt door zijn brein, kan hij of zij dan wel verantwoordelijk gehouden worden voor zijn/haar gedrag?

Wie zich met deze vragen bezighoudt, raakt ook aan het terrein van de genderidentiteit. Het revisieverzoek uit Purmerend legt daar de vinger bij. Homoseksualiteit en heteroseksualiteit zijn geen gebieden waar je broeders en zusters in niet meer dan twee categorieën kunt onderbrengen. Uw commissie wil dan ook bij vernieuwing uitspreken dat we ons zeer bewust zijn van de worsteling die zusters en broeders met een homoseksuele gerichtheid op dit terrein ervaren. Het complex aan vragen rondom identiteit, de bewegingen in het gedachteleven, de (ontluikende) seksuele gevoelens en de bevestiging (of juist de ontkenning) van ervaringen door de omgeving moeten ons voorzichtig maken in het doen van harde uitspraken rond de bepaaldheid van het brein.

Graag spreken we ook als commissie uit dat we oog hebben voor de intense gevoelens van eenzaamheid die deze vragen kunnen bewerkstelligen bij de betrokkenen. Onmiskenbaar is er soms sprake van depressieve gedachten en van suïcidale gedachten. Een enkel revisieverzoek brengt dat ook ter sprake als aandachtspunt bij de overwegingen rondom homoseksualiteit.

De vragen die rondom de neurowetenschap op tafel liggen, zijn precair en roepen nogal eens verontwaardiging op. In 1988 verscheen in het blad *Akademie Nieuws* een interview met prof. dr. D.F. Swaab. In dat interview onthulde hij de ontdekking dat de hypothalamus van de homoseksueel gerichte man groter zou zijn dan die van de heteroseksueel gerichte man. Uit allerlei hoeken kwam verontwaardigde kritiek. Swaab werd toegedicht dat hij aan eenzijdige theorievorming had gedaan. Echter, de vragen rondom de functie van de hersenen in de bepaling van seksuele voorkeur liggen wel op tafel. Ten diepste zijn het vragen naar de bepaaldheid van gedrag. Is homoseksueel gedrag neurobiologisch beschouwd onvermijdelijk? Mag je aan een homoseksueel gerichte broeder of zuster vragen om van homoseksueel gedrag af te zien als de voorkeustrajecten in de hersenen onmiskenbaar aanwezig zijn?

45

Nogmaals wil uw commissie bedrukken dat zij zich niet verbeeldt ook maar het begin te hebben van sluitende antwoorden op deze vragen. Wel willen we de vragen uitluisteren en bezien of ze de positie van het synoderapport van 2013 op zo'n manier ondergraven dat het roept om een (ver)nieuw(d) perspectief.

6.2 Citaten uit de revisieverzoeken

Voor 1992 werd geen verklaring gevonden voor homoseksuele gerichtheid vanuit biologische factoren. Terecht moet genoemd worden dat er soms met rampzalige (hormonale) therapieën werd geëxperimenteerd ten einde 'homoseksualiteit te genezen'. Het behoeft hier geen betoog dat mensen met een homoseksuele gerichtheid onder zulke onderzoeken hebben geleden.

Toen men de hersenen onderzocht en probeerde in kaart te brengen wat er in het menselijk brein gebeurt, ontdekte men 'eilandjes' die onderling verbonden zijn middels de hersenschors. Dit neuronaal netwerk draagt signalen over die neurotransmitters worden genoemd. Tijdens de communicatie van de hersencellen ontstaat een soort 'favoriet of uitgesleten pad' waardoor een boodschap dezelfde weg kiest als de vorige maal. Dat proces wordt een 'voorkeurstraject' genoemd. Deze voorkeurstrajecten zijn volgens bijvoorbeeld dr. Swaab waarneembaar verschillend bij homoseksuelen ten opzichte van heteroseksuelen.

6.2.1 Onvermijdelijkheid homoseksueel gedrag

Nu stelt het revisieverzoek van Gorinchem op basis van deze bevindingen het volgende:

Gorinchem:

'Dit verschil in neuronale netwerken heeft ook gevolgen voor de seksuele gerichtheid van een persoon. Het is misschien mogelijk voor een homoseksueel gericht persoon om aan te leren om zijn netwerken te gebruiken als ware hij een hetero, maar op de achtergrond blijven toch de oorspronkelijke verschillen bestaan. Het onderdrukken van een oorspronkelijk patroon en het vervangen daarvan door een ander kost veel energie. Dat betekent dat we als we van de mens met een homoseksuele gerichtheid vragen zich als hetero te gaan voelen en gedragen, we van hem of haar vragen de 'eigen' activiteit in zijn of haar netwerken te onderdrukken. Dat leidt er toe dat er veel van de neurotransmitter dopamine wordt verbruikt. Dit zien we bij alle situaties waarbij bepaalde neuronale netwerken worden onderdrukt; veelal gaat het dan om tijdelijk onderdrukken en kunnen eventuele tekorten later worden aangevuld. Echter bij een homoseksuele gerichtheid gaat het om een blijvend onderdrukken. En dat is ernstiger en leidt tot een blijvend tekort aan dopamine. Een toestand van een tekort aan dopamine op het niveau van de neuronale netwerken uit zich psychisch als depressie. En zoals we allemaal weten kan depressie leiden tot suïcide. Vanuit dit perspectief is het dus niet verwonderlijk dat we bij homoseksueel gerichte mensen een verhoogd percentage suïcides vinden.' (11.27, p.4, r.30-p.5, r.10)

6.2.2 Genderidentiteit

Naast de rol van de biologische factoren wijst met name het revisieverzoek van Purmerend op de plaats van genderidentiteit in het geheel van het gesprek over homoseksualiteit. In het revisieverzoek wordt genoemd dat de genderverdeling 'man-vrouw' te simplistisch is ten opzichte van de genuanceerde werkelijkheid rondom genderbeleving. Meerdere chromosoomcombinaties leiden in sommige gevallen zelfs tot een ambigu geslacht. Deze diversiteit bemoeilijkt volgens het revisieverzoek van Purmerend de uitspraken rondom homoseksuele gerichtheid. Dat leidt in het revisieverzoek van Purmerend tot drie uitspraken:

Purmerend:

- a. 'Het rapport gaat uit van een te eenvoudige scheiding in sexus (geslacht) nl. man ten opzichte van vrouw.
- b. De huidige inzichten in genderidentiteit worden onvoldoende opgehelderd om de consequenties voor homoseksualiteit en homoseksueel handelen voldoende te kunnen duiden.
- c. Door de beperkte context in genderidentiteit is er geen ruimte om onderscheid te maken tussen seksueel handelen op basis van genderidentiteit en het veel meer voorkomende seksueel decadent handelen.' (11.39, p.2/3)

In het revisieverzoek van Purmerend wordt vervolgens de vraag gesteld of de Schriftbeschouwing van het synoderapport terecht iedere vorm van seksueel handelen anders dan in de schepping bedoelde man-vrouwrelatie, mag en moet afwijzen. De gedachte in het revisieverzoek is dat niet iedere vorm af te wijzen is omdat er zoveel verscheidenheid is in de biologische sekse en de psychologische beleving daarvan.

6.2.3 Rol van de wil

In het revisieverzoek van Gorinchem leeft de gedachte dat wanneer een kerk van de homoseksueel gerichte broeder of zuster onthouding vraagt, zij iets vraagt dat voor hem of haar onmogelijk is. Sterker nog, het revisieverzoek meent dat op basis van Romeinen 7 dit niet gevraagd *mag* worden. Romeinen 7 zou aantonen dat de homoseksueel gerichte christen zijn 'natuurlijke neiging (tot zonde)' niet kan onderdrukken. Wie dat wel probeert, zou zichzelf beschadigen.

Gorinchem:

'Maar wel brengt de homoseksueel gerichte mens mogelijk (zie paragraaf 3.1 in dit revisieverzoek) zichzelf schade toe door zijn 'natuurlijke' impulsen te onderdrukken, schade die kan oplopen tot depressie en suïcide.' (11.27, p.2, r.22-25)

Gorinchem:

'In de alinea vanaf regel 29 [van het synoderapport, red.] wordt de wil ingevoerd . En de wijze waarop dat gebeurt is gevaarlijk, zoals het er staat lijkt het alsof we in staat zouden zijn met onze wil onze neigingen te controleren. Zegt Paulus niet in Romeinen 7 dat hij het verkeerde wat hij niet wil toch doet? Het is zeker niet zo dat wij zonder meer in staat zijn onze neigingen te controleren, hooguit zijn we in staat onze handelingen enigermate te sturen, maar de neigingen blijven diep in ons aanwezig. En als we die neigingen toch proberen te onderdrukken kan dat soms juist rampzalige gevolgen hebben.' (11.27, p.2/3, r.42-2)

6.2.4 Depressie en gevolgen

Het gevolg van het uitgangspunt in de biologie als basis voor de homoseksuele gerichtheid is dat men weerstand tegen de homoseksuele uitleving als onwenselijk of zelfs onmogelijk beschouwt. Wordt toch onthouding van homoseksueel gerichte broeders en zusters gevraagd, dan wijst het revisieverzoek uit Gorinchem op de onontkoombaarheid van depressie.

Gorinchem:

‘Zij die de biologie als basis aannemen van homoseksueel gericht zijn, zullen zeggen dat het niet anders kan dan dat bij een aantal van deze personen een enorme psychische nood ontstaat, als namelijk hun neuronale netwerken te veel afwijken van die van een hetero.

5 Het kan dan ook bijna niet anders, deze homoseksueel gerichte broeder of zuster moet wel depressief worden van de strijd die hij of zij dagelijks moet voeren, zie paragraaf 3.1. uit dit revisieverzoek. Een al te rechtlijnig toepassen van het visiedocument zou er toe bij kunnen dragen dat onze homoseksueel gerichte broeder of zuster zo depressief wordt dat hij of zij tot suïcide komt.’

10

In het vervolg van het revisieverzoek van Gorinchem (11.27, p.9-10) wordt aandacht gevraagd voor de pastorale fijngevoeligheid rond het thema van depressie bij homoseksualiteit. Ook het revisieverzoek van Hilversum benadrukt dit punt door te stellen:

15

Hilversum:

‘Hoe is de psychische gesteldheid van de betrokkene(n)? Het rapport laat zelf uitvoerig zien hoe groot de nood kan zijn, de eenzaamheid, de neiging tot depressie tot aan de neiging zichzelf van het leven te beroven toe. Is het pastoraal verantwoord om in zo’n situatie van synodewege gedwongen met de boodschap te komen: “We voelen als raad enorm met u mee, maar komen u wel vermanen omdat u in zonde leeft en indien u zich daarvan niet bekeert, dan...”?’ (11.40, p.5, r.42-47)

20

6.3 Synoderapport over neurobiologische aspecten

25

6.3.1 Onvermijdelijkheid homoseksueel gedrag

Het synoderapport uit 2013 heeft duidelijk aandacht voor de biologische factoren van de homoseksuele gerichtheid. Het rapport opent immers het ‘technische deel’ in hoofdstuk 3, paragraaf 1 met een beschouwing over de biologische factoren. Zonder die paragraaf

30

helemaal opnieuw te citeren beperken we ons hier tot de samenvattende conclusie op pagina 11.

‘Sommige verklaringsmodellen worden zeer stellig gepresenteerd, maar zijn toch nog niet zo zeker. Dat geldt bijvoorbeeld voor het onderzoek naar de hersenen van overleden

35

mannen die tijdens hun leven een homoseksuele levensstijl hebben gehad. Dat onderzoek heeft een afwijkende hersenstructuur ontdekt. De vraag is of deze mannen met die

afwijking zijn geboren. Of heeft een deel van hun hersenen zich onder invloed van hun levensstijl sterker ontwikkeld? Op dit gebied is nog veel onduidelijk. Gezien de huidige

40

bevindingen is een duidelijke relatie tussen oorzaak en gevolg niet aanwijsbaar. We kunnen beter spreken over mogelijke invloeden op het ontstaan van een homoseksuele gerichtheid. Elk van de bovengenoemde factoren zou invloed kunnen hebben. Geen enkele factor zal de enige zijn. Stellig is sprake van een complexe wisselwerking.’ (9.35, p.11, r.1-10)

45

De vraag echter die Gorinchem stelt is of voldoende verdisconteerd wordt dat er sprake is van een vermeend dopaminetekort met alle gevolgen van dien. Het synoderapport doet daar geen directe uitspraak over, maar verhoudt zich wel duidelijk ten opzichte van biologische factoren en spreekt uit:

‘Het huidige debat over homoseksualiteit stelt echter nogal fors dat met name biologische factoren bijdragen aan de ontwikkeling van een homoseksuele gerichtheid. Deze zou even natuurlijk zijn als de kleur van de ogen, de huidskleur of linkshandigheid. Mensen zouden mogen en moeten handelen in overeenstemming met hun natuur. De natuur bepaalt dan het doen en handelen. Volgens deze denkwijze is wie een homoseksuele gerichtheid heeft, gerechtigd en genoodzaakt daarnaar zijn leven in te richten. Wie tegen deze natuur ingaat, zou zichzelf schade toebrengen. Niemand mag wie een andere gerichtheid heeft in zijn zelfontplooiing belemmeren, zo wordt gezegd. Wie spreekt over het beheersen van gevoelens, zou een struikelblok opwerpen voor echt mens-zijn. Mensen moeten juist geholpen worden in de daadwerkelijke omgang met hun 'natuurlijke' gerichtheid in een vijandige omgeving en weerbaar worden gemaakt tegen uitingen van homofobie.’ (9.35, p.11. r.11-23)

Het rapport oordeelt met deze zin dat de biologische factoren te dominant worden neergezet in de discussie. Zie voor dit punt verder de evaluatie onder 6.4.1. Uw commissie hecht eraan om op te merken dat het synoderapport nergens aan een homoseksueel gerichte broeder of zuster vraagt om zich heteroseksueel te gedragen.

6.3.2 Genderidentiteit

Het synoderapport werkt met de woorden mannelijk en vrouwelijk zoals we die in het Bijbelboek Genesis tegenkomen. In onze cultuur is die scheiding onderhavig aan de wens om meer recht te doen aan de beleving van mensen die zich niet meer herkennen in één van beide geslachten. In onze maatschappij is een beweging waar te nemen naar de verheerlijking van de ‘uniseks’. Bovendien is de problematiek rondom geslachts(h)erkenning ook werkelijk problematisch wanneer iemand zich van binnen vrouw voelt en mannelijke geslachtskenmerken heeft en andersom. De antwoorden liggen hier niet voor het oprapen en het synoderapport spreekt zich op die manier niet uit over iemands identiteit.

Belangrijker dan de genderidentiteit is in het rapport de ‘identiteit in Christus’.

‘Het heil dat 'reeds' gekomen is, is 'nog niet' ten volle werkelijkheid geworden. Dat is ook het geval bij wie sterk op God vertrouwen. De gelovige die dat herstel niet of nauwelijks ervaart, houdt dan een doorn in het vlees (vgl. 2 Kor. 12, 7). Dat is een bijzonder moeilijke situatie. De verlossing in Christus schenkt aan de gelovige echter wel de herschepping naar het beeld van God, een nieuwe identiteit in Christus. Dat brengt de gelovige ook tot het volgen van Christus. Dit volgen houdt in: het verloochenen van zichzelf, zijn kruis opnemen en achter Christus aankomen.’ (9.35, p.38, r.11-17)

6.3.3 Rol van de wil

Vanuit het revisieverzoek van Gorinchem wordt gezegd dat het synoderapport geen uitgebreide mensvisie op tafel legt. Dat is waar. En dat zal mede veroorzaakt worden door de gereformeerde Schriftbeschouwing die als uitgangspunt in het rapport dient. De ‘natuurlijke mens’ moet vernieuwd worden door de kracht van de Heilige Geest. Die wedergeboorte geeft een nieuw verlangen, namelijk naar heiligheid voor God. Niet meer de begeerte van het vlees, maar de begeerte van de Geest komt voorop te staan (vergelijk Romeinen 7).

‘Maar als Hij zijn volgelingen vervolgens oproept hun oog dat hen tot zonde verleidt uit te rukken en weg te gooien (Mat. 5, 29), maakt Hij tegelijk duidelijk dat begeren niet onvermijdelijk tot 'doen' leidt. Tussen zien, voelen, verlangen én handelen heeft de wil een belangrijke plaats. Bij de identiteit van een wedergeboren christen, een mens in Christus, hoort een wil die is vrijgemaakt van de slavernij aan de begeerte. De begeerte blijft wel en ook onze wil spoort nog niet volkomen met Gods wil, toch kan een volgeling van de Heere Jezus, biddend om de kracht van de Geest, zijn wil mobiliseren om niet aan zondige begeerten toe te geven maar deze te weerstaan. Een gelovig christen aanvaardt een 'zelf' in Christus, inclusief een vernieuwde wil.’ (11.35, p.64, r.24-35)

6.3.4 Depressie en gevolgen

Als in het synoderapport over depressie of negatieve gevolgen gesproken wordt die zouden voortvloeien vanuit de zoektocht rondom de homoseksuele gerichtheid, dan staat dat altijd in een pastoraal kader.

‘In het verleden zijn deze broeders en zusters meer dan eens onheus bejegend. Daardoor hebben zij in de beleving van hun eigenwaarde schade opgelopen. Wij als opstellers van dit document willen meelevens met hen die tot de ontdekking zijn gekomen dat zij een andere seksuele gerichtheid hebben. Deze gerichtheid zal op zichzelf voor hen reeds moeite geven. Ze hebben de ervaring dat ze niet beantwoorden aan het beeld dat hun omgeving van hen heeft en dat zij ook zelf voor ogen hadden. Die ervaring kan ontkenning oproepen, verzet, boosheid en depressie.’ (9.35, p.3, r.29-35)

Het synoderapport houdt zich niet bezig met de verklaringen voor die depressies of het (in)directe verband met homoseksuele gevoelens. Wel honoreert ze de geestelijke dimensie van de vragen van vertwijfeling en aanvechting.

‘Een gelovig christen met een homoseksuele gerichtheid ervaart de spanning in een eigen dimensie. Hoe kom ik aan mijn gevoelens als schepsel van God? Wat moet ik ermee in mijn relatie tot Hem? Aanvaardt de Heere mij wel zoals ik ben? Wat te doen als ik verliefd word? De Schriftwoorden die aan homoseksualiteit raken, zijn scherp en snijden hem in het vlees. Dat doet pijn. Er kan bij het lezen van de betreffende passages een gevoel van vervreemding opkomen: gaat dit wel echt over mij? Wat betekent het voor mijn toekomst als ik mij door zijn Woord wil laten gezeggen en door zijn Geest wil laten leiden? Dit soort vragen kan leiden tot een heftige geestelijke strijd. Psychisch kan dit leiden tot onzekerheid, angst, depressie en identiteitscrisis. Ook voor jongeren met een christelijke opvoeding kunnen negatieve ervaringen en een gebrek aan zelfacceptatie leiden tot een slechtere psychische gezondheid en soms aanleiding zijn voor zelfdoding of het ontwikkelen van plannen daartoe.’ (9.35, p.59, r.10-20)

Uit bovenstaand citaat blijkt ook dat het synoderapport oog heeft voor de vreselijke werkelijkheid van zelfdoding die (voor een deel) voort kan vloeien uit de worsteling rond de gevoelens van seksuele gerichtheid.

Echter, het synoderapport laat het niet bij een droge constatering van de feiten. Nadrukkelijk wordt ook een uitweg uit de depressieve gevoelens gezocht in de identiteit in Christus.

‘In de omkoestering van het lichaam van Christus mag de identiteit in Christus worden ontvangen en verder gevormd. Onze broeders en zusters moeten in de gemeenschap der heiligen een tegenwicht kunnen vinden voor afwijzing, eenzaamheid en depressie. De gemeente heet in de Schrift ook 'bruid van Christus'.’ (9.35, p.76, r.30-33)

5

Uw commissie constateert dat het synoderapport op dit punt de (rol van de) gemeente ter sprake te brengt om een weg te wijzen in de gevoelens van depressie.

10

6.4 Overwegingen bij de neurobiologische aspecten

6.4.1 Onvermijdelijkheid homoseksueel gedrag

15

Met betrekking tot het gegeven dat Gorinchem aanreikt over het dopaminetekort heeft uw commissie informatie ingewonnen bij deskundigen op het terrein van de neurowetenschappen. Dr. S.G. Geuze is senior onderzoeker bij de militaire GGZ en werkzaam in het UMC van Utrecht. Aan hem heeft de commissie gevraagd op het punt van de voorkeurstrajecten in de hersenen uitsluitel te geven is. Hij stelt desgevraagd het volgende:

20

‘Met name het verhaal over een tekort van dopamine bij homoseksueel geaarde mannen is niet waar. Bij mijn weten is dat nog nooit aangetoond. Het omgekeerde is wel aangetoond. Teveel dopamine kan leiden tot seksuele ontsporingen (uiteraard zowel heteroseksuele als homoseksuele ontsporing). En er wordt ook veel te veel opgehangen aan ‘dat eilandje in de hersenstam’ wat anders zou zijn bij homoseksuele mannen. Wetenschappelijk is er niet heel veel onderzoek gedaan naar de biologische verschillen die ten grondslag liggen aan seksuele oriëntatie. Datgene wat wel gedaan is, zoals het onderzoek van Swaab is vaak redelijk controversieel.’

30

Ook prof. dr. A. Aleman, hoogleraar cognitieve neuropsychiatrie bij de afdeling Neurowetenschappen van het UMCG Utrecht en de afdeling Psychologie van de RU, bevestigt dat het onderzoek van dr. D.F. Swaab voor discussie vatbaar is. Hij schrijft: ‘Het revisieverzoek gaat er van uit dat de bevinding van Swaab et al. in 1990 aangaande de grootte van een hersengebiedje (de nucleus suprachiasmaticus) een hard wetenschappelijk gegeven is waar je niet omheen kunt. Dat is geenszins het geval. Het betreft een bevinding die gebaseerd is op een zeer kleine steekproef en die niet afdoende gerepliceerd is (d.w.z. niet bij herhaling vastgesteld in onafhankelijke en grotere steekproeven, wat minimaal nodig is om van een wetenschappelijk feit te spreken).’

40

Uw commissie voelt zich niet geroepen om uitsluitel over dit vraagstuk te geven, maar weet zich wel gesteund in de gedachte dat de seksuele geaardheid tamelijk vroeg in de ontwikkeling wordt vastgelegd en dat deze ontwikkeling in diffuus en fluïde samenspel lijkt te zijn van biologische factoren en invloeden van de omgeving. Hoewel deze twee invloeden beiden van belang zijn, domineert niet noodzakelijk de één boven de ander. Men kan een aanleg (voorkeurstraject) hebben voor bijvoorbeeld depressie, maar dat hoeft niet zonder meer tot expressie daarvan te leiden. Uw commissie beseft dat homoseksuele gerichtheid diep in de identiteit ingrijpt, echter, we constateren voor nu dat zulks niet slechts door biologische factoren wordt bepaald.

45

6.4.2 Genderidentiteit

In 1 Korinthe 11 spreekt de apostel Paulus over de plaats van de vrouw in de gemeente. Hij noemt daar Christus als Hoofd van de man en de man als het hoofd van de vrouw. Dat het woord ‘hoofd’ daar vanuit de Hebreeuwse/oudtestamentische achtergrond de betekenis van ‘voedingsbron’ heeft, is niet onbelangrijk voor het verstaan. Er is op voorhand geen sprake van dominantie of onderwerping. Wel wordt de vrouw vervolgens geconfronteerd met een aantal regels, die in elk geval deze bedoeling hebben dat de scheiding tussen de beide geslachten in de gemeente zichtbaar wordt. Het wordt vrouwen niet toegestaan zich als man te kleden/gedragen, evenmin als dat andersom het geval is. De fundering daarvan zoekt Paulus in Genesis 1 t/m 3. De woorden ‘beeld’ en ‘heerlijkheid’ in 1 Korinthe 11:7 onderstrepen die verbinding.

Nu gaat het uw commissie niet om een complete discussie over genderidentiteit, maar wel om het punt dat de scheiding tussen beide seksen duidelijk naar voren gebracht wordt. Bovendien worden de eerste hoofdstukken van Genesis als achtergrond gebruikt. Daarmee wordt Gods scheppingsbedoeling gehonoreerd.

Dat er vanaf de zondeval sprake is van degeneratie kan niet het motief zijn om onhelderheid te scheppen ten aanzien van Gods wil. De gebrokenheid die ons soms in grote verlegenheid brengt in de pastorale omgang met bijvoorbeeld transgenders, mag hardop genoemd worden. De pijn die zoektocht van sommige broeders en zusters op het terrein van de genderidentiteit ervaren, is immens. De twijfel aan eigen geslachtsidentiteit kan fnuikend zijn voor functioneren in het dagelijks leven. Maar dat laat onverlet dat vragen rondom identiteit geen afbreuk mogen doen aan Gods bedoeling van man(nelijk) en vrouw(elijk) en de waarborging van seksualiteit binnen het huwelijksverbond.

Wel wil uw commissie nadrukkelijk oog hebben voor de verschillen (in beleving) die er zijn tussen homoseksueel gerichte broeders en zusters. Dat er geen sprake is van waterdichte scheidingen is duidelijk. Vanuit zijn vakgebied schrijft dr. E. Geuze daarover:

‘Daarnaast is het goed om op te merken dat seksuele geaardheid ‘op een continuüm’ gezien moet worden. Met andere woorden, het is niet dichotoom (of wel homo, of wel hetero), sommige mensen zijn 100% homo of 100% hetero, maar voor velen zal het ergens tussen in zijn op die schaal. Dat betekent dus dat er ook veel individuele verschillen zijn en het voor de ene persoon ook ‘makkelijker’ is om mijn zijn/haar geaardheid om te gaan dan voor anderen. Hetzelfde gaat ook op voor de behoefte aan seks/intimiteit. Zowel voor homo’s als hetero’s geldt dat sommigen veel behoefte hebben aan intimiteit, terwijl anderen daar geen of weinig behoefte aan hebben (zie bijvoorbeeld het verschijnsel asexualiteit).’

Daarbij moet nog iets gezegd worden, namelijk dat de herschepping uiteindelijk het meest bepalend is voor de identiteit. In dat licht is ‘in Christus man noch vrouw’. Die opmerking maakt Paulus echter niet om het sekseverschil te ondermijnen, maar juist om de eenheid in Christus te benadrukken (Galaten 3: 28). Naast de vragen rondom genderidentiteit blijft staan dat seksualiteit als zodanig (hoe die ook beleefd wordt) in de Schrift staat in het kader van het huwelijksverbond tussen één man en één vrouw.

6.4.3 Rol van de wil

Romeinen 7 wordt nergens in de hoofdtekst van het synoderapport genoemd. Eén keer wordt in voetnoot 42 verwezen naar Romeinen 7, maar dan gaat het om een ander punt dan hier aan de orde is. Vanuit de gereformeerde Schriftbeschouwing is dit gegeven begrijpelijk. De strijd die Paulus in Romeinen 7 beschrijft is in elk geval niet los verkrijgbaar van Romeinen 8, waar die strijd een plek krijgt onder de vernieuwing van de wil door de Heilige Geest. Daarmee is niet alle strijd gestreden, maar wel is die strijd in het kader van het Koninkrijk Gods komen te staan.

Uw commissie maakt daarom de beweging niet mee dat Paulus in Romeinen 7 de wil als het ware ‘uit zou schakelen’. Veeleer laat hij zien dat de onmachtige wil in dienst genomen moet worden van Gods wil door de Heilige Geest. Het vormt in de brieven van Paulus nu juist hét argument om de werken van het vlees te doden. Onze wil is immers niet sterker dan de zonde. Echter, onze veranderde wil wordt door de Heilige Geest in dienst genomen (vgl. D.L. 3/4, art. 16).

Het is in dat verband goed om een onderscheid te maken tussen een offensieve en defensieve strijd. De defensieve strijd richt zich tegen de zonde. Terecht merkt het revisieverzoek met Paulus op dat die strijd bij voorbaat verloren is. De strijd die Paulus in Romeinen 7 en 8 bedoelt is meer een offensieve strijd die zich door de Heilige Geest op Christus richt in plaats van op de zonde. Samengevat schrijft hij in Romeinen 8:13b ‘Als u echter door de Geest de daden van het lichaam doodt, zult u leven’. Daar mag niet het excuus van de onwillige mens klinken. We hebben immers niet de Geest van slavernij ontvangen.

Als onze constitutie een biologische bepaaldheid kent, die soms dus zelfs aanwijsbaar lijkt te zijn in de hersenen, betekent dat niet dat er tussen ‘die gerichtheid’ en het gedrag geen ruimte zit. Hoewel bepaald gedrag soms bijna onvermijdelijk zal zijn, moeten we niet doen alsof er op basis van de biologische gegevens helemaal geen keuzemoment meer in zit.

Elke vergelijking met homoseksualiteit is gevaarlijk, maar toch kan het voorbeeld van agressie hier wel duidelijkheid verschaffen. Een van de geraadpleegde specialisten gaf een voorbeeld: stel dat je bent opgegroeid in een gewelddadige omgeving en er is sprake van structurele mishandeling. Dan is zeer denkbaar dat in de hersenen een voorkeurstraject ontstaat dat in een conflictsituatie makkelijk de route van (fysiek) geweld kiest. Bovendien kan iemand ook nog eens de biologische aanleg hebben om buitengewoon opvliegerig te zijn. Die twee opgeteld geven bijna garantie af voor geweld. Toch blijf je iemand dan wel aanspreken op het keuzemoment voor hij de eerste klap uitdeelt. Al draagt iemand alle ingrediënten bij zich om tot agressie te komen, dat ontheft hem of haar niet van de verplichting tot ethisch juist handelen. Ook al kun je soms alle begrip opbrengen voor misstappen die begaan worden, ook al zullen daarbij vermanende woorden klinken.

Uw commissie wil er mee zeggen dat juist waar we oog hebben voor de bepaaldheid van de seksuele voorkeur, er ook een blijvend appel mag zijn tot een bewuste keus voor bepaald gedrag. Waar dat appel klinkt is ook een christelijke gemeente nodig die fundamenteel bereid is om ‘elkaars lasten te dragen’ en zo de wet van Christus te vervullen (Galaten 6:2).

6.4.4 Depressie

Uw commissie beseft dat de vragen rondom depressieve gevoelens en suïcidale neigingen die in sommige gevallen haast een-op-een voortvloeien uit de worsteling met eigen seksualiteit, groter zijn dan in dit bestek beantwoord kunnen worden. Kennelijk heeft ook het synoderapport niet geprobeerd sluitende antwoorden te formuleren voor deze vragen. Het is belangrijk om te beseffen dat depressie (met eventueel destructieve handelingen, zoals geweld, automutilatie en mogelijk zelfs suïcide) veroorzaakt wordt door een complex aan factoren. Dat in een situatie van de zoektocht naar de omgang met de eigen seksuele gerichtheid de houding van de christelijke gemeente van groot belang is, moet door elke plaatselijke gemeente erkend worden. Tegelijk moeten we ook niet doen alsof het standpunt met betrekking tot homoseksualiteit bij uitstek de aanjager van depressieve gevoelens is. Daarvoor is het tot stand komen van een depressie veel te complex. Dat neemt niet weg dat er voor de christelijke gemeente de dure roeping ligt om een veilige haven te vormen waar concreet ruimte is om gevoelens te delen. Dat vraagt om netwerken, vriendschappen en een gemeente die laat weten dat de ander met zijn worsteling aanvaard wordt.

De mogelijke gedachte dat een ruime toelating van homoseksuele praxis binnen de gemeente zou leiden tot minder depressieve gevoelens, doet geen recht aan de worsteling die homoseksueel gerichte broeders en zusters doormaken als ze een relatie aangaan terwijl ze zelf tot de overtuiging zijn gekomen dat deze weg verkeerd is.

6.5 Conclusies

6.5.1 Hoewel duidelijk is dat er ten aanzien van de biologische factoren mogelijk nog ontdekkingen gedaan kunnen worden, moet gezegd zijn dat zij in elk geval niet de enige pion op het speelveld zijn. Naast de biologische (*nature*) spelen ook andere factoren een rol van betekenis (*nurture*). Het synoderapport wijst daar expliciet op zonder dat zij tot een keuze voor het een of het ander komt. Uw commissie acht dit een wijs standpunt, omdat dit het meest recht doet aan de huidige stand van zaken in het hersenonderzoek, zoals we die begrepen hebben van de geraadpleegde neurobiologische wetenschappers.

6.5.2 Uw commissie onderkent dat er nogal wat mogelijkheden zijn in de beleving van de genderidentiteit. Dat er na de zondeval sprake is van degeneratie van de gebrokenheid, vormt geen maatstaf voor het verstaan van Gods wil. Zonder de problematiek van genderidentiteit tekort te doen, ziet uw commissie geen reden om deze te betrekken in de besluitvorming rondom de seksualiteit van mensen met een gelijk geslacht. Dat er in de praktijk meer variaties voorkomen door genderidentiteit doet niets af aan de lijn van de Schrift die seksualiteit waarborgt binnen het huwelijk van één man met één vrouw.

6.5.3 In Romeinen 7 gaat het er niet om dat wij onze wil controleren en zo onze zondige neigingen onderdrukken. Dat zou inderdaad onmogelijk zijn. In Romeinen 7 en 8 worden wij echter wel oproepen om onze wil in dienst te stellen van de Heilige Geest Die ons bevrijdt van onszelf (en van ons oude vlees) en Die ons bindt in een nieuwe gehoorzaamheid aan Christus.

Vanuit de neurobiologische wetenschappen is aanwijsbaar dat mensen soms een ‘biologisch bepaalde’ voorkeur kunnen hebben voor bepaald gedrag. Echter, daarmee is dat gedrag niet ethisch aanvaardbaar en bovendien sluit het de persoonlijke verantwoordelijkheid ten opzichte van de Heere niet uit maar in.

- 6.5.4 Hoewel de worsteling rondom de gevoelens van homoseksuele gerichtheid en de omgang daarmee in de gemeente en het publieke domein zeer intens kunnen zijn, is de vraag van onthouding niet automatisch de oorzaak van een depressie. De christelijke gemeente zal zonder meer oog moeten hebben voor de depressieve gevoelens die kunnen ontstaan wanneer een broeder of zuster een weg zoekt om met eigen verlangens om te gaan. Dat roept de verplichting op om het pastoraat rondom homoseksualiteit te waarborgen, zodat de gemeente laat zien dat zij oog heeft voor de diepe nood die onbeantwoorde verlangens op kunnen roepen.
- 5
- 10 De in dit hoofdstuk besproken thema's worden in het synoderapport niet uitvoerig behandeld. Wel wordt ernaar verwezen waar dat een functie heeft in de betooglijn van het rapport. Uw commissie is van mening dat de aangedragen gegevens in de revisieverzoeken niet leiden tot nieuwe inzichten of tot herziening van het bestaande rapport op deze punten. Wel is eens te meer duidelijk gebleken dat een pastorale insteek bij de formulering van het
- 15 standpunt rond de vragen naar homoseksuele gerichtheid onmisbaar is. Datzelfde geldt ook voor de pastorale begeleiding die in de kerken gegeven wordt met het oog op homoseksualiteit. In de omgang met de (gevoelens van) de homoseksueel gerichte broeder of zuster zal niet een afgebakend standpunt, maar een gezamenlijk begaanbare pastorale route het uitgangspunt moeten zijn.
- 20

Hoofdstuk 7. Over de tucht

Inleiding

5 In tien revisieverzoeken worden vragen gesteld bij de manier waarop in het besluit en in het daaraan ten grondslag liggende studierapport van de generale synode 2013 wordt omgegaan met de tucht. Kort samengevat gaat het erom dat in het besluit van de generale synode het hebben van een homoseksuele relatie als zonde wordt gezien waardoor de weg van de kerkelijke vermaning (tucht) in beeld komt. In de revisieverzoeken komt de vraag
10 naar voren of dit juist is en of het niet de voorkeur verdient om een andere benadering te kiezen.

7.1 De vraag naar de Schriftuurlijke fundering

15 Het gaat hier om de vraag of er in het rapport van de generale synode van 2013 voldoende gronden vanuit de Schrift zijn aangevoerd om gemeenteleden die in een homoseksuele relatie leven te benaderen met kerkelijke vermaning en eventueel daarop volgend met kerkelijk tucht.

20 **Citaten uit de revisieverzoeken:**

Almere:

1. 'Het is voor ons van uitermate groot belang, dat kerkelijke tucht alleen wordt toegepast op voor iedereen duidelijke, uit Gods Woord voortkomende gronden. Anders gezegd: Wij achten kerkelijke tucht niet mogelijk en niet geoorloofd wanneer
25 de daarvoor aangevoerde gronden niet evident uit Gods Woord blijken.' (11.30, p.2)
2. 'Bij conclusie is het volgens de raad dan ook onjuist om enkel op grond van het feit dat twee mensen een homoseksuele relatie aangaan en onderhouden de weg van de kerkelijke tucht te gaan.' (11.30, p. 2)
3. Almere stelt dat 'er geen doorslaggevende Bijbelse argumenten zijn, die het voor een
30 kerkenraad noodzakelijk maken om over te gaan tot tuchtmaatregelen'. (11.30, p.11)
4. 'Onderwerpen aan opzicht en tucht van de kerkenraad is daar aan de orde, waar de Bijbel evident dingen verbiedt, de gelovige dit ziet en toch doorgaat op zijn of haar heilloze weg. Om die stap te zetten is de onderbouwing van de uitspraak van de GS2013 volstrekt ontoereikend en veel te wankel.' (11.30, p.12)

35

Purmerend:

1. 'Een gebod dat niet dwingend uit de Schrift afgeleid kan worden en waarvan de heilzaamheid niet aan te tonen is achten wij een te smalle basis voor een vorm van
40 pastoraat die uitloopt op de kerkelijke tucht.' (11.39, p.1)
2. 'De Bijbelse basis voor een vorm van pastoraat die uitloopt op de kerkelijke tucht is te smal.' (11.39, p.20)
3. 'We hebben 'niet de vrijmoedigheid om hen die kiezen voor een homoseksuele relatie in liefde en trouw op grond van dat enkele feit onder tucht te stellen. Daarvoor is het te onzeker dat de Bijbel ook over homoseksuele relaties in liefde en trouw
45 verbiedt.' (11.39, p.20)

Apeldoorn:

'Van een kerkelijke uitspraak die zo uitdrukkelijk het gedrag van een bepaalde groep gelovigen als zonde afwijst en er dermate zware en voor een hele groep algemeen

geldende consequenties aan verbindt, mag verwacht worden dat er geen twijfel bestaat over de Schriftuurlijke onderbouwing.’ (11.42, p.1, r.33-36)

Den Haag:

‘We beseffen, het één grijpt in op het ander: wanneer elke homoseksuele handeling en relatie zondig is, zal die zonde met pastorale vermaning en zo nodig censuurmaatregelen benaderd moeten worden. Maar wanneer het niet zo zeker is, of de Schrift elke vorm van homoseksuele relatie afwijst, is het niet goed deze weg te wijzen. We mochten eens ten onrechte broeders of zusters buitensluiten die de Here niet buitensluit.’ (11.47, p.3, r.36-40)

Het synoderapport over de Schriftuurlijke fundering

In het synoderapport wordt voorafgaand aan de bespreking van de relevante Bijbelteksten eerst een hoofdstuk gewijd aan de gelovige omgang met de Schrift (9.35 p.12-14). Daarin wordt aandacht gegeven aan de gereformeerde schriftbeschouwing en aan de grote heilshistorische lijnen waarin de teksten met betrekking tot homoseksualiteit een plaats hebben gekregen. Vervolgens komt aan de orde hoe in de Bijbel gesproken wordt over huwelijk en seksualiteit in hun onderlinge verbondenheid (9.35, p.14-20). De daaropvolgende bespreking van de Bijbelse gegevens is daarom niet los te zien van het grotere kader waarin het staat.

In het synoderapport komen de relevante Schriftgegevens uitgebreid ter sprake (9.35, p.20-33). De conclusie die daarna wordt getrokken is:

‘De teksten die in dit hoofdstuk zijn besproken laten op zichzelf geen ruimte voor een homoseksuele omgang en leefwijze. Een andere vraag is welk gewicht we daaraan hechten. Oudtestamentische geboden waren specifiek gericht tot Israël. De geldigheid van die geboden is niet altijd onverminderd van kracht in de nieuwtestamentische gemeente. Ook bij teksten uit het Nieuwe Testament moeten we bedenken dat zij in een bepaalde setting zijn opgeschreven.’ (9.35, p.33 r.44-49).

Daarbij geeft het rapport er blijk van dat teksten niet alleen genoemd maar ook uitgelegd en gewogen moeten worden:

‘Op basis van de teksten die in het vorige hoofdstuk zijn besproken, heeft de christelijke kerk de eeuwen door elke homoseksuele relatie afgewezen. (...) Toch kunnen we niet volstaan met het citeren van de besproken Bijbelgedeelten. Deze teksten zijn in een bepaalde context gegeven. Die context verschilt van de cultuur waarin wij leven. De vraag is of het gezag van een verbod op een homoseksuele omgang in de toenmalige cultuur onverminderd geldt in onze cultuur. We kunnen niet eenvoudig een rechtstreekse lijn trekken vanuit de genoemde teksten naar gemeenteleden die in een gelijkgeslachtelijke relatie van liefde en trouw leven. (...)

Bovendien moeten we bedenken dat oudtestamentische geboden specifiek bestemd waren voor Israël. Die geboden zijn niet altijd onverminderd geldig in de nieuwtestamentische gemeente. Ook kunnen we vragen stellen bij de teksten uit het Nieuwe Testament. Is bijvoorbeeld wat Paulus heeft geschreven ook op onze situatie van toepassing? Daarom is een proces van weging nodig. Deze weging zal moeten aangeven of binnen de kerk vandaag wellicht ruimte is voor een homoseksuele relatie in liefde en trouw.’ (9.35, p.34, r.5-21)

Na de uitleg en weging van de Schriftgegevens komt het rapport tot de volgende uitspraak:
 ‘Een homoseksuele relatie strijdt met de kern van de Bijbelse boodschap waarin de
 motieven van schepping, zondeval en verlossing centraal staan. Wie wel ruimte zou
 willen laten voor een dergelijke relatie komt in conflict met het gezag van de Schrift.
 5 Het nieuwtestamentische spreken is op dit punt evident.’ (9.35, p.49, r.39-42)

Conclusie over de Schriftuurlijke fundering

Het studierapport van de generale synode 2013 komt aan het eind van de bespreking van
 de relevante Schriftgegevens niet tot de conclusie dat ten aanzien van homoseksualiteit
 10 zoveel onduidelijkheid bestaat dat er geen kerkelijke uitspraak aan verbonden kan worden.
 Integendeel: het rapport concludeert a. dat een homoseksuele relatie is in strijd *met de kern*
 van de Bijbelse boodschap en b. dat het in strijd is met het *gezag van de Schrift* om ruimte
 te laten voor dergelijke relaties. Deze conclusies rusten op de overtuiging dat het spreken
 van met name het Nieuwe Testament evident is.

15 Het feit dat het studierapport met de daaraan verbonden conclusies met unanieme
 instemming op de synode van 2013 is aanvaard, geeft aan dat er in de breedste vergadering
 van de kerken draagvlak voor bestond. Er was geen meerderheids- en minderheidsrapport
 omdat een deel van de studiec commissie van mening was dat er teveel onduidelijkheid
 20 bestond ten aanzien van het spreken van de Schrift over homoseksualiteit. De synode van
 2013 heeft ook niet een opdracht gegeven tot nadere bestudering van (onderdelen) van de
 Schriftuurlijke onderbouwing van het rapport omdat daar nog teveel onzekerheid over
 bestond. In grote eensgezindheid is geconcludeerd dat het spreken van de Schrift - zoals in
 het rapport gedocumenteerd - voldoende duidelijk is.

25 Enkele revisieverzoeken stellen dat de ‘aangevoerde gronden niet evident uit Gods Woord
 blijken’, dat ‘er geen doorslaggevend Bijbelse argumenten zijn’, en ‘dat de onderbouwing
 van de uitspraak van de GS2013 volstrekt ontoereikend en veel te wankel’ is. Er wordt
 zelfs gesteld dat tuchtwaardig gedrag ‘dwingend uit de Schrift afgeleid’ moet kunnen
 30 worden. Er mag ‘geen twijfel bestaan over de Schriftuurlijke onderbouwing’. Want het
 gevaar bestaat dat de kerken ‘ten onrechte broeders of zusters buitensluiten die de Here
 niet buitensluit.’

35 Het is terecht dat kerken bij gewichtige zaken die het persoonlijke leven van
 gemeenteleden raken, vragen om goed gefundeerde besluiten. Volgens uw commissie biedt
 het synoderapport over homoseksualiteit een deugdelijke en voldoende onderbouwing voor
 de daaraan verbonden conclusies - inclusief die over de tucht.

40 Het gaat naar de mening van uw commissie echter te ver om te eisen dat er geen twijfel
 mag bestaan en dat dingen ‘dwingend’ uit de Schrift afgeleid moeten kunnen worden. Het
 is goed om te beseffen dat al ons kennen slechts ten dele is (1 Kor. 13:12). Het is daarom
 onmogelijk om teksten uit de Bijbel zo uit te leggen dat hun betekenis uitputtend aan het
 licht komt. Er zal derhalve altijd het ootmoedige besef moeten zijn dat de kerken besluiten
 en handelen op grond van de kennis die op dat moment aanwezig is (zie studierapport 9.35,
 45 p.36, r.9ev.; p.61, r.8). Maar wel mag gezegd worden dat de kerken onder biddend opzien
 tot God zijn gekomen tot een deugdelijke en voldoende onderbouwing vanuit de Schrift
 om een kerkelijke uitspraak te kunnen doen ten aanzien van homoseksualiteit.

7.2 De vraag naar het inzetten van de tucht

Het gaat hier om de vraag of het juist is in het contact met homoseksuele gemeenteleden de insteek te kiezen van vermaan en kerkelijk tucht.

5 Citaten uit de revisieverzoeken:

Zoetermeer:

1. 'Maar zijn er niet situaties waarin we wellicht helemaal niet geroepen worden om correctief op te treden? Is zwijgen in sommige gevallen misschien niet beter dan spreken?' (11.34, p.2, r.36-38)
- 10 2. 'We pleiten dus voor wat meer ontspannenheid en dynamiek in het pastoraat en in de uitoefening van de tucht en beroepen ons daarvoor op wat in het visiedocument en de pastorale handreiking een en andermaal aan de orde komt: Gods tegemoetkomendheid.' (11.34, p.5, r.19-21)
- 15 3. 'We weten van de opdracht die de synode heeft gegeven tot nadere bezinning over de praktijk van de tucht. Maar juist dáárom was het naar onze overtuiging beter geweest om over het gaan van de weg van de tucht niet zo expliciet te spreken. Hebben we als kerken ooit een vergelijkbare uitspraak gedaan over incest en bordeelbezoek, fraude en openbare dronkenschap? En daar wordt de tucht toch ook toegepast, als dat naar het oordeel van de kerkenraad nodig is?' (11.34, p.8, r.35-40)
- 20 4. 'Natuurlijk zijn we er ons van bewust dat vanuit de kerken aan de synode gevraagd was om een uitspraak, ook over de wijze waarop al dan niet tucht geoefend wordt. Toch vinden we dat geen doorslaggevend argument. De synode had immers ook kunnen besluiten om een dergelijke uitspraak niet te doen. (...) Wat er nu op tafel ligt is volgens ons meer dan genoeg, of liever: teveel. Het zo nadrukkelijk binden van de
- 25 kerken aan het gaan van de weg van de tucht zal voor het pastoraat in deze uiterst tere problematiek vaker een hindernis blijken te zijn dan een hulp.' (11.34, p.9, r.8-17)

Purmerend:

- 30 'Wij achten het daarom niet noodzakelijk en onjuist dat een synode op dit punt een voor alle kerken bindende uitspraak doet die vastlegt hoe kerken dienen om te gaan met alle homoseksuelen, zonder aanzien des persoons. Niet noodzakelijk omdat de synode de kerken ook had kunnen dienen met een studie en eventueel bijbehorend standpunt zonder dat bindend op te leggen. En onjuist omdat de synode op deze
- 35 wijze kerkordelijk gaat vastleggen in welke gevallen kerkenraden al dan niet de tucht moeten gaan uitvoeren.' (11.39, p.21)

Amersfoort:

- 40 'Wij menen dat van het hanteren van de tucht overeenkomstig het synodebesluit naar homoseksuele broeders en zusters toe geen trekkende, laat staan een heilzame, werking uitgaat.' (11.44, p.6, r.6-9)

Groningen:

- 45 'Met homoseksuele broeders en zusters zal de weg van de kerkelijke vermaning en tucht moeten worden gegaan, volgens het besluit van de synode. Dat betekent uiteindelijk: indien zij zich niet onderwerpen zullen zij van de gemeente afgesneden worden. (Art. 77 K.O.) Let wel: ten principale worden daarmee homoseksuele broeders of zusters buiten het heil van Christus geplaatst (!). Zij zijn niet langer broeders en zusters, maar buitenstaanders en ongelovigen. Het is echter de vraag of

dit goed is. Over het algemeen blijken tuchtprocedures vandaag de dag niet meer te werken. Dat heeft zeker met de tijdgeest te maken: de onwil van mensen om zich te buigen voor gezag, maar ook de huiver om autoritair over te komen. Het is echter niet alleen de tijdgeest die zorgt voor een gebrek aan tucht: zou het kunnen zijn dat we als kerken van vandaag minder scherp de grenzen kunnen trekken dan dat we dat vroeger deden?’ (11.45, p.3, r.10-21)

Utrecht-C:

‘Voorop staat dat een massieve, algemene uitspraak over de toelaatbaarheid van homorelaties – kort gezegd: “homoseksuele relaties moeten als zonde worden beschouwd” – geen recht doet aan de complexiteit van het thema.’ (...) ‘Gelet hierop is het wenselijk dat een kerkenraad de toepassing van het pastoraat en de tucht kan toespitsen op een concrete situatie.’ (11.49, p.4)

Leeuwarden:

‘Een tweede vraag betreft het feit dat de synode ten aanzien van de toepassing van de tucht bij samenwonende homoseksuele broers of zussen slechts één optie openlaat. Die optie is de toepassing van de eerste/ tweede trap van de kerkelijke censuur; vermanen en weren van het avondmaal. Dit standpunt lijkt misschien logisch na de conclusies van het theologische deel. Maar waar dit besluit theologisch onderbouwd lijkt, zet het (gelijk) de Bijbelse begrippen barmhartigheid en geduld buiten spel.’ (11.53, p.5)

Het synoderapport over de inzet van het middel van de tucht

Het synoderapport zegt nergens dat homoseksuele gemeenteleden zonder meer onder de tucht gesteld moeten worden. Het rapport beschrijft wel een situatie die in de praktijk zou kunnen voorkomen, namelijk dat een gemeentelid - anders dan het kerkverband - voor zichzelf ruimte ziet voor een homoseksuele relatie. In die situatie zal de kerkenraad het pastorale gesprek met het betreffende gemeentelid moeten aangaan. Afhankelijk van de uitkomst van dat gesprek kan de tucht in beeld komen, op dezelfde manier als dat het geval is bij andere pastorale gesprekken die niet de gehoopte uitkomst hebben.

‘Een kerkenraad zal met een gemeentelid dat naar eigen overtuiging voor zichzelf echter wel ruimte ziet voor een homoseksuele relatie in liefde en trouw, pastoraal moeten spreken. Dat gesprek kan niet anders worden aangegaan dan in de geest en gezindheid van Christus: liefdevol, zorgvuldig en ernstig. De Schrift spreekt in dit verband over 'vermanen'. Mocht dit vermaan, daar waar de zonde een openbaar en ergerlijk karakter draagt, niet leiden tot een verandering van leefwijze, dan wijzen Schrift, belijdenis en kerkorde kerkenraden de weg van de kerkelijke tucht, hoe pijnlijk dat voor de betrokkenen ook is. Het Woord van God gaat ons daarin voor. De belijdenis van onze kerken stemt daarmee overeen en is hierin duidelijk.’ (9.35, p.54/55)

Daarbij zijn de eer van de Heere, de heiligheid van de gemeente en het behoud van de zondaar de leidende motieven.

‘Wanneer gemeenteleden kiezen voor een levenswijze die niet in overeenstemming is met Gods bedoeling en daarin ondanks liefdevol en geduldig vermaan volharden, wanneer zij deze levenswijze koesteren en verdedigen en er niet mee willen breken, heeft de kerkenraad de roeping voort te gaan op de weg van de kerkelijke tucht. Dit naar de eis van de Schrift en in overeenstemming met de gereformeerde belijdenis.

De eer van de Heere en de heiligheid van de gemeente nopen ertoe. Maar ook het behoud van de zondaar, voor wie afhouding van het avondmaal een ernstig en uitsluiting uit de gemeente een ultiem appel blijven in de naam van de goede herder (Jak. 5, 19-20).’ (9.35, p.82, r.29-36)

5

Dat het synoderapport niet zwijgt over de tucht maar die nadrukkelijk aan de orde stelt, heeft te maken met de opdracht van de generale synode van 2007. Daar werd besloten: ‘een studiec commissie in te stellen die de kerken zal dienen met:

1. een rapport waarin een Bijbels verantwoorde visie wordt gegeven op
10 homoseksualiteit en homoseksuele relaties, om de generale synode van 2010 in de gelegenheid te stellen hierover een kerkelijke uitspraak te doen;
2. een pastorale handreiking, die op basis van de onder 1. genoemde visie aandacht schenkt *aan alle relevante aspecten* (cursivering commissie) van de vraag naar de
15 plaats die homoseksuele broeders en zusters in de gemeente van Christus innemen en de pastorale zorg voor hen;
3. hetgeen in de pastorale handreiking 1986 over homoseksualiteit is gezegd voor Bijbels te houden totdat de generale synode van 2010 hierover een kerkelijke uitspraak heeft gedaan’. (Acta GS2007, p.153)

20 Over dit synodebesluit is geen revisie aangevraagd vanuit de kerken. Dat er een kerkelijke uitspraak is gekomen voorzien van een pastorale handreiking, ligt daarom in de lijn van de besluitvorming waar de kerken zelf om gevraagd hebben. Daar sluit het synoderapport in 2013 bij aan:

25 ‘De synode gaf ons de opdracht aandacht te besteden aan 'alle relevante aspecten van de vraag naar de plaats die homoseksuele broeders en zusters in de gemeente van Christus innemen en de pastorale zorg voor hen'. Daarbij hoort ook de kerkelijke tucht.’ (9.35, p.84, r.15-17)

30 Bovendien: juist wanneer vanuit *pastorale motieven* wordt nagedacht over de plaats van homoseksuele gemeenteleden, kan de tucht niet buiten beschouwing blijven. Want het is onmiskenbaar dat er in kerken van gereformeerd belijden een koppeling bestaat tussen pastoraat en kerkelijke tucht. Deze koppeling gaat terug op de Schriften zelf. Het werk van een goede herder is in Ezechiël 34 niet alleen het weiden van de schapen, maar ook het terechtwijzen bij verkeerd gedrag (Ezech. 34,17-22). Als Christus het motief van de goede
35 herder uit het OT opneemt en op zichzelf toepast, noemt Hij ook het opkomen voor schapen tegenover alles wat bedreigen kan als kenmerk van de Goede Herder (Joh. 10:12). Er zouden nog meer voorbeelden uit de Bijbel te noemen zijn. Het laat zien dat Bijbels pastoraat vanuit dezelfde liefdevolle betrokkenheid aan de ene kant troost en steun wil bieden, maar aan de andere kant ook correctie en vermaning waar dat nodig is om in het
40 spoor van de Goede Herder te blijven (of daarnaar terug te keren).

In het licht van de gemaakte opmerkingen in enkele revisieverzoeken hecht uw commissie eraan om te onderstrepen dat niet een kerkenraad iemand buiten het Koninkrijk van God plaatst, maar de zondaar zelf. Wie niet blijft in het spoor van de Goede Herder, zet *zichzelf*
45 op een doodlopende weg. De zonde schept afstand tot God. Om een zondaar van de ernst daarvan te doordringen, kan een kerkenraad die situatie in een uiterste pastorale poging via de tucht formeel bevestigen.

Het studierapport van de synode geeft de reden aan waarom kerkenraden het leven in een homoseksuele relatie wel tijdelijk maar niet permanent kunnen ‘gedogen’:

5 ‘Punt is natuurlijk wel dat er in het geval van een homoseksueel samenleven geen sprake is van een verborgen maar van een openbare zonde. Een dergelijk samenleven brengt ons in de gereformeerde traditie met onze broeders en zusters juist vanwege de openbaarheid van de zonde in de sfeer van de kerkelijke tucht.’ (9.35, p.87, r.36-40)

10 Niettemin heeft het rapport er oog voor dat kerkenraden te maken kunnen hebben met uitzonderlijke situaties waarin zij om pastorale redenen een andere weg menen te moeten gaan dan wat als kerkelijk uitgangspunt in het synoderapport is neergelegd:

15 ‘Uit het geheel van dit rapport vloeit voort dat ook in missionaire situaties de kerkenraad in beleid en pastoraat als uitgangspunt hoort te nemen dat een broeder of zuster met (openheid voor) een homoseksuele relatie niet kan worden toegelaten tot het doen van openbare geloofsbelijdenis, de heilige doop en de viering van het heilig avondmaal. Wat wij nu niet kunnen overzien maar ook niet mogen uitsluiten is dat zich een uitzonderlijke situatie voor kan doen waarin een kerkenraad zich genoodzaakt weet om van dit uitgangspunt af te wijken. Het 'nog niet' van het Koninkrijk brengt dan met zich mee dat wat een onmogelijke mogelijkheid is
20 tijdelijk een mogelijke onmogelijkheid (J. Hoek) wordt. Ook in een dergelijk geval zal de richting waarin men zich beweegt duidelijk moeten zijn: het beëindigen van de homoseksuele relatie en een leven in onthouding. Er zal pijn worden gevoeld bij het feit dat men op dit moment zover nog niet kan komen en de inzet zal steeds zijn stappen te zetten in de goede richting. In de gemeente zal in dat geval er tegelijk een
25 eenparig gevoelen zijn dat de kerkenraad in deze uitzonderlijke en incidentele situatie het werk van de Geest en het 'reeds' van het Koninkrijk in het leven van een broeder of zuster erkent en tot openbare geloofsbelijdenis, doop en avondmaal toelaat. De zorgvuldigheid van de besluitvorming en de eenheid van het kerkverband kunnen dan gediend worden door in vertrouwen deze situatie tevoren met een
30 adviesaanvraag voor te leggen aan de classis.’ (9.35, p.88, r.1-19)

Conclusie over het inzetten van de tucht

35 Vanuit de revisieverzoeken klinken stemmen die zeggen dat het niet juist is dat het synoderapport 2013 zo nadrukkelijk spreekt over de tucht. Uw commissie meent dat de generale synode van 2007 een opdracht meegaf aan de studiecmissie waarbij de tucht niet buiten beschouwing kon blijven.

40 Het studierapport uit 2013 trekt geen overhaaste conclusies zoals bijvoorbeeld dat gemeenteleden met een homoseksuele relatie direct onder de tucht gezet zouden moeten worden of dat de kerken meteen voorgeschreven wordt welke trap van tucht van toepassing zou zijn. Het synoderapport zet in bij het pastorale gesprek en laat eventuele tuchtoefening daarvan afhangen. Daarbij geeft het rapport er blijk van te beseffen dat zulke pastorale gesprekken niet gemakkelijk zijn - zoals dat altijd het geval is bij gesprekken met
45 gemeenteleden die in strijd raken met wat Gods Woord ons voorhoudt. Niettemin spoort het rapport de kerken aan om deze gesprekken niet uit de weg te gaan omdat het daarin gaat om de eer van de Heere, de heiligheid van de gemeente en het behoud van de zondaar. Daarin komt helder naar voren dat zulke gesprekken als heilzaam middel willen

functioneren. Daar dit in de praktijk niet gemakkelijk is, pleit het synoderapport voor een herbezinning op het functioneren van de tucht.

5 Het synoderapport geeft de plaatselijke kerkenraden veel ruimte om in deze complexe problematiek hun pastorale verantwoordelijkheid in te vullen. Er wordt zelfs aangegeven hoe men zou kunnen handelen wanneer een kerkenraad te maken krijgt met een uitzonderlijke situatie.

10 *7.3 De vraag of tucht niet meer hindert dan heilzaam is*

Het gaat hier om de vraag of de weg van kerkelijk vermaan en tucht niet meer een hindernis blijkt te zijn dan een heilzaam middel.

Citaten uit de revisieverzoeken:

15 Zoetermeer:

‘Maar wat de synode in 2013 uitgesproken heeft hindert – in elk geval in zijn conclusie! – het pastoraal gesprek meer dan dat het dit gesprek faciliteert.’ (11.34, p.7, r.34-36)

20 Purmerend:

‘In de pastorale handreiking die het rapport ons aanreikt, hangt ondanks alle goede woorden over wijsheid, zachtmoedigheid en liefde, vanaf het begin een kiezen-of-delen-situatie over het pastorale contact, doordat de pastorant vanaf het begin weet dat de kerkenraad hem/haar onder tucht zal moeten stellen. Naar onze overtuiging legt dat een te grote druk op het pastorale contact waarbinnen kerkenraadsleden samen met de homoseksuele broeder/zuster vanuit de Schrift en voor Gods aangezicht willen spreken over de praktijk van het leven.’ (11.39, p. 20)

Hilversum:

30 ‘Er zijn tal van aspecten te bedenken waarom het pastoraal onjuist en niet in de Geest van Christus zou zijn om - ongeacht de specifieke situatie van mensen - hoe dan ook te gaan vermanen en te spreken van zonde die tuchtwaardig is. In die benadering blijft er geen enkele ruimte meer voor een echt, open gesprek.’ (11.40, p.5, r.25-29)

35 Leeuwarden:

‘Als we dit besluit handhaven legt dit in voorkomende gevallen namelijk een enorme druk op elk pastoraal gesprek. Het te voeren gesprek kan niet meer door de plaatselijke gemeente gevoerd worden zonder dat de uitkomst door dit besluit van buitenaf gedomineerd wordt. Naar onze overtuiging is hierdoor een goed pastoraal gesprek waar in openheid en onbevangenheid geluisterd wordt niet goed meer mogelijk. Elke betreffende pastorant kan namelijk bij voorbaat weten wat de pastor uiteindelijk zal gaan zeggen.’ (11.53, p. 5)

Het synoderapport over de wijze waarop tucht ingezet kan worden

45 Het synoderapport laat zien dat wanneer op grond van de Schrift gezegd moet worden dat het hebben van een homoseksuele relatie zonde is, dit niet zonder gevolgen kan blijven in de praktijk van het gemeentelijke leven. Het gezamenlijke kerkelijke standpunt zal ook doorvertaald moeten worden naar de praktijk van het pastoraat. Daarbij zet het synoderapport niet in op een vorm van pastoraat die op voorhand onvruchtbaar is. De

nadruk valt op het voeren van gesprekken ‘in de geest en gezindheid van Christus: liefdevol, zorgvuldig en ernstig’ (9.35, p.55).

5 Er kunnen situaties zijn die wel zorg oproepen, maar waar kerkenraden juist wordt afgeraden meteen de tucht in te zetten:

‘Het pastoraat kan voortgang hebben wanneer een homoseksueel gemeentelid een relatie aangaat en tegelijk lid wil blijven van de gemeente. Hier past dan wel grote zorgvuldigheid en goed inzicht in de situatie. Soms is er sprake van het aangaan van een intieme vriendschap met de oprechte bedoeling zich van seks te onthouden. In het licht van wat wij eerder schreven over vriendschap zal de pastor eerlijk zijn grote zorg uitspreken. Maar niet alles wat grote zorg geeft en doet waarschuwen, noopt direct tot maatregelen in de sfeer van de kerkelijke tucht.’ (9.35, p.81, r.18-24)

15 Tegelijk geeft het synoderapport er blijk van te beseffen dat de manier waarop in het kader van pastorale gesprekken de tucht in de huidige kerkelijke praktijk in beeld kan komen, niet altijd goed begrepen wordt.

‘Ons zijn zeker voorbeelden bekend van met grote zorg en volhardende liefde gehanteerde kerkelijke tucht die soms een zegenrijke uitwerking had maar wij menen toch van een verontrustende ontwikkeling te moeten spreken. Wij vragen ons ernstig af of in de praktijk van ons kerkelijke leven deze sleutel niet meer en meer in onbruik raakt. En dan niet maar omdat hij ons ontvreemd wordt door een tijdgeest die niet van tucht wil weten. Daar is zeker iets van waar. Individualisme en autonomie houden bij de kerkdeur geen halt. Regelmatig moeten kerkenraden ervaren dat een aanzienlijk deel van de gemeente hun vermaan niet begrijpt, laat staan steunt. In hoeverre is het onderlinge vermaan nog een levend aspect van ons gemeentelven? Tegelijk is ook waar dat levenssituaties zo complex kunnen zijn dat de vraag gerechtvaardigd is of onze kerkenraden soms wel in staat, of zelfs bevoegd zijn tot het verrichten van het nodige onderzoek.’ (9.35, p.83, r.6-16)

30 Om deze reden vraagt het synoderapport om een herbezinning op het functioneren van de tucht in het kerkelijke leven.

Het synoderapport signaleert het vermoeden dat er bij de uitoefening van de tucht een concentratie waar te nemen valt op een bepaalde soort van zonde en dat andere zonden in de kerk makkelijk buiten beeld lijken te raken of anders behandeld worden. Dat geeft des

35 te meer reden om nog eens goed te kijken naar het functioneren van de sleutel van de tucht: ‘Heeft de wereld het geluk verseksualiseerd, daarvóór heeft de kerk de zonde verseksualiseerd. Het valt zelfs niet uit te sluiten dat het eerste mede reactie is op het laatste en daarmee – meer dan ons lief is – een onbetaalde rekening van de kerk. Heel vaak betrof de uitoefening van kerkelijke tucht zonde tegen het zevende gebod. Een enkele keer zonde tegen het achtste gebod, namelijk dan wanneer fraude aan het licht kwam. Maar worden alle hebzucht, gierigheid en verkwisting die onder ons openbaar komen desnoods met kerkelijke censuurmaatregelen tegemoet getreden? En de andere zonden die Paulus in Romeinen¹ noemt (vs. 29-31)? Worden allen van het avondmaal geweerd die vanwege soms jaren gekoesterde boosheid tegen een broeder of zuster in onverzoenlijkheid voortleven? Of vanwege de roddel die levens kan verwoesten? Of vanwege het op de Bijbelkring vrijmoedig debiteren van opvattingen die volstrekt in strijd zijn met de Schrift en het gereformeerde belijden?’ (9.35, p.83, r.31-41)

Het rapport van de synode is er niet op uit om uitgewerkte voorschriften te geven hoe kerkenraden moeten handelen met homoseksuele gemeenteleden. Het is niet meer dan een handreiking die dienstbaar wil zijn aan de plaatselijke zorg voor broeders en zusters.

5 'De synode gaf de opdracht tot het schrijven van een pastorale handreiking. Al studierend bleek het wijze van die opdracht. Een handreiking, niet minder en niet meer. Een pastorale vingerwijzing zou te weinig zijn. Dan zou alleen een richting worden aangegeven, een denkrichting of een looprichting voor de herder en de kudde. Omdat het leiden van de schapen inderdaad wel doelgericht is maar ook iets heeft van 'van stap tot stap', kon daarmee niet worden volstaan. Een pastorale
10 handleiding zou evenwel weer teveel zijn. Daarvoor zijn de schapen te uniek en is het terrein te weerbarstig. Daarom een handreiking die dienstbaar wil zijn aan de plaatselijke zorg voor broeders en zusters, in het bijzonder de homobroeders en – zusters. Naar de even duidelijke als bescheiden omschrijving van pastoraat die wij eerder gaven: zeggen dat er een Herder is.' (9.35, p.88)

15

Conclusie over de tucht als hindernis

In de revisieverzoeken wordt de vrees geuit dat pastorale gesprekken op voorhand zinloos zijn wanneer bekend is dat het hebben van een homoseksuele relatie als zonde wordt
20 gezien en dat daar eventueel tuchtmaatregelen aan verbonden kunnen worden.

20

Het synoderapport dringt aan op intensieve pastorale gesprekken in de gezindheid van Christus met het oog op de eer van God, de heiligheid van de gemeente en het heil van de betreffende gemeenteleden. Daarbij staat de tucht niet voorop. Maar een open gesprek is niet een gesprek met een open einde in de zin dat elke uitkomst even acceptabel is in het
25 licht van de Schrift. Wat de kerken vanuit een oprecht verstaan van de Schriften als zonde menen te moeten benoemen, zal ook als zonde in de praktijk van het gemeentelijke pastoraat behandeld moeten worden. Wanneer gemeenten en kerkenraden deze stap niet meer willen zetten, dreigt het gevaar dat de tucht niet meer functioneert en dat dit derde kenmerk van de ware kerk (art. 29 NGB) uit de praktijk van het gemeentelijke leven
30 verdwijnt. Te vrezen is dat de liefdevolle betrokkenheid op elkaar als leden van de gemeente van Christus daar dan direct onder te lijden heeft. Want tucht is welbeschouwd een vorm van onderlinge betrokkenheid en een middel tegen afval, liefdeloosheid en onverschilligheid in de gemeente van Christus (zie ook verder aan het eind van dit hoofdstuk bij paragraaf 7.5).

35

7.4 De vraag of de generale synode bevoegd is besluiten te nemen die het pastorale beleid van plaatselijke gemeenten raken

40 Het gaat hier om de vraag of een plaatselijke gemeente niet veel meer vrijheid heeft in zaken van vermaan en tucht dan de besluiten van de generale synode lijken toe te staan.

Citaten uit de revisieverzoeken:

45

Purmerend:

'De plaatselijke kerken meer ruimte te geven voor een eigen afweging in pastoraat en tucht.' (11.39, p.1)

Hilversum:

1. ‘De kerkorde (artikel 71-76) is er duidelijk over dat de bevoegdheid tot het oefenen van vermaning en tucht berust bij de kerkenraad. Bij die bevoegdheid hoort nadrukkelijk ook de eigen oordeels- en besluitvorming. De synode is niet bevoegd iets dermate verstrekkends over de invulling van vermaning en tucht voor te schrijven’. 11.40 p. 5
2. ‘Artikel 85 van de kerkorde is hier in geding: door de te volgen pastorale lijn in een ethische kwestie vast te leggen en voor te schrijven aan een plaatselijke kerk, dreigt de synode te gaan heersen over een plaatselijke kerk en over de ambtsdragers van die kerk.’ (11.40, p.5)

Amersfoort:

‘Het is aan de generale synode om de kerken te dienen met zaken van gemeenschappelijk belang. Het is aannemelijk dat een synode de kerken dient met een studierapport. Maar gaat zowel het pastorale als ook tuchtrechtelijke protocol dat aan dit rapport verbonden is niet te zeer voorbij aan het gezag en de bevoegdheid en de pastorale verantwoordelijkheid van de plaatselijke kerkenraad en raakt dit niet aan art. 85 KO: geen kerk zal over andere kerken, geen ambtsdrager over andere ambtsdragers, op welke wijze ook, heersen. Op dit punt geldt dat in een meerdere vergadering (zie art.30 KO) slechts datgene behoort te worden behandeld wat in de mindere niet kon worden afgedaan.’ (11.44, p.5, r.45-51)

Groningen:

‘Door de kerkenraden voor te schrijven hoe zij in pastoraal opzicht met homoseksuele medebroeders en zusters moeten omgaan, ontnemt de synode hen de vrijheid waar juist het gereformeerd kerkrecht zo op hamert. Elke kerkenraad zou de vrijheid moeten hebben en houden om in gehoorzaamheid aan Schrift en belijdenis op zijn eigen wijze vorm te geven aan zijn pastorale werk.’ (11.45, p.3)

Utrecht-C:

‘Naar onze mening dienen kerkenraden van afzonderlijke gemeenten de ruimte te hebben c.q. te houden om over de aanvaardbaarheid van homorelaties op plaatselijk niveau beleid te formuleren en in voorkomend geval een eigen afweging te maken met betrekking tot toepassing van de tucht en het pastoraat.’ (11.49, p.2)

Leeuwarden:

‘We willen graag meer verantwoordelijkheid bij de plaatselijke gemeente om per geval te kijken hoe er met deze broers en zussen moet worden omgegaan. Niet de synode maar de plaatselijke gemeente zal moeten bepalen wanneer en in hoeverre de tucht moet worden toegepast.’ (11.53, p.6)

Het synoderapport over de relatie van kerkverband en plaatselijke gemeente

Er was voorheen geen aanleiding om een kerkelijk standpunt in te nemen over homoseksualiteit. De vragen over dit tere onderwerp waren gelaten in de vrijheid van de plaatselijke gemeente. Dat veranderde omdat er in een plaatselijke gemeente een appelzaak ontstond over het kerkenraadsbeleid inzake homoseksualiteit. De particuliere synode van het Noorden heeft besloten dat het beter was deze gevoelige problematiek niet per situatie in de vorm van een appelzaak te behandelen. Via een instructie is de generale synode

verzocht om een kerkelijke uitspraak voor te bereiden om op deze manier alle gemeenten van het kerkverband te dienen.

5 'De praktijk laat zien dat er vragen zijn die hij [= de kerkenraad] niet alleen kan beantwoorden. De vraag naar homoseksualiteit en homoseksuele relaties is daarvan een voorbeeld. Een kerkenraad kan daarover zelf nauwelijks een in de gemeente algemeen aanvaard oordeel geven. Daarvoor is de zaak te complex. Die complexiteit is door de generale synode van 2010 erkend. De synode heeft een studiec commissie benoemd en ook deze commissie de opdracht gegeven advies te vragen aan de
10 hoogleraren van de Theologische Universiteit te Apeldoorn. Dat een plaatselijke kerk over deze aangelegen zaak die nauw verbonden is met de uitleg en toepassing van de Schrift zelf nauwelijks een onbestreden oordeel kan geven, is ook gebleken. Vanuit een plaatselijke kerk is via de classis en de particuliere synode de vraag naar homoseksualiteit en homoseksuele relaties terechtgekomen op de tafel van de
15 generale synode van 2007.' (9.35, p.54, r.5-16)

Een volgend argument dat in het synoderapport wordt genoemd, is de overtuiging dat de vragen rondom homoseksualiteit de grenzen van de plaatselijke gemeente overstijgen.

20 'Onze vorm van kerkregering is presbyteriaal en synodaal. De ouderling (presbyter) heeft daarin een prominente plaats, maar in afgeleide zin ook de synode. Juist ten aanzien van aangelegen zaken waarover een plaatselijke kerk niet alleen kan beslissen, kan en moet een bredere vergadering of synode uitspraken doen. Dat dient het kerk-zijn en eveneens diegenen die door een kerkelijke uitspraak worden geraakt. In dit geval is met het oog op homoseksuele broeders en zusters duidelijkheid nodig. Zij zijn lid van een plaatselijke gemeente maar behoren ook bij een kerkverband. Het
25 is kerkelijk ongerijmd dat zij bij een eventuele overgang naar een andere christelijke gereformeerde kerk met een ander pastoraal beleid inzake homoseksualiteit worden geconfronteerd.' (9.35, p.54, r.36-45)

Conclusie over synodale bevoegdheid en plaatselijke vrijheid

30 Zoals aangegeven bij de conclusie onder 7.2 geeft het synoderapport veel ruimte aan de plaatselijke gemeente bij het toepassen van wat de kerken gezamenlijk hebben geformuleerd als uitgangspunt.

35 Tot 1986 was er geen sprake van een gezamenlijk geformuleerd kerkelijk standpunt of een gezamenlijk kerkelijk beleid met betrekking tot homoseksualiteit. In de praktijk van het kerkelijke leven bleek dat er een appelzaak ontstond over het beleid van een plaatselijke kerkenraad met betrekking tot homoseksuele gemeenteleden. In plaats van slechts één gemeente verder te helpen in deze problematiek, besloot de particuliere synode van het Noorden een instructie in te dienen om alle gemeenten van het kerkverband te dienen met
40 een kerkelijke uitspraak en een pastorale handreiking. De generale synode van 2013 heeft deze uitspraak gedaan en de pastorale handreiking met het onderliggende studierapport aan de kerken aangeboden.

45 7.5 Enkele afsluitende overwegingen

De moeite die vanuit de revisieverzoeken naar voren komt over de tucht, roept de vraag op of de kerkelijke tucht in de praktijk die plaats in het kerkelijke en gemeentelijke leven heeft, die haar op grond van Schrift en belijdenis toekomt.

- De gemeente van Christus heeft de roeping om voluit pastorale gemeente te zijn. Daarin is geen plaats voor de liefdeloze onverschilligheid zoals blijkt uit de vraag van Kaïn: ben ik mijns broeders hoeder? (Gen. 4,9) In de pastorale gemeente is ieder de hoeder van zijn broeder en zuster. Want in de gemeente van Christus zijn alle leden aan elkaar verbonden door de band van de liefde en van de Heilige Geest (Ef. 4,3 en Kol. 3,14). Om die reden kan het de gemeente niet onverschillig laten wanneer iemand in zonde valt en op afstand van Christus komt te staan. Vanuit de liefde zal men elkaar terecht willen brengen (Gal. 6,1).
- 10 Willen wij op een eerlijke manier met onze homoseksuele broeders en zusters in de gemeente omgaan, dan zal dat steeds moeten gebeuren vanuit het besef wat de pastorale gemeente is: een gemeenschap in geloof en liefde verbonden aan Christus en bijeengehouden door de band van de Heilige Geest. In die pastorale context kan correctie van iemands gedrag nodig blijken. Terecht stelt het synoderapport uit 2013 al dat hier met wijsheid en voorzichtigheid mee omgegaan moet worden vanuit de houding en gezindheid van Christus (9.35, p.55, r.4, zie ook p.56, r.8). Maar dan zal evenzeer duidelijk moeten worden dat het de kerk onwaardig is wanneer de gemeente allerlei zonden zou gedogen met als enige uitzondering de zonde van een homoseksuele relatie. Wanneer wij elkaar op grond van de Schrift oproepen de goede strijd te strijden, dan zal die strijd tegen *alles* gericht moeten zijn wat tegen Gods Woord ingaat (9.35, p.83-84).

- Om op een eerlijke, liefdevolle manier pastoraat en tucht in de praktijk van de gemeente te laten functioneren, acht uw commissie het nodig (evenals als het synoderapport uit 2013, zie 9.35, p.82-84) dat er een voortgaande bezinning zal zijn over de manier waarop de tucht gehanteerd wordt. Tucht begint immers bij zelftucht: jezelf spiegelen aan Gods Woord. Daarnaast komt de onderlinge tucht in de gemeente. En pas dan komt de kerkelijke tucht in beeld. Dat roept toch op zijn minst de gedachte op dat de kerkelijke tucht pas werkelijk naar behoren kan functioneren als zelftucht en onderlinge tucht als gezonde basis daarvan functioneren. Dat besef lijkt uw commissie niet overal in de kerken te leven. Het zou goed zijn daar met elkaar aan te werken.

Hoofdstuk 8. Over de relatie kerkverband en plaatselijke gemeente

Inleiding

5 Verschillende revisieverzoeken tekenen bezwaar aan tegen het feit dat de generale synode een besluit genomen heeft inzake homoseksualiteit dat de vrijheid van de plaatselijke kerken inperkt, met name waar het betreft de uitoefening van de tucht. In dit licht worden nog verschillende andere bezwaren aangevoerd, onder meer de vraag of een synode meer kennis en inzicht in deze zaak zou hebben dan een kerkenraad.

10 Uw commissie wil in de eerste plaats in algemene zin ingaan op het geschetste bewaar en vervolgens per revisieverzoek nader ingaan op de daarin geuite bezwaren rond dit thema.

Voor het nadenken over de geopperde bezwaren in de revisieverzoeken zijn voor dit onderdeel de volgende artikelen uit onze kerkorde relevant:

15

Art. 30 ‘In deze vergaderingen zullen geen andere dan kerkelijke zaken worden behandeld. Dat dient op kerkelijke wijze te gebeuren. In meerdere vergaderingen behoort slechts datgene te worden behandeld, wat in de mindere vergadering niet kon worden afgedaan, of wat behoort tot de kerken van de meerdere vergadering in het algemeen.’

20

Art. 31 ‘De besluiten van de vergaderingen worden genomen na gemeenschappelijk overleg en zo mogelijk met eenparige stemmen. Wat bij meerderheid van stemmen uitgesproken is, zal voor vast en bondig worden gehouden, tenzij bewezen wordt, dat dit in strijd is met het Woord van God, de belijdenis of de kerkorde.’

25

Art. 36 ‘De classis heeft over de kerkenraad hetzelfde gezag als de particuliere synode over de classis en de generale synode over de particuliere.’

30

Uit het studierapport zijn relevant de pagina’s 54-55 van de digitale versie en p.104-105 van de gedrukte versie onder het kopje: 2.2. *Kerkenraad en synode*.

35

De basisgedachte achter het kerkverband dat we elkaar dienen met onderling advies en hulp, maar ook dat we wezenlijke zaken samen bespreken en besluiten, is onder meer af te leiden uit Handelingen 15. Verder leert het ons ook zicht te krijgen op de verhouding tussen synode en plaatselijke gemeente. Een zaak, die plaatselijk raakt aan de fundamentele van het christelijke gemeentelven wordt voorgelegd aan de ‘kerkelijke vergadering’ te Jeruzalem. Daar wordt een oordeel over de kwestie gegeven met de woorden: *‘het heeft de Heilige Geest en ons goedgeacht.’* Deze uitspraak wordt in de gemeenten met blijdschap en als vertroostend ontvangen. De kanttekeningen merken bij het woord ‘ons’ op: *‘die onder de voornaamsten waren van aanzien, kennis en beleid onder de kerkdienaren aldaar’.*

40

45

Voetius beroept zich voor de eenheid van de gemeenten en haar regering in classes en synoden op plaatsen in het Nieuwe Testament zoals 2 Kor. 8:1-4 en Romeinen 15:26, maar toch in het bijzonder op het hierboven genoemde in Handelingen 15. Hij zegt dan ook dat het gezag der synoden niet alleen berust op kerkelijk recht, maar op een goddelijke instelling (Poll. Eccl. IV).

We kunnen ook denken aan Handelingen 16,4 ‘En toen zij de steden langs reisden, brachten zij hun de bepalingen over waarvan de apostelen en de ouderlingen in Jeruzalem besloten hadden dat men *die* in acht moest nemen.’

5 Calvijn merkt bij Handelingen 15 op: *‘Wij moeten weten, dat hier van Godswege worden voorgeschreven de vorm en orde, die gehouden moeten worden in het samenroepen van de synode, wanneer er een verschil is ontstaan, dat op een andere wijze niet bijgelegd kan worden’.*

10 Tegenover het independentisme is in de gereformeerde traditie altijd de noodzakelijkheid van een krachtige organisatie benadrukt. Een organisatie waarbij enerzijds de zelfstandigheid van de plaatselijke gemeente werd beklemtoond, maar anderzijds ook werd benadrukt de saamhorigheid en onderlinge samenwerking, omdat de gemeenten één zijn in Christus. Maar ook om samen te waken voor de zuiverheid van de leer en het zuiver

15 Bij de samenroeping van de synode te Emden 1571 werd in de oproepingsbrief geschreven: ‘dat de kerkelijke eenheid zou strekken tot eer van de almachtige God en tot opbouw van Zijn gemeente.’ Vanuit de eenheid in belijden regelde men op deze synode ook zaken ten behoeve van het geestelijk welzijn van de gemeente. Mede ook om de
20 eenheid van de kerk zoveel mogelijk in de praktijk te brengen. Op de Synode van Dordrecht 1618/1619 zien we ook de waarde van synodale besluiten om de eenheid van de leer met elkaar te bewaren.

25 Als het gaat over de verhouding tussen de kerkenraad en de bredere/meerdere vergaderingen geldt, dat de kerkenraad een permanent college is dat het gezag van Christus handhaaft en verantwoordelijk is voor de handhaving van opzicht en tucht. Maar in de bredere vergadering komen meerdere kerken bijeen om gezamenlijk over bepaalde zaken een beslissing of oordeel te vellen. Een bredere vergadering heeft geen gezag van zichzelf, maar door de aanwezigheid van de afgevaardigden van de mindere vergadering wordt op
30 de meerdere vergadering een macht samengebracht waarvan men dan spreken kan als van een macht in de hogere graad. Voetius zegt daarover: ‘Evenals de macht van tien mensen in graad meerder is dan van één, van alle apostelen samen meerder dan van elke apostel op zichzelf, zo is ook de macht van tien kerken in graad meerder dan van één kerk’.

35 De autonomie van de plaatselijke gemeente wordt begrensd door de besluiten van de bredere vergadering. De plaatselijke gemeente heeft zich immers *vrijwillig* aangesloten bij het kerkverband en daarmee uitgesproken te houden aan wat gezamenlijk wordt besloten. Hierdoor heeft de plaatselijke kerk bewust en vrijwillig een deel van haar zelfstandigheid
40 afgestaan aan het geheel. Het principe dat in art. 30 KO wordt vastgelegd, maakt dit duidelijk: *‘In meerdere vergaderingen zal men niet handelen, dan hetgeen dat in de mindere niet heeft afgehandeld kunnen worden.’*

45 Alleen wanneer gemeenten er onderling (bijvoorbeeld bij een classisvergadering) niet uit kunnen komen en de zaak in de kerkelijke weg wordt aangebracht, kan een meerdere vergadering daarover een bindende uitspraak doen.

We merken verder op dat wat de bredere vergadering uitspreekt niet het karakter heeft van een advies (independentisme), maar geldt: *'dat wat door de meeste stemmen wordt goedgevonden, zal voor vast en bondig gehouden worden'* (art 31 KO).

- 5 In art. 36 wordt het gezag en de bevoegdheid van de meerdere vergaderingen nader uitgewerkt. *'De classis heeft over de kerkenraad hetzelfde gezag als de particuliere synode over de classis en de generale synode over de particuliere'*.
 Onze kerkorde spreekt in dit verband over de meerdere vergadering. De Nationale Synode van 1581 sprak over de *majoribus conventibus*. Het woord major wijst op het feit dat
 10 meerdere kerken samenkomen. Maar dit houdt tevens meerder gezag in, omdat meerdere gemeenten door hun afvaardiging hun gezag ter beslissing in bepaalde zaken samenbrengen. Dit is de achtergrond van art. 36.

- Het kerkordelijke principe, zoals verwoord in art. 36, gaat uit van de gedachte dat een
 15 gemeente zich *vrijwillig* heeft aangesloten bij een bepaald kerkverband en in dit licht ook vrijwillig de uitoefening van een deel van de bevoegdheid van de kerkenraad overdraagt aan de meerdere vergadering. Achter deze gedachte van de vrijwilligheid ligt het
 uitgangspunt dat niemand een kerkenraad kan en mag ontdoen van de macht die hem door Christus is gegeven. Ook een synode kan dit dus niet doen. Echter, krachtens de vrijwillige
 20 aansluiting bij een kerkverband sturen de kerkenraden hun afgevaardigden naar de meerdere vergadering om gezamenlijk met de andere kerkenraden te oordelen en te besluiten over datgene wat de mindere vergaderingen zelf niet kunnen afhandelen.

- Het studierapport wijst daarop in 9.35, p.54, r.6-9: *'De praktijk laat zien dat er vragen zijn die hij niet alleen kan beantwoorden. De vraag naar homoseksualiteit en homoseksuele relaties is daarvan een voorbeeld. Een kerkenraad kan daarover zelf nauwelijks een in de gemeente algemeen aanvaard oordeel geven. Daarvoor is de zaak te complex.'*

- Even verderop schrijven ze vervolgens: *'Deze procedurele gang van zaken, waarbij een plaatselijke kerk de hulp inroept van het kerkverband, heeft grote waarde. Daarin komt de verbondenheid van de kerken tot uiting. Een kerkenraad staat niet alleen. Zaken die boven zijn competentie uitgaan, kunnen of zullen besproken worden in een breder verband'*.
 Om daar vervolgens de conclusie aan te verbinden: *'Onze kerken hebben met elkaar afgesproken dat zij voor vast en bondig houden wat in een meerdere vergadering wordt
 35 besloten. Daaronder valt ook de vraag die hier aan de orde is. Dat is zeker een zaak die heel het kerk-zijn raakt. (...) Een dergelijke synodale uitspraak is bindend voor de kerken. De regel binnen ons kerkverband is dat wat een generale synode uitspreekt door de kerken voor vast en bondig wordt gehouden tenzij in een later stadium wordt uitgesproken dat die uitspraak strijdt met Schrift, belijdenis en de aangenomen kerkorde. Wat door de generale
 40 synode is uitgesproken, wordt geacht uitgesproken te zijn door een afzonderlijke kerkenraad.'*

- Dat dit al een oud principe is binnen het presbyteriaal-synodaal stelsel blijkt bijvoorbeeld uit een uitspraak van de synode te Groningen uit 1602 'Er is besloten dat de besluiten dezer
 45 synode, die door de classis behoren te worden uitgevoerd, in elke classis getrouw en ernstig zullen worden nagekomen; en zo enige classis hierin nalatig bevonden wordt, zal zij daarop ter volgende synode worden aangezien en naar behoren gestraft.' Mutatis mutandis geldt dit ook voor de kerkenraad.

Uw commissie is van mening dat het studierapport in bovengenoemde citaten meer nog het principe van de vrijwilligheid had kunnen beklemtonen, daar dit de dragende gedachte achter ons kerkverband en haar aangenomen kerkorde is.

- 5 Almere: (11.30, p.10-11)
2. Ook wij kunnen gebruik maken van aanwezige en/of ingevlogen expertise, kennis en ervaring bij de analyse van de Schriften, de geestelijke toepassing van de Schriften en praktische, gemeentelijke implementatie van het Schriftuurlijk samenleven;
 10 Al wat wij als gemeente op grond van bovenstaande vooronderstellingen op eigen niveau kunnen beslissen hoeft niet door een meerdere vergadering te worden behandeld. Wij denken zelfs dat dat niet mag;
3. Wij geloven, dat geen ding mag worden aangenomen of geleerd dan alleen op grond van de Heilige Schrift. Ook NGB art. 7 ‘Mag men geen geschriften van mensen, hoe
 15 heilig de schrijvers ook geweest zijn, op één lijn stellen met de goddelijke Schriften, ook de gewoonte niet met Gods waarheid - want de waarheid gaat boven alles -, evenmin het grote aantal, de ouderdom, de ononderbroken voortgang in de tijden of de opvolging van personen, of de concilies, decreten of besluiten’.
 20 Wij citeren dit artikel niet omdat u geschriften op één lijn met de Bijbel zou stellen, maar omdat u een veronderstelde traditie van de christelijke kerk in deze kwestie aanhaalt als medeonderbouwing van uw verbod;
4. Het lijkt ons anachronistisch om a priori te veronderstellen, dat een synode meer kennis en inzicht zou hebben dan een lokale kerk of kerkenraad. Een dergelijke overtuiging
 25 past niet meer in een tijd, waarin christenen alom hoog opgeleid zijn, de kennisbronnen voor iedereen toegankelijk en het forumgesprek ter onderlinge correctie publiek is. Daarbij en wellicht veel belangrijker past een dergelijke overtuiging ons niet omdat Jezus het bewaren van de kudde in handen legt van o.a. vissers. Ongeletterde mensen die niet tot de kring van Schriftgeleerden behoorden. Denk daarbij ook aan wat Paulus
 30 zegt tegen de Korintiërs: ‘Let namelijk op uw roeping, broeders: er zijn onder u niet veel wijzen naar het vlees, niet veel machtigen, niet veel aanzienlijken. Maar het dwaze van de wereld heeft God uitverkoren om de wijzen te beschamen, en het zwakke van de wereld heeft God uitverkoren om het sterke te beschamen. En het onaanzienlijke van de wereld en het verachte heeft God uitverkoren, en wat niets is, om wat iets is teniet te
 35 doen, opdat geen vlees voor Hem zou roemen. Maar uit Hem bent u in Christus Jezus, Die voor ons is geworden wijsheid van God en gerechtigheid, heiliging en verlossing, opdat het zal zijn zoals geschreven staat: Wie roemt, laat hij roemen in de Heere.’ Volgens ons gaat het om geestelijke mensen, niet zozeer om een opleidingsniveau of andere maatschappij -gerelateerde kwalificaties;
 40
5. Wij onderschrijven, dat wij ons als lokale kerk door onderlinge afspraken hebben gebonden aan een landelijk verband en de koers van dat landelijke verband en zo hebben wij naar ons besef ook altijd gehandeld. Dit geldt echter niet wanneer enige
 45 meerdere vergadering de lokale kerk gaat binden aan een uitspraak, die Bijbels gezien niet eenduidig is (zie eerdere argumentatie). En het geldt ook niet voor leeruitspraken, die een meerdere vergadering meent te kunnen doen naast Schrift en belijdenis, waarop de afgesproken eenheid is gebaseerd (daarover later meer):

6. Bijgevolg achten wij uw hele betoog van pag. 50-54 ongerijmd, anachronistisch en een synode onwaardig. U bindt daar op ontoelaatbare wijze de gewetens van geloofsgemeenschappen en individuen, die allen hun eigen verantwoordelijkheden en hun eigen middelen hebben gekregen van God.'

5

Almere stelt de volgende vragen:

4. Kunt u ons uitleggen, waarom wij in Almere een synode-uitspraak zouden moeten volgen op dit punt wanneer wij in de gemeente uitstekend onze eigen weg kunnen gaan? Door de kerk van Zwolle kwam het op uw tafel, maar dat betekent toch niet dat dan ook alle kerken zich dienen te houden aan uw uitspraak?;
5. Als gevolg van het vorige punt: Heeft de GS2013 naar aanleiding van de zaak-Zwolle niet een veel te grote uitspraak gedaan? Daarmee is haar uitspraak opeens alle kerken gaan betreffen. Dan is er in onze ogen iets mis met (1) de uitspraak of met (2) de vooronderstellingen daarin;
6. De uitspraak kan ver buiten de bevoegdheden van de synode komen te liggen en zich niet alleen maar beperken tot de door leden van Zwolle gestelde vraag. Dat zou dan betekenen dat u een leeruitspraak buiten Schrift en belijdenis doet over het praktische leven van lokale kerken en haar leden. Daarover straks meer;
7. De uitspraak veronderstelt verder dat de synode anders dan individuele christenen en/of kerkenraden wel de bevoegdheid, de gaven en de mogelijkheden heeft om een voor velen levens- en gemeenschapsbindende uitspraak te doen. Heeft een synode die bevoegdheid werkelijk? En heeft een kerkenraad die niet?;
8. Tenslotte blijft het ons waar het gaat om de relatie tussen de synode en de kerkenraad onduidelijk waarom wij als kerkenraad een koers zouden moeten volgen, die de onze niet is terwijl wij met onze koers uitstekend in de vrede van Christus kunnen leven in de gemeente. We zeggen niet, dat wij alle antwoorden hebben, maar in het niet willen binden van gewetens en in het hebben van een open cultuur van bidden en Bijbel lezen in de gemeente komen wij in de Zuiderpoort goed de tijden door. Wij hebben in dezen de uitspraak van de GS2013 niet nodig.
- Wel zijn we dankbaar voor het studierapport, want we hebben goede gesprekken met elkaar naar aanleiding van dat rapport. We hebben de kennis, het niveau, de gaven en mogelijkheden om op dit ethische punt een eigen weg met de gemeente te gaan.'

Uw commissie wil hierbij opmerken:

2. Almere ontkent de complexiteit van de onderhavige problematiek door te stellen dat zij dit zelf kan beoordelen. De praktijk in de classis Zwolle heeft bewezen dat die veronderstelling niet juist is.
3. Het standpunt dat de synode inneemt is gebaseerd op de Heilige Schrift, maar heeft geenszins de pretentie gelijk te zijn aan de Heilige Schrift Zelf en is daarmee niet in strijd met NGB art. 7.
- De verwijzing naar de traditie van de christelijke kerk is niet een bewijs, maar een ondersteuning van het bewijs gevonden in de Heilige Schrift.

4. Naar het oordeel van uw commissie strijdt de opvatting van Almere met het uitgangspunt van het gereformeerd kerkrecht, dat juist wel ervan uitgaat dat een synode meer kennis en inzicht heeft dan een plaatselijke kerkenraad. Daarom spreekt ze ook van een meerdere vergadering.

5

5. Het besluit van de synode is juist genomen op basis van de Schrift en de belijdenis en behoort daarom ook door de aangesloten kerken voor vast en bondig gehouden te worden.

10 6. In deze reactie neemt naar het oordeel van uw commissie Almere een ander kerkordelijk standpunt in dan dat waar het aan gebonden is.

In antwoord op de vragen van Almere:

15 4. Ja, het is overeenkomstig de kerkorde dat een dergelijke uitspraak, die aangevraagd is door een kerkenraad, voor het gehele kerkverband geldt. Het studierapport merkt hierbij op (p.54, r.43-45) ‘Het is kerkelijk ongerijmd dat zij bij een eventuele overgang naar een andere christelijke gereformeerde kerk met een ander pastoraal beleid inzake homoseksualiteit worden geconfronteerd.’

20 5. Het is inherent aan een kerkverband dat een uitspraak van de synode alle vrijwillig aangesloten kerken treft.

25 6. Almere maakt in haar vraag niet duidelijk, waarom het buiten de bevoegdheid van de synode ligt om een uitspraak te doen over de zaak die door Zwolle ter tafel is gebracht. Het tweede deel van de vraag is irrelevant omdat het hier niet een uitspraak betreft over het praktische leven van een lokale gemeente.

30 7. De synode heeft inderdaad op grond van wat bepaald is in de kerkorde de bevoegdheid om dergelijke verstrekkende uitspraken te doen. Een kerkenraad heeft op grond van dezelfde kerkorde deze bevoegdheid niet.

35 8. Het gezamenlijk verstaan van de Schriften op aangelegen zaken is het hart van een kerkverband. Hiermee staat op gespannen voet de conclusie aan het eind van punt 8 “Wij hebben de kennis, de gave en de mogelijkheden om op dit ethische punt een eigen weg met de gemeente te gaan”.

Purmerend: (11.39, p.21)

40 6. De synode mengt zich met deze uitspraak teveel in de pastorale en disciplinaire verantwoordelijkheid van de kerken, zo komt de eenheid in het kerkverband onder druk te staan.

a. Het rapport dreigt het gezag van de Schrift afhankelijk te maken van het gezag van kerkenraad en synode.

45 Het duidelijkst blijkt dit in de volgende zin: “Ten aanzien van de vraag naar de uitleg van de Schrift weegt het oordeel van de kerkenraad zwaarder dan dat van een individueel gemeentelid” (54:2-4). En op pag. 54 wordt mutatis mutandis hetzelfde gezegd over de positie van de synode ten opzichte van de kerkenraad. Echter, op deze wijze wordt het gezag van de Schrift afhankelijk gemaakt van het gezag van de kerken over gemeenteleden en van de synode over kerken. En het is onze mening dat het gereformeerde kerkrecht niet zo bedoeld is. Niet voor niets is er voor gemeenteleden

een recht van appel tegenover kerkenraden. Daaruit blijkt dat ook kerkenraden (en zelfs synodes) kunnen dwalen. Op zichzelf delen we de opvatting dat gemeenteleden onderworpen zijn aan het gezag van de kerkenraden en kerkenraden gehouden zijn aan besluiten van meerdere vergaderingen. Maar dan alleen omdat en voor zover zij

5 getrouw de Schrift naspreken. De suggestie die van het rapport uitgaat in 54:1-16 is echter dat de kerkenraad beter in staat is om de Schrift uit te leggen dan een individueel gemeentelid en een synode beter dan de kerkenraad. Maar dat is niet wat het gereformeerde kerkrecht bedoelt. Het gereformeerde kerkrecht bedoelt te waarborgen

10 dat in de kerken het gezag van Christus heerst, via de Schriften en niet via menselijke bedenkzels. In feite worden hier door de synode bij voorbaat andere Schriftuitleggingen afgewezen door te stellen dat de uitleg van de synode een hoger gezag heeft dan van de kerkenraad, en de uitleg van de kerkenraad dan de uitleg van een gemeentelid. Dat het vraagstuk van homoseksualiteit complex is en dat kerkenraden er vaak niet toe in staat

15 zijn om een algemeen aanvaard oordeel te geven in de gemeente is een feit. Maar daarmee is nog niet bewezen dat de synode de Schrift beter verstaat dan de kerkenraden, en al helemaal niet dat de synode wél in staat is om een algemeen aanvaard oordeel te geven, dit revisieverzoek bewijst het tegendeel. We hebben grote moeite met de suggestie dat het gegeven dat kerkenraden geen algemeen aanvaard oordeel kunnen geven erop zou wijzen dat kerkenraden de problematiek van

20 homoseksualiteit niet voldoende doorzien en niet in staat zijn om zelf de Schrift op niveau uit te leggen en toe te passen. Opnieuw: dit revisieverzoek toont aan dat kerkenraden in staat zijn om op niveau de Schriften te lezen. Er is genoeg kennis in huis om een zorgvuldige afweging te maken. Aanvullend valt hier op te merken dat het vraagstuk van homoseksualiteit de wereldkerk op alle niveaus bezighoudt. Steeds

25 opnieuw met dezelfde argumenten en patstellingen (te denken valt aan de anglicaanse gemeenschap). Waar de wereldkerk worstelt zou het op zijn minst opvallend zijn als een klein kerkverband als de CGK hierin een laatste woord zou kunnen spreken. Nogmaals een reden om in het spreken bescheiden te zijn. Bescheidenheid past zowel Synode als kerkenraden.

30 b. Wij bestrijden de opvatting dat de vraag naar de homoseksuele leefwijze een vraag is die enkel op synodaal niveau beantwoord kan worden. In essentie is het vraagstuk van de homoseksualiteit een pastorale vraag. In gereformeerde kerken behoren pastorale zaken toe aan de kerkenraden. Slechts in

35 gevallen waarin gemeenteleden in appel gaan tegen pastorale besluiten van een kerkenraad, of in het geval van de ban (art. 77 KO) komt een meerdere vergadering in beeld. Wij achten het daarom niet noodzakelijk en onjuist dat een synode op dit punt een voor alle kerken bindende uitspraak doet die vastlegt hoe kerken dienen om te gaan met alle homoseksuelen, zonder aanzien des persoons. Niet noodzakelijk omdat de synode de kerken ook had kunnen dienen met een studie en eventueel bijbehorend

40 standpunt zonder dat bindend op te leggen. En onjuist omdat de synode op deze wijze kerkordelijk gaat vastleggen in welke gevallen kerkenraden al dan niet de tucht moeten gaan uitvoeren. Naast dat dit in het ergste geval kan gaan leiden tot ongebreidelde casuïstiek strijdt dit naar onze overtuiging met art. 85 KO waar staat dat de ene kerk niet over de andere mag heersen. Een dringende vraag die we aan de synode hebben is

45 of het met dit besluit in de praktijk mogelijk wordt dat de ene plaatselijke kerk of de classis zich ongevraagd bezig gaat houden met het pastorale beleid van een andere plaatselijke kerk. In onze ogen een ongewenste en onkerkordelijke situatie. In 88:16-18 gaat het rapport helaas wel in die richting, als bij de enige pastorale uitzondering die het rapport mogelijk maakt, eerst de gang naar de classis moet worden gemaakt. Het

argument van de duidelijkheid (54:37-45) als reden om één beleid te voeren achten wij binnen de praktijk van onze kerken onbestaanbaar. Iedereen die thuis is in de Christelijke Gereformeerde Kerken weet dat verschillende kerkenraden op verschillende punten (TV, damesbroek, hertrouwen na echtscheiding, politieke voorkeur) pastoraal en disciplinair verschillende keuzes maken. Waarom dat bij homoseksualiteit anders zou moeten is niet duidelijk.’

Uw commissie merkt bij dit gedeelte uit het revisieverzoek het volgende op.

Het onder 6 geconstateerde kan *a contrario* ook gezegd worden, dat wanneer de synode geen duidelijke uitspraak doet, de eenheid van het kerkverband evenzeer onder druk komt te staan.

Verder wordt onder punt 6a. als bezwaar opgeworpen dat het gezag van de Schrift afhankelijk gemaakt wordt van het gezag van de synode over de kerken. Dat is echter een onjuiste constatering. Het gaat in de uitspraak van de synode over de uitleg van de Heilige Schrift en die is bindend, zolang niet gebleken is dat zij in strijd is met de Heilige Schrift. Zeker past de synode bescheidenheid in het licht van de problematiek en haar plaats binnen de wereldkerk, maar dat ontslaat haar juist niet van haar roeping en verantwoordelijkheid om geestelijk leiding te geven aan het kerkverband, in het bijzonder over een zaak waardoor zoveel verwarring binnen haar gelederen leeft.

Onder 6b. wordt door Purmerend gesteld dat het vraagstuk van de homoseksualiteit een pastorale vraag is die behoort aan de kerkenraad. De meerdere vergadering zou alleen in beeld mogen komen bij een appelzaak of in het geval van de ban. Terecht wordt gesteld dat het pastoraat rond dit vraagstuk van wezenlijk belang is. Maar de kwestie is via de kerkelijk weg aan de orde gesteld en daarom kan de synode niet anders dan op deze zaak inhoudelijk reageren, overigens zonder daarbij de pastorale verantwoordelijkheid van de plaatselijke gemeente op te heffen. De geestelijke eenheid van het kerkverband vraagt om een duidelijk standpunt en de onderhavige kwestie is te belangrijk om aan de vrijheid van de kerken te worden overgelaten.

Verder verwijt Purmerend dat de synode in strijd met artikel 85 KO gaat heersen over de gemeenten. Wie zich in de geschiedenis van dit artikel verdiept, weet dat het hier gaat om een verzet tegen een bisschoppelijke hiërarchie zoals die heerste binnen de Rooms Katholieke Kerk en tegen het superintendentschap zoals dat opkwam onder de gereformeerden in Duitsland. Dit artikel verzet zich dus tegen het onrechtmatig opeisen door wie dan ook van een dominerende positie. Echter, bij het synodale besluit is geen sprake van in dit opzicht heersen, maar sprake van een gezamenlijk besluit dat als doel heeft het geestelijk dienen van het geheel van het kerkverband. Dit artikel geeft ook geen ruimte aan independentisme, want één van de principes van de gereformeerden is, dat het samenleven in een gemeenschap van kerken niet maar een vrijblijvende aangelegenheid is. Binnen zo'n gemeenschap moet er ook een orde zijn, waaraan men zich vrijwillig onderwerpt.

Verder vreest Purmerend dat de plaatselijke kerk of de classis zich ongevraagd gaat bezighouden met het pastorale beleid van een andere plaatselijke kerk. Zij zijn hiervoor bevreesd vanwege de volgende passage uit het studierapport: ‘De zorgvuldigheid van de besluitvorming en de eenheid van het kerkverband kunnen dan gediend worden door in vertrouwen deze situatie tevoren met een adviesaanvraag voor te leggen aan de classis ‘(p. 88, r.16-18). Uw commissie is van mening dat het hier gaat om een adviesaanvraag in een

heel bijzondere situatie. Verder is er altijd het toezicht op elkaar middels de verslagen naar art. 41 KO en de visitaties naar art. 44 KO. Dit behoort tot het wezen van het kerkverband en kan niet gezien worden als een ongevraagd bezighouden met het pastorale beleid van een kerkenraad.

5

Tenslotte is Purmerend het niet eens met het argument van de duidelijkheid (p.54, r.37-45) als reden om één beleid te voeren. Naar het oordeel van uw commissie is het belang van die eenheid gezien het zwaarwegende en ingrijpende karakter van de onderhavige zaak niet te vergelijken met een kwestie als 'de damesbroek', zoals Purmerend wel meent. De door hen genoemde zaken zijn binnen ons kerkverband in het verleden altijd als middelmatige zaken beschouwd.

10

Hilversum: (11.40, p.1)

15

'De vrijheid en bevoegdheid van de kerkenraad om in eigen pastorale verantwoordelijkheid te besluiten hoé om te gaan met homoseksuele leden van de gemeente, wordt aangetast door het afkondigen van een 'algemene beleidsregel' die geen rekening houdt en kan houden met de diversiteit aan mensen en situaties.'

Hilversum geeft de volgende toelichting:

20

'De synode noemt in de uitspraak het begrip 'pastorale verantwoordelijkheid' van de kerk, maar schrijft vervolgens in één adem voor welke weg gegaan moet worden: die van kerkelijke vermaning van mensen van gelijk geslacht die seksuele omgang hebben. Dat maakt deze uitspraak innerlijk tegenstrijdig: het bij voorbaat vastleggen en voorschrijven wat de inhoud van pastorale verantwoordelijkheid dient te zijn, verteert die verantwoordelijkheid als zodanig. Wij gaan er althans niet vanuit dat de synode aan zichzelf als 'kerk' de pastorale opdracht en bevoegdheid toeschrijft die bij de plaatselijke kerk en haar raad van oudsten ligt.

25

30

Anders gezegd: door deze uitspraak overschrijdt de synode de grenzen van haar bevoegdheid. Er blijft weinig of geen ruimte meer over voor de kerkenraad voor een eigen oordeelsvorming en handelwijze. De enige ruimte die er nog ligt is het bepalen van het tempo en de intensiteit waarmee vermaand moet worden. Maar inhoud en de richting van de pastorale benadering liggen al bij voorbaat vast.

Conclusie:

35

Wij tekenen hiertegen bezwaar aan om pastorale en kerkordelijke redenen.

A Kerkrechtelijk:

40

1. De kerkorde (artikel 71-76) is er duidelijk over dat de bevoegdheid tot het oefenen van vermaning en tucht berust bij de kerkenraad. Bij die bevoegdheid hoort nadrukkelijk ook de eigen oordeels- en besluitvorming. De synode is niet bevoegd iets dermate verstrekkends over de invulling van vermaning en tucht voor te schrijven.

2. Ook artikel 85 van de kerkorde is hier in geding: door de te volgen pastorale lijn in een ethische kwestie vast te leggen en voor te schrijven aan een plaatselijke kerk, dreigt de synode te gaan heersen over een plaatselijke kerk en over de ambtsdragers van die kerk.' (11.40, p.1)

45

Met betrekking tot het onder A1. genoemde bezwaar voert uw commissie het volgende aan: Inderdaad is de uitoefening van de tucht een zaak die in de eerste plaats de verantwoordelijkheid is van de plaatselijke kerkenraad. Alleen het is de synode gevraagd om een uitspraak te doen in het licht van de Heilige Schrift over de aard van de

homoseksuele relatie. Nu de synode uitgesproken heeft dat de homoseksuele praxis zonde is, zijn de kerkenraden gehouden hierop naar de in de kerkorde gewezen weg te handelen. Het studierapport zegt dan ook terecht: ‘Een dergelijke synodale uitspraak is bindend voor de kerken’ (9.25, p.54, r.30-31). Dit laat geen ruimte voor eigen besluitvorming, die hiermee in strijd is.

Met betrekking tot het onder A2. genoemde verwijst uw commissie naar wat opgemerkt is bij de behandeling van het revisieverzoek van Purmerend.

10 Apeldoorn: (11.42, p.10)

‘Kerkordelijke twijfels

- a. Wij hebben moeite met de manier waarop het gezag van de Schrift afhankelijk wordt gemaakt van het gezag van een synode over de kerken (54:1-55:23) en van de kerken over gemeenteleden (52:29-53:40). Is niet alle gezag in de kerk van Jezus Christus het gezag van Gods Woord? Wij stemmen in met uw overweging dat een synodale uitspraak bindend is voor de kerken. Dat is zij echter omdat én voor zover zij getrouw de Schrift naspreekt. Wij vinden het dan ook een eigenaardige kerkordelijke argumentatie dat de synode op voorhand eventuele andere meningen afwijst door zich erop te beroepen een hoger gezag te hebben dan andere uitleggers (lees: kerkenraden of gemeenteleden) van de Schrift. Daarnaast zijn wij van mening dat deze argumentatie het gezag van het studierapport en de kerkelijke uitspraak verzwakt: als iemand het niet eens is met de geboden uitleg van de Schrift, dan geldt deze toch, want de synodale uitleg van de Schrift is meer gezaghebbend dan die van plaatselijke kerken of individuele gemeenteleden. Wij vragen ons af hoe nodig én hoe verstandig het is om bij een zo gevoelig onderwerp over te stappen van het absolute gezag van Gods Woord naar het relatieve gezag van de synodale uitleg van dat Woord.
- b. Wij maken bezwaar tegen de mate waarin de synode door deze kerkelijke uitspraak zich mengt in zaken die horen tot de pastorale en disciplinaire verantwoordelijkheid van de plaatselijke kerken. De synode kan de kerken op verzoek dienen met een studie en een standpunt, maar wij vinden dat zij verder gaat dan haar verantwoordelijkheid is, wanneer zij de plaatselijke kerk door middel van deze handreiking voorschrijft hoe te handelen in voorkomende gevallen. Dat ligt opgesloten in dat het ‘kerkelijk ongerijmd is dat zij bij een eventuele overgang naar een andere christelijke gereformeerde kerk met een ander pastoraal beleid inzake homoseksualiteit worden geconfronteerd.’ (54:43-45). Overigens, bij deze stelling, dat het kerkelijk ongerijmd is, is nog wel te vragen óf dat inderdaad zo is. Juist omdat wij op onzes inziens goede gronden menen dat de geboden exegese niet altijd de enige exegese is, denken wij dat een verschillend beleid binnen christelijke gereformeerde kerken inderdaad kan voorkomen. Wij denken daarbij aan hoe Paulus schrijft over ‘zwakken en ‘sterken’ in Romeinen 14 en deze gemeente én ons als kerken bezweert elkaar niet te veroordelen, de maat te nemen, want de broeders en zusters maken hun keus ‘om de Here’, zie vers 8.

Conclusie:

4. de erkenning dat de schriftuitleg door een individuele gelovige niet van minder waarde is dan die van een generale synode;
5. de erkenning van het eigen gezag van de plaatselijke kerk in haar pastorale en disciplinaire verantwoordelijkheid door te voorkomen dat via kerkordelijke afspraken kerkenraden bij voorbaat onder curatele van de classis komen te staan.’ (11.42, p.10)

In antwoord op deze opmerkingen wijst uw commissie op het volgende:

De onder 4. genoemde conclusie strijdt naar het oordeel van uw commissie met het wezenlijke karakter van het gereformeerde kerkrecht. Dat gaat er inderdaad van uit dat een meerdere vergadering, gezien haar samenstelling uit meerdere kerken, met meer gezag kan spreken dan een kerkenraad alleen.

Ook de onder 5. genoemde erkenning strijdt met het gereformeerde kerkrecht dat ervan uit gaat dat een classis broederlijk toezicht houdt op het gemeentelijke leven binnen haar ressort. Het is ook veel te voorbarig om uit te spreken dat kerkenraden al bij voorbaat onder curatele van de classis komen te staan. Het is de opdracht van de classis om erop toe te zien dat de besluiten van de synode worden nageleefd, maar dat kan alleen functioneren binnen de broederlijke liefde.

Zwolle: (11.43, p.27)

'10.5.7 Het argument dat het beleid in alle CG-kerken over homoseksualiteit gelijk moet zijn (pag.86) is niet te handhaven. Een lid van een CG-gemeente voelt zich daar thuis, of niet. Hij kiest de gemeente waar hij volwaardig lid kan zijn, veilig en niet gehinderd door maatregelen die alleen op zijn gerichtheid van toepassing zijn, terwijl andere zaken die strijdig zijn met het kerkelijk beleid of de Schrift kunnen blijven bestaan. We kennen de perforatie van gemeentegrenzen. Hieruit blijkt dat iemand zich dáár aansluit bij een gemeente waar hij meent op z'n plaats te zijn en aanvaard wordt. Ook een homoseksueel zal gaan beoordelen waar hij een geaccepteerde gelovige zal zijn.

Binnen eenzelfde kerkverband kan hij verschil van interpretatie en beleid aantreffen. Dit hoeft geen probleem te zijn. Dit bestaat op meer punten al jaren.

N.B.: Kan dit wel in het gereformeerde kerkrecht? Een vergelijking tussen de gereformeerde kerken en de presbyteriaanse kerken:

'Binnen het gereformeerde stelsel is het gezag van een meerdere vergadering een afgeleid gezag: het komt haar toe op basis van afspraken en afvaardiging. Binnen het presbyteriaans stelsel handelt elke meerdere vergadering met ambtelijk gezag. Gevolg is dat bij gereformeerden het uitvoeren van tuchtmaatregelen behouden is aan de kerkenraad, bij presbyterianen kunnen alle vergaderingen tucht uitoefenen. Gevolg is ook dat bij gereformeerden een besluit van een meerdere vergadering niet hoeft uitgevoerd te worden als men bezwaar aantekent, bij presbyterianen moet het ondanks aangetekend bezwaar wel uitgevoerd worden'. (Bron: drs. R.C. Janssen/2003.

Zwolle: (11.43, p.27)

'Dat het GS-besluit over homoseksualiteit ook een besluit inhoudt over de wijze waarop wij ons pastoraat moeten uitvoeren, en dat we de tucht moeten toepassen als leden niet voldoen aan de mening van de GS, past o.i. niet in het gereformeerde kerkrecht, nl. dat pastorale zaken onder de verantwoordelijkheid vallen van de plaatselijke kerk.'

In reactie op Zwolle merkt uw commissie op:

Zwolle vraag zich af het besluit wel genomen had kunnen worden. Ze verwijzen daarbij naar een citaat van R.C. Janssen. Inderdaad hoort de tuchtuitoefening bij de bevoegdheid van de kerkenraad. Maar een besluit van de synode is wel bindend geworden nadat besloten is op een revisieverzoek. Daarna is een kerkenraad gehouden het besluit uit te voeren. Onze kerkorde gaat uit van het synodaal-presbyteriaal stelsel.

Amersfoort: (11.44, p.5)

'De kerkorde

- 5 a. Wij merken op dat de wijze waarop de synode het gezag van de Heilige Schrift afhankelijk maakt van het gezag van een synode bezwaarlijk is. De synode heeft op voorhand de meningen van anderen afgewezen door zich erop te beroepen dat de synode een hoger gezag heeft dan andere uitleggers (c.q. een kerkenraad of gemeenteleden). De kerkgeschiedenis zou ons kunnen leren dat de invloed van de Reformatie waarschijnlijk nooit zo groot zou zijn geweest wanneer deze stelregel zonder meer gegolden had. Een synodale uitspraak kan immers slechts dan bindend en 10 verbindend zijn, omdat en voor zover daarin getrouw de Schrift wordt nagesproken. Vervolgens kan men zich afvragen of bij dit gevoelige thema die direct het leven van bepaalde leden in de gemeente van Christus raakt het wijs en nodig is om zich op deze wijze op te stellen. Men kan zich ook afvragen of een volgend synodaal rapport inzake 15 bijv. het gebruik van tabak en de gevolgen daarvan – op grond van 1 Kor.6:19 : uw lichaam is een tempel van de Heilige Geest - met eenzelfde stelligheid aan de kerken zal worden voorgehouden.
- 20 b. Het is aan de generale synode om de kerken te dienen met zaken van gemeenschappelijk belang. Het is aannemelijk dat een synode de kerken dient met een studierapport. Maar gaat zowel het pastorale als ook tuchtrechtelijke protocol dat aan dit rapport verbonden is niet te zeer voorbij aan het gezag en de bevoegdheid en de 25 pastorale verantwoordelijkheid van de plaatselijke kerkenraad en raakt dit niet aan art. 85 KO: geen kerk zal over andere kerken, geen ambtsdrager over andere ambtsdragers, op welke wijze ook, heersen. Op dit punt geldt dat in een meerdere vergadering (zie art.30 KO) slechts datgene behoort te worden behandeld wat in de mindere niet kon worden afgedaan.'

Weging van wat Amersfoort naar voren brengt:

30 Uw commissie meent dat het eerste deel van het onder a. genoemde bezwaar weggenomen wordt door het feit dat uit het studierapport duidelijk blijkt dat het genomen besluit zich geheel beweegt binnen het criterium van het getrouw naspreken van de Heilige Schrift. Uw commissie meent dat de vergelijking met het gebruik van tabak in dit opzicht hier niet relevant is.

35 Het bezwaar dat deze uitspraak in strijd zou zijn met art. 85 KO heeft uw commissie al elders beantwoord. Met betrekking tot hetgeen wordt opgemerkt naar aanleiding van art. 30 KO meent uw commissie dat juist dit artikel onderstreept de rechtmatigheid van de gedane uitspraak.

Groningen: (11.45, p.2)

'Vrijheid van de kerkenraad inzake haar eigen pastoraat

40 De reden om met betrekking tot het besluit van de synode een revisieverzoek in te dienen is dat wij van mening zijn dat de Generale Synode in haar besluit de grenzen van haar bevoegdheid heeft overschreden door de afzonderlijke kerkenraden voor te schrijven hoe zij inzake specifieke pastorale situaties dient te handelen. In artikel 30 KO lezen we dat op een meerdere vergadering slechts dat behandeld kan worden wat in een mindere 45 vergadering niet kon worden afgedaan. De synode heeft weliswaar een besluit genomen ten aanzien van een specifieke pastorale kwestie in algemene zin, echter juist een kwestie als homofilie en homoseksualiteit laat zich niet veralgemeniseren maar is in elk geval weer anders en behoort daarom in ieder specifiek geval beoordeeld te worden door de plaatselijke kerkenraad. Het feit dat het besluit van de synode vergezeld is gegaan van een

uitgebreide pastorale handreiking en de in het besluit gehanteerde opmerking dat e.e.a. ‘in de gezindheid van Christus’ dient te geschieden, doet niets af aan het feit dat de synode aan kerkenraden van te voren voorschrijft wat de uitkomst moet zijn van de pastorale weg die bewandeld moet worden met broeders en zusters met een homoseksuele gerichtheid: ofwel
5 onthouding van seksuele omgang ofwel de weg van kerkelijke tucht.

Door de kerkenraden voor te schrijven hoe zij in pastoraal opzicht met homoseksuele medebroeders en zusters moeten omgaan, ontnemt de synode hen de vrijheid waar juist het gereformeerd kerkrecht zo op hamert. Elke kerkenraad zou de vrijheid moeten hebben
10 en houden om in gehoorzaamheid aan Schrift en belijdenis op zijn eigen wijze vorm te geven aan zijn pastorale werk.’

In antwoord op wat Groningen aanvoert, brengt uw commissie het volgende naar voren:
Naar het oordeel van uw commissie handelt de synode geheel in lijn van art. 30, door over
15 een zaak die op de mindere vergaderingen (classis Zwolle en particuliere synode van het Noorden) niet kon worden afgehandeld, een oordeel uit te spreken. De zaak van de homoseksuele relatie laat wel een algemene uitspraak toe, namelijk dat seksueel verkeer tussen mensen van hetzelfde geslacht zonde is. Deze uitspraak doet niets af van de vrijheid van de kerkenraad om hier in verantwoordelijkheid een eigen pastorale weg te gaan,
20 daarbij in het oog houdend wat de kerkorde zegt over het omgaan met openbare zonden. Groningen gaat in het slot van zijn bezwaar voorbij aan het feit dat zij zich als kerkelijke gemeente vrijwillig bij het kerkverband heeft aangesloten en daarmee belooft zich aan de synodale besluiten te conformeren. Dat houdt ook in dat hij vermanen moet bij die zaken waarvan het kerkverband in het licht van de Heilige Schrift geoordeeld heeft dat hier
25 sprake is van een tuchtwaardige zonde.

Utrecht-Centrum: (11.49, p.2)

‘Strijd met het stelsel van kerkregering

Het homobesluit lijkt te kwalificeren als een leerbesluit c.q. leeruitspraak, waaraan
30 plaatselijke CGK gemeenten zich dienen te houden bij de uitoefening van het pastoraat en de tucht. Naar onze mening verdraagt een dergelijk type besluit zich niet met de (presbyteriaal-synodale) wijze van kerkregering binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken. Ter toelichting daarop het volgende.

Uitgangspunt is het presbyteriaal-synodale stelsel, zoals dat onder meer is vervat in de
35 Kerkorde van de CGK. Kenmerkend voor dat stelsel is dat de leiding van de plaatselijke gemeente berust bij de ouderlingen (presbyters), die samen met de predikant over het welzijn van de gemeente waken, onder andere door middel van tuchtoefening. De leiding van het kerkverband als zodanig ligt vervolgens bij de diverse classes resp. de synode. Het is een ‘bottom-up’-systeem.

40 Verder bepaalt artikel 85 KO dat geen kerk over andere kerken en geen ambtsdrager over een andere ambtsdrager, op welke wijze ook, zal heersen. Dat is een van de grondbeginselen voor de gereformeerde kerkinrichting. Dus: geen hiërarchie. Iedere plaatselijke kerk is een zelfstandige kerk. Plaatselijke kerken zijn aan elkaar gelijk en dus
45 mag de ene kerk niet heersen over de andere, en dus ook niet tien kerken in een classicale bijeenkomst over één kerk.

Daarnaast wijzen wij op het bijzondere karakter van de CGK als zodanig. In het boekje *Wat is christelijk gereformeerd?* merkt ds. J.H. Velema op dat christelijk gereformeerd betekent:

“Geen speciale leerstukken te hebben. Wij hebben geen speciale dogmata, waarop we ons vast zetten. Wij hebben geen specifieke Christelijke Gereformeerde leer. Dat Christelijk Gereformeerd betekent geen specifiek leerstuk hebben, hetwelk een lievelingsdenkbeeld en stokpaardje is, volgt uit de, alle sectarisme afsnijdende naam: Christelijk Gereformeerd.

5 Die naam is zo oecumenisch mogelijk, zagen we. Die naam pretendeert juist de continuïteit met de Kerk aller eeuwen.”

Prof. J. van Genderen schrijft hierover in De betekenis der belijdenis (p. 54 en 56):

10 “Onze Chr. Geref. Kerken hebben gelukkig geen afzonderlijke uitspraken bij de belijdenis als maatstaf ter beoordeling van de zuiverheid in de leer.”

“Tenslotte laat de misère met de leeruitspraken in de Geref. Kerken en elders ons zien, dat de verzoeking groot is om theologische inzichten te verabsoluteren en tot leer der kerk te maken.”

15

Uit dit alles blijkt dat het doen van een leeruitspraak bijzonder “on-christelijk-gereformeerd” is.

Tot slot wekt het doen van een leeruitspraak over een specifiek thema onze verbazing.

20 Waarom wordt ten aanzien van homoseksuele relaties een leeruitspraak gedaan en op andere onderwerpen niet of nauwelijks? Dit roept bij ons de vraag op, op welke terreinen we nog meer leeruitspraken kunnen verwachten.

Om maar iets te noemen: de omgang met geld en bezit. Moeten (bijvoorbeeld)

25 gemeenteleden die een auto hebben van meer dan € 60.000 van het avondmaal worden geweerd? En moeten gemeenteleden die roken voortaan onder de tucht worden geplaatst? Met andere woorden, het einde is al gauw zoek. Overigens vinden wij de enkele

omstandigheid dat de CGK-gemeente van Zwolle bij de classis om een leerbesluit omtrent homorelaties heeft gevraagd in dat kader niet doorslaggevend. Op grond van dit alles is het homobesluit vanwege het karakter van een leerbesluit/leeruitspraak principieel in strijd met
30 de wijze van kerkregering en de traditie binnen de CGK. Daarmee is het homobesluit in strijd met de Kerkorde. Om die reden moet het homobesluit worden ingetrokken dan wel worden heroverwogen (vgl. artikel 31 KO).’

35 *Naar aanleiding van de bezwaren van Utrecht-Centrum merkt uw commissie op:*

In zekere zin kun je wel zeggen dat ons kerkrechtelijk stelsel ‘een bottom-up’ systeem is. Maar dat sluit het gezag van de synode niet uit, maar juist in. Zij oordeelt over de zaken die ‘bottom-up’ worden aangedragen.

40 Over de toepassing van art. 85 heeft uw commissie hierboven al een aantal opmerkingen gemaakt.

Verder verwijst Utrecht-Centrum naar een aantal uitspraken van ds. J.H. Velema en prof. J. van Genderen. Hierin komt naar voren dat onze Kerken geen specifieke leeruitspraken kennen. Hierop is uw commissie elders in dit rapport uitvoerig ingegaan.

45 De conclusie van Utrecht-Centrum dat de enkele omstandigheid dat de CGK-gemeente Zwolle bij de classis om een besluit gevraagd heeft niet kan leiden tot een uitspraak die het hele kerkverband zou betreffen, deelt u commissie niet. Zij heeft dat in het bovenstaande naar haar oordeel genoegzaam aangetoond.

Leeuwarden: (11.53, p.5-6)

'3b.1.4 Tot welke trap

5 De synode heeft uitgesproken dat de kerken in het geval een homoseksuele broer of zus een relatie aangaat, de kerkenraad tot uitsluiting van het avondmaal moet overgaan. Een stap die gezet moet worden in het geval van een openbare zonde die binnen de gemeente van Christus niet getolereerd mag worden. We begrijpen deze consequentie naar aanleiding van de theologische stellingname in het rapport. Tegelijk roept deze stellingname ook vragen op.

10 Allereerst vragen wij ons af of een meerdere vergadering zo specifiek moet zijn in het bepalen wanneer de (tweede trap van de) kerkelijke tucht in werking gezet moet worden. We pleiten voor een minder specifieke uitspraak waardoor er meer ruimte is voor een gesprek en een specifieke omgang met elke afzonderlijke situatie.

15 Als de synode meer ruimte zou laten, lijkt dat misschien inconsequent maar dat is de uitspraak in onze ogen nu ook. Want het in gang zetten van de kerkelijke tucht mag niet half gebeuren. Met andere woorden: als de eerste en tweede trap ingezet zijn zal, bij geen inkeer en/ of verandering van gedrag, ook de derde trap – die van ban of afsnijding in werking gezet moeten worden.

20 We pleiten er niet voor dat de synode dit ook gaat voorschrijven. We constateren slechts dat in het huidige besluit deze derde stap buiten beschouwing is gelaten. Dat wekt de indruk dat de tucht volgens het synodebesluit een eigensoortige variant wordt waarbij een broer of zus wél de toegang tot het avondmaal wordt ontzegd, maar vervolgstappen uitblijven. De tucht lijkt op deze manier te gaan functioneren als een time-out of gedeeltelijke 'ban'. Dat moeten we niet willen laten ontstaan.

25 We pleiten daarom niet voor een 'hardere' uitspraak maar een 'ruimere'. Niet omdat we ons niet kunnen vinden in de hoofdlijn van het rapport wél omdat we denken dat we pastoraal meer ruimte nodig te hebben om goed, eerlijk en open en met barmhartigheid en geduld met onze homoseksuele broers en zussen om te kunnen gaan.'

In reactie op wat Leeuwarden schrijft, merkt uw commissie op:

35 Uw commissie is niet duidelijk hoe Leeuwarden komt tot de conclusie dat het rapport bepaalt wanneer de tweede trap moet worden ingezet. Inderdaad mag een kerkelijke procedure niet half gebeuren. Het studierapport wijst hier ook op en maakt duidelijk dat een kerkenraad in principe bereid moet zijn om onverhoopt de laatste consequentie te verbinden aan de weigering zich te bekeren.

40 Het bezwaar van Leeuwarden lijkt ons meer te liggen op het terrein van de uitvoering van de tucht, dan dat het hier gaat om een kerkordelijk bezwaar.

Hoofdstuk 9. Heeft de synode van 2013 een leeruitspraak gedaan?

In verschillende revisieverzoeken wordt gesteld dat de kerkelijke uitspraak betreffende
5 homoseksualiteit en homoseksuele relaties een leeruitspraak is, die gemeenteleden en
kerkenraden bindt aan een bepaalde uitleg van de Schrift, met uitsluiting van andere
benaderingen. In dit hoofdstuk gaan we daarop in.

Eerst de in dit opzicht relevante verwijzingen naar revisieverzoeken:

10 Almere:
'...dat in onze opvatting de uitspraak van de GS2013 een leeruitspraak bevat.' (11.30,
p.13, r.1-2)

Purmerend:
15 'dat de synode in feite een leeruitspraak doet.' (11.39, p.1, alinea 3, r.5-6)

Hilversum:
'feit dat de synode haar gezag inzet om in een leeruitspraak....' (11.40, p. 1, r.40)

20 Veenendaal:
'Het besluit van de GS in 2013 is een leeruitspraak...' (11.41, p. 1, alinea 5, r.1)

Zwolle:
25 'Het rapport doet een leeruitspraak.' (11.43, p.14, r.9)

Zwolle:
'zo iets absoluuts, dat het wordt ervaren als een leerstuk van de kerk.' (11.43, p.26, punt
10.4.6)

30 Utrecht-Centrum:
'...dat het homobesluit het karakter heeft van een leeruitspraak,...' (11.49, p.1, alinea 2,
r.7)

Bezwaren

35 Hiertegen worden in hoofdzaak drie bezwaren ingebracht:

1. Het doen van een leeruitspraak bindt de gewetens op een wijze die boven de Schrift
zelf uitgaat, hetgeen in strijd is met de gereformeerde belijdenis (met name art. 32
NGB) en de kerkorde (met name art.85) (Almere 11.30 p.13, r.1-2.; Purmerend 11.39
p.1,alinea 3, r.5-6 en p.19 punt b; Veenendaal 11.41 p.1 alinea 5, r.1; Apeldoorn 11.42
40 p.9, punt 3ev; Zwolle 11.43 p.14, r.9 en p.24 ev en p.27; Utrecht-Centrum 11.49 p.2 en
p.3).
2. Het doen van een leeruitspraak doorbreekt de traditie van de Christelijke
Gereformeerde Kerken om er geen eigen leer op na te houden (Purmerend 11.39 p.19;
45 Zwolle 11.43 p.14; Utrecht-Centrum 11.49 p.3).
3. Het doen van een leeruitspraak bedreigt de eenheid binnen het kerkverband en met
andere kerken van gereformeerd belijden (Purmerend 11.39 p.20v; Hilversum 11.40
p.3ev.; Veenendaal 11.41 p.1; Zwolle 11.43 p.25ev en p.29).

Het studierapport

Hieronder eerst de weergave van een aantal relevante passages uit het studierapport, dat ten grondslag ligt aan de kerkelijke uitspraak. In het licht van die weergave dienen de bezwaren, ook op dit punt, te worden gewogen.

5

Ad 1)

1.1 m.b.t. het geweten van het individuele gemeentelid:

(9.35 p.52ev) Op zichzelf genomen staat hij direct onder God. Dat mag in elk geval van een belijdend christen worden gezegd. Hij wil luisteren naar de stem van de goede Herder en is daarmee niet gebonden aan een andere macht boven hem die de Schrift uitlegt. Daarnaast: (9.35 p.53) Wie openbare belijdenis van het geloof aflegt, belooft dat hij zich gewillig onderwerpt aan herderlijk opzicht en tucht van de kerkenraad. En: (9.35 p.53) Ouderlingen geven daarbij stem aan wat de gemeenschap der heiligen heeft verstaan van de wil van God vanuit de Heilige Schrift. En: (9.35 p.53) Worden de verantwoordelijkheid van de gelovige en die van de kerkenraad tegen elkaar afgewogen, dan weegt op basis van de Schrift de bevoegdheid van de kerkenraad zwaarder.

10

15

1.2 m.b.t. het geweten van de ambtsdrager:

(9.35 p.54) De praktijk laat zien dat er vragen zijn die hij (*nl. de kerkenraad, verduidelijking commissie*) niet alleen kan beantwoorden. De vraag naar homoseksualiteit en homoseksuele relaties is daarvan een voorbeeld. En: (9.35 p.54) De regel binnen ons kerkverband is dat wat een generale synode uitspreekt door de kerken voor vast en bondig wordt gehouden tenzij in een later stadium wordt uitgesproken dat die uitspraak strijdt met Schrift, belijdenis en de aangenomen kerkorde. Wat door de generale synode is uitgesproken, wordt geacht uitgesproken te zijn door een afzonderlijke kerkenraad. Onze vorm van kerkregering is presbyteriaal en synodaal.

20

25

1.3 m.b.t. mogelijke spanning met het gereformeerd belijden en de kerkorde:

Hier gaat het studierapport niet op in.

30

Ad 2)

9.35 p.11 Daarom willen wij in dit visiedocument iets van die Schriftbeschouwing verhelderen. Daarbij verwijzen wij naar de hermeneutische verantwoording in het rapport 'Vrouw en ambt' dat door de synode van 1998 is aangenomen.

35

Ad 3)

3.1 m.b.t. de eenheid in eigen kerkverband:

(p.18 gedrukte versie) We hebben naar alle kerkenraden een brief doen uitgaan en gevraagd naar eventuele beleidsstukken. ... We hebben kennisgenomen van de toegestuurde beleidsstukken en waar mogelijk daarvan gebruik gemaakt.

40

45

(9.35 p.54) Deze procedurele gang van zaken, waarbij een plaatselijke kerk de hulp inroept van het kerkverband, heeft grote waarde. Daarin komt de verbondenheid van de kerken tot uiting. Een kerkenraad staat niet alleen.

(9.35 p.54) In dit geval is met het oog op homoseksuele broeders en zusters duidelijkheid nodig. Zij zijn lid van een plaatselijke gemeente maar behoren ook bij een kerkverband. Het is kerkelijk ongerijmd dat zij bij een eventuele overgang naar een andere christelijke

gereformeerde kerk met een ander pastoraal beleid inzake homoseksualiteit worden geconfronteerd.

(9.35 p.85) In ons presbyteriaal-synodale stelsel van kerkregering wordt vanouds veel waarde gehecht aan de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk en de eigen
5 verantwoordelijkheid van een plaatselijke kerkenraad. Deze betreft ook het pastorale handelen. Dat verstaan we onder 'presbyteriaal', dat is afgeleid van *presbyter* (ouderling). Maar vraagt de onder ons beleden eenheid naar Schrift en belijdenis niet dat plaatselijke kerken behorend tot één kerkverband inzake homoseksualiteit één lijn trekken? En
10 betekent 'synodaal' niet dat de generale synode 2013 zich in dat opzicht terecht hierover uitspreekt?

(9.35 p.85ev) Er zijn mondiaal voorbeelden van kerken waar verscheidenheid in visie op en omgaan met homoseksualiteit leidt tot grote spanningen of zelfs een dreigende breuk. ... Een spanningsbron in het kerkelijk leven wordt intussen makkelijk een sjibbolet. We
15 mogen er hierbij ook voor waken dat we elkaars trouw aan Schrift en belijdenis helemaal en exclusief afmeten aan ons pastoraal handelen ten opzichte van homoseksuele leden.

3.2 m.b.t. de eenheid met andere kerken

(p.18 gedrukte versie) ... heeft de studiecmissie alle kerken in binnen- en buitenland waarmee een officiële kerkelijke relatie onderhouden wordt, aangeschreven. We hebben
20 kennisgenomen van de toegestuurde documenten en waar mogelijk daarvan dankbaar gebruik gemaakt.

(p.22 gedrukte versie) De generale synode van 2010 heeft besloten dat de studie naar homoseksualiteit en homoseksuele relaties niet samen met andere kerken zou worden
25 gedaan. Dat is ook zo gebeurd. Het verdient overigens naar het oordeel van de studiecmissie wel aanbeveling de resultaten van de studie met andere kerken van gereformeerd belijden te delen...

Overwegingen

Algemeen

Verschillende revisieverzoeken stellen dat de generale synode van 2013 een leeruitspraak heeft gedaan. Het studierapport maakt niet expliciet duidelijk of daarvan wel of geen
35 sprake is. In die zin kan van een nieuw element worden gesproken.

Om dit element te kunnen beoordelen, moet duidelijk zijn, wat we onder een leeruitspraak hebben te verstaan. Eén revisieverzoek geeft een definitie: 'Een leeruitspraak is een
40 uitspraak hoe de Heilige Schrift moet worden verstaan' (Almere 11.30 p.13). Andere revisieverzoeken sluiten zich impliciet bij deze definitie aan. Parallellen worden gezien met leeruitspraken in de GKN (1926 en 1944) en in de GKv (1966) (Zwolle 11.43 p.24).

Deze definitie acht uw commissie onjuist, zeker wanneer de 'leeruitspraak' in historisch perspectief wordt geplaatst. Dan moet toch eerder worden gedacht aan een dogma, een
45 nadere definiëring van de waarheid, een uitbreiding van of een nadere explicatie van de belijdenis, waarmee kerk, geloof en persoonlijk heil staan of vallen. Bij het doen van een leeruitspraak heeft de kerk ook de vooropgezette bedoeling een uitspraak met een dergelijk gewicht de kerk in te dragen. In dit geval is aan de orde een kerkelijke uitspraak betreffende een casus in de kerkelijke en ambtelijke praktijk. Qua gezag en binding is er geen onderscheid met andere synodebesluiten.

Tegen de typering van de door de synode van 2013 gedane kerkelijke uitspraak als een leeruitspraak in de in de revisieverzoeken bedoelde zin kan dus een formeel en een inhoudelijk bezwaar worden ingebracht.

- 5 De uitspraak inzake homoseksualiteit en homoseksuele relaties wordt nergens als een leeruitspraak gepresenteerd. De zaak is vanuit een plaatselijke gemeente via de kerkelijke weg op de tafel van de generale synode gelegd. De generale synode van 2013 heeft een ‘kerkelijke uitspraak’ gedaan ingevolge een besluit tot een opdracht van de synode van 2007, gehandhaafd door de synode van 2010. Tegen deze besluiten is niet om revisie
10 verzocht.

Ook inhoudelijk ligt het anders dan in de hierboven weergegeven definitie. De opdracht van de synode van 2007 (gehandhaafd in 2010) was het opstellen van ‘een rapport waarin een Bijbels verantwoorde visie wordt gegeven op homoseksualiteit en homoseksuele
15 relaties, om de generale synode [...] in de gelegenheid te stellen hierover een kerkelijke uitspraak te doen’. Het gaat dus om een Bijbels onderbouwde uitspraak betreffende homoseksualiteit en homoseksuele relaties.

Onder alle besluiten en uitspraken van welke kerkelijke vergadering dan ook ligt een
20 Bijbels fundament. Dat gaat altijd gepaard met interpretatie, en met de overtuiging van de meest betrouwbare interpretatie, zonder dat het bestaan van én waarheidselementen in andere interpretaties worden ontkend.

Het is dan ook niet zo, dat één bepaalde interpretatie absoluut wordt gesteld. Er blijft aan
25 Schriftuitleg en Schriftverstaan altijd een rand van onzekerheid, omdat uitspraken worden gedaan op basis van kennis, die er op dat moment is. Dat wordt in het synoderapport ook voluit erkend (9.35 p.36).

Absolute zekerheid en volkomen eenstemmigheid als vereisten voor beslissingen, zou het
30 doen van welke kerkelijke uitspraak dan ook ten enenmale onmogelijk maken. Om te komen tot de synodale uitspraak betreffende homoseksualiteit is niet zozeer de interpretatie van één of enkele Schriftgegevens beslissend geweest, maar het, via de relevante teksten, langs doorgaande lijnen, gevonden geheel van het Bijbelse spreken over het mens-zijn in (seksuele) relaties.

35 Van hieruit een reactie op de in de revisieverzoeken genoemde motieven bij het onderhavige bezwaar.

40 **Ad 1)**

1.1 Het is een ernstig en zwaarwegend verwijt, dat de synode met zijn besluit een binding oplegt die boven Schrift en belijdenis uitgaat. Volgens commissie 7 is ook hier weer beslissend of het in het rapport weergegeven Schriftverstaan op het punt van
45 homoseksualiteit voor overtuigend kan worden gehouden. Als dat zo is – en dat moet uit andere bijdragen in dit rapport blijken – kan de uitspraak worden gezien in het verlengde van bijvoorbeeld NGB art.5 en HC vraag en antwoord 108. Dat is nog heel iets anders dan een leeruitspraak te doen, die op zichzelf op het niveau van de belijdenis ligt. Als men één is op basis van de Schrift de belijdenis en een kerkorde, mag dan niet verwacht worden, dat men ook één wil zijn bij een concretisering van de belijdenis?

1.2 Ambtsdragers beloven hun werk te doen in overeenstemming met de Schrift, de gereformeerde belijdenis, en ook naar de geldende kerkorde en de verdere bepalingen en besluiten van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland

5 overleg van de kerken. Niet in hun hoogste, maar in hun breedste verband bijeen. Voor wie zich door enig besluit in geweten bezwaard voelt, is er het recht van appel of revisie. Wanneer de kerken zich naar aanleiding daarvan opnieuw over een zaak hebben uitgesproken, wordt de zaak vast en bondig verklaard. Ambtsdragers die zich dan nog bezwaard voelen, kunnen twee dingen doen: zich schikken – terwijl ze hun bezwaren in
10 hun ambtelijke werk voor zich houden -, of hun ambt neerleggen. Dat klinkt cru, maar daarachter ligt de afspraak dat wij ons zullen houden aan wat bij meerderheid van stemmen is besloten. Deze houding past ook bij de gedachte dat wij aan elkaar gegeven zijn om samen de weg en wil van de Here te kennen, waarbij de een de ander uitnemender acht dan zichzelf.

15 Het geweten is een groot goed. Het is de stem van ons hart, die ons in concrete situaties gevoelig maakt voor het goede, ware en heilige. Door het vernieuwende werk van de Geest mogen gelovigen in de stem van hun hart een echo beluisteren van de stem van de Heere. We moeten daarom zuinig zijn op ons eigen geweten en ook op dat van de ander. De
20 Schrift laat zeker ruimte voor een handelen naar het persoonlijk geweten (Rom.14:5; 1 Kor.8:4-8) . We hebben het dan over de geestelijke vrijheid op het terrein van de ‘adiaphora’. Te denken valt aan het eten van vlees, dat mogelijk ‘besmet’ is met afgoderij. De een kan het wel voor zijn gelovig geweten verantwoord zulk vlees te eten, de ander niet. Dan zal men elkaar in liefde verdragen (Rom.15:1; 1 Kor.8:13). Tegelijkertijd zullen
25 juist gelovigen weten dat hun blijvend zondaar-zijn ook hun geweten negatief beïnvloedt. Bij hun doen en laten kan hun geweten niet het laatste woord hebben. Zeker niet, wanneer de Schrift zelf zaken zonde of afgoderij noemt. God heeft zelf het eerste Woord, Hij heeft ook het laatste Woord. Dat geldt niet het minst ambtsdragers in hun leidinggeven aan de gemeente.

30 Een vergelijking uit het pastoraat kan helpen. Als een van onze gemeenteleden aangeeft voor zijn of haar geweten geen avondmaal te kunnen vieren, zullen wij dat als ambtsdragers niet zonder meer overnemen. Het is immers een opdracht van de Heere zelf, dat Zijn gelovigen het avondmaal zullen vieren, namelijk ‘tot Zijn gedachtenis’. Het kán
35 zijn, dat iemands geweten spreekt in overeenstemming met het Woord van God, en dat er een wettige verhindering is voor een avondmaalsgang. Het kan ook zijn, dat het geweten van onze zuster of broeder in dit opzicht wordt geleid door zaken die naar het Woord van de Heere geen verhindering hoeven te zijn. Als dat volgens ons aan de orde is, zullen wij onze zuster of broeder aanmoedigen om, met een gebed om vrijmoedigheid, ondanks
40 mogelijk blijvende aanvechting, toch aan te gaan. “Want als ons hart ons veroordeelt, God is meer dan ons hart, en Hij weet alle dingen” (1 Joh.3:20).

45 Zo kan in een belijdende kerk ook het persoonlijk geweten van de ambtsdrager, dat kerkelijke uitspraken weerspreekt, niet het laatste woord hebben. Ook niet als dat geweten gevormd is door een ander Schriftverstaan. Kerkelijk denken kan dan helpen om naast de stem van het eigen geweten ook die van de gemeenschap der heiligen te horen en te honoreren. Leeft onder ons nog in voldoende mate het dankbare besef, dat wij aan elkaar gegeven zijn om samen de wil van de Heere te kennen? Is het niet juist bevrijdend, dat wij

ons ambtelijk handelen níet hoeven te baseren op een persoonlijk gevoelen, maar dat we dat mogen doen op een gezamenlijk Schriftverstaan?

5 Als het gaat om de verantwoordelijkheid van ambtsdragers binnen één kerk, is ook het volgende nog van belang. In verschillende plaatselijke kerken is er naar verluidt in de loop der jaren ruimte gekomen voor avondmaalsgang van in een relatie levende homoseksuele gemeentelieden. De kerkelijke uitspraak biedt daarvoor, in het licht van het studierapport, in missionaire en pastorale uitzonderingssituaties een zekere ruimte. Als kerkenraden een beleid voeren, waarbij een homoseksuele relatie op zichzelf geen aanleiding is voor het
10 uitoefenen van kerkelijke tucht, is er niet alleen sprake van strijdigheid met de kerkelijke uitspraak van 2013 maar ook al met de pastorale handreiking van 1986.

1.3 Hierboven is al ingegaan op het verwijt dat de kerkelijke uitspraak spanning oplevert met het belijden van de kerk (i.c. NGB art.32) en de kerkorde (i.c. art.85). De belijdenis
15 verzet zich tegen een orde in de kerk, waarbij menselijke meningen en geschriften heersen over Gods geopenbaarde Woord en wet. De kerkelijke uitspraak over homoseksualiteit wil zich juist op Gods Woord en wet baseren, zich daar gehoorzaam onder voegen. Wat de kerkorde betreft is een citaat van Joh. Jansen leerzaam: ‘Een kerkenordening mag dan ook de consciëntie niet binden, wijl zij geen goddelijke maar een kerkelijke en mitsdien een
20 menselijke wet is. Wel bevat zij menigmaal consciëntie-bindende bepalingen van geloof en leven, maar deze binden dan het geweten niet, omdat zij in de kerkenordening staan, doch omdat zij aan Gods Woord zijn ontleend’ (*De Kerkenordening, p.4*).

25 **Ad 2)**

Volgens uw commissie is de synode er niet op uit geweest een eigen leer te formuleren en canoniseren. Daarom is er geen sprake van een breuk met het eigen christelijk-gereformeerde verleden. Er is eerder sprake van continuïteit in het doen van uitspraken, die het geheel van de kerken willen dienen. Zoals eerder gezegd, altijd op grond van Schrift en
30 belijdenis, al wordt die grond bij het ene besluit explicieter geformuleerd dan bij het andere. Nergens is die grond evenwel een abstractie. Desgevraagd moeten gronden, direct of indirect ontleend aan de Schrift en de belijdenis, aangegeven kunnen worden. Juist vanwege de bewogenheid met homoseksuele zusters en broeders en zich de impact van een kerkelijke uitspraak (welke dan ook) op hun leven realiserend, heeft de synode expliciet
35 gevraagd om een Bijbels verantwoorde onderbouwing. Maar op zichzelf heeft deze uitspraak geen andere status dan eerdere door de generale synode gedane uitspraken. Denk aan zondagsarbeid, kinderdoop, voorechtelijk samenwonen en vrouw en ambt.

40 **Ad 3)**

Onmiskkenbaar heeft een kerkelijke uitspraak gevolgen voor de samensprekingen, samenwerking en contacten met andere kerken. Dat is, zolang wij als kerken naast elkaar bestaan, nu eenmaal onvermijdelijk. Die andere kerken hebben zich in het verleden bij het nemen van hun besluiten ook niet laten weerhouden door wat daarover in onze kerken
45 werd gedacht. Plaatselijke kerken die gaan samenwerken met andere, doen dat onder bepaalde voorwaarden. Een daarvan is, dat de bepalingen van de meest stringente kerkorde leidend zullen zijn. Daarin komt dan in een proces van eenwording iets uit van het begrip voor elkaar en geduld met elkaar.

Uw commissie heeft in het handelen van de synode op dit punt wel een dienstbare houding herkend. Een onderdeel van de besluitvorming betrof het toezenden van het rapport aan kerken van gereformeerd belijden. Dat is ook gebeurd. Uw commissie betreurt het wel, dat van geen van die kerken een officiële reactie is ontvangen.

5

In een enkel revisieverzoek wordt gewezen op de context van de wereldkerk (Purmerend 11.39 p.21; Hilversum 11.40 p.3), en aangedrongen op bescheidenheid in het besef van onze geringe plaats daarin. Uw commissie acht die suggestie terecht. Anderzijds mogen wij als deel van Gods wereldkerk onze inbreng wel hebben, mits ook daarin met een dienende houding.

10

Op verzoek is er sinds de synode van 2013 een vertaling in het Engels gekomen, en er wordt gewerkt aan een vertaling in het Koreaans. Het rapport is opgenomen op de website van de EuCRC en de ICRC. Het is uw commissie opgevallen, dat verschillende afgevaardigden naar uw vergadering van zusterkerken in het buitenland (Engeland, Ierland, Schotland, Canada, de Verenigde Staten) met waardering spraken over het rapport en de uitspraak betreffende homoseksualiteit. Ook op andere wijze bereikten deputaten buitenlandse kerken geluiden van dankbaarheid en instemming, bijvoorbeeld vanuit Nieuw-Zeeland, Korea en Zuid-Afrika. Zeer recent hebben de Federale Synode van Protestantse en Evangelische Kerken in België en de Vrije Evangelische Gemeenten het rapport van de GS 2013 overgenomen, met een enkele wijziging wegens de Vlaamse context. In dat opzicht zou dus ook van een versterking van de (internationale) kerkelijke eenheid gesproken kunnen worden.

15

20

Hoofdstuk 10. Over het vervolg: hoe gaan we als kerken verder?

Men zou kunnen zeggen, dat met de afwijzing van de revisieverzoeken de zaak is afgedaan. Uw commissie heeft geen vrijmoedigheid dat te beamen. Weliswaar heeft zij
5 steeds beseft, dat haar taak zich formeel gesproken beperkt tot het doen van voorstellen met betrekking tot de ingediende revisieverzoeken, tegelijk heeft haar vanaf het begin een ruimere taakopvatting voor ogen gestaan. Het is steeds haar verlangen geweest de voortgang van het gesprek over homoseksualiteit binnen onze kerken te dienen. Dit om een maximale instemming met de besluiten van de generale synode te bevorderen, in het besef
10 van de realiteit dat plaatselijk beleid op dit punt niet zomaar is gevormd, laat staan gewijzigd.

Uw commissie heeft overwogen u toestemming te vragen haar inhoudelijke beoordeling eerst nog voor te leggen aan de kerkenraden die om revisie verzochten, alvorens uw
15 vergadering voorstellen te doen tot besluit op de revisieverzoeken zelf. Wij hebben ons afgevraagd wat het motief daarvoor zou kunnen zijn. Niet alsnog een vorm van hoor- en wederhoor. Nog afgezien van het feit, dat de betreffende kerkenraden in dat kader de mogelijkheid van gesprek is geboden, uw commissie en ook de synode zelf zijn intussen een fase verder.

20 Het is eveneens praktisch ondoenlijk en bovendien kerkordelijk ongerijmd om het inhoudelijke eindrapport van de commissie als een soort tussenrapport aan de kerkenraden voor te leggen. Dat zou immers ten minste bij hen de verwachting wekken, dat zij alsnog invloed op de beoordeling van hun revisieverzoek zouden kunnen hebben. Dat zou kunnen
25 betekenen dat de synode met nieuwe elementen werd geconfronteerd, die om een nieuwe eerste besprekingsronde zouden vragen. De eerlijkheid gebiedt overigens te zeggen dat uw commissie niet verwacht, dat in die gesprekken echt nieuwe gezichtspunten naar voren zullen worden gebracht.

30 Dan valt als motief nog te denken aan een investering in de relatie met kerkenraden die straks worden geconfronteerd met een (door ons voorgestelde) afwijzing van hun revisieverzoek. Hoezeer uw commissie ook tot een dergelijke investering bereid zou zijn, wij denken dat deze alleen een gunstig effect zou kunnen hebben, als de betreffende kerkenraden een positief perspectief ten aanzien van hun revisieverzoek konden houden.
35 Als dat niet het geval is, vreest uw commissie van een synodaal ‘charme-offensief’ eerder een negatief effect.

Daarom hebben wij afgezien van een voorstel tot gesprek voorafgaand aan de besluitvorming. Wel hechten wij sterk aan gesprek volgend op de besluitvorming. Dit om
40 de kerken broederlijk bij te staan in de ontvangst en verwerking van de te nemen besluiten, die immers als zeer ingrijpend ervaren zullen worden.

Dat moet naar onze overtuiging intussen ook de diepste bedoeling zijn van een generale synode. Het zal haar een zorg zijn, of het afwijzen van revisieverzoeken de kerken in
45 gezamenlijkheid dichterbij het doel brengt, dat zij met haar oorspronkelijke uitspraak had. Dat doel kan in dit geval als volgt worden samengevat: het dienen van de heiligheid van de Heere en Zijn kerk én het geestelijk welzijn en de veiligheid van de homoseksuele zuster en broeder in onze gemeenten. Beter gezegd: Zijn heiligheid ín hun behoud en ín hun heiliging, en dat ook met het oog op hun veiligheid.

Het kan niemand ontgaan, dat er met spanning wordt uitgekeken naar een besluit van uw vergadering ten aanzien van de revisieverzoeken. Buiten, maar vooral binnen onze kerken. Simpel gesteld: een deel van onze kerken verlangt duidelijkheid, een ander deel daarnaast ook ruimte. Uw commissie is geschrokken van signalen, dat een besluit (al naar gelang het
5 uitvalt) voor de ene of voor de andere kerk als de spreekwoordelijke druppel zou kunnen worden ervaren. Ons kerkelijke leven staat rond dit punt op grote spanning.

Wij willen ervan uit blijven gaan, dat in het geheel van onze kerken het verlangen wordt gedeeld om de heiligheid van Gods kerk gestalte te geven, ook in het bijstaan van onze
10 homoseksuele zusters en broeders, in de gezindheid van Christus, om in het licht van Gods Woord hun levensweg te gaan in vrede en hun eigen plaats in onze gemeenten in te nemen. Onze bewogenheid met hen, in welk deel van de kerken wij ons ook bevinden, kan toch alleen maar oprecht zijn, als die bewogenheid zich niet alleen uitstrekt tot homoseksuele
15 broeders en zusters in onze eigen gemeenten, maar ook in die van elkaar? Dat is ons positieve motief om uw vergadering te vragen zich ook uit te spreken over de vraag: Hoe nu als kerken verder?

Uw commissie heeft nagedacht over mogelijkheden om de voortgang van het gesprek over homoseksualiteit te dienen. Bewust spreken wij van de voortgang, want ook in de
20 afgelopen jaren is dit thema op kerkelijke vergaderingen en bijeenkomsten aan de orde geweest, in gemeenten, kerkenraden en classes, soms al ver voordat in 2007 de generale synode opdrachten gaf die hebben geleid tot de besluiten van 2013 en 2016. Na de generale synode van 2013 zijn er regio-avonden voor ambtsdragers belegd. Een landelijke
25 ambtsdragersconferentie had visierapport, pastorale handreiking en uitspraak van 2013 als thema. Ook is er een steunpunt geweest, waarop plaatselijke kerken met vragen een beroep konden doen.

Toch herkennen wij ons in de titel van een artikel van de hand van prof.dr. G.C. den Hertog (Soteria jrg.27 nr.4, december 2010), in navolging van de Anglicaanse ethicus
30 O'Donovan: 'Een gesprek dat nodig op gang moet komen'. Wij zouden het sowieso van waarde achten als er in onze kerken meer zou worden gesproken over allerlei ethische zaken, waarbij wij als kerken samen zoeken naar de wil en de weg van de Heere in onze verwilderde cultuur en verwarrende tijden.

35 In het bijzonder gaat het ethici als O'Donovan en Den Hertog bij dat nodige gesprek, en ook ons, om homoseksualiteit. Waarbij we hebben te bedenken dat dat gesprek een ander, zwaarder soortgelijk gewicht heeft dan het gesprek, zoals het de afgelopen decennia binnen onze kerken wel gevoerd is over zaken als het lied, de Bijbelvertaling, kerkelijke
40 verhoudingen en 'vrouw en ambt'. Bij homoseksualiteit gaat het heel direct om de identiteit van broeders en zusters, zoals zij die hebben voor het aangezicht van de Heere en in de gemeenschap der heiligen. We kunnen en mogen niet afstandelijk spreken over het 'thema' homoseksualiteit. In de doorwerking van de betreffende synodebesluiten is heel direct het eeuwig behoud van broeders en zusters in het geding. Daarnaast de volwaardige
45 plaats, die zij in de gemeente van Christus mogen innemen. En meer in het algemeen: het leven van de gemeente tot Gods eer in deze tijd. Slechts in die weg zal niet het ongenoegen, maar de zegen van de Heere over onze kerken verwacht mogen worden.

Ook bij de indieners van de revisieverzoeken heeft uw commissie het oprechte verlangen opgemerkt om in gebondenheid aan Gods Woord naar wegen te zoeken. Het is onze

gedachte dat het goed zou zijn de komende drie jaar van synodewege een stevige aanzet te geven voor de voortgang van het gesprek over homoseksualiteit. De inzet zou dan moeten zijn het winnen van harten om zich te conformeren aan de in 2013 en 2016 genomen besluiten. Want dat moet duidelijk zijn: er ligt bij afwijzing van de revisieverzoeken wel
5 een besluit dat kerkordelijk gezien vast en bondig is. De mogelijkheid tot het indienen van een verzoek om revisie bestaat maar eenmaal. Toch achten wij het de moeite waard de ontvangst van deze besluiten (verder) te begeleiden. En dat dan in verschillende richtingen.

10 We zouden het gesprek willen zoeken met de kerkenraden die om revisie verzochten. Om te beginnen vanwege een gevoel dat eerder in uw vergadering werd geuit: dat deze kerkenraden - hoewel wij hen in het kader van 'hoor en wederhoor' gesprek hebben aangeboden, en zij moeten erkennen dat op de argumenten van hun revisieverzoek is ingegaan - zich mogelijk toch niet voldoende gehoord voelen. Wij verstaan dat dan zo, dat
15 zij zich nog onvoldoende gekend weten in hun worsteling om in concrete situaties recht te doen aan zowel het Woord van de Heere als aan de individueel-pastorale situatie van elke homoseksuele broeder en zuster, zoals die aan hun zorg is toevertrouwd.

Voorts dit. In slechts een enkel revisieverzoek wordt gerefereerd aan de ruimte, die er voor plaatselijke kerkenraden blijft om in bepaalde pastorale en missionaire situaties af te
20 wijken van het in de kerkelijke uitspraak verwoorde uitgangspunt. De vraag kan worden gesteld of deze ruimte, waarover de voormalige studiec commissie lang heeft gesproken, wel op waarde wordt geschat. De heiligheid van de gemeente manifesteert zich in de persoonlijke heiliging van de gelovige. Deze is in de wedergeboorte een geschonken staat in Christus, maar in de werkelijkheid van het leven tegelijk een groeiproces door de Geest.
25 Dat groeiproces kan in onderscheiden situaties verschillend verlopen. Op welke wijze kerkenraden bij dit groeiproces geestelijk leiding hebben te geven in bemoediging en vermaan, kan in specifieke situaties het beste plaatselijk besproken worden.

Ook zou het onzes inziens met het oog op onze voortgaande gezamenlijke bezinning op het
30 onderwerp spijtig zijn als de vragen onbeantwoord zouden blijven, die uw commissie eerder in haar rapport heeft verwoord. Zoals daar zijn: Wat verstaat men onder een relatie 'in liefde en trouw'? Wie bepaalt of daarvan sprake is? Is er daarvoor een criterium? Wat zijn de ethische en pastorale consequenties, wanneer de koppeling van seksualiteit en huwelijk wordt losgelaten? Of: Terecht vreest u buiten te sluiten, wie de Heere in wil
35 sluiten, maar hoe verhoudt zich dat tot de vrees in te sluiten, wat de Heere uit wil sluiten?

Er kunnen overigens ook andere kerkenraden zijn, die behoefte hebben aan toelichting, advies bij of gesprek naar aanleiding van de genomen besluiten. Uiteraard zijn daarvoor de
40 consulent en de classis de aangewezen instanties, maar wij kunnen ons voorstellen dat in dit geval een kortere lijn naar de synode wenselijk is.

Dan de classis zelf. Moet daar niet nodig een gesprek op gang komen over de waarde én de
45 moeite van het samen kerk-zijn als het gaat om het kennen van de wil van de Heere in ethische zaken, in dit geval homoseksualiteit? Welke ruimte kunnen we elkaar laten? Waar moeten we elkaar vermanen en is dáár wel ruimte voor? In de door de synode van 2013 aangenomen pastorale handreiking wordt de classis een rol toegekend bij de overweging van plaatselijk beleid in bovenbedoelde uitzonderingssituaties. Onder welke omstandigheden kan een kerkenraad een advies verwachten, dat werkelijk als broederlijk advies ervaren zal worden?

- Met het besluit van 2013 en de door uw commissie voorgestelde bekrachtiging ervan op de synode van 2016 zou het op de classis direct spannend kunnen worden rond dit onderwerp. Met het oog op het ‘nodige gesprek’ willen wij voorstellen dat u er bij de classes sterk op aandringt terughoudend om te gaan met de kerkelijke uitspraak, waar het aankomt op het
- 5 elkaar als classiskerken daaraan houden, met name wat betreft het kerkelijke vermaan. Ook afgezien van het nodige gesprek, mag het besef dat een kerkenraad een jarenlang gevoerd beleid ten aanzien van homoseksuele zusters en broeders niet zomaar kan wijzigen, wel aanleiding zijn tot geduld.
- 10 Wij willen het kerkelijke gesprek ook breder zien. Uw commissie heeft al eerder haar verwondering en teleurstelling erover uitgesproken, dat verwante gereformeerde kerken in ons land niet (als zodanig) hebben gereageerd op visiedocument, pastorale handreiking en kerkelijke uitspraak. De stukken zijn hun wel in de hoop op een reactie toegestuurd, maar wellicht hadden we duidelijker om een reactie moeten vragen. De komende periode kan
- 15 ook benut worden om, in samenwerking met deputaten eenheid, van onze kant nadrukkelijk het gesprek met deze kerken te zoeken. Te denken valt dan aan de GB, GG, GKv, HHK, NGK. In verschillende van deze kerken wordt het gesprek over homoseksualiteit gevoerd of komt het op gang. Alleen al een houding van dienstbaarheid mag voldoende zijn om ons tot een dergelijk gesprek met deze kerken te motiveren.
- 20 Maar het is ook van belang met het oog op de samenwerkingsgemeenten. Uw synode kwam tegemoet aan de intentie van een instructie (8.08), door deputaten kerkorde en kerkrecht op te dragen een onderzoek te doen naar de moeiten die samenwerkingsgemeenten kunnen ondervinden bij divergerende besluiten in de
- 25 verschillende kerkverbanden waar de samenwerkingsgemeente deel van uitmaakt. Gesprek met deze kerken kan er misschien toe bijdragen dat besluiten op dit punt minder divergeren.
- 30 Wanneer de besluiten van 2013 en 2016 het uitgangspunt zullen zijn, kan de vraag gesteld worden, hoe open het gesprek nog kan zijn. Wij hebben eerder gesteld dat al ons kennen ten dele is en dat ons daarom een eerbiedige openheid past voor het ontvangen van nieuwe inzichten, maar wij menen dat tegelijk een na zes jaar intensieve studie genomen en daarna grondig getoetst besluit in een kerkverband voor vast en bondig gehouden moet kunnen
- 35 worden. Het gaat ons bij het gesprek dat wij zoeken dan ook in eerste instantie dan ook om het winnen van harten voor en het zich voegen in de genomen besluiten. Wat kan eigenlijk het bezwaar zijn om, als zes jaar nodig was om een dergelijk besluit te nemen, ook geruime tijd te besteden aan het vinden van meer gezamenlijkheid in de aanvaarding ervan?
- 40 Het is werkelijk niet anders dan in diepe, blijvende afhankelijkheid van Gods Geest, maar ook ‘samen met alle heiligen’, dat wij de wil van de Heere zullen verstaan en de liefde van Christus zullen kennen, ook in onze zorg voor de homoseksuele broeder en zuster in ons midden.

Wij stellen u voor een synodale taakgroep in te stellen, die als opdracht krijgt

- 5 1. een brochure gereed te maken voor publicatie, waarin een samenvatting wordt gegeven van de hoofdpunten van de revisieverzoeken en van de reactie van het commissierapport daarop; deze brochure, geschreven in toegankelijke taal, te presenteren als een aanvulling op het gepubliceerde studierapport uit 2013 en te doen verspreiden in de kerken;
- 10 2. het gesprek te voeren met kerkenraden die een revisieverzoek indienden en mogelijk andere, met als doel een gedeelde overtuiging in het dragen en uitdragen van de kerkelijke uitspraak van 2013;
- 15 3. het classicaal gesprek over homoseksualiteit te entameren door een gespreksnotitie op te stellen bij de rapporten van 2013 en 2016, en de classes desgewenst bij te staan bij dat gesprek;
4. in samenwerking met deputaten eenheid het gesprek met verwante kerken te zoeken, met als doel een inhoudelijke reactie te ontvangen op rapporten en uitspraak van 2013 en meer gezamenlijkheid te vinden in de bezinning op homoseksualiteit;
5. van de gesprekken verslag te doen op de generale synode van 2019.

20 Deze taakgroep zou moeten bestaan uit leden van de voormalige studiecommissie homoseksualiteit, leden van de huidige commissie 7, leden van het moderamen van de synode en enkele andere synodeleden. Om het werk beheersbaar te houden, kan deze taakgroep een verdeling van de gesprekken maken, bijvoorbeeld per PS, om die in teams te voeren.

Hoofdstuk 11. Besluiten

Inleiding

5 Er zijn vijftien revisieverzoeken ingediend door zeventien gemeenten (zie hs. 1. Inleiding).
 In de voorafgaande hoofdstukken 2 t/m 9 van dit rapport zijn de bezwaren tegen het
 synoderapport uit 2013 over homoseksualiteit en homoseksuele relaties besproken en
 beoordeeld. Nu volgen in hoofdstuk 11 de besluiten, zoals die zijn genomen door de
 10 generale synode.

Aan het eind van dit hoofdstuk volgt een besluit een taakgroep in te stellen zoals daar in
 hoofdstuk 10 over is gesproken. Ook vindt u daar een voorstel met betrekking tot de
 omgang met elkaar binnen de classis.

15

De generale synode heeft de volgende besluiten genomen:

11.1 Ten aanzien van het revisieverzoek van de kerkenraad van **Gorinchem**:

20

De generale synode

heeft kennis genomen van

25

1. het verzoek tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over
 homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale
 handreiking waarin de raad verzoekt dit besluit te herzien om hoofdzakelijk de
 volgende redenen:

30

- a. bepaalde neurobiologische aspecten zijn onvoldoende meegewogen;
- b. in de pastorale handreiking wordt niet de juiste weg gewezen omdat
 voornoemde neurobiologische aspecten niet voldoende in rekening
 worden gebracht;

2. het rapport van de door haar ingestelde commissie;
3. de bespreking ter synode;

constateert

dat het verzoek tot revisie wettig ter tafel is;

35

overweegt

1. dat de bespreking in hoofdstuk 6 van het commissierapport laat zien dat de
 neurobiologische aspecten voldoende zijn meegewogen;
2. dat de pastorale handreiking geen aanpassing behoeft op grond van
 neurobiologische argumenten;

40

is van oordeel

dat de raad van Gorinchem geen argumenten aandraagt die moeten leiden tot revisie
 van het besluit van de generale synode van 2013 over homoseksualiteit en
 homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale handreiking;

besluit

45

1. het revisieverzoek van de raad van Gorinchem af te wijzen;
2. van dit besluit mededeling te doen aan de raad van Gorinchem.

11.2 Ten aanzien van het revisieverzoek van de kerkenraad van **Almere**:

De generale synode

heeft kennis genomen van

- 5 1. het verzoek tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over
 homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale
 handreiking waarin de raad verzoekt dit besluit te herzien om hoofdzakelijk de
 volgende redenen:
- 10 a. de Bijbelse onderbouwing van het besluit is onvoldoende (exegetische en
 hermeneutische bezwaren);
- b. de generale synode heeft ten onrechte een landelijk besluit genomen over
 een zaak die hoort bij de plaatselijke gemeente;
- c. de generale synode heeft ten onrechte een leeruitspraak gedaan over
 homoseksualiteit en homoseksuele relaties;
- 15 2. het rapport van de door haar ingestelde commissie;
3. de bespreking ter synode;

constateert

dat het verzoek tot revisie wettig ter tafel is;

overweegt

- 20 1. dat de bespreking in de hoofdstukken 2 t/m 5 van het commissierapport laat
 zien dat de exegetische onderbouwing van het synodebesluit deugdelijk en
 voldoende is en dat de hermeneutische onderbouwing weliswaar sterker zou
 kunnen maar toch voldoende is om de conclusies te dragen;
- 25 2. dat de hoofdstukken 7 en 8 van het commissierapport laten zien dat de generale
 synode niet is getreden in de verantwoordelijkheid van de plaatselijke
 gemeente;
3. dat hoofdstuk 9 van het commissierapport duidelijk maakt dat de generale
 synode geen leeruitspraak heeft gedaan over homoseksualiteit en homoseksuele
 relaties;

30 *is van oordeel*

dat de raad van Almere geen argumenten aandraagt die moeten leiden tot revisie van
het besluit van de generale synode van 2013 over homoseksualiteit en homoseksuele
relaties met de daaraan verbonden pastorale handreiking;

besluit

- 35 1. het revisieverzoek van de raad van Almere af te wijzen;
2. van dit besluit mededeling te doen aan de raad van Almere.

11.3 Ten aanzien van het revisieverzoek van de kerkenraad van **Zoetermeer**:

40

De generale synode

heeft kennis genomen van

- 45 1. het verzoek tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over
 homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale
 handreiking waarin de raad verzoekt dit besluit te herzien om hoofdzakelijk de
 volgende redenen:
- a. er wordt onvoldoende rekening gehouden met de situatie van gebrokenheid
 waarin wij leven (reeds en nog niet);

- b. het pastorale gesprek met homoseksuele gemeenteleden wordt ernstig gehinderd door de manier waarop het synodebesluit spreekt over kerkelijke vermaning en tucht;
2. het rapport van de door haar ingestelde commissie;
3. de bespreking ter synode;

constateert

dat het verzoek tot revisie wettig ter tafel is;

overweegt

1. dat de bespreking in de hoofdstukken 2 t/m 5 van het commissierapport laat zien dat het synodebesluit veel pastorale ruimte biedt voor situaties waarin de gebrokenheid waarin wij leven naar voren komt;
2. dat hoofdstuk 7 van het commissierapport laat zien dat de generale synode aandringt op een wijze van pastoraat waarin de eer van de Heere, de heiligheid van de gemeente en het behoud van de zondaar voorop staan en dat dit alles met wijsheid en in de gezindheid van Christus dient te geschieden;

is van oordeel

dat de raad van Zoetermeer geen argumenten aandraagt die moeten leiden tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale handreiking;

besluit

1. het revisieverzoek van de raad van Zoetermeer af te wijzen;
2. van dit besluit mededeling te doen aan de raad van Zoetermeer.

11.4 Ten aanzien van het revisieverzoek van de kerkenraad van **Gouda**:

De generale synode

heeft kennis genomen van

1. het verzoek tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale handreiking waarin de raad verzoekt dit besluit te herzien om hoofdzakelijk de volgende redenen:
 - a. de Bijbelse onderbouwing van het besluit is onvoldoende (exegetische en hermeneutische bezwaren);
 - b. het is niet juist om homoseksuele gemeenteleden die in een relatie van liefde en trouw leven kerkelijk te vermanen en eventueel onder de tucht te stellen;
2. het rapport van de door haar ingestelde commissie;
3. de bespreking ter synode;

constateert

dat het verzoek tot revisie wettig ter tafel is;

overweegt

1. dat de bespreking in de hoofdstukken 2 t/m 5 van het commissierapport laat zien dat de Bijbelse onderbouwing van het synodebesluit deugdelijk en voldoende is en dat de hermeneutische onderbouwing weliswaar sterker zou kunnen maar toch voldoende is om de conclusies te dragen;
2. dat hoofdstuk 7 van het commissierapport laat zien dat de generale synode aandringt op een wijze van pastoraat en kerkelijke vermaning waarin de eer

van de Heere, de heiligheid van de gemeente en het behoud van de zondaar voorop staan en dat dit alles met wijsheid en in de gezindheid van Christus dient te geschieden;

is van oordeel

- 5 dat de raad van Gouda geen argumenten aandraagt die moeten leiden tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale handreiking;

besluit

- 10 1. het revisieverzoek van de raad van Gouda af te wijzen;
2. van dit besluit mededeling te doen aan de raad van Gouda.

11.5 Ten aanzien van het revisieverzoek van de kerkenraad van **Boskoop**:

15

De generale synode

heeft kennis genomen van

- 20 1. het verzoek tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale handreiking waarin de raad verzoekt dit besluit te herzien om hoofdzakelijk de volgende redenen:
- 25 a. de Bijbelse onderbouwing van het besluit is onvoldoende (exegetische en hermeneutische bezwaren);
b. het is niet juist om homoseksuele gemeenteleden die in een relatie van liefde en trouw leven kerkelijk te vermanen en eventueel onder de tucht te stellen;
2. het rapport van de door haar ingestelde commissie;
3. de bespreking ter synode;

constateert

- 30 dat het verzoek tot revisie wettig ter tafel is;

overweegt

1. dat de bespreking in de hoofdstukken 2 t/m 5 van het commissierapport laat zien dat de Bijbelse onderbouwing van het synodebesluit deugdelijk en voldoende is;
- 35 2. dat hoofdstuk 7 van het commissierapport laat zien dat de generale synode aandringt op een wijze van pastoraat en kerkelijke vermaning waarin de eer van de Heere, de heiligheid van de gemeente en het behoud van de zondaar voorop staan en dat dit alles met wijsheid en in de gezindheid van Christus dient te geschieden;

40 *is van oordeel*

dat de raad van Boskoop geen argumenten aandraagt die moeten leiden tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale handreiking;

besluit

- 45 1. het revisieverzoek van de raad van Boskoop af te wijzen;
2. van dit besluit mededeling te doen aan de raad van Boskoop.

11.6 Ten aanzien van het revisieverzoek van de kerkenraad van **Purmerend**:

De generale synode

heeft kennis genomen van

- 5 1. het verzoek tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over
homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale
handreiking waarin de raad verzoekt dit besluit te herzien om hoofdzakelijk de
volgende redenen:
 - 10 a. de Bijbelse onderbouwing van het besluit is onvoldoende (exegetische en
hermeneutische bezwaren);
 - b. het is niet juist om homoseksuele gemeenteleden die in een relatie van
liefde en trouw leven kerkelijk te vermanen en eventueel onder de tucht te
stellen;
 - 15 c. de generale synode heeft ten onrechte een landelijk besluit genomen over
een zaak die hoort bij de plaatselijke gemeente;
 - d. de generale synode heeft ten onrechte een leeruitspraak gedaan over
homoseksualiteit en homoseksuele relaties;
 - e. er wordt onvoldoende recht gedaan aan een aantal neurobiologische en
psychologische aspecten;
 - 20 2. het rapport van de door haar ingestelde commissie;
 3. de bespreking ter synode;

constateert

dat het verzoek tot revisie wettig ter tafel is;

overweegt

- 25 1. dat de bespreking in de hoofdstukken 2 t/m 5 van het commissierapport laat
zien dat de Bijbelse onderbouwing van het synodebesluit deugdelijk en
voldoende is en dat de hermeneutische onderbouwing weliswaar sterker zou
kunnen maar toch voldoende is om de conclusies te dragen;
- 30 2. dat hoofdstuk 7 van het commissierapport laat zien dat de generale synode
aandringt op een wijze van pastoraat en kerkelijke vermaning waarin de eer
van de Heere, de heiligheid van de gemeente en het behoud van de zondaar
voorop staan en dat dit alles met wijsheid en in de gezindheid van Christus
dient te geschieden;
- 35 3. dat de hoofdstukken 7 en 8 van het commissierapport laten zien dat de generale
synode niet is getreden in de verantwoordelijkheid van de plaatselijke
gemeente;
- 40 4. dat hoofdstuk 9 van het commissierapport duidelijk maakt dat de generale
synode geen leeruitspraak heeft gedaan over homoseksualiteit en homoseksuele
relaties;
5. dat de bespreking in hoofdstuk 6 van het commissierapport laat zien dat de
neurobiologische en psychologische aspecten voldoende zijn meegewogen;

is van oordeel

- dat de raad van Purmerend geen argumenten aandraagt die moeten leiden tot revisie
van het besluit van de generale synode van 2013 over homoseksualiteit en
45 homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale handreiking;

besluit

1. het revisieverzoek van de raad van Purmerend af te wijzen;
2. van dit besluit mededeling te doen aan de raad van Purmerend.

11.7 Ten aanzien van het revisieverzoek van de kerkenraad van **Hilversum**:

De generale synode

heeft kennis genomen van

- 5 1. het verzoek tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over
 homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale
 handreiking waarin de raad verzoekt dit besluit te herzien om hoofdzakelijk de
 volgende redenen:
- 10 a. de Bijbelse onderbouwing van het besluit is onvoldoende (exegetische en
 hermeneutische bezwaren);
- b. de generale synode heeft ten onrechte een landelijk besluit genomen over
 een zaak die hoort bij de plaatselijke gemeente;
- c. de generale synode heeft ten onrechte een leeruitspraak gedaan over
 homoseksualiteit en homoseksuele relaties;
- 15 2. het rapport van de door haar ingestelde commissie;
3. de bespreking ter synode;

constateert

dat het verzoek tot revisie wettig ter tafel is;

overweegt

- 20 1. dat de bespreking in de hoofdstukken 2 t/m 5 van het commissierapport laat
 zien dat de Bijbelse onderbouwing van het synodebesluit deugdelijk en
 voldoende is;
2. dat de hoofdstukken 7 en 8 van het commissierapport laten zien dat de generale
 synode niet is getreden in de verantwoordelijkheid van de plaatselijke
- 25 gemeente;
3. dat hoofdstuk 9 van het commissierapport duidelijk maakt dat de generale
 synode geen leeruitspraak heeft gedaan over homoseksualiteit en homoseksuele
 relaties;

is van oordeel

- 30 dat de raad van Hilversum geen argumenten aandraagt die moeten leiden tot revisie
 van het besluit van de generale synode van 2013 over homoseksualiteit en
 homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale handreiking;

besluit

- 35 1. het revisieverzoek van de raad van Hilversum af te wijzen;
2. van dit besluit mededeling te doen aan de raad van Hilversum.

11.8 Ten aanzien van het revisieverzoek van de kerkenraad van **Veenendaal-Bethel**:

40 De generale synode

heeft kennis genomen van

1. het verzoek tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over
 homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale
 handreiking waarin de raad verzoekt dit besluit te herzien om hoofdzakelijk de
- 45 volgende redenen:
- a. de Bijbelse onderbouwing van het besluit is onvoldoende (exegetische en
 hermeneutische bezwaren);

- b. het is niet juist om homoseksuele gemeenteleden die in een relatie van liefde en trouw leven kerkelijk te vermanen en eventueel onder de tucht te stellen;
 - c. de generale synode heeft ten onrechte een landelijk besluit genomen over een zaak die hoort bij de plaatselijke gemeente;
 - d. de generale synode heeft ten onrechte een leeruitspraak gedaan over homoseksualiteit en homoseksuele relaties;
2. het rapport van de door haar ingestelde commissie;
 3. de bespreking ter synode;

5

10 *constateert*

dat het verzoek tot revisie wettig ter tafel is;

overweegt

15

1. dat de bespreking in de hoofdstukken 2 t/m 5 van het commissierapport laat zien dat de Bijbelse onderbouwing van het synodebesluit deugdelijk en voldoende is en dat de hermeneutische onderbouwing weliswaar sterker zou kunnen maar toch voldoende is om de conclusies te dragen;

20

2. dat hoofdstuk 7 van het commissierapport laat zien dat de generale synode aandringt op een wijze van pastoraat en kerkelijke vermaning waarin de eer van de Heere, de heiligheid van de gemeente en het behoud van de zondaar voorop staan en dat dit alles met wijsheid en in de gezindheid van Christus dient te geschieden;

25

3. dat de hoofdstukken 7 en 8 van het commissierapport laten zien dat de generale synode niet is getreden in de verantwoordelijkheid van de plaatselijke gemeente;

4. dat hoofdstuk 9 van het commissierapport duidelijk maakt dat de generale synode geen leeruitspraak heeft gedaan over homoseksualiteit en homoseksuele relaties;

is van oordeel

30

dat de raad van Veenendaal-Bethel geen argumenten aandraagt die moeten leiden tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale handreiking;

besluit

35

1. het revisieverzoek van de raad van Veenendaal-Bethel af te wijzen;
2. van dit besluit mededeling te doen aan de raad van Veenendaal-Bethel.

11.9 Ten aanzien van het revisieverzoek van de drie kerkenraden van **Apeldoorn Centrum, Oost en Zuid**:

40

De generale synode
heeft kennis genomen van

45

1. het verzoek tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale handreiking waarin de raad verzoekt dit besluit te herzien om hoofdzakelijk de volgende redenen:
 - a. de Bijbelse onderbouwing van het besluit is onvoldoende (exegetische en hermeneutische bezwaren);

- b. het is niet juist om homoseksuele gemeenteleden die in een relatie van liefde en trouw leven kerkelijk te vermanen en eventueel onder de tucht te stellen;
- c. de generale synode heeft in strijd met de belijdenis haar gezag gebruikt om een landelijk besluit te nemen om dat vervolgens plaatselijke gemeenten dwingend op te leggen;
- d. de generale synode heeft een besluit genomen dat kerkordelijk niet juist is (kerkordelijke twijfels);
2. het rapport van de door haar ingestelde commissie;
3. de bespreking ter synode;

constateert

dat het verzoek tot revisie wettig ter tafel is;

overweegt

1. dat de bespreking in de hoofdstukken 2 t/m 5 van het commissierapport laat zien dat de Bijbelse onderbouwing van het synodebesluit deugdelijk en voldoende is;
2. dat de hoofdstukken 4 en 7 van het commissierapport laten zien dat de generale synode terecht geen ruimte ziet voor seksuele relaties buiten het huwelijk en dat de synode aandringt op een wijze van pastoraat en kerkelijke vermaning waarin de eer van de Heere, de heiligheid van de gemeente en het behoud van de zondaar voorop staan en dat dit alles met wijsheid en in de gezindheid van Christus dient te geschieden;
3. dat de hoofdstukken 7 en 8 van het commissierapport laten zien dat de generale synode geen misbruik heeft gemaakt van haar gezag en niet is getreden in de verantwoordelijkheid van de plaatselijke gemeente;
4. dat de hoofdstukken 7 t/m 9 van het commissierapport duidelijk maken dat de generale synode geen kerkordelijke grenzen heeft overschreden bij de uitspraak over homoseksualiteit en homoseksuele relaties;

is van oordeel

dat de raden van Apeldoorn Centrum, Oost en Zuid geen argumenten aandragen die moeten leiden tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale handreiking;

besluit

1. het revisieverzoek van de raden Apeldoorn Centrum, Oost en Zuid af te wijzen;
2. van dit besluit mededeling te doen aan de raden van Apeldoorn Centrum, Oost en Zuid.

11.10 Ten aanzien van het revisieverzoek van de kerkenraad van **Zwolle**:

De generale synode

heeft kennis genomen van

1. het verzoek tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale handreiking waarin de raad verzoekt dit besluit te herzien om hoofdzakelijk de volgende redenen:

- a. de Bijbelse onderbouwing van het besluit is onvoldoende (exegetische en hermeneutische bezwaren);
- b. het is niet juist om homoseksuele gemeenteleden die in een relatie van liefde en trouw leven kerkelijk te vermanen en eventueel onder de tucht te stellen;
- c. de generale synode heeft ten onrechte een landelijk besluit genomen over een zaak waar in plaatselijke gemeenten verschillend over wordt gedacht;
- d. de generale synode heeft in strijd met de belijdenis haar gezag gebruikt om een landelijk besluit te nemen om dat vervolgens plaatselijke gemeenten dwingend op te leggen;
- e. er is onvoldoende recht gedaan aan belangrijke aspecten van het verschijnsel ‘homoseksualiteit’;
- f. de generale synode heeft uitspraak gedaan over homoseksualiteit en homoseksuele relaties waardoor de eenheid in het kerkverband onder grote druk is komen te staan;
2. het rapport van de door haar ingestelde commissie;
3. de bespreking ter synode;

constateert

dat het verzoek tot revisie wettig ter tafel is;

overweegt

1. dat de bespreking in de hoofdstukken 2 t/m 5 van het commissierapport laat zien dat de Bijbelse onderbouwing van het synodebesluit deugdelijk en voldoende is en dat de hermeneutische onderbouwing weliswaar sterker zou kunnen maar toch voldoende is om de conclusies te dragen;
2. dat de hoofdstukken 4 en 7 van het commissierapport laten zien dat de generale synode terecht geen ruimte ziet voor seksuele relaties buiten het huwelijk en dat de synode aandringt op een wijze van pastoraat en kerkelijke vermaning waarin de eer van de Heere, de heiligheid van de gemeente en het behoud van de zondaar voorop staan en dat dit alles met wijsheid en in de gezindheid van Christus dient te geschieden;
3. dat de hoofdstukken 7 en 8 van het commissierapport laten zien dat de generale synode niet is getreden in de verantwoordelijkheid van de plaatselijke gemeente;
4. dat de hoofdstukken 7 en 8 van het commissierapport laten zien dat de generale synode geen misbruik heeft gemaakt van haar gezag;
5. dat de hoofdstukken 2 t/m 6 van het commissierapport laten zien dat de generale synode voldoende is ingegaan op de aspecten van homoseksualiteit die in het verzoek van Zwolle worden genoemd;
6. dat de hoofdstukken 8 en 9 van het commissierapport duidelijk maken dat de generale synode geen confessionele of kerkordelijke grenzen heeft overschreden bij de uitspraak over homoseksualiteit en homoseksuele relaties;

is van oordeel

dat de raad van Zwolle geen argumenten aandraagt die moeten leiden tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale handreiking;

besluit

1. het revisieverzoek van de raad van Zwolle af te wijzen;
2. van dit besluit mededeling te doen aan de raad van Zwolle.

11.11 Ten aanzien van het revisieverzoek van de kerkenraad van **Amersfoort**:

De generale synode

heeft kennis genomen van

- 5 1. het verzoek tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over
 homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale
 handreiking waarin de raad verzoekt dit besluit te herzien om hoofdzakelijk de
 volgende redenen:
- 10 a. de Bijbelse onderbouwing van het besluit is onvoldoende (exegetische en
 hermeneutische bezwaren);
- b. het is niet juist om homoseksuele gemeenteleden die in een relatie van
 liefde en trouw leven kerkelijk te vermanen en eventueel onder de tucht te
 stellen;
- 15 c. de generale synode heeft in strijd met de belijdenis haar gezag gebruikt om
 een landelijk besluit te nemen om dat vervolgens plaatselijke gemeenten
 dwingend op te leggen;
- d. de generale synode heeft een besluit genomen dat kerkordelijk niet juist is
 (kerkordelijke bezwaren);
- 20 2. het rapport van de door haar ingestelde commissie;
3. de bespreking ter synode;

constateert

dat het verzoek tot revisie wettig ter tafel is;

overweegt

- 25 1. dat de bespreking in de hoofdstukken 2 t/m 5 van het commissierapport laat
 zien dat de Bijbelse onderbouwing van het synodebesluit deugdelijk en
 voldoende is;
- 30 2. dat de hoofdstukken 4 en 7 van het commissierapport laten zien dat de generale
 synode terecht geen ruimte ziet voor seksuele relaties buiten het huwelijk en
 dat de synode aandringt op een wijze van pastoraat en kerkelijke vermaning
 waarin de eer van de Heere, de heiligheid van de gemeente en het behoud van
 de zondaar voorop staan en dat dit alles met wijsheid en in de gezindheid van
 Christus dient te geschieden;
- 35 3. dat de hoofdstukken 7 en 8 van het commissierapport laten zien dat de generale
 synode geen misbruik heeft gemaakt van haar gezag en niet is getreden in de
 verantwoordelijkheid van de plaatselijke gemeente;
4. dat de hoofdstukken 7 t/m 9 van het commissierapport duidelijk maken dat de
 generale synode geen kerkordelijke grenzen heeft overschreden bij de uitspraak
 over homoseksualiteit en homoseksuele relaties;

is van oordeel

- 40 dat de raad van Amersfoort geen argumenten aandraagt die moeten leiden tot revisie
 van het besluit van de generale synode van 2013 over homoseksualiteit en
 homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale handreiking;

besluit

- 45 1. het revisieverzoek van de raad van Amersfoort af te wijzen;
2. van dit besluit mededeling te doen aan de raad van Amersfoort.

11.12 Ten aanzien van het revisieverzoek van de kerkenraad van **Groningen**:

De generale synode

heeft kennis genomen van

- 5 1. het verzoek tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over
homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale
handreiking waarin de raad verzoekt dit besluit te herzien om hoofdzakelijk de
volgende redenen:
- 10 a. over de Bijbelse onderbouwing van het besluit is onvoldoende zekerheid;
b. de manier waarop het synodebesluit spreekt over kerkelijke vermaning en
tucht geeft te weinig ruimte voor het pastoraat van de plaatselijke gemeente;
2. het rapport van de door haar ingestelde commissie;
3. de bespreking ter synode;

constateert

- 15 dat het verzoek tot revisie wettig ter tafel is;

overweegt

1. dat de bespreking in de hoofdstukken 2 t/m 5 van het commissierapport laat
zien dat de Bijbelse onderbouwing van het synodebesluit deugdelijk en
voldoende is;
- 20 2. dat de hoofdstukken 7 en 8 van het commissierapport laten zien dat de synode
aandringt op een wijze van pastoraat en kerkelijke vermaning door de
plaatselijke gemeente waarin de eer van de Heere, de heiligheid van de
gemeente en het behoud van de zondaar voorop staan en dat dit alles met
wijsheid en in de gezindheid van Christus dient te geschieden en dat zo in de
25 plaatselijke gemeente recht wordt gedaan aan wat het kerkverband gezamenlijk
ter synode heeft besloten;

is van oordeel

- dat de raad van Groningen geen argumenten aandraagt die moeten leiden tot revisie
van het besluit van de generale synode van 2013 over homoseksualiteit en
30 homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale handreiking;

besluit

1. het revisieverzoek van de raad van Groningen af te wijzen;
2. van dit besluit mededeling te doen aan de raad van Groningen.

35

11.13 Ten aanzien van het revisieverzoek van de kerkenraad van **Den Haag**:

De generale synode

heeft kennis genomen van

- 40 1. het verzoek tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over
homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale
handreiking waarin de raad verzoekt dit besluit te herzien om hoofdzakelijk de
volgende redenen:
- 45 a. over de Bijbelse onderbouwing van het besluit is onvoldoende zekerheid
(exegetische en hermeneutische bezwaren);
- b. de manier waarop het synodebesluit spreekt over kerkelijke vermaning en
tucht geeft te weinig ruimte voor het pastoraat van de plaatselijke gemeente;
2. het rapport van de door haar ingestelde commissie;
3. de bespreking ter synode;

constateert

dat het verzoek tot revisie wettig ter tafel is;

overweegt

- 5 1. dat de bespreking in de hoofdstukken 2 t/m 5 van het commissierapport laat zien dat de Bijbelse onderbouwing van het synodebesluit deugdelijk en voldoende is en dat de hermeneutische onderbouwing weliswaar sterker zou kunnen maar toch voldoende is om de conclusies te dragen;
- 10 2. dat de hoofdstukken 7 en 8 van het commissierapport laten zien dat de synode aandringt op een wijze van pastoraat en kerkelijke vermaning door de plaatselijke gemeente waarin de eer van de Heere, de heiligheid van de gemeente en het behoud van de zondaar voorop staan en dat dit alles met wijsheid en in de gezindheid van Christus dient te geschieden en dat zo in de plaatselijke gemeente recht wordt gedaan aan wat het kerkverband gezamenlijk ter synode heeft besloten;

15 *is van oordeel*

dat de raad van Den Haag geen argumenten aandraagt die moeten leiden tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale handreiking;

besluit

- 20 1. het revisieverzoek van de raad van Den Haag af te wijzen;
2. van dit besluit mededeling te doen aan de raad van Den Haag.

25 11.14 Ten aanzien van het revisieverzoek van de kerkenraad van **Utrecht-Centrum**:

De generale synode

heeft kennis genomen van

- 30 1. het verzoek tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale handreiking waarin de raad verzoekt dit besluit te herzien om hoofdzakelijk de volgende redenen:
 - 35 a. de generale synode heeft ten onrechte een leeruitspraak gedaan over homoseksualiteit en homoseksuele relaties;
 - b. de generale synode heeft een besluit genomen dat kerkordelijk niet juist is (kerkordelijke bezwaren);
 - 40 c. de manier waarop het synodebesluit spreekt over kerkelijke vermaning en tucht geeft te weinig ruimte voor het pastoraat van de plaatselijke gemeente;
 - d. over de Bijbelse onderbouwing van het besluit is onvoldoende zekerheid (exegetische en hermeneutische bezwaren);
2. het rapport van de door haar ingestelde commissie;
3. de bespreking ter synode;

constateert

dat het verzoek tot revisie wettig ter tafel is;

45 *overweegt*

1. dat hoofdstuk 9 van het commissierapport duidelijk maakt dat de generale synode geen leeruitspraak heeft gedaan over homoseksualiteit en homoseksuele relaties;

2. dat de hoofdstukken 7 t/m 9 van het commissierapport duidelijk maken dat de
generale synode geen kerkordelijke grenzen heeft overschreden bij de uitspraak
over homoseksualiteit en homoseksuele relaties;
- 5 3. dat de hoofdstukken 7 en 8 van het commissierapport laten zien dat de synode
aandringt op een wijze van pastoraat en kerkelijke vermaning door de
plaatselijke gemeente waarin de eer van de Heere, de heiligheid van de
gemeente en het behoud van de zondaar voorop staan en dat dit alles met
10 wijsheid en in de gezindheid van Christus dient te geschieden en dat zo in de
plaatselijke gemeente recht wordt gedaan aan wat het kerkverband gezamenlijk
ter synode heeft besloten;
4. dat de bespreking in de hoofdstukken 2 t/m 5 van het commissierapport laat
zien dat de Bijbelse onderbouwing van het synodebesluit deugdelijk en
voldoende is en dat de hermeneutische onderbouwing weliswaar sterker zou
kunnen maar toch voldoende is om de conclusies te dragen;

15 *is van oordeel*

dat de raad van Utrecht-Centrum geen argumenten aandraagt die moeten leiden tot
revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over homoseksualiteit en
homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale handreiking;

besluit

- 20 1. het revisieverzoek van de raad van Utrecht-Centrum af te wijzen;
2. van dit besluit mededeling te doen aan de raad van Utrecht-Centrum.

25 11.15 Ten aanzien van het revisieverzoek van de kerkenraad van **Leeuwarden**:

De generale synode

heeft kennis genomen van

- 30 1. het verzoek tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over
homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale
handreiking waarin de raad verzoekt dit besluit te herzien om hoofdzakelijk de
volgende redenen:
- 35 a. over de Bijbelse onderbouwing van het besluit is onvoldoende zekerheid
(exegetische en hermeneutische bezwaren);
- b. de manier waarop het synodebesluit spreekt over kerkelijke vermaning en
tucht geeft te weinig ruimte voor het pastoraat van de plaatselijke gemeente;
- 40 c. de generale synode heeft een besluit genomen dat kerkordelijk niet juist is
(kerkordelijke bezwaren);
2. het rapport van de door haar ingestelde commissie;
3. de bespreking ter synode;

constateert

dat het verzoek tot revisie wettig ter tafel is;

overweegt

- 45 1. dat de bespreking in de hoofdstukken 2 t/m 5 van het commissierapport laat
zien dat de Bijbelse onderbouwing van het synodebesluit deugdelijk en
voldoende is en dat de hermeneutische onderbouwing weliswaar sterker zou
kunnen maar toch voldoende is om de conclusies te dragen;
2. dat de hoofdstukken 7 en 8 van het commissierapport laten zien dat de synode
aandringt op een wijze van pastoraat en kerkelijke vermaning door de

plaatselijke gemeente waarin de eer van de Heere, de heiligheid van de gemeente en het behoud van de zondaar voorop staan en dat dit alles met wijsheid en in de gezindheid van Christus dient te geschieden en dat zo in de plaatselijke gemeente recht wordt gedaan aan wat het kerkverband gezamenlijk ter synode heeft besloten;

5

3. dat de hoofdstukken 7 t/m 9 van het commissierapport duidelijk maken dat de generale synode geen kerkordelijke grenzen heeft overschreden bij de uitspraak over homoseksualiteit en homoseksuele relaties;

is van oordeel

10

dat de raad van Leeuwarden geen argumenten aandraagt die moeten leiden tot revisie van het besluit van de generale synode van 2013 over homoseksualiteit en homoseksuele relaties met de daaraan verbonden pastorale handreiking;

besluit

15

1. het revisieverzoek van de raad van Leeuwarden af te wijzen;
2. van dit besluit mededeling te doen aan de raad van Leeuwarden.

11.16 Ten aanzien van **alle revisieverzoeken**:

De generale synode

20

besluit

1. de revisieverzoeken die betrekking hebben op het besluit van de generale synode van 2013 inzake homoseksualiteit en homoseksuele relaties af te wijzen; dit betreft revisieverzoeken van de kerkenraden van Almere, (Amersfoort, Apeldoorn-centrum, -oost en -zuid, Boskoop, Den Haag, Gorinchem, Gouda, Groningen, Hilversum, Leeuwarden, Purmerend, Utrecht-centrum, Veenendaal-Bethel, Zoetermeer en Zwolle;
2. met voorrang de betreffende kerkenraden hiervan bericht te doen toekomen, ingeleid door een pastorale brief, en daarbij het rapport van de commissie die de revisieverzoeken in eerste aanleg had te beoordelen, toe te voegen, inclusief de revisieverzoeken maar uitgezonderd de verdere bijlagen;
3. een persverklaring te doen uitgaan waarin dit besluit verder wordt toegelicht. Deze persverklaring wordt de pers onder embargo ter hand gesteld, omdat de synode het juist acht dat eerst de betreffende kerkenraden kennis kunnen nemen van het besluit. Op woensdag 15 februari wordt de persverklaring ook op de website van de kerken geplaatst, daarna kan verdere openbaarmaking plaatsvinden;
4. ook van de afgevaardigden te vragen het besluit comité te houden, totdat morgen publicatie heeft plaatsgevonden via de website van de kerken;

40

11.17 Ten aanzien van de **taakgroep** heeft de synode besloten:

een synodale taakgroep in te stellen, die als opdracht krijgt

45

1. een brochure gereed te maken voor publicatie, waarin een samenvatting wordt gegeven van de hoofdpunten van de revisieverzoeken en van de reactie van het commissierapport daarop; deze brochure, geschreven in toegankelijke taal, te presenteren als een aanvulling op het gepubliceerde studierapport uit 2013 en te doen verspreiden in de kerken;

2. het gesprek te voeren met kerkenraden die een revisieverzoek indienden en mogelijk andere, met als doel het commissierapport nader toe te lichten, te luisteren naar moeite, zorg en gewetensnood, ten einde te komen tot een gedeelde overtuiging in het dragen en uitdragen van de kerkelijke uitspraak van 2013;
- 5 3. het classicaal gesprek over homoseksualiteit te entameren door een gespreksnotitie op te stellen bij de rapporten van 2013 en 2016, en de classes desgewenst bij te staan bij dat gesprek;
4. in samenwerking met deputaten eenheid het gesprek met verwante kerken te zoeken, met als doel een inhoudelijke reactie te ontvangen op rapporten en uitspraak van 2013 en meer gezamenlijkheid te vinden in de bezinning op homoseksualiteit;
- 10 5. van de gesprekken verslag te doen op de generale synode van 2019;
6. de genoemde brochure in het Engels te (laten) vertalen en als addendum bij het studierapport 2013 aan de zusterkerken in het buitenland ter beschikking te stellen.

15

Deze taakgroep zou moeten bestaan uit leden van de voormalige studiecommissie homoseksualiteit, leden van de huidige commissie 7, leden van het moderamen van de synode en enkele andere synodeleden. Om het werk beheersbaar te houden, kan deze taakgroep een verdeling van de gesprekken maken, bijvoorbeeld per PS, om die in teams te voeren.

20

11.18 Ten aanzien van het omgaan met elkaar binnen de **classis** besluit de synode:

- 25 er middels een brief bij de classes sterk op aan te dringen in vertrouwen, wijsheid en geduld met elkaar om te gaan, waar het erop aankomt de kerkelijke uitspraak in het plaatselijk pastorale beleid te verwerken en na te leven, met name wat betreft het kerkelijke vermaan.

30

Hoofdstuk 12 Bijlagen

- 12.01 Studierapport homoseksualiteit en homoseksuele relaties - GS 2013
- 12.02 Revisieverzoek van de gemeente van Almere
- 35 12.03 Revisieverzoek van de gemeente van Amersfoort
- 12.04 Revisieverzoek van de gemeenten van Apeldoorn
- 12.05 Revisieverzoek van de gemeente van Boskoop
- 12.06 Revisieverzoek van de gemeente van Den Haag
- 12.07 Revisieverzoek van de gemeente van Gorinchem
- 40 12.08 Revisieverzoek van de gemeente van Gouda
- 12.09 Revisieverzoek van de gemeente van Groningen
- 12.10 Revisieverzoek van de gemeente van Hilversum
- 12.11 Revisieverzoek van de gemeente van Leeuwarden
- 12.12 Revisieverzoek van de gemeente van Purmerend
- 45 12.13 Revisieverzoek van de gemeente van Utrecht-C
- 12.14 Revisieverzoek van de gemeente van Veenendaal-Bethel
- 12.15 Revisieverzoek van de gemeente van Zoetermeer
- 12.16 Revisieverzoek van de gemeente van Zwolle